

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK
SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER**
(BAZI ÜNİVERSİTELER ÖRNEĞİ)

Bahadır KÖKSALAN

87425

**İnönü Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav
Yönergesi'nin**

**E.B. Ana Bilimdalı İçin Öngördüğü
DOKTORA TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Hikmet Y. CELKAN**

**MALATYA
NİSAN-1999**

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

İşbu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Programları ve Öğretim
Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____

Üye _____

Üye _____

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu
onaylarım.

.../.../1999

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

1. GENEL TEORİK ÇERÇEVE	3
1. MESLEK KAVRAMI	3
2. MESLEK ÇEŞİTLERİ	6
2.1. MESLEKLERİN SINIFLANDIRILMASI	7
2.1.1. Gelir Dağılımına Göre Meslekler.....	8
2.1.2. TÜBİTAK'ın Meslekler Rehberinde Meslekler.....	8
2.1.3. YÖK'ün Belirlediği Meslek Çeşitleri.....	9
2.1.4. D.İ.E.'e Göre Meslek Çeşitleri.....	10
2.1.6. Mesleklerin Sınıflandırılmasına İlişkin Diğer Görüşler.....	11
2.2. MESELEKLERİN SINIFLANDIRILMASINDA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	14
3. SOSYAL DEĞİŞME VE TABAKALAŞMA SÜRECİNDE MESLEKLERİN ORTAYA ÇIKIŞI	15
3.1. GENEL OLARAK SOSYAL DEĞİŞME KAVRAMI.....	15
3.2. SOSYAL DEĞİŞMEYLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	17
3.3. SOSYAL DEĞİŞME MODELLERİ.....	19
3.4. SOSYAL DEĞİŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	19
3.5. SOSYAL TABAKALAŞMA.....	19
3.6. SOSYAL SINIFLAR.....	24
3.6.1. SOSYAL SINIFI BELİRLEYEN KRİTERLER.....	25
4. MODERN TOPLUMDA MESLEKLER	29
4.1. SANAYİLEŞME VE MESLEKLER.....	30
4.1.1. Sanayileşmeyi Belirleyen Bazı Nedenler.....	33
4.1.2. İnsan Gücü ve Eğitimi.....	34
4.1.3. Sanayi İşçiliği.....	35
4.1.4. Demografi ve Ekoloji.....	37
4.1.5. Toplumsal Sebeplerler.....	39
4.2. ŞEHİRLEŞME VE MESLEKLER.....	39
4.3. ARTAN NÜFUS, İŞ BÖLÜMÜ VE MESLEKLER.....	41
4.3.1. Artan Nüfus.....	42
4.3.1.1. Dünya Nüfusunun Artışı.....	42
4.3.1.2. Nüfus artışı.....	43
4.3.2. İş Bölümü.....	43
4.3.2.1. İş Bölümünün Bazı Tipleri.....	44
4.3.2.1.1. Pasif Ve İlkel İşbölümü.....	45
4.3.2.1.2. Cinsiyet Ve Yasa Göre İş Bölümü.....	45
4.3.2.1.3. Maharet ve Ustahğa Göre İş Bölümü.....	45
4.3.2.1.4. İş Bölümünün Amacını Belirlemek İçin İzlenecek Yöntem.....	49
4.3.2.1.5. İş Bölümünün Toplumsal Nedenleri.....	52
5. EĞİTİM-ÖĞRETİMDEKİ GELİŞMELER VE MESLEKLER	54
5.1. GELENEKSEL EĞİTİM SİSTEMİNDE MESLEKLER VE MESLEK KURULUŞLARI.....	54
5.1.1. Fütüvvetçiliğin Gelişmesi.....	55
5.1.2. Ahilik.....	57
5.1.3. Loncalar.....	60
5.1.4. Gedik ve Gedik türleri.....	63
5.2. MODERN EĞİTİMİN MESLEKİ BOYUTLARI.....	63
5.2.1. Okulların Mesleki Fonksiyonları.....	63
5.2.2. Eğitim ve İstihdam.....	64
6. MESLEKİ ÖRGÜTLER VE EĞİTİM	65
6.1. MESLEKİ ÖRGÜTLER.....	65
6.1.1. Sendikalar.....	67
6.1.2. Türkiye' de Sendikalar ve Sendikacılığın Tarihi Gelişimi.....	68
7. MESLEK AHLÂKI	70

II. MESLEK SEÇİMİ VE BELİRLEYİCİ.....	73
FAKTÖRLER.....	73
1. BİREYSEL ÖZELLİKLER.....	73
1.1. ZEKÂ.....	74
1.2. YETENEK.....	77
1.3. BAŞARI.....	79
1.4. İLGİ.....	79
1.5. TUTUM.....	79
2. SOSYAL VE EKONOMİK BELİRLEYİCİLER.....	80
2.1. SOSYAL BELİRLEYİCİLER.....	81
2.1.1. İtibar (Prestij).....	81
2.1.2. Hayat Stili (Yaşama Biçimi).....	81
2.1. EKONOMİK BELİRLEYİCİLER.....	82
2.2.1. Servet.....	82
2.2.2. Gelir Düzeyi.....	82
2.2.3. Ekonomik Çıkarlar.....	83
III. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN MESLEKİ ORYANTASYON AÇISINDAN ANALİZİ.....	84
1. MESLEKİ EĞİTİMİN TEORİK VE YASAL TEMELLERİ.....	84
1.1. MESLEKİ EĞİTİMİN TEORİK TEMELLERİ.....	84
1.2. MESLEKİ EĞİTİMİN YASAL TEMELLERİ.....	85
1.2.1. Meslekî ve Teknik Orta Öğretimle İlgili Kanunlar.....	86
1.2.2. Meslekî ve Teknik Yüksek Öğretimle İlgili Kanunlar.....	90
2. TEMEL EĞİTİM, ORTA VE YÜKSEK ÖĞRETİMDE MESLEKİ EĞİTİM.....	91
2.1. TEMEL EĞİTİM KADEMESİNDE.....	92
2.2. ORTA ÖĞRETİM KADEMESİ.....	92
2.3. ÖNLİSANS KADEMESİ.....	92
2.4. LİSANS KADEMESİ.....	93
3. ÜNİVERSİTELERİN MESLEK SEÇİMİNE İLİŞKİN FONKSİYONLARI.....	93
IV. YÜKSEK ÖĞRETİMDE MESLEK SEÇİMİNE İLİŞKİN BİR SAHA ARAŞTIRMASI.....	96
1. TANIMLAR VE KISALTMALAR.....	96
1.1. TANIMLAR.....	96
1.1.1. Meslekle Eşanlamlı kullanılan Kavramlar.....	96
1.1.2. Meslek Seçimiyle İlgili Kavramlar.....	97
1.2. KISALTMALAR.....	98
2. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	99
3. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI.....	100
4. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	101
4.1. GENEL AMAÇ.....	101
4.2. ALT AMAÇLAR.....	101
5. HİPOTEZ:.....	102
6. SAYILTILAR.....	103

7. ARAŞTIRMANIN EVREN	104
8. ÖRNEKLEM	105
9. BİLGİ TOPLAMA ARAÇLARI VE TEKNİKLERİ	106
10. VERİLERİN TOPLANMASI, ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI	107
11. BULGULAR VE YORUMLAR	108
TABLO 1 MESLEK SEÇİMİYLE CİNSİYET İLİŞKİSİ	108
TABLO 2 MESLEK SEÇİMİYLE YAŞ İLİŞKİSİ	110
TABLO 3 ÖĞRENCİLERİN SINIFLARA GÖRE DAĞILIMI	112
TABLO 4 MESLEK ÇEŞİTLERİNİN DAĞILIMI	113
TABLO 5 MESLEK SEÇİMİYLE BARINDIKLARI YER ARASINDAKİ İLİŞKİ	114
TABLO 6 MESLEK SEÇİMİYLE AİLE İKAMET YERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	116
TABLO 7 ÖĞRENCİLERİN EBEVEYNLERİNİN YAŞADIĞI ŞEHRİN BÜYÜKLÜĞÜ	118
TABLO 8 MESLEK SEÇİMİYLE AİLENİN İKAMET ETTİĞİ ŞEHRİN BÜYÜKLÜK İLİŞKİSİ	121
TABLO 9 AİLENİN OTURDUĞU EV-YAPI TÜRÜ	123
TABLO 10 AİLENİN OTURDUĞU EV TÜRÜ	125
TABLO 11 EVİN ODA SAYISI	127
TABLO 12 ÖĞRENCİLERİN BABALARININ ÖĞRENİM DURUMU	129
TABLO 13 ÖĞRENCİLERİN BABALARININ MESLEĞİ	131
TABLO 14 ÖĞRENCİLERİN ANNELERİNİN ÖĞRENİM DURUMU	133
TABLO 15 ÖĞRENCİLERİN ANNELERİNİN MESLEĞİ	135
TABLO 16 KARDEŞ SAYISI	136
TABLO 17 TEMEL EĞİTİM VE ORTA ÖĞRETİMDE OKUYAN KARDEŞ SAYISI	137
TABLO 18 AİLENİN KAÇINCI ÇOCUĞUSUNUZ?	139
TABLO 19 AİLEDE BÜTÇEYE KAT. BUL. KARDEŞ VAR MI ?	141
TABLO 20 AİLENİN AYLIK GELİRİ	142
TABLO 21 AİLENİN OTURDUĞU EV	144
TABLO 22 ORTA ÖĞRETİMDEYKEN BİR İŞTE ÇALIŞIP ÇALIŞMADIĞI	145
TABLO 23 ÖĞRENİM SIRASINDA ÇALIŞTIĞI İŞ TÜRÜ	146

TABLO 24 ANNE-BABANIN MESLEK SEÇİMİNE ETKİSİ	147
TABLO 25 ANNE-BABA SAĞ OLUP OLMADIĞI.....	148
TABLO 26 ANNE-BABA SAĞ İSE:.....	149
TABLO 27 MEZUN OLUNAN LİSE TÜRÜ.....	150
TABLO 28 MEZUN OLUNAN LİSE KOLU.....	152
TABLO 29 SEÇİLEN MESLEK TERCİH SIRASI	154
TABLO 30 LİSEYİ BİTİRDİKTEN SONRA ARA VERİP VERMEDİĞİ.....	156
TABLO 31 ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİ İKEN ÇALIŞIYOR MU?	158
TABLO 32 MESLEK SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN EN ÖNEMLİ FAKTÖR	159
TABLO 33 MESLEK SEÇİMİNDEKİ ÖĞRETİM KADEMESİ:.....	162
TABLO 34 ÖĞRETMENİNİZ YÖNLENDİRDİ Mİ?	164
TABLO 35 HANGİ ÖĞRETİM KADEMESİNDE YÖNLENDİRDİĞİ.....	165
TABLO 36 MESLEK SEÇİMİ HANGİ YAŞTA OLMALI	166
TABLO 37 BU MESLEĞİ NİÇİN SEÇTİNİZ?.....	167
TABLO 38 EN İYİ MESLEK HANGİSİ?.....	168
TABLO 39 ÖĞRENİM GÖRDÜĞÜ FAKÜLTEYİ SEÇİŞ SEBEBİ:	169
TABLO 40 MESLEĞİNİZDEN MEMNUN MUSUNUZ?	169
TABLO 41 MESLEĞİNİZDEN MEMNUNSANIZ SEBEBİ:	170
TABLO 42 NASIL BİR MESLEK İSTEDİKLERİ.....	171
TABLO 43 MESLEĞİN SAĞLAYACAĞI GELİRİN ÖNEMİ	173
TABLO 44 NASIL BİR FAKÜLTEDE ÖĞRENİM GÖRMEK İSTERSİNİZ?.....	175
TABLO 45 NÜFUS ÖZELLİKLERİNİN MESLEK SEÇİMİNE ETKİSİ.....	176
TABLO 46 YÜKSEK ÖĞRETİMDE ÖĞRENİM GÖREN KARDEŞ SAYISI.....	179
V. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	180
1- SONUÇLAR.....	180
1.1. BİREYSEL AÇIDAN	180
1.2. TOPLUMSAL AÇIDAN	184
2. ÖNERİLER	187
KAYNAKÇA.....	188

SÜRELİ YAYINLAR, ANSİKLOPEDI , TEZLER ve DİĞER KAYNAKLAR	193
EKLER.....	196

ÖNSÖZ

Bu araştırma, Türkiye’de, meslek olgusunun eğitimle ilişkilerini inceleyen, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda, Eğitimin Tarihi ve Sosyal Temelleri alanında yapılan bir çalışmadır. Araştırmada, bazı üniversitelerin son sınıflarındaki öğrencilerin meslek seçimi konusundaki görüşleri, teorik ve pratik açıdan incelenmektedir. Bu çerçevede teorik boyut, sosyal yapının ve toplumun fonksiyonel işleyiş düzeninin anlaşılmasını kolaylaştırmakta, pratik boyut ise, sistematik çözüm önerileri getirmede, sorunları somutlaştırmada kolaylaştırıcı rol oynamaktadır. Bu çalışma, her yönüyle kendi alanında ilk deneme sayılabilecek bir konu incelemesidir.

Araştırmada, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve eğitimle ilgili süreçlere yer verilmektedir. Konunun çok yönlü oluşu, tanımlama ve kapsam sınırlarını belirlemeyi güçleştirmektedir. Bu, bir dezavantaj olarak görülebilirse de; güncel, ilginç yönleriyle meslek, bireyin hayattaki en önemli karar adımlarından biri olarak incelemeye değer avantajları da içermektedir.

Meslek seçimi asla tesadüflere bırakılmamalıdır. Bilinçli seçimlerin yapılabilmesi bu alandaki bilgi ve tecrübeye sahip olmayı ya da, bu niteliklere sahip olanların tecrübelerinden yararlanmayı gerektirmektedir.

Meslek seçiminin doğru olması, bireye bağlı olduğu kadar, siyasal düzenin beklentilerine, insangücü ve işgücü planlamasına, ülkenin içinde bulunduğu siyasal konjonktüre de bağlı olduğu unutulmamalıdır. Bu anlamda, meslek seçimini etkileyen bu faktörlerin birbirleriyle ilişkisi de gözönünde tutulduğunda meslekle ilgili olguların karmaşıklığı daha da dikkat çekmektedir.

Araştırmada meslek seçimi bir problematik olarak ele alınmış ve eldeki imkânlar çerçevesinde; ilgili literatür, kaynak kişi ve kuruluşlardan da yararlanılarak son haline getirilmiştir.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde, emeğini esirgemeyen danışmanım, kıymetli hocam, Prof. Dr.Hikmet Y. CELKAN'a, bilgilerinden ve tecrübelerinden yararlandığım değerli hocalarım, Prof. Dr. Mahmut TANDOĞAN ve Pof.Dr.Mustafa ERGÜN'e teşekkür ederim.

Göstermiş olduğu sabır, destek ve yardımdan dolayı eşim Mehtap KÖKSALAN'a teşekkür ederim.

Araştırmanın, anketlerinin uygulanması safhasında yardımcı olan, örneklemdeki üniversitelerin değerli öğretim üye ve yardımcılarıyla, tezin yazım ve tashih işlerinde yardımcı olan Emrah GÜLMEZ'e ve Erkan TEKCAN'a teşekkür ederim.

I. GENEL TEORİK ÇERÇEVE

1. MESLEK KAVRAMI

Meslek, Arapça bir kavramdır. “Sulûk” kelimesinden türetilmiştir. Köküne bağlı olarak, “yol, gidiş, usul, tarz, tertip” gibi anlamlara gelmektedir (Büyük Türk Ansiklopedisi, 1990, s.847). İngilizce karşılığı “profession, vocation, occupation” gibi kavramlardır.

Kavramın terim karşılığı ise, ücret karşılığı yapılan iş anlamına gelmektedir. Meslek kavramının tanımına ilişkin bilgiler sayfa 84’de ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Bu bölümde özellikle meslek kavramının kapsamına giren özellikler üzerinde durulmaktadır.

Günümüzde meslek, psikolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel değeri olan önemli bir sosyal olgu olarak görülmektedir. Psikolojik açıdan, bireyle ilgili özellikleri; ilgi, yetenek ve başarısını meslek hayatına yansıtması bakımından, sosyo-ekonomik açıdan; toplum içerisindeki statüsü, prestiji, geliri ve yaşantısını etkilemesi bakımından önemlidir.

Meslekle ilgili literatür incelendiğinde, meslek kavramının kapsamına giren özellikler somutlaştırılacak olursa şöyle bir görünüm arz etmektedir:

Meslek kavramının ekonomik yönüne bakılacak olursa, tanımı ve kapsamı itibarıyla ekonomik yönü bulunan bir kavram olduğu görülür. Hatta meslek, “yalnızca ekonomik bir yarar sağlamak için malların ve hizmetlerin üretiminde gösterilen belirli faaliyetler bütünü” (Kemerlioğlu,1973,s.29) olarak tanımlanmaktadır.

Modern toplumda, farklı mesleklerin işbirliğiyle gerçekleşen ekonomik faaliyetleri yürütebilme girişimi, Durkheim’in belirttiği organik dayanışmanın bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Böylece, farklı farklı insanlar, çeşitli mesleklerin gerektirdiği ekonomik teşebbüsü gerçekleştirirken toplumun kalkınmasına da destek sağlamış olmaktadır. Bu ve benzeri oluşumlar, meslek kavramının ekonomik yönünü oluşturmaktadır.

Meslek kavramının sosyo-kültürel yönü, sosyal yapının ve -genel anlamda- sosyal tabiatın önemli unsurlarından biridir. Bu anlamda, meslek, sosyal ilişkiler açısından önem kazanır. Aile içerisindeki birincil ilişkiler, zamanla iş hayatın da oluşan ikincil ilişkiler sosyal hayatı kuşatır. “Meslek, belirli faaliyet alanları etrafında yoğunlaşmış ve biçimlenmiş insani ilişkiler bütünü” (Kemerlioğlu, 1973,s.29) olarak görülmeye başlanır. Daha sonra sosyal sınıfları oluşturan yönüyle de mesleklerin sosyal yapı içerisindeki önemli işlevleri ortaya çıkmış olur. Meslekî ilişkilerin kendi içerisinde oluşturduğu düzen, zamanla bazı kuralları, yaşantıları, değerleri ve ahlâkî yapıları ortaya çıkartmaktadır. Bu da, çeşitli meslekler arasında görülen karmaşık ilişkiler ağının, toplumdaki sosyo-kültürel özelliklere yansımaları olarak yorumlanabilir.

Meslek kavramının teknik yönü, bireyin mesleği yaparken kullandığı araç, gereç, teknik ve yöntemleri içermektedir. “Her meslek sahibi işini yürütürken, mesleğine özgü birtakım teknik bilgileri, araçları, gereçleri ve işlemleri uygular” (Kemerlioğlu,1973,s.30). Bazan meslekle, mesleğin içeriğinde yer alan araç, gereç ve teknikler meslek olarak görülürler. Mesleğin, onu oluşturan parçalardan farklı ve kapsamlı bir olgu olduğu unutulmamalıdır.

Son olarak da, *meslek kavramının psikolojik yönü*, bulunmaktadır ki, o da bireysel özelliklerin mesleklere göre şekillenmesiyle ilgilidir. İnsan, ruhsal ve bedensel yönleriyle bir bütünlük oluşturur. Çağdaş psikolojik yaklaşımlar da insanı bu bütünlüğüyle değerlendirmektedir. “Mesleğin; bireyin bedensel özellikleri, davranışları, tutumları, duyguları ve düşünceleri üzerinde olduğu gibi, eğilimleri ve şahsiyet özellikleri üzerinde de etkileri görüldüğü (Kemerlioğlu, 1973,s.31) unutulmamalıdır.

Mesleğin böylesine çok yönlü bir kavram oluşu, kuramsal boyutunu sınırlandırmayı zorlaştırmaktadır. O nedenle, mesleği bireysel özellikler açısından gelişim dönemlerine göre, sosyo ekonomik ve kültürel özellikleri, kurumlara göre, incelemek mümkün.

Bu anlamda, çocukluk yıllarındaki özlemlerini yansıtması bakımından, “her insan belki okul öncesi yıllardan itibaren ileride ne olacağını düşünür, geleceği hakkında bazı planlar kurar. Başlangıçta tamamen duygusal ve hayali olan meslek

seçimi, yaş ilerledikçe daha gerçekçi temellere dayandırılmaya başlar” (Kuzgun, 1988, s.80).

Meslekler, modern toplumun kurduğu temel müesseseler içinde en önemlilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Diğer bütün müesseselerin varlığı bu müessesenin sürekli olarak başarı sağlamasına bağlıdır (Mays, 1957, s.4). Meslekler açısından mühim olanı, müesseselerin sürekliliğini muhafaza edebilmeleridir. Meslekler için sürekliliğin anlamı, değişmeye intibak ederek varlığını devam ettirebilmektir. Ancak bu şekilde diğer müesseselerdeki değişmelerle birlikte sosyal değişmeye de ayak uydurarak başarı sağlaması mümkün olabilir. Toplumsal açıdan gelişim de buna bağlıdır.

İnsanlığın varoluşundan, günümüze kadar uzanan süreç içerisinde her dönemin kendine has toplumsal sistemi ve kuralı olagelmıştır. Platon’dan günümüze kadar meslek, en genel anlamda bir sosyal sınıf kriteri olarak kullanılmıştır (Kemerlioğlu,1996,s.59). Yöneticiler, askerler ve işçiler sosyal sınıfın katmanlarını oluşturmaktadır. Günümüzde bu katmanlar daha da çeşitlenmiştir. Çeşitlenmeyle birlikte, müesseseler arasındaki dayanışma, mesleklere bağlı olarak gelişmeye başlamıştır.

Mesleklerin ortaya çıkması ya da ortadan kalkması onu yapan ve yaşatan insanların olmasına bağlıdır. Günümüzde birçok meslek cazibesini yitirmiştir: Demirci, kalaycı, nalbant, sakalık gibi. Bazı meslekler de, yeni ortaya çıkmıştır: Endüstri mühendisi, bilgisayar uzmanı, donanım uzmanı, tasarımcı gibi. İnsanların meslekleri seçmelerinde çok değişik faktörlerin etkisi olmaktadır. Bu etkenler toplumdan topluma ve aynı tomlumda zamanla değişmektedir.

Mesleklerin seçimi de en az meslekler kadar önemlidir. O nedenle, meslek seçimi, insanların kararlılık döneminde yaptıkları en önemli işlerden biri olarak kabul edilebilir.

Meslekle ilgili yaklaşımların daha iyi anlaşılması için, meslek çeşitleri, toplumsal süreçler açısından mesleklerin rolü ve işlevleri bundan sonraki bölümlerde ele alınmaktadır.

2. MESLEK ÇEŞİTLERİ

Meslekler, gerektirdikleri nitelikler ve sağladıkları imkânlar yönünden çok çeşitlilik gösterirler. Meslekler arasında gözlenen bu çeşitlilik bireyler arasında gözlenen nitelik çeşitliliğine denk düşmektedir (Kuzgun,1995, s.1). Bu anlamda meslek çeşitliliğinin referansını yeteneklerin oluşturduğu söylenebilir.

Sosyal hayatın büyük bir kısmını kuşatan meslek; tanımı, kapsamı ve özellikleri bakımından ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, onu etkileyen çok farklı güçlerin olduğunu da tespit etmek mümkündür.

Üniversitelerin fakülte ve bölümlerinde yapılan eğitim öğretim faaliyetleri belli bölümlerde meslekî fonksiyonu da ihtiva etmektedir. Üniversitelerin ilgili bölümlerinde verilen eğitim öğretim formasyonu onlara belli bir meslek alanında çalışabilme yeteneği de sağlamaktadır.

Araştırmada üniversitede verilen eğitim-öğretim ile kazanılan meslekler üzerinde durulmakta, bu meslekleri tercih etmelerinde etkili olduğu varsayılan alt problemler incelenmektedir.

Üniversitede edinilen bilgi-beceri tutum ve alışkanlıkların meslekî alanda kullanılabilmesi branşlara göre değişmektedir.

Bu çerçevede üniversitelerde (araştırma kapsamına giren) onbir farklı meslek alanından, branştan, oluşan meslekler üzerinde durulmaktadır.

Bu meslekler:

1. Öğretmenlik,
2. Veterinerlik,
3. Mühendislik,
4. İktisat,
5. İlahiyat,
6. Tıp,
7. Hukuk,
8. Özel yetenekle girilen meslekler,
9. Sağlık bilimleri personeli,
10. Teknik eğitim,
11. Diş hekimliğidir.

2.1. MESLEKLERİN SINIFLANDIRILMASI

Mesleklerin sınıflandırılmasına ilişkin çok farklı görüşler bulunmaktadır. Eskiden, genel olarak insanlar; serbest meslek sahipleri, tüccar, çiftçi veya işçi sınıfı diye sınıflandırılırdı. Bugün için bu sınıflandırma doğru değildir ve böyle bir gruplamanın herkesçe kabul edileceği de şüphelidir (Mays,1957,s.10). Mesleklerin sınıflandırılmasına ilişkin farklı görüşleri ana hatlarıyla şöylece özetlemek mümkündür:

- 2.1.1. Gelir Dağılımına Göre Meslekler.
- 2.1.2. TUBİTAK'ın Meslekler Rehberinde Belirlenen Meslekler.
- 2.1.3. YÖK'ün Belirlediği Meslek Çeşitleri.
- 2.1.4. DİE' nin Belirlediği Meslek Çeşitleri
- 2.1.5. Mesleklerin Sınıflandırılmasına İlişkin Diğer Görüşler.

2.1.1. Gelir Dağılımına Göre Meslekler.

Sönmez (1990), meslekleri gelirlerine göre şu şekilde sınıflandırmaktadır:

Meslek 1: Büyük ticaret ve sanayici, ticaret erbabı, serbest meslek sahibi, küçük esnaf ve sanatkâr. Bu meslek grubunda insanlar toplumun en zengin kitlesini oluşturmaktadır. Geliri de prestiji de yüksek insanlardır.

Meslek 2: Büyük, küçük memur, büro personeli. Orta düzeydeki memur kesimini kapsamaktadır.

Meslek 3: Teknisyen kalifiye işçi, düz işçi. Teknik insan gücünü oluşturmaktadır. Bu gruptaki insanların meslekî prestiji ikinci meslek grubundaki düşük; ancak geliri köylü ve tarım işçilerinden daha yüksektir.

Meslek 4: Çiftçi, tarım işçisi. Daha çok köylü sınıfını kapsayan gruptur. Bu sınıflamada büyük çiftçi, küçük çiftçi ayrımı yapılmamıştır. Bu ayrımın da yapılması gerekirdi.

Mesleklerin sınıflandırılmasına ilişkin bir başka görüş de Maclver (1969)'a aittir.

Maclver'a göre meslek grupları:

1. *Serbest meslekler*: İşletmeci, tüccar vs.
2. *Yarı meslekî faaliyetler*: Küçük işletme, satıcı, çiftçi vs.
3. *Memur, ehliyetli işçi, ticaret erbabı* vs.
4. *Yarı yetişmiş işçi, kalfa* vs.
5. *Ehliyetsiz işçi, çırak* vs.

2.1.2. TUBİTAK'ın Meslekler Rehberinde Meslekler.

(Temel ve Uygulamalı Bilimlerde) meslekler rehberinde:

1. Temel Bilimler:

Astronomi, biyoloji, fizik, jeoloji, jeofizik, kimya, matematik,

2. Uygulamalı Bilimler

Mühendislik, inşaat mühendisliği, elektrik ve elektronik mühendisliği, makine mühendisliği, maden mühendisliği, metalurji mühendisliği, kimya mühendisliği, orman mühendisliği, endüstri mühendisliği, ziraat mühendisliği, harita (Jeodezifotokometri) mühendisliği

3. Tıp Bilimleri

Diş hekimliği, eczacılık, doktor (tıp) olmak üzere üç grupta incelenmektedir.

2.1.3. YÖK'ün Belirlediği Meslek Çeşitleri.

1980'den önce meslek gruplarının tasnif edildiği benzer yaklaşımlar bulunmakta idi. Yüksek Öğretim Kurumu'nun kurulmasıyla, öğrencilerin aldığı puan türüne göre çeşitlilik gösteren meslek grupları bulunmaktadır. Genel olarak sayısal-sözel ayrımının yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı düzenlemelere göre, YÖK'ün kriterleri de değişmektedir. 1986-1996 yıllarında uygulanan tasnif aşağıdaki gibidir olmuştur.

a) Fen ve Mühendislik Bilimleri

Öğretmen, mühendis, diş hekimi, eczacı, hemşire, exper, veteriner, kimyager, biyolog, bilgisayar programcılığı.

b) İktisadî ve Sosyal Bilimler

İşletmeci, muhasebeci, iktisatçı, maliyeci, turizmci, hukuk, uluslararası ilişkiler, ilahiyat, kütüphanecilik, iletişim, arşivcilik, arkeoloji, özel eğitim, sosyolog, psikolog, psikolojik danışman.

c) Yabancı Diller Yabancı diller öğretmeni, tercüman (mütercim).

Dört yıllık yabancı diller yüksek okulu, fen edebiyat fakültesi yabancı diller bölümü, eğitim fakültesi yabancıdiller öğretmenliği bölümlerinden mezun olan öğrenciler bu grupta yer almaktadır.

2.1.4. D.İ.E.'e Göre Meslek Çeşitleri

Türkiye' de pek çok kurum ve kuruluş, meslek hayatına ilişkin çeşitli bilgileri derleyerek kamuoyunun yararına sunmaktadır. Meslek hayatına ilişkin mevcut bilgiler, ilgi alanlarına göre, çeşitli sosyal kurumlarca da derlenmektedir (Çalışma İstatistikleri, 1995,s.1). Bu konuda yapılan çalışmaları özetlemek gerekirse şöylece toparlanabilir:

1. İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri öve bunlarla ilgili diğer meslekler

- Mimar, mühendis, topograf, kimyager, fizikçi, veteriner, ormancı, sağlık elemanları, hemşire, ebe, sağlık teknisyeni, sağlık memuru, eczacılar, tıp teknisyenleri, teknisyenler, teknikerler, öteki profesyonel teknikle ilgili personeller.

2. Müteşebbisler, Direktörler ve Üst Kademe Yöneticiler

Müsteşarlar, İdareciler.

3. İdari personel ve benzeri çalışanlar, daktilograf ve bilgisayar operatörü, muhasebeci ve kasiyer, nakliye ve haberleşme elemanları, büro elemanları.

4. Ticaret ve Satış Personeli

Tezgahtarlar ve satış işçileri.

5. Hizmet İşlerinde Çalışanlar

Ateşçi, kaloriferci, aşçı,garson ve barmen, diğer hizmet işlerinde çalışanlar.

6. Tarım, Hayvancılık, Orman, Balıkçılık ve Avcılık

Tarım ve orman işçileri, balıkçı, avcı.

7. Tarımdışı Üretim Faaliyetlerinde Çalışanlar ve Ulaştırma Makinaları Kullananlar

Madencilik, taş ocakçılığı, metal işlemcileri, ağaç hazırlama işçileri, kağıt hamuru ve kağıt imalat işçileri, kimyasal işlemciler ve ilgili işçiler, elyaf hazırlayıcı, çıkırcı, sarıcı, dokumacı, örgücü ve ilgili işçiler, tasarımcı, boyacı ve öteki dokuma işçileri, debağlar ve deri işçileri, değirmen, fırın, içki ve besin işçileri, tütün ve sigara imali işçileri, terzi, kürk ve şapka işçileri, döşemeci, kesici, dikişçi, ayakabı ve deri eşya imalat işçileri, mobilya ve ilgili ağaç işçileri, taş kesiciler ve oyma işçileri, demirci (genel), soğuk tamirci, torna, freze ve matkap tezgahı operatörü (metal), öteki metal tezgah ayaracı ve operatör, motorlu araç tamirci ve makinistleri, elektrik ve elektronik montörleri, elektrik tesisatçıları, yayın ve ses cihazları operatörleri, sıhhi tesisat ve boru tesisatçısı, kaynakçılar ve pürmüzcüler, metal levha ve metal inşaat hazırlayıcı ve montörleri, mücehver, cam, kıl ve porselen işçileri, kauçuk, plastik ürün ve taşıt lastiği işçileri, kağıt karton ve kağıt eşya işçileri, mürettepler matbaa işçileri, inşaat boyacıları, duvarcı, sıvacı ve beton kalıpcı, mermer ve karo fayans döşeyicisi, ağır vasıta şöförleri, öteki taşıma sürücü ve ilgili elemanlar

8. Meslekleri Tayin Edilemeyenler

Beden işçileri, amele, gündelikçi işçi.

Mesleklerin sınıflandırılmasına ilişkin hemen hemen bütün ihtimaller tesbit edilmeye çalışılmıştır. Bunlardan hareketle araştırmaya konu olan meslek çeşitleri belirlenmiştir. Yinede mesleklerin sınıflandırılmasında tek kriterin olamayacağı görülmüştür. Araştırmada, bu alanda tesbit edilen diğer görüşlere de yer verilmiştir.

2.1.6. Mesleklerin Sınıflandırılmasına İlişkin Diğer Görüşler

Mays (1957), “Halkın tecrübe ve kanaatlarına göre sınıflandırılmış olan meslekler içinde serbest mesleklerin bir listesini yapmak, bu çeşit meslekleri tarif etmekten çok daha kolaydır. Doktor, avukat, kolej müdürü, profesör, milli eğitim müdürü, mühendis, bilgin, aktör, artist, devlet adamı, yazar, subay, dış hekim, mimar ile bu mesleklerden bir takımı ile akrabalığı olan belki diğer birkaç meslek böyle bir listeye girer” demektedir. Ona göre, bir de arasıra serbest meslek diye adlandırılan meslekler vardır. Mesela veteriner, hakim, muhasebeci, müteahhit, gazeteci, politikacı, fotoğrafçı, eczacı gibi bu mesleklerin genel olarak serbest meslek diye kabul edilen mesleklerle ticaret veya işçiliğe nazaran daha çok müşterek tarafları vardır. Serbest ile yarı serbest mesleklere ait bu listeler gözden geçirilecek olursa bunların diğer mesleklerle ortak bir yönünün bulunup ortaya konamayacağı görülür (*Mays*, 1957,s.10-11).

Entellektüel bir karakter taşıyan ve prensip itibariyle, icrasını, mesleğin, icra edip etmemekte serbest bırakan, yani onu hizmet verdiği kişilere bağlı kılmayan meslek hekimlik, avukatlık, noterlik gibi.

Özel bir kültürü gerektiren ve yüksek kadrolara tanınan nisbî bağımsızlıktan yararlanan her türlü meslek (*Foulque*, 1994, s.436) serbest meslek olarak kabul edilmektedir.

Everett Hughes (1963), Meslekleri iki biçimde ele almaktadır; bir yanda mühendislik ve tıp gibi bilgileri sonuç itibarıyla uygulamaya dönük meslekler, diğer yanda arkeoloji gibi raslantı sonucu profesyonel bir meslek statüsüne çıkmış meslekler.

İlkay Kasatura(1991), mesleklerin gelir ve saygınlığa göre dağılımını şu şekilde yapmıştır:

Serbest Meslekler

Doktor, avukat, diş doktoru, eczacı, mühendis, mimar, ressam, orta ğretim müfettişi, fabrikatör.

Yüksek Rtbeli Memur

Devlet Memurları, zel sektör memurları, yüksek rütbeli subay (Binbaşi, st), lise ğretmeni (müdürü), banka müdürü.

Orta Dereceli Memur ve Esnaf

Küçük işadamı, ilkokul ğretmeni, teknik ressam, radyo teknisyeni, tüccar terzi, muhasebeci, çevirmen, banka memuru, mteahit, vergi dairesi, niversite, postahane vb. daire memuru, nalbur.

Küçük Memur ve Esnaf

Polis, postacı, sağlık memuru, bekçi, şoför, berber, imam, manav, kasap, sebzeçi, saat tamircisi, oto tamircisi, bakkal.

Kalifiye İşçi

İnşaat kalfası, bina boyacısı, bahçıvan, hasta bakıcısı, garson, özel şoför,

Vasıfsız İşçi

İnşaat amelesi, fabrikada işçi, ayakkabı boyacısı, kapıcı, hademe.

şefik Uysal (1973) ' in kullandığı, "ğrencilerin meslek gruplarına bağladıkları değerler" (1962) konusunda yapılan bir çalışmada, meslekler şu gruplardan oluşmaktadır:

1-Serbest Meslekler Bilim Ve Gazetecilik: Doktor, avukat, mühendis, mimar, kimyacı, fizikçi, dişçi, veteriner, hemşire, gazeteci, eczacı (meslek olarak)

2-Sanatçı: Müzisyen, ressam,yazar, aktör, vb.

3-Asker: Subay, pilot, astsubay vb.

4-Eğitim: Okul müdürü, milli eğitim müfettişi, üniversite öğretim elemanı, (öğretim üyesi, öğretim görevlisi, okutman, araştırma görevlisi)

5-Hükümet, politika: Diplomat, kaymakam, vali, milletvekili, hakim, savcı, politikacı (bürokrat)

6-Din: Müftü, imam, vaiz, din kültürü öğretmeni

7-İş ve ticaret: Tüccar, büyük işadamı, fabrikatör, komisyoncu, iş idarecisi

8-İşçi: Hizmetçi, gündelikçi, ayakkabı tamircisi, inşaat işçisi, herhangi bir iş veren tarafından çalıştırılan kişi

9-Tarım: Çiftçi, bahçıvan, tarım işçisi.

10-Ev kadını: Mesleklerin sınıflandırılmasına ilişkin görüşleri daha da arttırmak mümkün, ancak kriterlerin çeşitliliğine uygun bir sınıflamanın, konun aydınlatması açısından daha gerekli olduğu düşünülerek bir sınırlama getirilmiştir.

Bütün sınıflama modellerinde ortak olan nokta, ekonomik belirleyicilerin en ön sırada yer almasıdır. Sosyal ve psikolojik süreçlere fazla yer verilmemektedir. Bunun da sebebi, mesleklerin sınıflandırılmasında karşılaşılan güçlükler olsa gerek.

2.2. MESELEKLERİN SINIFLANDIRILMASINDA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Mesleklerin sınıflandırılmasıyla ilgili karşılaşılan güçlüklerin başında, değişen toplum yapısına uygun mesleklerin ortaya çıkmasıyla, bu mesleklere uygun bir yer bulunamaması gelmektedir. Bir mesleğin önemini belirleyen ekonomik göstergeler mi? Yoksa prestij midir? Bu, toplumdan topluma değiştiği gibi aynı toplumdaki bireylere göre de zamanla farklılık göstermektedir. Bu nedenle meslekleri bir tek kritere göre sınıflandırmak zor ve yanıltıcıdır. Birden fazla kritere

göre sınıflandırıldığında ise bir mesleği önemli kılan etkenlerin neler olduğunu belirlemek güçleşmektedir. Bu sebepler de göz önünde tutularak meslekleri belirleyen kriterler, meslekleri belirleyen ortak özellikler bir araya getirilerek bir sınıflandırma yapılabilir. Bu kriterler önceden belirlenen ve sosyal sınıfı belirlemede etkili olduğu kabul edilen özellikler olabilir. Meslekler ekonomik anlamda sosyal sınıfları belirleyen önemli bir etkidir. Her meslek sahibinin farklı prestij ve gelir seviyesi sosyal yaşantısı vardır. Bu yön de farklı sosyal tabakaların varlığına işaret eder.

Araştırmada sadece 11 meslek inceleme kapsamına alınmıştır. Bu araştırmanın coğrafi ekonomik ve metodolojik sınırlılıkları, ancak bu meslekleri incelemeye el vermektedir. Ayrıca mesleklerin sınıflandırılmasında ortaya konan görüşlerin, kurumların belirlediği standartlara her zaman uymadığı ve her yerde geçerli olmadığı görülmektedir.

3. SOSYAL DEĞİŞME VE TABAKALAŞMA SÜRECİNDE MESLEKLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

3.1. GENEL OLARAK SOSYAL DEĞİŞME KAVRAMI

Sosyal yapılarda kısmen veya büyük çapta meydana gelen değişmelere “sosyal değişme” denir. Bu süreç; tabii ve biyolojik faktörlerin tesiri ile ortaya çıkabildiği gibi, kültür değişmeleriyle de meydana gelebilir (Eröz,1982, s:135).

Değişme aslında hiç bir istikameti ifade etmeyen bir tabirdir (Kurtkan, 1982, s:192). İstikamet ifade eden kavramlar; gelişme, ilerleme ve gerilemedir. Değişme, bu kavramlara bağlı olarak yön alır. Meslek değişimi kavramı ise mesleklerin işlevlerini kaybetmesi ya da, işlev veya muhtevasını geliştirmesi, geriletmesi anlamına gelmektedir.

Sosyal değişmeler medeniyet tarihinde bazen hızlı, bazen de yavaş bir şekilde ortaya çıkmıştır. Özellikle, orta çağın statik sayılabilecek insan topluluklarında dahi bir değişmeden bahsedilebilir. Değişmeden söz edebilmek için belli bir süreye ihtiyaç vardır. Yani sosyal değişme belli bir zaman dilimi içinde izlenebilmektedir (Erkal, 1995, s:229).

Sorokin “fiziyojide kan dolaşımı ne ise sosyolojide değişme odur” demek suretiyle klasik sosyologların toplumun değişme sürecine bakış açısını yansıtmaktadır. Comte, sosyolojiyi statik ve dinamik olarak ikiye ayırırken sosyal statikte tek tek toplumsal şekillerin yapılışı kanunlarını durgunluk halinde araştırırken; sosyal dinamikte toplumsal fikirlerin tarihine kadar uzanan insanlığın sosyal tarihini inceler (Freyer, 1957, s.490). Değişme, sosyal bünyede meydana gelen doğal bir süreç olarak görülmektedir. Sosyal değişmeyi iyice belirlemek ve anlamak için sosyal değişmenin esasını bilmek gerekir ki, o da; “yenilik” (invention)’ tir. Sosyal değişme deyince belirli bir grup içerisindeki insanların ilişkilerinde yer alan yerleşmiş tavır ve hareketlerden teknik terim ile sosyal sistemin yapı unsurları ve işleyişi üzerindeki değişiklikleri anlamalıdır. Bu nedenle moda gibi değişerek tekrarlanan ve değişmesi beklenen hususlar (Dönmezer,1990, s. 428) gelip

geçici bireysel davranışlar, ya da refleksif toplumsal tepkiler sosyal değişme sayılmazlar.

Appelbaum (1970), sosyal değişmeyi dört farklı düzeyde açıklamaktadır. Birinci düzeyde, ister psikoanalitik, isterse davranışçı modeli benimsenmiş olsun tarihsel olarak psikologların bakış açısını yansıtmaktadır. Bu bakış açısında bireyci bir yaklaşım vardır. İkinci düzeyde, toplumsal psikolojinin özellikle küme dinamikleri (grup dinamiği) açısından, grup hareketleri ve sosyal psikolojik süreçler etkilidir. üçüncü düzeyde, özellikle toplumsal düzeyde yer aldığı düşünülen, Durkheim' in de belirttiği, toplumsal olgular birey üzerinde dış sınırlama koyabilen, sabit olsun olmasın her türlü eylem biçiminde tanımlanan düzey kastedilerek, sosyolojik boyutuyla ele alınmaktadır. Dördüncü düzeyde, genellikle antropolojinin konusu olarak görülen, Parsons' un insan eyleminin kültürel bileşimi adını verdiği şeyle, ilgili olan antropolojik yaklaşım (Appelbaum, 1970, s. 9,10,11) ele alınmaktadır.

Belirli bir tarihsel dönem içerisinde, doğada toplumda ve insanda gözlenen başkalaşmalar, farklılaşmalar da “değişme” kavramıyla ifade edilmektedir. Sosyoloji açısından, toplumun yapısını oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bunları belirleyen kurumların değişmesi toplumsal değişmenin en önemli etkeni olarak kabul edilmektedir. Bu değişmeler, birey ve grupların davranışlarına yansır; toplumsal yapı içerisindeki yerlerini belirler. Zamanı yaratan veya etkileyen, geciktiren ya da hızlandıran öge insandır (Tolan, 1996, s. 276).

Turhan (1987) sosyal değişmeyi kültür değişmeleriyle izah etmektedir. Ona göre “...kültür değişmesi, bir cemiyetin mevcut nizamını, yani ictimâî, maddî ve manevî medeniyetini bir tipten başka bir tipe kalbeden bir prosestir. Böylece kültür değişmesi, bir cemiyetin siyasî yapısında, idarî müesseselerinde ve toprağa yerleşme ve iskan tarzında, iman ve kanaatlerinde, bilgi sisteminde, terbiye cihazında, kanunlarında, maddî alet ve vasıtalarında, bunların kullanılmasında, ictimâî iktisadının dayandığı istihlâk maddelerinin sarfında az çok husûle gelen tahavvülleri ihtiva eder. Terimin en geniş manasıyla kültür değişmesi, insan medeniyetinin daimi bir faktörüdür; her yerde ve her zaman vukua gelmektedir” (Turhan, 1987 s. 49).. Kültür değişmeleri serbest ve zorunlu kültür değişmeler olarak iki grupta incelenmektedir. R. Linton'un bakış açısını da yansıtan Turan, insan faktörünün

yanısıra, sosyal değişmeyi, insan kültürünün mevcudiyeti kadar doğal bir süreç olarak görmektedir.

3.2. SOSYAL DEğİŞMEYLE İLGİLİ KAVRAMLAR

3.2.1. Tekâmül (evolution).

3.2.2. Nizam (order).

3.2.3. İstikamet (direction)

3.2.4. İlerleme (progress)

3.2.5. Olgunluğa Erişebilirlik (perfectibility)

3.2.6. İnkişaf (gelişme)

Tekâmül kavramı, “*olgunluğa erme*” anlamına gelmektedir (Eröz, 1982, s. 135). Daha çok endüstriyelleşmiş sosyal ve iktisadî şartlarında bulunan bir kavramdır (Kurtkan, 1995, s. 267). Sosyal değişme, sosyal gelişme ve ilerleme kavramları sürekli olarak birbirlerine karıştırılır. Değişmede değer hükmü ve iyiye veya kötüye doğru bir farklılaşma söz konusu değildir. Tekâmülde ileriye doğru bir gelişme vardır (Erkal, 1985, s. 231).

Nizam, tekâmülün bir safhasıdır. Hakikî değişmeyi, değişmenin, zahiri görünüşünden ayırt ederek, hakiki tekamülden bahsedebilmek için karışıklığın ortadan kaldırılması ve bir organizasyona göre düzen içerisine sokulması sağlanabilir (Kurtkan, 1995, s. 268).

İstikamet, bir değişme sürecinde içinde belirli tarihî anlarda görülmesi mümkün farklı nizamlar varsa ve bu nizamlar sırf organizasyon olarak bulunuyorsa ve daha iyi anlatmaya imkân yoksa nizamın yeni baştan kurması halleri hiçbir hakiki tekâmülü ifade etmez. İşte burada yeni nizamlar organize ediş bilgisinin, ihtiyaçlara göre kullanılması ifade eden bilgi tatbikatına istikamet denilir (Kurtkan, 1995, s. 269).

İlerleme, doğrusal bir ilerlemeyi ifade eder. Terakki ise sosyal unsurların dış görünüşünde aranan buna bağlı olarak değişme temayülü olan özelliklerin tamamıdır (Kurtkan, 1995, s. 269). İlerleme artan kompleks kriteri, daha doyumsuz bir ölçü belli

bir çevreye tabî olmayış ve müstekalliktir. Kısaca değişik çevrelere intibak edebilme kavramıdır. Spencer' in belirttiği gibi bu durum artan bir bütünleşme ve organların gittikçe ihtisaslaşması ile başarılıdır (Eröz, 1982, s. 138).

Olgunluğa erişebilirlik, modern toplumlarda sosyal ilişkiler ağının genişlemesi, mâli imkânların artması, ferdî hakların zarurî olarak bireysel egoizmi desteklemesinden ortaya çıkan sıkıntılar bulunmaktadır. Bunları telafi etmek için en uygun moral şartların ve şahsiyet tipinin meydana gelebilmesi sosyal olgunluğun göstergesidir. İşte burada geçen sosyal uygunluk fikri ahlâkî bir ön yargı olmaktan çok uzak ve tam manasıyla ilmî bir hakikatın kavranışıdır. Bu duruma olgunluğa erişebilirlik (perfectibility) denilmektedir.

Sosyolojiden çok iktisadın kullandığı "*inkişaf gelişme veya büyüme*" kavramları sosyolojik anlamda daha çok kurumların ve toplumu oluşturan unsurların durumunu izah etmekte kullanılan bir kavramdır. Mesela gelişmiş ve az gelişmiş terimleri sanayileşmiş toplumları ya da gelişmekte olan toplumları ilgilendiren bir kavramdır.

3.3 SOSYAL DEĞİŞME MODELLERİ

- 3.3.1. Tekâmülcü Modeller
- 3.3.2. Yapısal Fonksiyonel Modeller
- 3.3.3. Denge Modeli
- 3.3.4. Çatışmacı Modeller
- 3.3.5. Büyüme ve Gelişmeci Modelleri

3.4. SOSYAL DEĞİŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- 3.4.1. Çevre Faktörü
- 3.4.2. Biyolojik Faktörler
- 3.4.3. Teknolojik Faktörler
- 3.4.4. Kültürel Faktörler

3.5. SOSYAL TABAKALAŞMA

Sosyal tabaka kavramı; bir model kendi başına genel ve soyut bir kavramdır. Tabaka tabiri ve onunla ifade edilmek istenen mefhum, kendi umumî mücerretliğinde daima boş, muhtevassız ve muvakkat mahiyette olup müşahhas tahlile yanaştıkça “kast”, “tabaka”, “meslekî zümreler birliği (stand)” ve “sınıf” gibi reel mahiyetteki zümreleşmelere yerini terk edebilecek karakterdedir (Çağatay, 1968, s.51).

Sorokin'e göre toplumsal tabakalaşma, “belirli bir nüfusun hiyerarşik olarak düzenlenmiş sınıflar şeklinde farklılaşması” olarak tanımlanır (Öksüz, 1980, s.19) Tabakalaşma, üst ve alt sınıfların, yani en az iki farklı sınıfın varlığını gerektirir. Bu aynı zamanda insanlar arasındaki farklılığın bir tezahürü olarak kabul edilebilir.

Ogburn ve Nimkoff ise, toplumsal tabakalaşmayı, “içinde insanların toplumsal rollerine ve faaliyetlerine uygun olarak yüksek ve düşük diye sıralandığı, düzenlenmiş eşitsizlikler olarak tanımlamaktadır (Saltık, 1981, s.2). Statü ve rollerin şekillenmesi de değişmeyen ya da çok az değişen toplumsal yapı unsurlarını meydana getirmektedir.

Sosyal tabakalaşma konusunda sosyal bilimciler subjektif ve objektif yaklaşımlar üzerinde durmaktadırlar. Subjektif yaklaşım ferdin bizzat kendisinin hangi tabaka ve sınıfa girebileceğini düşünmesidir. Başkasının kendisi hakkındaki görüşleri ikinci planda kalmaktadır. Ferdin bu şekilde kendisi hakkında vardığı hüküm onun davranışını da etkileyecektir. Tabakalaşmaya objektif yaklaşım ise, konuyu ferdin dışında hatta toplumun dışında dıştan gözleyerek bir hükme varmaktır. Burada tabakalaşma toplumun sistemi olarak düşünülmektedir. Tabakalanmış bir toplum efsanedir. Tabakalaşma ilkel toplumlarda da görülmüştür. Cinsiyet ve yaş grupları kabile önderleri ve nüfuzlu gruplar gibi (Erkal,1995,s.196) olgular örnek olarak verilmektedir.

Modern toplumda uzmanlık konuları ile uzmanlar çoğalırken, toplumsal basamaklar çeşitlenmektedir. Restorasyon dönemi toplumunda Julien Sorel, kendi hırs ve emellerini tatmin edebilmek için ya kilise adamlığını ya da askerliği seçmek zorunda idi, fazla seçeneği yoktu. Günümüzde toplumsal yükselme yol ve usulleri çeşitlenmiştir. Ama bu çeşitli yükselme biçimleri tek bir merdivenle sıralanamazlar.

Herkes farklı merdivenden aynı şekilde çıkamaz. Bu konuda günümüz seçkinlerinin (Pareto'nun verdiği geniş anlamda) aşırı çeşitliliği düşünülebilir. Birkaç örnek: Bakanlar, televizyondaki haber sunucuları, tenis şampiyonları, ünlü üniversite üyeleri, yıldız şarkıcılar, büyük işyeri yöneticileri, satranç şampiyonları, bakanlık müsteşarları, başarılı yazarlar gibi. Bütün bu insanlar saygınlık sahibidir, ama herkesin gözünde farklı saygınlık ölçüleri vardır. Birçoğu ek gelir ve diploma merdivenlerinde birbirlerine göre farklı yerlerde bulunmaktadır (Beneton, 1991, s.100). Bu farklılıklar da onları birbirinden ayıran özelliklerdir.

Her mesleğin cemiyetteki itibarı büyük ölçüde farklı olduğu için meslek, insanın sosyal statüsünü de büyük ölçüde tayin etmektedir. Bazı meslekler "itibarlı" sayılır ve bunlara değer verilir. Birtakım meslekler de "itibarsız" görülür ve bu mesleklerde çalışanlara itibar edilmez (Mays, 1957, s.5).

Bu görünür çelişkiler mesleksel yapının özelliklerinden (ve kabul edilen katmanlaşma ölçütlerinden) kaynaklanır. Bu yapı zaman içinde durağan değildir ama piramidal şeklini korur. Bu son nedenle devingenlik (çocuğun konumunun babasının konumundan tamamen bağımsız olacağı) oranlarda belirgin değişikliklere yol açtığı takdirde halk kökenli çocukların (işçi ve köylüler) üst kategorilere yükselme olanağı sağlamaktan uzak kalacaktır. Bu durumu izah eden oluşum 1980'den sonra, Fransa'da; %3,4'ten, %8,8'e çıktığı (Beneton, 1991, s.102) görülmektedir.

Tabakalaşma (stratification), toplumda yaşayan birey veya gruplar arasındaki farklılıkların hiyerarşik olarak sıralanması, toplumsal olarak tanımlanmış belirli statü veya rolleri elde etmek için sahip oldukları imkânların eşit olmaması sonucu farklılaşması, toplumsal sınıflar ekonomik tabakalaşmaya kast sistemi ise ekonomik boyutuna rağmen daha çok dinsel- kültürel bir tabakalaşmaya örnek olarak verilebilir. (Demir, 1997, s.213).

Sosyal tabaka sözünden, bir ülke nüfusunun çeşitli kesimlere ayrılması durumunu anlamlarına rağmen, bu durumun tarifinde kullanılan ölçüler ve alınan şekiller konusunda bir anlaşma zemini meydana getirememektedirler. Bu konuda aralarında çok büyük görüş farkları bulunmaktadır.

Aynı dili konuşan, aynı tarihî macerayı yaşayan, aynı coğrafya da faaliyette bulunan, aynı işi yapan, aynı yetki ve sorumluluğu paylaşan insanlar da çeşitli tavır ve davranış özellikleriyle birbirlerine benzerler. Bu çeşit benzer özelliklerle meydana

gelen insan birlik ve kümelerine sosyal tabaka (Akyüz. 1991 s.169) dendiği düşünüldüğünde, mesleklerin tabakalaşma açısından önemi de vurgulanmış olmaktadır.

Sosyal tabakalaşma (Social Stratification), bir toplumun üyelerinin ırk, zenginlik, meslek, statü, prestij, eğitim düzeyi... gibi ölçütlere göre derecelendirilmesi anlamına gelmesi (Kızılcıkelik 1992 s.382) de bu görüşü desteklemektedir.

Tabakalaşmanın evrensel olduğunu, sadece insan topluluğuna özgü olmadığını savunan birçok sosyolog bitki ve hayvan topluluklarında da tabakalaşmadan bahsetmektedirler. Gerçekten de böcek toplumlarında, örneğin arılar arasında işçi erkek arı ve anaç gibi görevlere göre katı bir tabaka vardır. Hayvanlar arasında önderlik, hakim olma bağımlı olma gibi olayların olduğu A.M Guhl'un tavuklar üzerinde yaptığı araştırmalarla da doğrulanmıştır (Lundberg,1970, s.282-383).

“...Çağımızda hakim olan tabakalaşma çeşidi, statüye göre tabakalaşmadır. Statü tabakalaşmasında da esas unsur, eğitim ve kültür olmaktadır. Her ne kadar statü tabakalaşmasının dışında diğer tabakalaşma çeşitlerinden biri veya benzer birkaçı (mesela, aile gibi sosyal çevre faktörlerinin doğuştan ferdin tabakalaşmadaki yerini etkilemesi gibi gözlenebilmekte ise de, eğitim-meslek-statü süreci geçerliliğini etkin bir şekilde korumaktadır” (Erkal, 1995, s.197).

Uygulamada statü bakımından tabakalaşma ideal ve maddî mallar ya da fırsatların tekele alınmasıyla tipik olarak gözümüze çarpan bir biçimde bir arada bulunmaktadır. Uzak ve ayrı durmaya dayanan belirli statü şerefi yanında her çeşit maddî tekellere rastlıyoruz. Tabii ki maddî tekeller bir statü grubunun kendini ayrı tutması için en etkili saikleri sağlamaktadır (Mardin, 1992 s.114).

Sosyal tabakalaşma çeşitlerini ortaya çıkaran faktör ve bir bakıma dönemler üzerinde durmuşlardır. Bunlar sırasıyla ilkel toplumlarda görülen yaygın köleliğin doğurduğu tabakalaşma, Ortaçağ Avrupa'sında geniş toprak mülkiyetine dayanan feodal sistem, kast sistemi ve statü tabakalaşmasının doğurduğu sosyal sınıflardır. (Erkal, 1995, s.196).

Max Weber, tabakalaşmada üç temel kriteri ele almaktadır. Bunlar ekonomik kıymetlere ve fırsatlara sahiplik, politik gücün ve toplumdaki sosyal prestijin

durumudur. Ona göre her üç ayrı kriter de karşılıklı etkileşim içindedirler. Bunlar tek tek veya bütün olarak ferdin davranışlarını, hayat tarzını şekillendirebilirler. Diğer bazı sosyal ilimciler ise, bu kriterlere meslekî durumu, geliri, eğitimi veya bunların hepsini birden hesaba katmayı uygun bulmaktadırlar. Weber'in bu görüşü; *tabakalaşmanın toplum içinde ekonomik, sosyal ve politik düzen tarafından belirlendiğini* söyleyebiliriz (Öksüz, 1980, s.19).

İptidaî cemiyetlerde insanların yaş grupları itibarı ile bölünüşü ehemmiyet kazanmaktadır. Modern cemiyetlerde de dindarların, milliyetçilerin, sosyalistlerin belirli fikirleri benimsemiş sınıflar veya kategoriler teşkil ettikleri ileri sürülebilir. Fakat bu şekilde ifadelendirilen gruplar, sosyolojik manada birer telakki edilemezler. Keza aynı faaliyet koluna mensup kimselerin de sosyolojik manada sınıf teşkil etmediklerini bilmemiz gerekir. Aynı meslek kategorisi içinde üst ve alt mevkileri işgal eden kimseler vardır. Meslekî bakımdan veya faaliyet sahalarına göre faaliyet tespit edilen bir bölünme, bize nüfusun yatay tabakalaşmasını gösterebilir. (Kurtkan, 1995, s.145).

Tabakalaşma kavramını bir toplumun sosyal yapısından bağımsız düşünemeyiz. Çünkü, iktisadî ve sosyal bir faaliyetin ne derece fonksiyonel olduğunu, itibar ve saygınlığının ne olacağını, o toplumun sosyal değer ve normları belirler. Bu nedenle, tabakalaşmanın ve sınıfların ne olduklarını anlamak için bir toplumda sadece üretim, mal zenginliği, mülkiyet statüsü gibi durumlara bakmak yetmez. Her toplumun tarihini dikkatle incelemek gerekir. Çünkü "yavaş yavaş ilerleyen bir oluş belki de bünyenin bir zamanlar faal olan hücrelerine işlemiştir" (Ruy, 1963, s.230). Bütün yönleri ve özellikleriyle birlikte alındığında meslek, sosyal tabakaları, toplumdaki kişilerin ve zümrelerin pozisyonlarını belirlemede en elverişli, en yeni kriterdir (Kemerlioğlu, 1973, s.179).

Sosyal tabaka belirli bir nüfusun hiyerarşik olarak yani sosyal manada üst üste gelen veya sınıflar halinde farklılaşmasıdır. Sosyal bakımdan aynı seviyede olan sınıfların aynı tabakaya mensup oldukları kabul edilebilir. O halde sosyal tabakalaşma kavramı zaruri olarak sosyal mesafe kavramını da içine almaktadır (Kurtkan, 1995, s.142).

Günümüz sosyolojisindeki sosyal tabakalaşma araştırmalarının hemen hepsinde en başta gelen determinant olarak *meslek*, kullanılmaktadır. Mesleğin öteki

sosyal tabakalaşma determinantlarıyla sıkı sıkıya bağılı bulunması ve onların önemli bir kısmının belirlenmesinde mesleğin temel dayanağı teşkil etmesi gibi sebeplerle, günümüz sosyolojisinde, mesleği temel sosyal tabaka determinantı olarak alıp kullanma genel ve yaygın bir eğilim olarak görünmektedir (Kemerlioğlu, 1973, s.179).

İşlevcilik anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkan mesleklerin, statüyü ve sosyal tabakalaşmayı belirleyiciliği konusu tartışılmaktadır. Özellikle "sınıf bir toplum yapısının izlerini hâlâ tam anlamıyla silememiş, Avrupalı sosyologların; meslek faktörünün belirleyiciliğini, Amerikalı meslektaşlarına kıyasla daha fazla tartışma konusu yaptıkları görülmektedir (Amman, 1967, s.45). Bu da tabakalaşmayla, sosyal sınıflar arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

3.6. SOSYAL SINIFLAR

Bazı sosyologlar, sosyal sınıfı, tarihin her döneminde görülen evrensel gruplaşmalar olarak görürken bazıları da sınıflaşmanın modern sanayi toplumuyla birlikte ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu durumda temel toplumsal farklılıklardan ziyade kullanılan yöntemlerin farklılığından kaynaklanmaktadır (Güngör, 1992, s.51).

Maciver ve Page'ye göre sosyal sınıf (sosyal statülerin marifetiyle) yani sosyal mevkilerin işgal edenlerine sağladığı saygı, prestij, nüfuz, eğitim statü derecesi, toplumun diğer kısımlarından ayrılan bölümdür. Bir sosyal sınıflar sistemi veya yapısı, ilk önce statü gruplarının hiyerarşisine, aşağı ve yukarı tabakalaşmayı ve yapının belirli bir derece devamlılığını gerektirir (Dönmezer, 1990, s.313).

Ougburn ve Nimkoff'a göre sosyal sınıflar toplumun üyeleri tarafından yukarı ve aşağı mevkiler olarak derecelenmiş iki veya daha fazla geniş gruplardır (Dönmezer, 1990, s.313).

Talcott Parsons'a göre ise "sosyal sınıflar, mensupları yaklaşık olarak eşit statülere sahip buldukları çok sayıda kısımlık üniteleridir"(Dönmezer, 1990, s.313).

Sınıf, toplumunun en saf haline kapitalist devrin toplum düzeninde... rastlamak- tayız. Toplum sınıflarının en saf tipi, daima makineleşmenin bir sonucu olarak meydana gelen endüstri işçi topluluğu sayılmıştır (Abadan, 1967, s.137).

Sosyal sınıf terimi bakımından bütün sosyologların üzerinde anlaştıkları tam ve kesin bir tanım vermenin imkânı yoktur. Bazıları sosyal sınıf kavramı, kast, sıra, meslek grubu kavramlarını karıştırmaktadırlar. Sosyal sınıflar tabakalaşmanın ürünüdürler; fakat ayrımı şuradadır ki, sınıf prensibini yansıtan bölümler yatay tabakalardır. Oysa tabakalaşmanın içerdiği diğer derecelendirme sistemlerinde bölümler dikey tabakalardır (Dönmezer, 1990 s.313).

Teknolojik gelişmelerle birlikte, eğitimin ve bilimin rolü, üretim açısından giderek artmış ve ihtisaslaşma önem kazanmıştır. Bu değişime, sosyal tabakalaşmanın yapısını da etkilemiş, aşağıdan yukarıya dikey mobilite ile orta sınıf kalabalıklaşmıştır. (Özkul, 1997 s.40)

Philippe (1991), Marx'ın sınıf kavramını derinlemesine etkilemiş bir sosyolog olarak diğer bir çok konuda olduğu gibi sosyal sınıflar konusunda da iktisadî kritere göre bir tanımlama yaptığını, bütün toplumların, sınıf mücadeleleri tarihini yaşadığını belirtmektedir. Toplumun temel yapısı sınıflara bölünmüştür. Zorunlu olarak her dönemde belirleyici olan maddî üretim şartlarına uygun düşer. Dolayısıyla toplum zorunlu olarak iki temel sınıfa ayrılır:

- 1-Üretim araçlarına sahip olan sömürücü sınıf
- 2-Üretim araçlarını kullanan sömürülen sınıf.

Marx'a göre gerçek sınıf; üyelerini, kendi bildiklerinin ve diğer sınıfların farklılıklarının bilincine varmakla oluştuğunu (Philippe,1991, s.20) savunmaktadır.

3.6.1. SOSYAL SINIFI BELİRLEYEN KRİTERLER

Sosyal sınıfların gelişimi cemaatten cemiyete doğru giden gelişim içerisinde cereyan eder. Başka bir ifadeyle, bu değişme kapalı toplumlardan açık toplumlara doğru bir gidiş sürecindedir. ... Kısacası politik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda kolektivizmden, endividüalizme doğru bir değişim gösterir. Endividüalist toplumlari; bireysel farklılıklar, tutum ve davranışların, zevklerin, ilgilerin, yaşama

biçiminin iyice değişmesi, bunların fertler ve sosyal gruplar arasında meydana getirdiği ayrılıklar karakterize eder (Celkan, 1993, s.77).

Her kişi doğumdan itibaren belirli bir sosyal sınıfın mensubudur. Böylece sosyal sınıflar, toplum içinde kendilerine talih, şans ve akıbet bakımından aynı durumda bulunan kişilerin bütününden meydana gelirler. Sınıf, insanın bütün hayat biçimlerini tarzlarını etkisi altında bulunduran sosyal olaydır (Dönmezer, 1990 s.312).

...Smith, Ricardo, sosyal sınıf kavramından bir millet içindeki servet kaynaklarını ve milli geliri bölüşen büyük grupları anlamakta idiler. Tocqueville, Guizot ise sosyal sınıflar teorisini aristokrasi ile orta sınıflar arasındaki çatışmaya bağlamışlardı. Görülüyor ki Marx bu olanın tek yaratıcısı değildir (Dönmezer, 1990, s.312).

Sosyal sınıflar, mülkiyete ve prestije ilişkin unsurlar nedeniyle resmen tanınmış değildir; fakat sosyal sınıflar fiili, maddî, kendiliğinden oluşan gerçeklerdir. Bu nedenle günümüz toplumlarındaki sınıflar eski toplumların kast ve hukuka dayanan sınıflama düzenlerinden farklıdır. Zira bu sonuçların varlığı hukuken kabul edilmiştir. Oysa günümüzün sosyal sınıflarına arzu ve iradeleri ile girmezler (Dönmezer, 1990, s.314).

Sosyal sınıflar birer mesafe grubu oluştururlar yani sosyal sınıfların üyeleri birbirinden uzak veya çok uzak yerlerde yerleşmişlerdir. Sosyal sınıflar örgütlenmiş gruplardan değildirler. Ve sosyal sınıfların, mensuplarının belirli faaliyetlere zorlayıcı güçleri yoktur, Sosyal sınıflar bütün sosyal varlığı kavrayıcı fonksiyonları birden yerine getirmektedirler (Dönmezer, 1990, s.314).

İktisadi güç: Aynı iktisadî güce sahip fertler her zaman aynı sınıf içinde düşünemezler. Aynı iktisadî güce sahip bir profesör ile spor toto zengini bir kimse ile arasında çeşitli farklar vardır. Yine eşit gelire ve servete sahip bir bakkal ile bir bakanı aynı sınıfa sokamayız. Düşük gelire sahip bir öğretmen bir aşçıdan daha az gelir sahibi olabilir; ama eğitim ve kültür farkı onu başka bir sınıf içinde; mesela orta sınıf içinde değerlendirmemizi gerçekleştirebilir (Erkal, 1995, s.198).

Sınıf şuuru: Buna göre mensup olunan sınıfın varlığını hissetmek ve ona ait olma duygusu ile dolu olmak gerekir. Bu şuur ortak dağılımlarla tespit edilebilir. Ancak günümüzde homojen sınıflar yerini çoğulcu sınıf anlayışına bıraktığı için,

diğer sınıflardan habersiz ve onlarla ilişki içinde bulunmayan, tamamen dışa kapalı ve onlara hasmane duygular besleyen sınıfların bulunduğunu kabul etmek fazla teoriktir. Kaldı ki ortak davranışların değişmeyeceği ve kesin olduğu da söylenemez. Bu davranışlar zaman, mekân ve fertlere göre değişebilmektedir (Erkal, 1995, s.198).

İktisadi menfaat: Aynı veya benzer iktisadî menfaatleri taşıyanları da tek bir sınıf altında ele alamayız. Çünkü, bu iktisadî menfaat iş kollarına ve iş yerine göre değişebilmektedir. Farklı iktisadî menfaatler peşinde koşan farklı menfaat birlikleri doğabilmektedir. Mesela sendikalar dernekler ve kooperatifler gibi (Erkal, 1995, s.197).

Eğitim ve kültür: Sosyal sınıfı belirleyen bu faktör de tek başına yetersiz kalır. Nitekim aynı eğitim seviyesinden geçmiş, aynı kültürden pay almış kimselerin farklı sosyal çevreye mensup olmalarından dolayı hayattaki başarı grafiği değişebilmektedir. Fertler arasındaki zekâ ve kaabiliyet farkı da bunu etkileyebilmektedir (Erkal, 1995, s.197).

Hayat tarzı: Sosyal sınıfı belirleyen faktörlerden birisidir. Yaşama tarzındaki özellikler gelir seviyesine bir ölçüde bağlı ise de gelir seviyesindeki artış yaşama tarzına daha geç akseder. Hayat tarzının ortaya çıkışı sadece gelirle ilgili değildir. Mesela, ücreti artan bir işçinin hayat tarzını da iyileştirebilmesi için eğitim ve kültür seviyesini de geliştirmesi gerekir (Erkal, 1995, s.197).

Soyal sınıfı iktisadî kriterin yanında iktidar ve saygınlık kriteri ile birlikte tanımlayan Max Weber'e göre: "(1) Bir grup insanın yaşam olanaklarının belli bir nedensel ögesi ortak ise, (2)bu ögeyi mal sahibi olmak ve gelir sağlamak gibi salt ekonomik çıkarlar temsil ediyorsa, (3) bu öge meta ve işgücü piyasaları koşullarında temsil ediliyorsa, "sınıf"tan söz edilebilir (Parla,1986, s.177).

"Osmanlı toplumu iki ana sınıfa ayrılıyordu: Askeri denen ilki saltanat beraatı ile padişahın dinsel yetki ya da yürütme yetkisi tanıdığı kimseleri, yani saray memurları, "mülkî memurlar ve ulemayı" içine alıyordu. İkincisi "reaya" olup vergi veren, fakat hükümete katılmayan bütün müslüman ve müslüman olmayan uyrukları içine alıyordu. Uyruklarını askerîyeden uzak tutmak devletin temel bir kuralıydı. Yalnızca sınırlarda fiilen savaşıklık eden ve medreselerde düzenli bir eğitimden geçerek ulema zümresine girenler padişahın beraatını alıp askeri sınıfın üyesi olabilirdi (Mardin, 199- s.107).

Sınıflanma olayı toplumlarda evrenseldir. Mesela Rusya'da bütün iddialara rağmen, sınıflar ortadan kaldırılamamıştır; zira orada da değişik meslek gruplarına, parti üyeliğine siyasal mevkiilere bağlanmış farklı prestijler vardır (Dönmezer, 1990, s.312).

“Bu mevkii ölçütlerinin birbirinden bağımsız olması bireylerin bir boyutta üstün bir yerde iken; diğerinde aşağı olabileceği anlamına geliyor. Ve bu da tutarlı bir tabakalaşma sisteminden söz edilmesine kesinlikle izin vermemektedir” (T.Bottomore, 1998, s.217).

Üst kategorilere geçme oranları toplumsal kökenle birlikte hızla yükselir, bu bir sağduyu düşüncesini doğrular. (Mesafe ne kadar kısa ise "şanslar" da o ölçüde büyüktür.) İngiliz işçi çocuklarının en üst kategoriye geçebilme nesnel umudu zayıftır. (%6,5-7,8), oysa bu kategoriden gelen bireylerin %45,5'i aynı kategoriye aittir. Fransa'da "serbest meslek ve üst düzey kadrolar" kategorisine yükselme olayı, bu kategoriden çıkanlarda %41,7 orta düzey kadroların çocukları için %21, hizmet sektöründekilerin çocukları için ve işçi çocuklarında ise %3,3'tür (Beneton, 1991, s.101).

Halk kökenli çocukların üst kategorilere yükselme şansının azalması bu kategorilerden gelen pek çok çocuğun alçalma riskini ortadan kaldırmaz. "Varisler" in toplumsal gerilemesi oldukça güçlüdür. (Aşağıdaki rakamlar ile devingenlik tablolarının verdiği rakamlar bunu abartsalar da): İngiltere'de en üst kategori olan I.Kategoriden gelenlerin %54.8'ine (ya da biraz daha az), II.kategoriden gelenlerin %47,82'ine ulaşır. Rakamlar Fransa'da aynı düzeydedir (Beneton, 1991, s.101).

Max Weber tabakalaşmada üç temel kriteri ele almaktadır. Bunlar ekonomik kıymetlere ve fırsatlara sahiplik, politik gücün ve toplumdaki sosyal prestijin durumudur. Ona göre her üç ayrı kriterde karşılıklı etkileşim içindedirler. Bunlar tek tek veya bütün olarak ferдин davranışlarını, hayat tarzını şekillendirebilirler. Diğer bazı sosyal ilimciler ise, bu kriterlere meslekî durumu, geliri, eğitimi veya bunların hepsini birden hesaba katmayı uygun bulmaktadırlar. (Erkal, 1995, s.196).

Sosyal tabakalaşma konusunda sosyal ilimciler subjektif ve objektif yaklaşımlar üzerinde durmaktadırlar. Subjektif yaklaşım ferдин bizzat kendisinin hangi tabaka ve sınıfa girebileceğini düşünmesidir. Başkasının kendisi hakkındaki görüşleri ikinci planda kalmaktadır. Ferдин bu şekilde kendisi hakkında vardığı

hüküm onun davranışını da etkileyecektir. Tabakalaşmaya objektif yaklaşım ise, konuyu ferdin dışında hatta toplumun dışında dıştan gözleyerek bir hükme varmaktır. Burada tabakalaşma toplumun sistemi olarak düşünülmektedir. Tabakalanmış bir toplum efsanedir. Tabakalaşma ilkel toplumlarda da görülmüştür. Cinsiyet ve yaş grupları kabile önderleri ve nüfuzlu gruplar gibi...(Erkal,1995,s.196).

Talcott Parsons'a göre ise "sosyal sınıflar, mensupları yaklaşık olarak eşit statülere sahip buldukları çok sayıda kısımlık üniteleridir."(Dönmezer, 1990, s.313).

4. MODERN TOPLUMDA MESLEKLER

Toplumların ilkel ya da modern olmaları zamana göre değişiklik göstermektedir. İlk zamanlarda “üretim faaliyeti” nin olup olmaması modernlik kriteri iken zamanla “üretim faaliyetlerinin niteliği” modernlik kriteri olarak kullanılmaya başlanmıştır. İlkel insan asalak yaşamdan, bulduğunu tüketmekten başka birşey düşünmemektedir. Toprağı eşerek bir bitki diken, onun ürününden faydalanan, bir hayvan yakalayan onun muhtelif ürünlerinden yararlanan insan zamanla yeni değişmeleride gerçekleştirmiştir.

İnsanlığın geçirdiği evrime paralel olarak modernlik anlayışı da değişmiştir. Kentleşme bu olguların başında gelir. Çeşitli sebeplerle toplanan, bir arada yaşayan insanlar zamanla site (şehir) denilen toplu yaşanan yerleri meydana getirmişlerdir.

Artan nüfus yeni anlayışları ve çözüm yollarını da beraberinde getirmiştir. Sanayileşme bu zorunlu gidişin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sanayileşmeyle birlikte insanların farklılığına göre şekil alan iş bölümü ve ihtisaslaşma ortaya çıkmıştır.

Bütün bu gelişmelerin sonrasında modern toplum günümüzdeki şekliyle “bilgiyi ve teknolojiye yenilikleri kullanabilme” yeteneğini kullanarak yoluna devam etmektedir.

Toplumların evriminde görülen bu sıralılık bütün toplumlar için geçerli olmadığı gibi aynı zamanda ve sürede de gerçekleşmemiştir. Bu sebeple, her toplumun meslek anlayışı ve mesleklere atfettiği önemler de değişik olmuştur.

Ülkemizde, teknoloji ve sanayi alanındaki ilerlemeler, hızlı nüfus artışı, kentleşme, artan hayat pahalılığı, gelir düzeyini yükseltme zorunluluğu toplum yapısını şiddetle etkilemiş bazı sosyal ve ekonomik değişmelere yol açmıştır.

Bu değişmelerin akabinde meydana gelen gelişmeler sosyal kurum ve kuruluşların hepsini etkilemiştir. Meslekler de bu süreçlerden etkilenen önemli olgulardan biridir. Meslekler, değişen sosyo-ekonomik gelişmelere paralel olarak, gelir, prestij ve çalışma şartları başta olmak üzere, mesleğin getirdiği ikincil kazançlar da düşünülerek seçilmeye başlanmıştır.

Geleneksel meslekler dendiğinde tarım ve tarıma bağlı gelişen, hayvancılık gibi beden gücüne, el emeğine dayalı meslekler akla gelmektedir. Modern toplumun

meslek anlayışında ise sanayinin simgesi olan “makina” ile yapılan iş veya meslekler akla gelmektedir.

4.1. SANAYİLEŞME VE MESLEKLER

Avrupa tarihinin başlıca meselelerinden biri de, düşünce hareketleriyle, onlara refakat eden iktisadî ve bilhassa sınaî değişmeler arasındaki münasebet olmuştur. 15. asrın sonu ile 17. asrın ortaları Avrupadaki sınaî üretimin durumunda meydana gelen değişmeler (Nef, 1986, s. 18), 18. asırdan itibaren göze çarpan, üretim biçimlerinde görülen değişmelerin örgütlü hale gelişi (Özkul, 1997,s.30), sanayileşme sürecinin başlangıcı olarak kabul edilebilir.

Sanayileşme onu gerçekleştirecek toplumlar açısından, bu toplumlarda ortaklaşa yapılacak bir işe girişecek büyük işçi kitlelerine ihtiyaç duymaktadır. Bu iş gücünü yönetecek olanlar, sanayileşme sonucunda gelecek olan zenginliğe karşılık, o günkü gereksinimlerini daha az karşılamaya razı olmalıdırlar (Kızılcılık, 1992,s.356).

Deneme niteliğindeki ilk harman makinaları 1780'lerde yapılmıştır. Sanayi İnkılabı döneminde, ziraat verimliliğinin yükselmesinde makinalaşmadan daha önemli olan, 1790-1870 döneminde elle kullanılan araçların şekil olarak gelişmesi ve tahılların daha erken biçilmeye başlanmasıdır. Dr. Collins, bu değişmeleri 16. yy.dan beri hemen hemen hiç değişmeyen, elle hasat tekniklerinde bir inkılap olarak nitelendirmiştir. Bunlar İngiltere'de çiftçilik işlerinde el emeğinin azalmasına doğru ilk önemli adımlardır (Deane,1994, s.34).

Sanayileşme, toplumların gelişmesinin önemli bir göstergesidir. Kösemihal, sanayileşmeyi toplumsal yoğunluğun artışına bağlamaktadır. Kösemihal'e göre: “...Kentlerin meydana gelmesi, büyümesi de yoğunluğun artmasına neden olur. Yine gözlemler gösteriyor ki bölümlü yapılu ilkel toplumlarda kent yoktur. İtalya'daki toplumlar da önceleri kentlerde değil de köy ya da aile toplulukları halinde dağınık olarak yaşarlardı. Ama pek az zaman sonra Atina, Roma gibi kentler doğmuştur. O zamandan beri kentler gittikçe büyümekte, köylerden kentlere olan akın gün geçtikçe çoğalmaktadır (Kösemihal, 1971, s.65).

Sanayileşme, yeni bir üretim sisteminin oluşup gelişmesidir. Bu sistem teknik iş bölümü, toplumsal farklılaşma ve uzmanlaşma, üretimde büyük sayılara ulaşan sermaye, makine ve cansız enerji kullanımı, bilimsel ve teknik yeniliklerin uygulanması, büyük boyutlara ulaşan örgütlenmeler gibi öğelerin karmaşık bütünüdür. (Güler, 1979, s.131).

Sanayileşmenin sosyal alanda etkisi de "Bu günün kompleks sanayi teşebbüsünün belli başlı üç gruba ayırabiliriz. İlk otorite basamağı, sonra yetki, son olarak da statü basamağı, otorite basamağı hizmet yolunu izler ve kararlar alır, ortada az kadrolar, özellikle belirtilmiş ilerleme alması arasında bir seçim yaparak hemen meslek yasası uygulayarak, rutin kararları alırlar:En aşağıda otorite alanı belirli bir hareketi yapmak için gerekli elverişli alanın seçimi ve küçük ayrıntılara inkisar etmek suretiyle sınırlanır" (Müller, 1964,s.273).

Raymond Aron (1965)'a göre, endüstri cemiyetinin birbirinden farklı tipleriyle beraber karakterize eden vasıflar şu şekilde sıralanabilir:

- 1)İşyerinin veya işletmenin aile muhitinden ayrılmış bulunması,
- 2)Bu cemiyet tipinde yaygın olan sanayi işletmesi kendine has bir işbölümü geliştirmektedir. İctimaî işbölümü yanında bizzat işletme içinde görülen işin teknolojik esasta bölünmesi ortaya çıkmıştır.
- 3)Hangi tip endüstri cemiyetinde olursa olsun bir sanayi işletmesi için sermaye birikimine ihtiyaç vardır.
- 4)Dördüncü olarak rasyonel kalkülden bahsetmektedir. Modern sanayi cemiyetlerinden hiç biri rasyonel veya ekonomik diye adlandırılan kalkülden sarfinazar edemez. Ancak bu hesabın tatbik tarzı sanayi cemiyetinin tiplerine göre değişmektedir.
- 5) İş yerlerinde büyük işçi temerküzü . bu beş unsur bütün ekonomilerde bulunmaktadır

Müller (1964), sanayileşmenin sebeplerini şöyle sıralar: Birincisi, politik çerçevenin değişmesi; sanayi ve ticaretin müessir olan çevreleri, kısmen ekonomik ilerleyişi durdurmak için feodal topluluğun türel kalıntılarından kurtulmak isterler ve böylece iş görmesinin halkın kamu işlerine katılması ve egemenliği ile mümkün olduğu demokratik kurumların tesisine etkin olarak çalışırlar.

İkinci olarak, sanayileşme ile beraber giden hayat seviyesinin yükselmesi ve yoksulluğun sonucu, ilk biyolojik ihtiyaçların baskılarını gevşetmesidir. İşçi, artık yalnız yaşamak için yani açlıktan ölmek için çalışmamaktadır. O gezi (kamp yolu turizmin kolaylaşması) boş zaman ve yaşama yükünü hafifleten nesnelere (özellikle otomobil) gibi daima daha iyiyi aramakta olan ihtiyaçlara yönelmektedir.

Üçüncü olarak teknolojik evrim ve teşebbüsün artması işe katılma probleminin verilerini alt üst etmektedir. Başlangıçta, işçi profesyonel olduğu zaman, kendi imalat metodları hakkında doğrudan kendisi karar vermektedir. Taylor geçen yüzyılın sonunda, işçinin iş yapma biçiminin büsbütün patrone bağımsız bir hale geldiği içindir ki patronun kendi teşebbüsünü gerçekten yönetmediğinde, hoşnutsuzlukla idare ettiği (Müller, 1964, s.272) kanaatine varmıştır.

Sanayileşmeye ilişkin olgular dikkate alındığında kısmî bir benzerlik de olsa, Türkiye de, bu evreden geçmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yeni kurulan devletin siyasi ve ekonomik yönden güçlü olabilmesi ve milli sanayinin kurulması için bazı teşebbüslerde bulunulmuştur. 1927 yılında sanayi teşvik etmek amacıyla "Teşvik- i Sanayii" kanununun çıkartılmasıyla uygulamaya konulmuştur (Merter, 1990s.117). Bu teşebbüs, sanayileşmede önemli bir adım olarak kabul edilmektedir.

4.1.1 Sanayileşmeyi Belirleyen Bazı Nedenler

Nüfus artışı, tek başına, sanayileşmeyi başlatan ve geliştiren bir etken değildir. Sanayileşme için gereken diğer etkenlerin var olması koşuluyla nüfusun artış hızı bu süreci etkileyebilmektedir. Nüfusun yoğunluğu da sanayileşmeyi etkilemektedir. Nüfusun bölgelere ve yerleşim birimlerine göre dağılımı, buradaki yoğunluğu da sanayileşmede özel bir yere sahiptir.

Nüfus sayısı ve yoğunluğunun sanayileşme için önemli bir etkisi, işlevsel temelde toplumsal farklılaşmayı hızlandırması ve teknik iş bölümünü artırmasıdır. Durkheim, sanayi toplumlarında ileri derecede teknik iş bölümü artışını, nüfus hacmi ve yoğunluğuna bağlamaktadır (Kösemihal, 1971, s.66-72). Toplumsal ve teknik iş bölümünün sanayileşmenin tipik bir özelliği olduğunu hatırlarsak, nüfus artışı ve yoğunluğunun sanayileşme için önemini anlamak daha kolay olacaktır.

Hızlı nüfus artışının bir başka etkisi, geleneksel toplum yapısının ve onun öğelerinin çözülmesini çabuklaştırmasıdır. Tarımda ve geleneksel üretim kesiminde geçimini sağlayamayan ve gün geçtikçe sayısı artan nüfus fazlası, yeni işler aramak için köy dışına taşmaktadır. Böylece sanayileşmede nüfus baskısı doğmaktadır. Mesela: Ülkemizde, her yıl çalışma yaşına giren 660-700 bin kişiye çalışma olanakları sağlanmak zorundadır. Bu zorunluluğun ancak sanayileşme ile çözümlenebileceği herkesçe kabul edilen ve savunulan bir gerçektir (Güler, 1979, s.135). Bu nedenle, ülkenin kalkınma felsefesi, ekonomik yapının sanayi sektörüne bağlı olarak hızla gelişmesini gerektirmektedir. Modernleşme ve ekonomik kalkınma açısından böyle bir değişme zorunlu görülmektedir (Seyidoğlu, 1982,s.60).

Ekolojik nedenler ve etkilerine gelince toplumsal ekoloji, toplumsal birimlerin coğrafi mekândaki dağılımını, bu mekân içindeki ilişkilerini; toplum-doğa, insan-doğa ilişkilerini belirlemektedir. Ekolojik yapı ve sanayi arasında da sıkı bağıntılar vardır. Nüfusu küçük yerleşim birimlerine yani köy ve obalara dağıldığı; bunlar arasında ulaşım ve iletişim olanaklarının kısıtlı olduğu bir ekolojik yapı sanayileşme için önemli bir engeldir. Buna karşın nüfusun kentlerde yoğunlaşması; köy, kasaba, kent ve coğrafi bölgelerin kendi içlerinde birer kapalı birim olmaktan çıkıp birbirlerine yollarla ulaşım araçlarıyla ve kitle iletişim kanallarıyla bağlanıp yeni bir ekolojik yapının ortaya çıkması sanayileşmeyi hazırlayan veya hızlandıran ekolojik koşullardır. Ekolojik nedenler, sanayileşmenin alt yapı öğelerini oluştururlar. Bu öğeler, değişikliğe uğrayınca sanayileşme için gerekli maddî koşulların büyük bir kısmı da hazırlanmış olur. Ayrıca, sanayileşmenin hızlı toplumsal hareketlilik ve eşya hareketliliğinin kapıları da açılmış olur (Güler, 1979, s.135).

4.1.2. İnsan Gücü ve Eğitimi

Avrupa'nın 18. asır sonlarından itibaren geçirdiği büyük sanayi inkılâbının, Amerika'da, 19. asır sonlarında şahlanması, iktisatçıları ve sosyologları daha çok verim elde etme yollarını aramaya sevk etmiştir (Fındıkoğlu, 1971,s.287). Bu arayışların sonucu işgücüyle ilgili yeni teoriler ortaya çıkmıştır.

Sanayileşmenin, kendi gereklerine uygun yeni insan gücü kaynaklarını bulması, yeni işgücünün doğması ve bu gücün belli toplumsal bileşimlerle ortaya çıkması, bir çok yönlerden ele alınmaya başlanmıştır (Güler, 1979, s.135-136).

Sanayileşme, incelemenin başında verilen tanımdan anlaşılacağı gibi ancak, farklılaşmış ve uzmanlaşmış bir çok grup tarafından yapılabilir. O, kollektif ve karmaşık bir faaliyettir. Bu farklılaşmış ve uzmanlaşmış birimleri üretim faaliyetine yönlendirmek ve eşgüdümlemek için üretime planlanması ve programlanması; önceden düzenlenip örgütlenmesi ve gerekli kararların verilmesi ve uygulama süresince denetlenmesi ve benzeri işlevler başlıbaşına bir önem ve ağırlık kazanmıştır. İşte bu işlevleri üstlenen birim sanayi önderliği statüsüdür. Buna, sanayide "elitlik" "girişimcilik" veya "yöneticilik" de denilmektedir.

Sanayileşme hareketinin başlamasında bu sosyolojik öğenin varlığını sanayileşmiş ve sanayileşmekte olan tüm toplumların tarihinde gözlemek olanaklıdır. Örneğin İngiltere, Fransa, A.B.D gibi liberal yolla sanayileşmiş ve sanayileşmekte olan ülkelerde, sanayileşmenin önderliğini "Orta-sınıf kökenli sermaye sahipleri" yapıyorlar. Sovyet Rusya, Çin ve diğer sosyalist ülkelerde ise hareketin önderliğini "devrimci-aydın"lar üstlenmektedir. Japonya'daysa, feodal düzenden sanayiye geçen "soylu büyük aile üyeleri" yani eski anlatımla "hanedan" önderler görülmektedir. Ülkemizde ise bir yanda bürokrat aydınlar öte yanda "orta-sınıf kökenli sermayedarlar" sanayileşmeye öncülük etmektedirler. (Soral, 1974 s.149)

Her ülkenin tarihi koşullarına ve toplumsal özelliklerine göre sanayileşmenin önder tipi değişebiliyor. Dolayısıyla her tipin ideolojisi, sanayileşme modeli ve daha bir çok konularda tutum ve davranışları farklı olabiliyor. Ancak değişmeyen bir nokta, sanayileşme hareketinin kaçınılmaz ögesi olan "önderliğin" varlığıdır (Güler 1979 s.136).

4.1.3. Sanayi İşçiliği

Sanayi toplumlarında verimi elde etmek için işçi eğitimi önem kazanmıştır. Çalışanın çevreye ve işine uyarlanması da işçi eğitimine bağlıdır. Tenik gelişmeyi hızlandırmak, aynı zamanda bunun sonuçlarına uyarlanabilmek için iş gücünün teknik ve meslekî bilgi bakımından sürekli bir eğitime tabi tutulması gerekir.

Böylece işçinin meslekî eğitimi önem kazanmaktadır. Bu eğitimi sağlama görevi ülkemize çalışma sanayi ve Milli Eğitim Bakanlıkları ile işveren ve işçi kuruluşları tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmektedir (Tezcan 1992 s. 82).

İşçilik, sanayileşmenin bir ürünü olduğu kadar, sanayileşmenin oluşumunu gerektiren bir sosyolojik ögedir de. İşçiliğin toplumsal kaynakları geleneksel toplum ögeleri ve buralardaki nüfus fazlasıdır. (Ekin, 1976, s.21-32).

Üzerinde birleştikleri bir nokta, bilimsel düşünmenin, bilimsel bilginin gelişmesi ve birikimidir. XVIII.yy.'ın son çeyreğinde İngiltere'de ortaya çıkan sanayi devrimi aniden patlak vermiş bir olay değildir. Bu devrimi yaklaşık 1500'lerden itibaren başlayan astronomi, fizik, kimya, biyoloji, matematik gibi bilim dallarında yeni buluşlar ve bunların teknik alandaki uygulamaları hazırlamıştır. (Nef, 1971, s.24). Başka bir anlatımla sanayi devrimi için bilimsel devrim zorunludur. Nitekim A. JOHNT'a göre de çağdaş sanayinin ve sanayi toplumunun temel özelliği bilimsel düşünme, ve onun ilkelerinin toplumun her kesimine yayılmasıdır. Sanayi toplumu, pozitif düşünmenin yaygın ve etkin olduğu; toplumsal örgütlenmeye ve yaşantıya yansıdığı bir toplumdur. Onun varlığı bu düşünme biçimine bağlıdır (Bruhl, 1970,s.143).

Dar anlamda sanayileşme "üretimde cansız (inorganik) enerjiinn yaygın olarak kullanılması" diye tanımlanmaktadır (Moore, 1968, s.263). Bu tanımda vurgulanmak istenilen sanayileşmenin teknolojik özelliğidir. Sanayileşme, aynı zamanda üretim teknolojisinde devrim demektir. Bu devrimle üretimde insan gücü, yeteneği ve becerisi yanında, daha çok öteki doğal enerji kaynakları, buhar, elektrik, petrol atomlarının kullanılması; üretimin makinalarla yapılaması olanakları doğmuştur. Bilimsel ve teknik devrim olmasaydı dünya, çağımızın üretim biçimini yaşayamazdı dersek gerçeğe aykırı bir yargı ileri sürmüş olmayız. Bilimsel ve teknik gerekler sadece sanayileşmenin ilk ortaya çıktığı tarihi koşullara özgü değildir. Onlar, daha sonra sanayileşmiş ve günümüzde sanayileşmekte olan tüm ülkeler için de evrensel bir nedendir. Yine ülkemizi ele alırsak tartışmasız kabul edilen bir nokta sanayileşebilmemiz için bilimin ve teknolojinin her alanında gelişmemiz ve sanayi için gerekli her türlü teknik araçları, üretim tekniklerini ve bunlarla ilgili bilgi ve tecrübelerimizi artırmamız ve geliştirmemizdir. Nitekim üniversitelerimizin

araştırma kurumlarımızın örneğin TÜBİTAK'ın üstlendiği görevlerden biri de sanayileşmenin bilimsel ve teknik koşullarını yaratmaktır.

Her toplumsal faaliyet belirli değerler, inançlar, kurallar ve tutum davranışlar bütünüyle birlikte ortaya çıkıyor. Sanayileşmeyi belirleyen değerler ve kurallar nelerdir? Bu sorunun cevabını şu şekilde özetlemek mümkündür: Bilimsel teknik bilgi ve tecrübenin üstünlüğü sanayileşmeyi belirleyen en önemli kuraldır. Çağdaş üretimde meslekî itibarın, yetki ve sorumluluğun dağıtılmasında kullanılan ilkeler hep bu değerden kaynaklanır. Liyakat, uzmanlığa saygı ve itibar, meslekî bilgiye değer verme ise bu kuralı takip eden önemli hususlardandır (Güler, 1979, s. 139).

Fakat şu kesinlikle söylenebilir. Sanayinin ortaya çıkması ve gelişiminde yasal iktidarın "ulusal-devlet" etkeninin varlığı her yerde ve her zaman görülmektedir. Liberal modellerle sanayileşmede bile her ne kadar devletin rolü ve etkisi kuramsal olarak en aza inmiş görünüyorsa da sanayileşmenin ilk görünümünde bile devlet liberal ekonomik siyasetin gereği, sanayileşmenin bir ögesi olan "sermayedar-girişimci" nin lehine politikalar uygulamakla, dolaylı olarak sanayileşmeyi etkilemektedir. Daha sonra sanayileşen ve günümüzde sanayileşmekte olan ülkelerde siyasal iktidar, özellikle ulusal devlet çok daha önemli ve etkili bir rol oynamaktadır. Hemen belirtelim ki bu rol sosyalist ve liberal modellere göre değişmekte, ayrıca her modelin kendi içinde de çeşitlilik görülmektedir. Bununla birlikte, şu ana ve temel etkileri belirtebiliriz (Ekin, 1976, s.13-16):

1) Siyasal iktidar, toplumun merkezi gücü olması nedeniyle, sanayileşmenin gerektirdiği bir çok koşulları yaratmak veya bunların ortaya çıkmasını ve gelişmesini hızlandırmak görevini yapıyor. Ekolojik yapıyı değiştirerek sanayileşmenin istediği alt-yapıyı (yollar kitle haberleşme kanalları ve araçları vb.) kuruyor. Enerji kaynaklarını sağlıyor. sermaye, ürün ve emek piyasalarını örgütlüyor veya örgütlenmeleri için yasal düzenlemeleri yapıyor. Bu konuda yasalar çıkartıyor. Eğitim ve öğretimi sanayileşmenin gereklerine göre düzenliyor. Sanayileşme için gerekli ekonomik ve toplumsal siyasetleri planlıyor ve uyguluyor.

2) Karma modellerle kalkınan ülkelerin bazı sanayi dallarında; sosyalist ülkelerde üretim alanlarının tümünde, ulusal-devlet, sanayileşme hareketinin bizzat

önderliğini yapıyor. Sanayileşmeyi başlatmakta çekici güç oluyor. Örneğin ülkemizde 1933- 1939 planlı dönemde devletin dokuma, maden, selüloz, seramik ve kimya sanayiinde; demir çelik sanayiinde, sanayileşmeyi bizzat üstlenmesi ve başlatması gibi.

3) Sanayileşme kendine özgü bazı düzenlemeleri gerektiriyor. Bu görevi de üstlenen yine siyasal iktidardır. Gerçi bu düzenlemeler ve kapsamaları ülkelere göre değişmekteyse de devletin sanayi ile ilgili yasalar çıkarması ve uygulaması genel niteliktedir (Dunlop, 1970 s.121). Örneğin ülkemizde iş yasası, sendikalr yasası, toplu iş sözleşmesi; grev ve lokavt yasası sanayi teşvik yasası, yabancı sermayeyi teşvik yasası ve benzeri bir çok yasalar sanayileşme ile ilgili düzenlemelere örnektir

4.1.4. Demografi ve Ekoloji

Toplumların nüfus sayısı yoğunluğu ve çeşitli ölçütlere göre dağılımı ile nüfus yapısı arasında da bazı nedensel ilişkiler vardır. Bu ilişkiler de evrensel niteliklidir.

Nüfusla ilgili nedenlerden bir tanesi nüfus artışı ve artış oranıdır. Sanayileşme sürecinden önceki yıllarda genellikle hızlı bir nüfus artışı görülür. Bu artış, sanayileşmenin oluşup geliştiği yıllarda da sürmektedir (Güler, 1979, s.134).

Sanayi sisteminin ürünlerini tüketecek insan kitlesinin oluşması, sanayileşme üretim sisteminde bir yenilik olduğu kadar, toplumun tüketim kalıplarında da bir yenilik demektir. Eskiden insanlar, geleneksel üretim ilişkilerinin, aile yapısının, etkisiyle ürettiklerini tüketmek veya çok dar ve sınırlı oranda mübadele etmek alışkanlık ve davranışlarına sahiptirler. Şimdi ise geleneksel üretim ve tüketim kalıplarından kopup kurtulan insanlar artık ihtiyaçlarının bir çoğunu kendi ürettikleri ile doyuramaz duruma gelmektedirler. Böylece bu insan kitlesinin ihtiyaçlarını gidermek üzere yeni bir üretim sisteminin doğması için bir başka gerekli koşul daha ortaya çıkıyor. Geleneksel yapıların çözülmesi hızlı ve yoğun bir toplumsal hareketlilik yaratmaktadır. Bu hareketlilik hem coğrafi mekânda cereyan eden eşya hareketliliğini hem de toplumsal alanda cereyan eden yatay ve dikey hareketliliği içerir. Böylece sanayileşme insanları istediği bölgelere çekmek, ihtiyacı olan

mesleklere yöneltmek için gerekli olan toplumsal esnekliğe kavuşuyor. Moore, toplumsal hareketliliğin sanayileşme üzerindeki etkileri ve sanayileşme için önemini şu cümleleri ile vurgulamaktadır: "Sanayileşmenin kurumsal gerekliliğini bir sözcükle özetlemek istersek, bu "hareketlilik"tir. Mülkiyet hakları, tüketim malları ve emek; geleneksel bağlardan ve baskılardan aristokratik kalıplardan, feodal ve yarı feodal düzenlemelerden, ata- erkil ve diğer çok yönlü ilişkilerden kurulmuş olmalıdır (Güler, 1979, s.134).

Bu olgu da sanayileşmiş ve sanayileşmekte olan ülkelerin toplumsal tarihlerinde evrenseldir. XIX.yy. İngiltere'sinde ilk kez dokumacılıkla başlayan sanayileşme, geleneksel aile yapısında temel değişmelere sebep olmuştur. (N.Smelser, 1959) Sanayileşmenin etkisi, baştan, geleneksel büyük ailenin bölünmesine yol açıyor. Küçük aile tipi yaygınlaşıyor. Ayrıca, büyük ailenin üstlendiği bir çok toplumsal faaliyet farklılaşarak, başka toplumsal birimlerin işlevi durumuna geliyor. Üretim fabrikalara; eğitim okullara, çocuğun eğitimi ve sosyalizasyonu bir çok toplumsal kuruma geçiyor. Böylece büyük aile sayısal küçülmenin yanında, işlev kaybına uğruyor (Freyer, 1967, s.219).

4.1.5. Toplumsal Sebeplerler

Sanayileşmiş ve günümüzde sanayileşmekte olan toplumların tarihine bakıldığında, sanayileşme ve tarım kesimindeki eski üretim ilişkilerinin birbiriyle bağdaşmadıkları görülüyor. Sanayileşmenin ilk ortaya çıktığı İngiltere, Fransa, Almanya gibi ülkelerde Ortaçağ boyunca ağır basan feodal yapı, sanayileşmeden önce sarsılmış ve çözülmüştür.

Gerçi, daha sonra sanayileşen ülkelerde, örneğin Sovyet Rusya, Japonya gibi ve günümüzde sanayileşmekte olan ülkelerde-Türkiye, Latin Amerika Ülkeri, Pakistan, Hindistan, Cazayir gibi ülkelerde feodal düzen, çoğu kez, siyasal iktidarların işe karışmalarıyla; planlı ve bilinçli etkileriyle yıkılmaktaysa da, işe karışmaya zorlayan yine sanayileşmedir (Kerr ve diğ. 1964,s.117).

Bununla birlikte, Uzmanlaşma, beraberinde çağdaş sanayiye özgü yeni bir toplumsal grubun doğuşunu belirliyor. Bunlar, üretim teknisyenleri, uzman ve üstün nitelikli işçiler, mühendis ve üretim programcılarıdır. Yönetimde ise hiyerarşik bir

yönetici kadro, denetleyiciler, örgüt plân ve programcılarını ayrıca diğer dallarda uzmanlaşmış iktisatçılar, maliyeciler hukukçular, sosyolog ve psikologlardır(Schneider, 1969, 152).

“Her telden saz çalmak mı yoksa uzmanlaşmak mı daha doğrudur?” Bu soruya verilen cevapları iki öbekte toplamak olanaklıdır. Bir yandan örneğin Secretan gibi düşünürler uzmanlaşmanın eski ahlâk değerlerini değiştirdiğini söylerler. Artık uzmanlık çağının ülküsel tipi, eğilemleri yüzeye dağıtacağına bir noktada derinleştiren böyle bir davranışı da ödev sayan kimsedir. Bir yandan da Lemontey, Tocqueville gibi düşünürler de iş bölümünün belki zanaat ve sanatı geliştirdiğini ama işçiyi, zanaatçıyı, sanatçıyı zekâ bakımından geriletmediğini söylerler. İş bölümü hakkında ileri sürülen bu karşıt görüşler bizi şaşırtmaz.

4.2. ŞEHİRLEŞME VE MESLEKLER

Şehirleşme; bir toplumun gelişmişlik derecesini, sanayileşmesini, nüfus yapısını belirleyen, toplumsal değişimin en çok göze çarpan yönü olarak kabul edilmektedir (Merter, 1990, s. 157) . Bu noktadan bakıldığında, şehirleşme, bir zihniyet meselesi olarak görülebilir. Şehirleşen insanın zihninde tasarladığı yaşama biçiminde, üretim veya hizmet sektöründe (tarım dışı alanlarda) yer alış yatmaktadır.

1900'den sonra ise şu gerçek apaçık ön plana çıkmıştır: Şehir ve şehirleşme; sanayileşme, gelişme, ekonomik büyüme, yapısal değişim ve benzer kavramlarla birlikte düşünülecek ve değerlendirilecek bir özelliğe sahiptir (Sezal, 1992, s.13).

Şehirleşme, herşeyden önce nüfusun büyük oranının tarımdan ve topraktan kopup, tarım dışı alanlarda, sanayide, karmaşık örgütlerde ve dolayısıyla köyden başka yerlerde hayatlarını kazanmaya ve yaşamaya başladıkları anlamına gelmektedir (Kıray, 1982, s.167).

Günümüze gelindiğinde şehir, bu kavramlarla birlikte ele alınırken; gelişmiş ülkeler için "yaşanabilir şehir" geliştirmekte olan ülkeler ve toplumlar için ise "şehirleşmiş şehir" problemlerini de gündeme getirmiş bulunmaktadır (Sezal, 1992, s.13).

Problem konularına göre şehirler birçok açıdan incelenebilir. Mesela: Siyasî, fizikî ve fonksiyonel açıdan incelenebilir. Siyasî açıdan şehirler, belirli idarî hudutlar

içerisinde görev yapan yönetimlere sahip birimlerdir. Fizikî açıdan şehirler, değişik amaçlar için kullanılan çok sayıdaki binalar ve ulaşımı sağlayan yollardan oluşur. Fonksiyonel açıdan şehirler ise, ekonomik sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapıldığı yerleşme alanlarıdır. (İspir, 1986,s 4). Şehir ve şehirleşme kavramları içerik ve fonksiyon bakımından, toplum yapısına bağlı olarak sürekli değişim göstermektedir. Meslekler açısından da aynı değişim açıkça görülmektedir.

Şehir kavramının gelişme, ilerleme, ekonomik büyüme ve bütün anlamıyla organize edilmiş bir sosyal hayat olarak toplumun kabul ettiği ve tercih ettiği bir hüviyet kazanması ve sanayi devrimi ile birlikte şehirleşme en önemli demokratik ve toplumsal hareketlilik odağı olmaya başlamış ve toplum yapıları "şehir" ağırlığına doğru kaymaya başlamıştır (Sezal, 1992, s.13). Şehirleşme, toplumsal evrimin evrelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu evrede şehirleri meydana getiren önemli unsur, korunmak veya verimli alanlarda yaşamak gayesiyle biraraya gelen insanların sayısında görülen artış ilk dikkat çeken husustur. Buna mukabil, şehirlileşmenin gerektirdiği özellikler de gözardı edilmemektedir.

Keleş (1962), şehirleşmeyi, “bir ülkede veya bir bölgede genel nüfusun belirli bir süre içinde ve belli bir kıstasa göre şehir sayılan yerlerde, yaşayan insan oranının yükselmesi” olarak tanımlamaktadır. O halde sanayileşme, ekonomik gelişme ve sosyal değişimin şehirli kabul ettiği kriterler o yeri şehir, insanların da şehirli saymaktadır.

Organize edilmiş sosyal hayatı, yerleşme ve yaşama şekli olarak ancak şehirde görmek mümkün olduğuna göre, medeniyeti şehirle başlatmak madalyonun diğer gerçek yüzünü belirtmek olacaktır. Şehir medeniyet kadar eski ise medeniyet de şehir kadar eskidir (Sezal, 1992, s.11). Toplumsal evrimin önemli bir kilometre taşı olan “*hadariyet*”ten “*medeniyet*” e geçiş “ilkellikten” “modernliğe” geçiş olarak da yorumlanmaktadır.

Toplum bilimciler, şehirleşmeyi bir çok sebebe bağlı olarak açıklamaktadır. Her toplumun değişim evresi farklıdır. Türkiye açısından bakıldığında kentleşme 1950'lerde başlayan ve halen de devam eden bir süreç olarak toplumsal yapılanmamızın en dinamik, ama en az o kadar da problemlili olan ana meselesi görünümünü vermektedir (Sezal, 1992, s.13).

Türkdoğan (1970)'a göre, şehirleşmenin nedeni tarımda makinalaşmanın yaygınlaşmasıdır. Kurtkan (1988) da, ziraî makinalaşmanın yanında, tarımda modern girdilerin kullanılmasına bağlamaktadır. Tümertekin (1973), ziraî faktörleri önemli bir şehirleşme etkeni olarak görmekte ve ticarî ziraat faaliyetlerinin kuvvetlenmesini en önemli şehirleşme etkeni olarak görmektedir.

Başol (1984) şehirleşme ve nedenleri üzerine şöyle bir tasnif yapmıştır: “Hızlı nüfus artışı, teknolojik gelişme, üretim biçimindeki değişme, sektörler arasındaki ilişkilerdeki değişmeler” olarak sıralamaktadır.

Türkiye'deki şehirleşme süreci, hususundahemen hemen bütün yazarların mutabık kaldığı, ortak noktalar bu şekilde özetlenebilir.

4.3. ARTAN NÜFUS, İŞ BÖLÜMÜ VE MESLEKLER

4.3.1. Artan Nüfus

Genel olarak nüfus denildiğinde bir toplumu oluşturan tüm canlılar anlaşılır. Ekolojide nüfus, aynı bir hayat çevresi (biyotop) içinde yaşayan ve birbirine bağlı olan ve tümü bir yaşam birliği (biocoenose) oluşturan bitki ya da hayvan türlerini ifade eder. İnsan nüfusu ise farklıdır: İnsan belirli bir biyotopa bağlı olmayan, akıcı dış çevrenin etkisini azaltabilen kendine saran diğer canlılarla birleşmekten çok onlarla zıtlaşan ve aralarında evlenerek cinsî ilişki kuran bir varlıktır (Dönmezer, 1990, s.72)

İnsan nüfusunun varlığını koruyabilmesi için belirli birtakım dengelerin varlığını etkileyen faktörler arasında en önemlisi demokratik nitelikte olanıdır. Toplumların nüfusunu sayı yönünden inceleyen bilime demokrasi denir. Bu bilimin gereçlerini nüfus sayımları, istatistikler, anketler oluşturur. Bilimin başlıca konuları doğum, ölüm, nüfus hareketleri ve nüfusun genişleyişi, büyümesi süreçlerindeki ilişkileri önlemek, keşfetmek ve bu konularda tahminlerde bulunmaktır (Dönmezer, 1990, s.73).

Bir toplumun nüfus sayısı ve özellikleri ile sosyal algılar arasında sıkı ilişkiler vardır. Toplumların nüfusu ya da nüfusların dağılışı üç faktöre bağlı gözükmektedir; bunlar doğum oranı, ölüm oranı ve göçlerden ibarettir (Dönmezer, 1990, s.74).

4.3.1.1. Dünya Nüfusunun Artışı

Dünya nüfusu son devirlerde büyük bir hızla artmaktadır. 17 yy. sonunda dünya üzerinde 500 milyon insanın yaşadığı tahmin ediliyor. Son 150 yıl içinde dünya nüfusunun artışı geride kalan binlerce yıldan daha fazla olmuştur.

Dünya nüfusu 1650'de 545 milyon iken 1850 yılında bir milyara, 1933'te 2 milyar 57 milyona, 1955'de 2 milyar 626 milyon kişiye yükselmiştir. 1900 yılında dünya nüfusunun artış oranı %1.75 olmuştur. B.M 1974 yılı nüfus sayımlarına göre dünya nüfusu üç milyar 890 milyon iken 1980'de 4milyar 40 milyon olmuştur. Bu nüfusun %50'si Asya'da yaşamaktadır.

Nüfusun en yoğun olduğu ülkeler arasında Türkiye de bulunmaktadır. Dünya nüfusunun bu yüzyılın ve 21.yüzyılın sonunda ne miktarda yükseleceği hususunda yapılan tahminler geçen yıllarda farklı sonuçlar göstermekte idi. Kısa bir süre önce bazı uzmanlar 21. yüzyılın sonunda dünya nüfusunun 80 milyara çıkacağını ve insanların dünya üzerinde omuz omuza durmak mecburiyetinde kalacağını öne sürmektedirler (Dönmezer, 1990, s.75).

1978 Haziran'ında B.M Nüfus Faaliyetleri Tesisi tarafından yayınlanan bir raporda 2000 yılında nüfusun 5.8 milyar olacağı açıklanmıştır (Dönmezer, 1990, s.75).

4.3.1.2. Nüfus artışı

Genel nüfus artışı, dünyanın ileride ne kadar kalabalık olacağı hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu ipuçları değerlendirilirken nüfus artışını etkileyen faktörler şöyle sıralanmaktadır:

a) Üreme oranı (gross rate of reproduction), kız doğumların 15-49 yaşları arasındaki kadın nüfusuna oranı demektir (Dönmezer, 1990, s.74).

b) Net yenileme oranı (net rate of reproduction), kız doğumlarında doğurma yaşına varıncaya kadar ölecek olanlar indirildikten sonra hesaplanan orandır (Dönmezer, 1990, s.74).

c) Doğurganlık oranı (Fertility), bir yıl içindeki doğumların nüfus içindeki 15-49 yaşları arasındaki kadınların sayısına oranıdır. Bu oran kat ile belirlenir. Kat 1 olursa kız doğumlarla kadın varlığı eşit demektir. Yani 15-49 yaşları arasındaki 1000 kadının doğurabileceği çocuk sayısıdır (Dönmezer, 1990, s.74).

4.3.2. İş Bölümü

İş bölümü toplumların yapısı ve işleyiş düzeni ile yakından alakalı bir sosyal olgudur. İşbölümü, hemen hemen her çağda görülmüştür. Ancak sistematik olarak incelenmesi XVIII. yüzyılın sonlarına rastlar. Bu konuda ilk ciddi çalışmaları yapan Adam Smith'tir. Ona göre "tarımsal ekonomik faaliyet iş bölümünün doğmasına imkân vermez; iş bölümü ancak sınayi esastaki ekonomik faaliyetler içinde doğup gelişebilir. Mesleklerin birbirinden farklı birer faaliyet alanı olarak ortaya çıkmaları ve farklı mesleklerde bulunan kişilerin farklı özelliklerinin olması iş bölümünün sebebi değil sonucudur" (Kemerlioğlu, 1973, s.64).

Durkheim'e göre, iş bölümünün doğup gelişmesinin ana sebebi toplumun nüfus yoğunluğunun artmasıdır. Bir kentte bir çok meslek birbirini rahatsız etmeden rahat rahat birlikte yaşayabilir. Çünkü her mesleğin amacı başkadır. Mesleklerin her biri diğerine engel olmadan amacına ulaşabilir. Hatta iş bölümüne uğramış, belirli bir mesleğe bağlı insanlar arasında da yarışma olmaz. Mesala göz doktoru, akıl doktoruyla, kunduracı şapkacıyla, duvarcı marangozla yarışmaz. Buna karşılık belirli bir mesleğin belirli bir kısmıyla uğraşanlar arasında yarışma son derece şiddetli olur (Köseihal, 1971, s. 69).

İş bölümünün artması mesleklerin tomurcuklar vererek çoğalması meslekî sistemlerin karmaşıklaşması ve meslekler arasındaki sınırların silinmeye yüz tutmasının önemli sosyal sonuçlar doğurduğu görülür. Yani iş bölümünün artmasıyla birlikte toplumun karmaşıklığının ve sosyal hareketliğinin de artması söz konusudur (Kemerlioğlu, 1973, s. 67).

İş bölümünün yararları daha çok sosyo-ekonomik ve kültürel yönden mütalâa edilebilir. Ekonomik bakımdan, toplumdaki bireylerin yeteneklerine uygun meslekler seçme imkânlarını arttırması, yapılan işlerin nitelik ve nicelik olarak artması ve

gelişmesi, zamandan ve emekten tasarruf sağlama ve meslekî alanda daha hızlı bir gelişmenin mümkün olabilmesi, teknik yenilikler ve ilerlemeleri mümkün kılmasıdır.

İş bölümünün gelişmesiyle, teknik gelişme arasında sıkı bağ kurulmaktadır. İş bölümünün olumsuz etkileri hususunda, bireyin psişik hayatı ve özellikle kişiliği yönünden ele alınan eleştiriler de görülmektedir (Kemerlioğlu, 1973, s. 67).

İş bölümü artıkça mesleklerin sayıları ve çeşitleri de giderek artmakta ve bu yüzden meslekî sistem çok karmaşık bir hale gelmektedir. Günümüzün şehirleşmiş endüstri toplumlarında mesleklerin adlarını, alanlarını ve özelliklerini bilmek bu konuda uzmanlaşmış kişiler için bile imkânsızdır (Kemerlioğlu, 1973, s. 70). Bu olgu da iş bölümü ile meslek arasında nasıl güçlü bir ilişki olduğunun açık delilidir.

4.3.2.1. İş Bölümünün Bazı Tipleri

4.3.2.1.1. Pasif Ve İlkel İşbölümü

İlkel toplumlarda iş bölümü yok denecek kadar az olduğundan soya çekimin rolünü araştırmakta bir anlam yoktur. Ama toplumlar gelişip de iş bölümü başladı mı her bireyin toplumdaki görevini soya çekim belirler. Hindistan'daki kast örneği bunun yetkin örneğidir. Yahudilerde din görevleri soya çekime bağlıydı. Roma'da din görevlerini ancak patrisyenler yapabiliirdi. Asurlularda, Perslerde, Mısırlılarda toplum böyle bir takım zümrelere ayrılmıştı. Kast örgütünün yıkılmaya yüz tuttuğu yerlerde sınıf örgütü meydana geldi. Bu örgüt her ne kadar kast örgütü kadar içine kapanmış değilse de temelde birdir (Köseihal, 1971, s.72).

4.3.2.1.2. Cinsiyet Ve Yaşa Göre İş Bölümü

Cinsiyete ve yaşa göre gerçekleşen iş bölümünün temelinde sosyal statü olgusu yatmaktadır. . Meselâ, zayıf olan kadınlar, toplumun diğer bölümünü oluşturan güçlü erkekler tarafından baskı altına alınır. Bu bakımdan koca ile karı arasındaki ilişki efendi ile uşak arasındaki ilişkiye benzetilebilir. Ancak çeşitli yer ve kabileler üzerinde yapılan saha araştırmaları, erkek tarafından yapılan işin, kadın işinden çok daha zahmetli olduğunu da göstermiştir. Erkeklerin ava ve savaşa gitmeleri, kadınların yiyecek hazırlama ve ev işlerinden daha yorucudur. Başka bir

örnekte de K.Amerika ova kızıl derililerindeki yaşayışla ilgilidir. Üretimdeki rollerin cinsiyete göre farklılaştığı bu kabilelerde kadınların işinin çok daha ağır olduğu görülmüştür. Av ve savaş dışında bütün işler kadına bırakılmıştır (Soyer, 1996, s.47).

4.3.2.1.3.Maharet ve Ustalığa Göre İş Bölümü

İş bölümünde maharet, uzmanlık ve bireysel tercihlerin rolü büyüktür. Meselâ avcı kabilelerde kano ve deniz avcıları ayrı bir tabaka oluşturur. Aralarında farklılaşma olduğu için bu durum giderek ihtisaslaşmayı da doğurmaktadır. Lonca sistemi gibi sembolik kültür oluşturma ve değer yaratma maharet ve ustalık hiyerarşinin üst kademelerine ulaşmayı meşrulaştırmaktadır (Soyer, 1996, s.48).

İş ve meslek hayatı insanın içinde yaşadığı toplumsal bağlardan anlaşılabilir. Hem kadının hem de erkeğin yaşam süresinde çalışma en önemli yeri tutar (Onur, 1987, s. 47).

İş bölümü ve ihtisaslaşma fenomeni çok eskilerden beri sosyal ekonomik ve kültürel konulara eğilmiş olanların dikkatini çekmiştir. Ancak bu fenomenin sistematik olarak ele alınması 18 yy.'nin sonlarına rastlar. Platon, Aristoteles, Comenius, W. Petty, A.Ferguson, A.Smith, Saint Simon, P.J. Proudhon, K.Marx, J.B. Say, H. Spencer, S.J. Mill, H.C. Carey, Ferdinand Tönnies, George Simmel, E. Durkheim. İş bölümü fenomenini çeşitli yönlerden ele alan düşünür ve bilginler arasında en önde gelen kişilerdir (Kemerlioğlu, 1973, s.64).

İş bölümü arttıkça bireylerin meslek seçme ve meslek değiştirme özgürlüğü de gittikçe atmaktadır. Bugün her alanda meslek değiştirmelere rastlıyoruz. Fizyoloji alanında hücre doğuştan belirli bir yetenek taşır bundan kurtulamaz. Oysa toplum hayatı böyle değildir. Burada birey bir çok kalıplara girebilecek genel bir takım yeteneklerle doğar, mesleğini uzmanlığını sonradan seçer, görev hücrede olduğu gibi iç güdü ile belirlenmiş alışkanlıkla sonradan edinilmiştir (Kösemihal, 1971, s.73).

Tarih üzerinde yapılan incelemeler gösteriyor ki mesleklerin soya çekimle bir kuşaktan ötekine geçişi eski ve ilkel bir haldir. Mesleklerin böyle belirli ailelere ya da sınıflara bağlı olması, iş bölümünün ilerelemesini engellemiştir. Onun için insanlar soya çekimin boyunduruğundan kurtulmadıkça iş bölümü gelişmez.

Yeteneklerin soya çekimle geçtiği inancı vaktiyle o kadar güçlü olduğu halde, bir gün onun yerine tümüyle tersi bir inanç geçmiştir (Kösemihal, 1971, s.75).

Kendi başlarına kaldıklarında bir fenomeni açıklayıp kavramakta eksik kalan bütün teoriler gibi bu görüşlerde kendi başlarına iş bölümü fenomeninin kendi açılarından bir yönünün ele almaktadırlar. Eğer bu tutum sadece metodolojik bir yaklaşım farklılığı olarak kalıp gerçeğin tümünü kavrayıp açıkladığını iddia etmeseydi, yine metodolojik bir yaklaşım olarak doğru olurdu. Bu görüşler böylesine bir eğilime sahip olmadıkları için eksik kalmaktadır (Kemerlioğlu, 1973, s.65).

İş bölümü fenomeninin bir yönüne ağırlık vermek ve öteki yönlerini ihmal etmek eksik bir yaklaşımdır. Bu bakımdan fenomeni bütün yönleri ile açıklamak için çok yönlü bir yaklaşımda bulunmak gerekir (Kemerlioğlu, 1973, s.65).

Durkheim'a göre, iş bölümünün doğup gelişmesinin ana sebebi toplumun nüfus ve yoğunluğunun artmasıdır. Daha doğrusu toplum nüfusunun ve yoğunluğunun daha kesif bir hale gelmesi iş bölümündeki gelişmenin ve ilerlemenin zorunlu ve determine edici şartıdır. Yalnızca iktisadî faaliyet alanında değil fakat aynı zamanda sosyal hayatın çok çeşitli alanlarında da görülen ve toplumun mesleklere göre fonksiyonel farklılaşmasının temelini teşkil eden iş bölümü, toplumdaki maddî ve manevî gelişmenin zorunlu şartı ve uygarlığın kaynağıdır (Kemerlioğlu, 1973, s.65).

Bireylerin birbirlerine benzemelerine dayanan "mekanik dayanışma" ile sosyal ve fonksiyonel farklılaşma esasında bireylerin bütünleşme esesindeki "organik dayanışma" toplumu farklı özellikle yapılaşmasına ve farklı fonksiyonel düzenler geliştirmesine yol açar. Mekanik dayanışmanın hakim olduğu toplumun yapısı ile iş bölümüne dayanan organik dayanışmanın hakim olduğu toplumun yapısı ve fonksiyonel düzeni birbirinden tamamen farklıdır. Mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçildikçe sosyal münasebetler değişir. Bu ilişkileri düzenleyen sosyal değerler ve normları kurumlar ve nihayet bütün toplumsal yapı ve sosyal fonksiyonel düzen de birlikte değişir. Bu anlamda toplumun tipini belirleyen iş bölümünün derecesi ve nitelikleridir. Nitekim iki tip dayanışmaya karşılık olan iki ayrı toplum tipinden bahsedilebilir. (Durheim'in görüşlerinin tersine) iş bölümü ve ihtisaslaşmanın en ilkel toplumda bile bulunduğu bugün artık kabul edilen bir gerçek

olarak ortaya konmaktadır. Bu bakımdan iş bölümü toplumun evrensel bir niteliğidir (Kemerlioğlu, 1973, s.66).

Modern işbölümü ve ihtisaslaşma ile ilkel toplumlardaki işbölümü arasındaki fark yalnızca bir derece farkıdır, yoksa bir nitelik farkı değil. Toplumların medeni seviyeleri yükseldikçe iş bölümü ve ihtisaslaşmanın giderek artıp karmaşıklaştığı ve buna bağlı olarak da yeni yeni mesleklerin ortaya çıktığı görülür (Kemerlioğlu, 1973, s.67).

Modern toplumlarda iş bölümü ve ihtisaslaşma yeni mesleklerin ortaya çıkmaları biçiminde dikey esasta olduğu gibi bir de her mesleğin kendi içinde ihtisas dallarına ayrılarak bölünmesi şeklinde de zahir etmektedir (Kemerlioğlu, 1973, s.67).

İş bölümü ve ihtisaslaşmanın artması bunun bir sonucu olarak mesleklerin tomurcuklar veren çoğalmalarımeslekî sistemin karmaşıklaşması ve meslekler arasındaki sınırların silinmeye yüz tutmasının önemli sosyal sonuçlar doğurduğu görülür. Burada yalnızca zamandan tasarruf yapılan işin kalite ve kantite bakımından gelişmesi ve mükammelleşmesi kastedilmektedir. Daha çok işbölümü ve ihtisaslaşmanın artması ile bir likte toplumun karmaşıklığının ve sosyal akışkanlığın daha çok artması ve bunun sonucunda meydana gelen sosyal fenomenlerdir (Kemerlioğlu s.67).

Sosyal yapının tabakalaşma biçimini sosyal mobilite de önemli ölçüde etkileyip mobilitenin nisbeten artmasına yol açar. Değişen sosyal değerler ve normlar tarafından da desteklenen bu sosyal mobilite yapma olanakları bireyi geçmişine bağlı kalmaktan kurtarır (Kemerlioğlu,1973, s.67).

İş bölümü ve ihtisaslaşmanın yararlı etkileri daha çok sosyo ekonomik ve kültürel yönden mütalaa edilenlerdir. Olumsuz etkileri ise bireyin psişik hayatı ve özellikle kişiliği yönünden ele alınan eleştirilerde görülmektedir. İş bölümünün iyi yanı şartlarda ve anlayışta eşitliğin gerçekleşme tarzı olması, kötü yani iş bölümünün bizim için bir sefalet aleti haline gelmiş olmasıdır (Marx 1966, Kemerlioğlu, 1973, s.67).

Ekonomik bakımdan yararlarını ele alanların genel olarak ileri sürdükleri şeyler iş bölümü ve ihtisaslaşmanın toplumdaki bireylerin yeteneklerine uygun meslekler seçme ihtimalini arttırması yapılan işlerin kalite ve kantite yükselmesi zamandan ve emekten tasarruf sağlama ve meslekî alanda daha hızlı bir gelişmenin

mümkün olabilmesi ile teknik yenilikler ve ilerlemeleri mümkün kılmasıdır (Kemerlioğlu,1973, s.67).

İş bölümünün gelişmesiyle teknik gelişme arasında sıkı bir bağlılık bulunduğunu ve birinin gelişmesinin ötekini gelişmesine yol açtığını ileri süren Marx'a göre modern toplumda iş bölümünü karakterize eden bu işbölümünün uzmanlaşmış görevleri uzmanları ve bunlarla birlikte de meslek ahmaklığını doğurmasıdır (Kemerlioğlu, 1973, s.68).

Durkheim'a göre, iş bölümü geliştiği zaman bireylerde de sosyal değerler ile normlarda farklılaşma artar, gelenek zayıflar, sosyal mobilite fazlalaşır ve meslekî kalıtım azalır; hukuk ve ahlâk normları değişir onların zorlayıcılığı azalır sosyal kontrol zayıflar ve bunlara bağlı olarak ferdiyetçilik gelişip ferdi hürriyet artar. Toplum içinde herkesin farklı işleri yaptığı yerde herkes birbirine bağlı ve muhtaç bir duruma gelir ve organik dayanışma esasında sosyal bağlılık ve dayanışma gelişir; siyasi hayat alanında da iş bölümü görülür (Kemerlioğlu,1973, s.68).

Soya bağlı yönetim şekli gerileyip ortadan kalkmaya başlar; özel mülkiyet gelişir. Kast düzeni gerileyip yıkılarak meslekler herkes için açık duruma gelmeye başlar. Sosyal mevkiilere ulaşmada soyun yerini yetenek ve kişisel gayret alır (Kemerlioğlu,1973, s.68).

İş bölümünü ve ihtisaslaşmanın çok ileri seviyede bulunduğu yerlerde bireyin zihnen ve kültürel olarak gelişmesinin gerileyeceği bir meslekî ahmaklığın gelişeceği, kişinin makinanın bir parçası durumuna gelerek kendine güveninin ve işinden, yaratıcılığında duyacağı gururu yitireceği işe sorumluluk yüklemekten kaçınıp sorumluluğu başkalarına yükleme eğiliminin artacağı şeklinde olumsuz eleştiriler almaktadır. "...aşırı teknik işbölümünün bulunduğu otomobil fabrikasında çalışan işçiler üzerinde yapılan araştırmalar işçilerin işlerine karşı tutumlarının çok olumsuz olduğu ve onu sıkıcı ve kişiliği bozucu buldukları ortaya çıkmıştır. Böyle aşırı bölünmüş ve ihtisaslaşmış işlerde çalışanlarda iş tatminsizliğinin daha yüksek olduğu da çok sık tespit edilen gerçeklerdendir" (Kemerlioğlu, 1973, s.68-69).

İhtisaslaşmanın aşırılıklarından kurtulmak (bazı yönleinin hafifletmek) içi, gelişmiş ülkelerde son zamanlarda iş genişletmesi yöntemi geliştirilmeye çalışılmaktadır. İş genişletmesi çok karmaşık iş bölümünden ve ihtisaslaşmadan geriye dönüş değildir; fakat daha çok beşeri ilişkilere dair bulguları geniş meslekî çevreleri kapsamına alan

geniş bir ihtisaslaşma çevresi meydana getirmektir. Bu yöntemin amacı da çalışanları yüksek ölçüde işinden hoşnut kılmak, üretimin kalitesini yükseltmek ve maliyeti düşürmektir (Kemerlioğlu, 1973, s.70).

Bireye özerkliği sağlayan iş bölümüdür. Bunu olgulara dayanarak göstermeğe çalışacağız. Birey özerklik kazandıkça da topluma daha sıkı olarak bağlanacaktır. İşte yaptığımız iş bölümünün artmasına paralel olarak toplumsal dayanışmanın nasıl arttığını gösterecektir (Köseihal, 1971, s.58).

4.3.2.1.4. İş Bölümünün Amacını Belirlemek İçin İzlenecek Yöntem

İş bölümünün toplumdaki görevini belirlemek pek kolay gibi görünür. Genellikle iş bölümü işçinin üretim gücünü artırır; toplumun zihinsel ve maddî gelişimini sağlar, kısacası uygarlığın kaynağıdır denir; ama iş bölümünün toplumda bir ahlâk görevi olup olmadığı sorunu hiç söz konusu edilemez. Yalnız iş bölümü uygarlığı doğurur denildiğine göre, acaba uygarlığı doğurur denildiğine göre acaba uygarlığın ahlâkla ilişkisi yo mudur sorusu akla gelebilir. Uygarlığın ahlâkla ilişkisi varsa iş bölümünün de ahlâkla ilişkisi olması gerekir (Köseihal, 1971, s.59).

Bilimsel ve yöntemli bir sınıflama yapılabilmesi için hukuk kuralları değıştikçe onlarla birlikte düzenli olarak değışen bir niteliği yakalamak gerekir. Örneğin bir hukuk kuralı, yaptırımı, olan bir gidiş kuralıdır diye tanımlanabilir. Onun için hukuk kurallarını yaptırımlarına göre sınıflamak en uygun bir yoldur (Köseihal, 1971, s.61).

Yaptırımlar da iki çeşittir: a)Cezalandırıcı b)Geri verdirici. Bu yaptırımlarda birincisi kuralı bozan kimseyi malca zararlı şerefçe düşkün yararlandığı şeylerden de yoksun kılar. İkinci kuralı bozan kimsenin mutlaka şerefının kırılması gerektirmez, sadece kurala aykırı olarak yapılan eylemin zorla eski hale getirilmesini sağlar (Köseihal, 1971, s.61).

Bir toplumu meydana getiren bireyler ortamında yaşayan bir takım kollektif duygular, inançlar vardır ki bunlar bir sistem meydana getirirler. Bu sisteme kollektif bilinç ya da kollektif vicdan denir. İşte suç bu kollektif vicdanşiddetle inciten bir eylemdir. Bunun içinde ilkin suçun ayırıcı niteliğini meydana getiren cezanın niteliklerini belirlemek gerekir (Köseihal, 1971, s.62).

...Suçlu hala toplumsal vicdana gösterdiği saldırının bir kefaretinin öder. Bundan ötürü cezyı veren birey değil toplumdur. Bu ilkel toplumlardan bugünkü en modern toplumlara kadar çıkın hepsine cazayı belirleyen şey kanun değildir. bir de cezayı belirleyen bir kurulyani mahkeme kurulu vardır. Böylece kollektif tepki yalnızca vicdanlarda yaygın bir halde bulunmakla kalmıyor örgütleniyorda. Bütün bu açıklamalardan sonra cezanın bir tanımını yapabiliriz. Ceza belirli gidiş kurallarını bozan kimselere karşı örgütlü bir kurul aracıyla toplumun farklı şiddetle gösterdiği hırslı bir tepkidir (Köseihal, 1971, s.63).

...İşte toplumda bireylerin hep aynı duyguları aynı düşünceleri taşımaları gidişlerinin davranışlarının aynı biçimde olmaları toplumsal bilincin bireysel bilinçlerde kişileşmesinin bir sonucudur. Demek ki, toplumsal bilincin bireysel bilinçlerde kişiselleşmesi bireyleri birbirine benzetiyor, birbirine yaklaştırıyor. Bu benzeme sonucu olarak da bireyler arasında bir dayanışma doğuyor. İşte toplumu meydana getiren bireylerin birbirine benzemesi sonucu meydana gelen bu dayanışmaya mekânîk dayanışma denilmektedir. Ceza hukuku da bu mekânîk dayanışmayı karşılar (Köseihal, 1971, s.64).

...Geri verdirici hukuka bağlı kuralların başka türlü tasarlanmasını hatta değiştirilmesini doğal karşılarız. Öyleyse geri verdirici hukuka bağlı kurallar ya ortak vicdanda yaşamıyor, ya da yaşasalar bile pek zayıf bir halde bulunuyorlar demektir. Ceza hukukunun toplumsal toplumsal vicdanın merkezinde bulunduğu varsayılsa bu merkezden çevreye doğru uzaklaştıkça geri verdirici hukuk kişilik kazanır. Böylece ceza hukuku toplumun bütün bireylerini sardığı halde geri verdirici hukuk kendine özgü örgenler doğurur (Köseihal, 1971, s.64).

İki çeşit hukuku karşılayan iki çeşit toplumsal dayanışmanın mümkün olacağı görülüyor: a) Ceza hukukunu karşılayan mekanik dayanışma b) Geri verdirici ya da kooperatif hukukunu karşılayan organik dayanışma (Köseihal, 1971, s.65).

Kollektif bilinç bireysel bilinçleri sardığı oranda, benzerliğe dayanan mekanik dayanışma güçlenir. Kişilik de o oranda silinir. Oysa toplumlarda iş bölümü arttıkça bireyler birbirlerinin eksikliklerini tamamladıklarını daha büyük bir şiddetle duyarlar, birbirlerine sımsıkı bağlanırlar. İşte bireylerin farklılaşması sonucu meydana gelen bu dayanışmaya organik dayanışma diyoruz. İş bölümü arttıkça organik dayanışma ve bireysel kişilik güç kazanır (Köseihal, 1971, s.65).

Toplumsal hayat, ancak toplumu meydana getiren bireyler arasında bir dayanışmanın bulunmasıyla olanaklıdır. Toplumlarda bireyleri birbirine bağlayan dayanışma iki türlü olabilir:

a) Bireylerin birbirine benzemelerinden ötürü meydana gelen mekânîk dayanışma ki, kişiliği siler. Ceza hukukunu doğurur. Bu ilkel toplumlara özgü bir dayanışmadır.

b) Bireylerin farklılaşmasından birbirlerine benzemelerinden ötürü meydana gelen dayanışma ki, kişiliği güçlendirir geri verdirici hukuku doğurur. Bu da iş bölümüne ulaşmış ileri toplumlara özgü bir dayanışmadır.

Toplumlarda iş bölümü arttıkça toplumlar geliştikçe mekanik dayanışma ve mekanik dayanışmaya dayanan ceza hukuku gittikçe zayıflamaktayerini iş bölümü sonucu meydana gelen yepyeni bir dayanışmaya vermektedir. Bu dayanışma da organik dayanışmadır. Yeni dayanışma yepyeni bir de hukuk doğurmaktadır. Bu da geri verdirici hukuktur (Kösemihal, 1971, s.65).

4.3.2.1.5. İş Bölümünün Toplumsal Nedenleri

Durkheim'e göre, iş bölümünün nedenini doğrudan doğruya toplumsal çevrenin değişmelerinde aramak gerekir. İlkel toplumlar birbirine benzer parçaların birleşmesinden meydana gelmiştir. Gözlemler gösteriyor ki, toplumlar örgensel bir biçim almadıkça yani iş bölümü yapıldıkça parçalı yapı yıkılmaktadır. Öyleyse iş bölümünün meydana gelebilmesi için parçalı ya da bölümlü yapının yıkılmaya yüz tutması gerekir. İş bölümü gelişince parçalı yapının daha çabuk yıkılmasına neden oluyor, ama parçalı yapı yıkılmaya yüz tutmadıkça da iş bölümü doğamıyor (Kösemihal, 1971, s.67).

...Öyleyse iş bölümünün nedenini parçalı yapının yıkılmasında aramalı; iş bölümü bu yıkılmanın sonucudur. Gerçi iş bölümü parçalı yapının yıkılmasını kolaylaştırır, ama yine de bir sonuç alma niteliği kaybetmez. Bu sonucun neden üzerine olan tepkisinden başka bir şey değildir (Kösemihal, 1971, s.68).

Parçalı ya da bölümlü toplumları meydana getiren parçalar arasında boşluklar vardır. İşte bu parçalar arasındaki boşluklar oldukça yoğunluk arttıkça bölümler birbiriyle kaynaşmaya başlar. Bölümler kaynaştıkça da örgenleşme niteliği artar. Böyle bölümlü bir yapı ağır ağır örgensel bir biçim almaya yüz tutar (Kösemihal, 1971, s.68).

...Öyleyse bölümlü yapının yıkılmasının ve iş bölümünün artmasının başlıca nedeni yoğunluk oluyor. Yoğunluk da maddî ve manevî olmak üzere ikiye bölünür. Oysa tinsel ya da dinamik yoğunluk için sadece nüfus çokluğu sıkışıklığı yetmez (Kösemihal, 1971, s.68).

Yoğunluğun artması iş bölümünü doğurursa da iş bölümünde karşı tepkide bulunarak yoğunluğun artmasına neden olur. Kısası iş bölümü ilkin yoğunluğun artmasıyla mekanik olarak başlar ama bir kere de meydana geldi mi yoğunluğun artmasını etkilemekten geri kalmaz (Kösemihal, 1971, s.69).

Toplumda yoğunluk artımı iş bölümünün başlaması zorunludur. Peki ama neden yoğunluk iş bölümünün artmasına neden oluyor. Bir toplumda nüfus sıklaştı mı yani yoğunluk artımı hayat kavgası şiddetlenir. Hayat kavgasının şiddetlenmesi de iş bölümünü doğurur (Kösemihal, 1971, s.69).

Bir kentte bir çok meslekler birbirini rahatsız etmeden rahat rahat birlikte yaşayabilirler. Çünkü her mesleğin amacı başkadır. Asker savaş zaferleri kazanmak, din adamı nüfuza sahip olmak, devlet adamı iktidara geçmek, endüstrici zengin olmak, bilim adamı kendi alanında meşhur olmak ister. Bunlarda herbiri diğerine engel olmadan amcına ulaşabilir.

...Toplumsal bilinç güçlü kaldıkça kendisini zayıflatan şeye iş bölümüne de direnci o oranda güçlü olacaktır. Toplumsal bilincin iş bölümüne olan bu direncini örneklerle göstermek kolaydır. Örneğin kanun ve töre taşınmaz malların satılmasıyasasını korudukça iş bölümünün meydana gelmesi güçleşir (Kösemihal, 1971, s.70).

Yoğunluğun artması sonucu meydana gelen hayat kavgasında başvurulacak çare sadece iş bölümü değildir. Daha birçok çareler vardır. Örneğin göç etmek, sömürge kurmak, uzmanlaşmayıp hayat kavgasının ağırlığına boyun eğmek ya da hayat kavgasının ağırlığına dayanamayıp intihar etmek. Hayat kavgası herşeyden önce iş bölümünü gerektirir. Ama bir takım nedenler bunu olanaklı kılmaz, ya da çok

güç bir sorun haline sokarsa, yukarıda saydığımız çarelerden birine baş vurmaktan başka çıkar yol kalmaz (Kösemihal, 1971, s.70).

...İş bölümünün gelişmesi için toplumsal bilincin zayıflaması gereklidir. Peki ama toplumsal bilincin zayıflaması; toplum sınırlı bir alana bağlı kalınca toplumsal bilinç de bu çevreye göre biçimlenir (Kösemihal, 1971, s.70).

Doğuşla birlikte taşıdığımız yetenekler bize atalarımızdan geçmiştir. İşte nasıl toplumsal bilinç bizi kendi zümremize zincirlerse, tıpkı bunun gibi bu kaabiliyetlerde bizi ırkımıza soyumuza bağlayarak özgür davranmamızı engeller. Irk ve birey birbirine karşıt iki güçtür. Atalarımız gibi üretim yapmayı onlar gibi davranmayı onlar gibi yaşamayı sürdürdükçe yeniliğin aleyhinde oluruz. Soyaçekimi güçlü olanlar değişikliğe pek elverişli değildirler. Nitekim, hayvanlar böyledir. Onun için de evrimleri çok ağırdır (Kösemihal, 1971, s.72).

Toplumsal bilinç geçmişin ürünüdür. Ortaçağda bir işçinin kendi kasabasının dışında bulunan bir yerde iş bulması güçtü. Oysa toplumu meydana getiren bölümler arasında kaynaşma başlayınca bu denge bozulur. Göçler başlar. Göçler başlayınca da gelenekler zayıflar. Gerçekten geleneği güçlü tutan yani genç kuşağa yayan aşıl原因an yaşlılardır. Göç edenler doğdukları yerden ayrılanlar ihtiyarların bu otoritesinden sıyrılırlar. Böylece gelenek otoritesini ağır ağır kaybetmeye başlar. Büyük kentler bu göçlerin etkisiyle günden güne büyümektedirler. Bu göçmenlerin çoğu genç yaşta evini barkını bırakan ataların otoritelerinden kurtulan kimselerdir (Kösemihal, 1971, s.71).

5. EĞİTİM-ÖĞRETİMDEKİ GELİŞMELER VE MESLEKLER

5.1.GELENEKSEL EĞİTİM SİSTEMİNDE MESLEKLER VE MESLEK KURULUŞLARI

Türk toplumunun göçebe hayattan yerleşik hayata geçmesinde, zanaatin ve mesleklerin önemli rolleri olmuştur. Mesleklerle birlikte oluşan meslekî normlar ise, bu sürecin daha düzenli olarak gerçekleşmesini sağlamıştır. Fütüvvetçilik, ahilik, loncalar ve gedikler geleneksel eğitim sisteminde meslekî kuruluşlar olarak anılmaktadır. Lonca batıdaki kullanımı, ahilik ise Türk toplumundaki kullanım biçimi olarak bilinmektedir. Bu konuda elde edilen bulgular; kavramların kökeni, muhtevası, anlamı, fonksiyonu dikate alınarak incelenmiş, aşağıdaki gibi bir tasnif yapılmıştır.

5.1.1. Fütüvvetçiliğin Gelişmesi

Her milletin toplum olarak veya fert olarak başkalarına karşı kendine özgü bir davranışı vardır. Güvenlik, taşıma ve haber alma araçlarının yetersiz ve ilkel olduğu çağlarda bu değer ölçülerinin çerçevesi kurallar, can güvenliğine saygı demek olan yiğitlik, eli açıklık, soyluluk ve konukseverlikte toplanır ve gelişir. Bu hasletler, ciddiyet, içtenlik ve köklülük bakımından her millete göre farklılık gösterir. Bu alanda Türkler'in üstün bir seviyeye ulaştığını, Arap birliklerin ahlâk üzerine yaydıkları eserlerde görmek mümkün. Nitekim İmam-ı Kureyş-i, risalesinde Cüneyd-i Bağdadî'den naklen "Fütüvvet Şam'da, lisan Irak'ta ve doğruluk Horosan'dadır." diyor.

Fütüvvetçilik X. yy.'dan itibaren örgütlenmeye başlamıştır. Lügatte tekil olarak "feta" delikanlı, eli açık, gözü pek, iyi huylu kişi; çoğul olarak "fityan" şeklinde geçer.

Fütüvvetçilikten bahsederken fütüvvetname kavramını da unutmamak gerekir. Fütüvvetname, fütüvvetden söz eden eser demektir. Fütüvvet ise Arapça bir kelimedir. Sözlük anlamı da eli açıklık, gözü tokluk, yergilik ve yiğitlik demektir. Terim olarak ise, kişinin herkese yardım etmesi haksızlığı önlemesi, kişinin ayıbını

görmemesi, kötü söylememesi, mala, cana onura el ve dil uzatmaması anlamına gelir (Çağatay, 1994, s.101). Uludağ (1978)' ın "Kuşeyri Risalesi"nden aktardığına göre, "Ebu Bekir Verrak; 'Feta' hasmı bulunmayan kimsedir. Muhammed b. Ali Tirmizi; 'Fütüvvet' Rabbı için nefesine hasım ve düşman olmaktır. Cüneyt; 'Fütüvvet' fakirden nefret etmemek, zengine yaranmaya çalışmamaktır" (İbn Batuta, 1971, s.7) demektedir. Ülgener'e göre ise; Fütüvvet, el açıklığı, konukseverlik, yerine göre zulüm ve kahr görmüşlere sahip çıkma ve bu yolda gözünü budaktan esirgememe manasında bir cesaret ve yiğitlik karşılığı olarak kullanılmıştır (Ülgener, 1981, s. 90).

Esnaflar ve sanatkarların meslekleri ile ilgili hususları düzenleyen ve 1630 yılından önceye ait olduğu tahmin edilen belgeler bulunmaktadır. Bu belgeleri esnaf ve sanatkarların işleri hakkında düzenlenen tüzük olarak ifade etmek de mümkün. (Çağatay, 1989, s.99). Bu vesikalar geleneksel eğitim sistemi ve meslek kuruluşları hakkında ciddi ipuçları olarak değerlendirilebilir. Ahi töre ve törenlerini, örgüte giriş kurallarını kapsayan ahi yönetmeliği niteliğindeki eserlere son zamanlara dek "fütüvvetname" adı verildiği de gözönünde tutulacak olursa, bu vesikaların önemi daha da artmaktadır.

Fütüvvetçilik, ahilikten önce ortaya çıkmış bir kuruluştur. Ancak fütüvvetçilik, daha çok kişisel erdemlere ve askeri niteliklere önem verdiği halde; ahilik, ilk sıralarda yani, XIII. yy. başlarında Osmanlılar'ın askeri ve yönetim kurumlarını düzene koymasına dek hem esnaf ve sanatkar korporasyonu gibi hem de devlet askeri güçleri, yanında, Abbasiler yönetimindeki fütüvvetçiler gibi onlara yardımcı olarak görev yapmış bir kuruluştur (Çağatay, 1989, s.2).

...ahiliğin, ahlâkî ve terbiyevi prensipleri daha önce tasavvufçuların geliştirip formüleştirdiği fütüvvetnamelerden aldığı şüphesizdir. Ama ne fütüvvetçilik gelişerek ahilik haline gelmiş ne de ahilik fütüvvetin halk arasındaki yaygın şeklidir (Çağatay, 1989, s.45).

Fütüvvetnamelerin amacı da topluma iyi yurttaş ahlâklı kişi yetiştirmek olduğundan aynı doğrultudaki kurumların fütüvvetnamelerin ana ilkelerini alıp kendi yapısal özelliklerine özgü kuralları da ekleyerek yeni tipte tüzük ya da yönetmelik düzmeleri doğaldır (Çağatay, 1994,s.111). Fütüvvetçilik veya fütüvvet teşkilatı, geleneksel eğitim sisteminde, meslekî, ahlâkî, tasavvufî ve sosyal yönden önemli bir kurumdur.

Yüzyılların deneyiminden ve süzgecinden geçe geçe olgun ve ahlâklı kişilik kuralları halinde formüleştiren bu fütüvvetnameler, XIII. yy.'da başlayarak örgütlenmiş başka topluluklar tarafından yönetmelik veya tüzük olarak kullanılmaya başlanmıştır. Türk kültür ve medeniyet tarihinde ilk meslekî örgüt olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda, diğer meslekî kurumların da yasal temellerini oluşturması sebebiyle önemlidir. “Fütüvvetnamelerdeki ortak noktalara dayanarak, bu ideolojiye bağlı birlikleri üç gruba ayırmak mümkün: Birincisi, Kavli Fütüvvet grubu, sanatkarlardan oluşmaktadır. İkincisi, Seyfi Fütüvvet grubu, askerlerden oluşmaktadır. Üçüncüsü, Şurbi Fütüvvet grubu, sanatkar ve askerlerin dışında kalan diğer halkı içine almaktadır” (Güllülü, 1977, s. 37). Fütüvvetnamelerin, sosyal yapıyı meydana getiren unsurları dikkate alınarak gruplandırılması, kabaca da olsa sosyal sınıf gerçeğini vurgulamaktadır.

“Fütüvvetnamelerin genel kurallarından yararlanan yalnız ahiler değillerdir. Bektaşiler, Aleviler, Rufailer, Melaniler vb. gibi tarikatlar da aynı şeyi yapmışlardır. Bunlar da fütüvvetnamelerin genel kurallarını alıp kendi yollarının ilkelerini kurallarını eklemişlerdir. Fütüvvetnamelerin amacı da topluma iyi yurttaş ahlâklı kişi yetiştirmek olduğundan aynı doğrultudaki kurumların fütüvvetnamelerin ana ilkelerini alıp kendi yapısal özelliklerine özgü kuralları da ekleyerek yeni tipte tüzük ya da yönetmelik düzmeleri doğaldır. Fütüvvetnameler aslında çok eski çağlardan başlayarak erdemli ve bilge kişilerin toplum düzenini ve güvenini sağlamak için kişilere yaptıkları örgütlerin formüleleştirilmiş bir şeklidir” (Çağatay, 1994, s.111-112).

5.1.2. Ahilik

XIII. yy.'da Anadolu'da görülmeye başlayan ve bir süre sonra Osmanlı devleti'nin kurulmasında önemli rol oynayan dini ictimai teşkilat (İslam Ansiklopedisi c.1. s.540). Kelimenin sözlük anlamı: Ahi kelimesi Arapçadır ve sözlük anlamı "kardeşim" demektir. Ahi kelimesinin, kökeni Orta Asya'dan gelmez; yani bu Türkçe "akı" dır. Fakat Anadolu'da bütün Türk kurum ve terimlerinin Arapçalaştırılması gayretlerinin arttığı bir çağda Türkçe akı, Arapça ahi'ye çevrilmiştir (Çağatay, 1989, s.44).

Arapça aslında "ahi" biçimi ile tam olarak ahiliğin Anadolu'da anlaşıldığı manaya gelmemiş ve "akı" Divan-ı Lügat-ı Türk'te ve Atabet'ül Hakayık'ta aynı anlamda kullanılmış olması, bu iddiayı eski kaynaklar olarak sağlamlaştırmaktadır (Çağatay, 1989, s.43).

İşte bu nedenle bu "ahi" kelimesinin başka kökenden olup bu kalıba girmiş olabileceği hatıra gelmiş, eski ve orta Türkçe'de *eli açık, cömert, yiğit* anlamlarına gelen *akı* kelimesinin söyleniş ve anlam bakımından benzeri Arapça "ahi" sözcüğüne çevrildiğini ileri sürmüştür (Çağatay, 1989, s.44).

Anadolu'da XIII. yy.'de kurulup belli bir süre içinde belli kurallarla işlenmiş esnaf ve sanatkarlar birliğini ifade eder. Bizim, ahi teriminin, akı kelimesinden geldiği üzerine oranlamamız sadece anlam benzeşinden değil, bu kelimenin delalet ettiği mertlik, alplik, eli açıklık, konukseverlik hasletlerinin ve ahiliğin ifade ettiği sanat ve ticaret kurum ve kurallarının orta Asya Türkleri arasında çok yaygın bulunuşundandır (Çağatay, 1989, s.44).

Örgüt olarak ahilik, M.XIII. yy.'ın ilk yarısından başlayarak XX. yy.'ın başlarına dek Anadolu şehir, kasaba ve hatta köylerindeki esnaf ve sanatkârlar kuruluşlarının eleman yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini düzenleyen bir kurumdur. Selçuklu Türkleri büyük bir çoğunlukla göçebe idiler. Yavaş yavaş köylere, kasabalara ve şehirlere yerleşmişlerseler de şehirlerde sanat ve ticaret uzun süre, Türk ve müslüman olmayan yerli halkın elinde ve tekelinde kaldı (Çağatay, 1989, s.47).

Ahiliğin temeli herşeyden önce bir mesleğe veya sanata dayanır. Yani bir kişinin ahi örgütüne girebilmesi için bir sanat veya meslek sahibi olması zorunludur. Fütüvvetçilikte böyle birşey söz konusu değildir. Konu üzerinde en ciddi incelemeleri yapan Batılı oryantalistler, bugüne dek yaptıkları yayınlarda ahiliğin kökenlerini doğuda özellikle Araplar arasında gelişmiş olan fütüvvet örgütüne dayarlar; ama gene de onun fütüvvetten bir hayli değişik ve Anadolu Türkleri'nin onu bu bölgede geliştirip biçimlendirdiklerinde yani Anadolu Türklerine özgü bir kuruluş olduğunda birleşmektedirler (Çağatay, 1989, s.1).

Asya'dan gelme sanatkâr ve tüccar Türkler'in yerli tüccar ve sanatkarlar karşısında tutunabilmeleri, onlarla yarışabilmeleri ancak aralarında bir örgüt kurarak dayanışma sağlamaları, bu yolla iyi, sağlam ve standart mal yapıp satmaları ile

mümkün olabilirdi. İşte bu zorunluluk dini ahlâkî kuralları fütüvvetnamelerde zaten mevcut olan bir esnaf ve sanatkarlar dayanışma ve kontrol örgütünün yani ahiliğin kurulması sonucu doğdu. Cengiz Han (Timuçin 1555-1227)'ın Türkistan ve Horosan bölgelerine saldırması üzerine, o bölgeden kaçan Türkler Anadolu'ya göç ettiler. Bunların büyük bir çoğunluğu Harezmi bölgesi şehir ve kasabalarının esnaf ve sanatkarları olduğu şüphesizdir. Bu göçten hemen sonra İran'da ve Anadolu'da sanat ve ticarete canlılık gelmesi bunu ispatlamaktadır (Çağatay, 1989, s.48).

Ahilik, tarihi ve sosyo-ekonomik zorunlulukların ortaya çıkardığı bir Türk esnaf birliği kuruluşudur. XIV., XV. yy.'da Batı'daki benzeri kuruluşlar (loncaların) etkisi olmuş olabilir ama ahi kuruluşları daima çevresel ve toplumsal karakterleri muhafaza etmiş, üretici ve tüketici ilişki bağlarını en iyi biçimde düzenlemeyi kendisine amaç edinmişlerdir (Çağatay, 1989, s.96).

Esnafın sayılarının artırılıp eksiltilmemesi ve mülk sahiplerinin eski kiralarını arttırmaması ve gediği olmayanların sanat ve ticaret yapamaması ve münhal olan gedikler esnafın çırak ve kalfalarına verilmesi dışarıdan esnaflığa kimse kabul edilmeyip çırak ve kalfalıktan yetiştirilmesi hükümlerini kapsar (Çağatay, 1989, s.112).

Ahilerin fütüvvetnameleri ufak tefek değişikliklerle ve eklemelerle kendilerine tüzük olarak aldıkları doğrudur. Ama iki kurumun nitelikleri ayrıdır. İyi ahlâkın, konukseverliğin, sanatın birleşimi olan ahilik, fütüvvetçilikten büsbütün ayrı özelliktedir, orjinaldir (Çağatay 109).

...fütüvvet kuralları diye bilinen övülen güzel huylara Türk konukseverliğinin de eklenmesiyle Anadolu'daki Türk sanat ve meslek erbabının ortak ilkeleri ve davranışları olarak "Ahilik" adı altında yepyeni bir kuruluş ortaya çıktı. Bu ahilik tüm Anadolu'nun ele geçirilişinden sonra Kırım'ı ve Balkanları da içine alan ve köylere dek yayılan bir kurum halinde örgütlendi (Çağatay, 1994, s.109).

Ahilik örgütünün kuruluşuna niteliğine ve işleyişine dair yeterince kaynak bulunamamasından dolayı konuyu tam aydınlatan bir eser yazılamamıştır. Çünkü, ahilikten bahseden ve fütüvvetname adı ile anılan eserler, bu kuruluşa bağlı bulunan esnaf ve sanatkarların iş başındaki çalışmalarından çok dükkanlarını kapattıktan sonraki yaşantılarını ve törenlerini anlatmaktadırlar (Çağatay, 1989, s.2).

Ahi zaviyelerinin üyeleri 9 sınıftırlar

1-Yiğitler:Bunlar en alt sınıf idiler.

2-Ahiler:Bunlar alt bölük idiler:İlk üç bölüğe (Ashab-ı taryk) yani yola girmiş kişiler;

4.-5.ve 6.- bölüklere de nakipler denirdi.

7-Halifeler: Bunlar sahib-i seccade değillerdi. Yani bağımsız eylemlerde bulunamazlardı.

8-Şeyhler:Bunlar kendilerinden önceki yedi bölüğün başkanıdır.

9-Şeyh'ül-meşayişler:Bunlar, şeyhlerin de başkanıdır

Ahiler eğitim ve öğretim kurumlarının yetersizliği karşısında yalnız birlik ve yürütme kurumlarını kurmaya çalışmışlar, bunun için olanca çabalarını sanatlarda çalışanları ahi zaviyelerine bağlamaya, tüzüklerinde yazılı olan birkaç sanat kolu dışındaki bütün sanatkar gençleri elde etmeye çalışmışlardır (Çağatay, 1989, s.121).

Ahiliğe girme şartını en iyi ahlâk teşkil ettiği için Ahiliğe girenler temiz başkalarının iyiliğini isteyen kişilerdir

Ahiliğin Kuruluşu Üzerine Görüşler ; Anadolu'da ahiliğin şekillenmesi ve köylere dek örgütlenmesi, politik ve sosyo-ekonomik bir zorunluluğun ürünüdür Anadolu'nun Türklerin ikinci anayurdu haline gelişi XI. yy.'ın ikinci yarısı başlarındadır. Büyük Selçuklular 1040 yılından sonra batıya hareketle İran'ı ele geçirip o zaman Rey adıyla anılan şimdiki Tahran'ın bir kenar mahallesini kendilerine başkent yapmışlar, bir bölüğü İran'da kalıp öteki bölüğü 1071 yılında Bizanslılarla yapılan savaşı kazandıktan sonra Anadolu'nun içlerine yürümüşlerdir (Çağatay,1989, s.47).

5.1.3. Loncalar

Loncalar, ahiliğin bir çok özelliğini muhafaza etmişlerdir. Seyyid Mehmet b.Aladdin'in 1524'te yazdığı Fütüvvetname-i Kebir'inde ahilikteki özelliklerin loncalarda da devam ettiğini belirtmektedir. Keza Münirini "Nisabul-ihlisab ve adabul-iktisab" adlı eserinde de loncalardaki adab ve erkanı bulmak mümkündür.

Evliya Çelebi de XVII. asırda İstanbul'da 1109 adet lonca ve bunlara bağlı 126.000 insanın bulunduğunu kaydeder (Osmanlı ansiklopedisi, s.143).

Fütüvvet ve ahiliğin devamı olarak XV. asırda Osmanlı tarihinde ortaya çıkan loncalar, esnafın kurduğu meslek kuruluşlarıdır. Ahiliğin iktisadî ve meslekî yönünü devam ettiren loncalar Osmanlı'da yaygın eğitim ve öğretim veren başka bir kuruluştur (Osmanlı Ansiklopedisi s.143).

Tüm Akdeniz dünyası erken tarihlerden itibaren endüstrî ve ticaret alanında meslekî örgütlenmelere tanık olmuştur. (Kılıçbay, 1992, s.92).

Loncalar, çırak olsun, kalfa olsun, usta olsun kendilerine bağlı esnafın mesleğinde yetişmelerini sağlar; bu maksatla kurslar açar, hem de gediklere kredi açarlardı (Osmanlı ansiklopedisi, s.143).

Loncaların vazifesi işlenen malı tetkik ve teftiş ederek malı ve metayı değerden düşürecek şekilde hile katılmasına veya kaba saba noksan işlenmesine mani olmaktı (Musahipzade Celal, s.55).

Loncaların Üyeleri; loncaların başında kâhya ünvanını taşıyan birer reisleri ve inzibatı sağlayan birer de yiğitbaşları ile seçilmiş birkaç azası bulunurdu (Musahirzade Celal, s.55).

Avrupa'da Hansalar'ın ticaret ve sanat loncaları kurup örgütlenmesi de aşağı yukarı bu sıralara rastladığından kimi yabancı bilginler ahiliğin kökenini oraya bağlamak istemişlerdi. Bu teori tutmayınca bu kez onu İran kökenli ve fütüvvetin halka yayılmış bir şekli diye nitelediler. Bu alanda pekçok çalışmalar ve yayınları olan Frang Taeschner bu düşüncede idi (Çağatay, 1989, s.109).

Musahipzade Celal 1868-1959 (Eski İstanbul yaşayışında lonca teşkilatı, çırak çıkarma, peştamal kuşatma, esnaf teferrüçleri, ahi teşkilatı, Özbekler tekkesi, Afgan tekkesi, oyuncu loncaları kahvesi, Arz sandıkları gibi muhtelif sanat ve meslek mensuplarının tabii oldukları esnaf teşkilatları ele almıştır.

11.yüzyıldan itibaren meslek kuruluşları ikili bir değişimin içine girmişleridir. Bir yandan ekonomik alandaki etkinlikleri artarken diğer yandan da laikleşmeye başlamışlardır. Bu iki noktada Osmanlı esnaf örgütlerinin çizdiği doğrultudan büyük farklılıklar anlamına gelmektedir. Batı meslek örgütleri hammadde ve mamül fiyatlarını belirleyip ekonomik bir ajan haline gelirken, Osmanlı esnafı hiçbir zaman fiyat belirleyememiştir. Bir kere hammadde merkez

örgütü tarafından sağlanıp esnafa belli tayınlar içinde ve kendi belirlediği fiyattan dağıtılmakta mamül fiyatı da narh kurumu aracılığıyla merkez tarafından belirlenmektedir. Öte yandan ekonomik kürenin Batı meslek örgütlerinde öne çıkmasıyla başlayan laikleşmeye Osmanlı esnaf örgütlerinde hiçbir zaman tanık olunmamıştır. Bunlar çeşitli tarikatlara mensubiyetleri ve vakıf dükkanları kiralamaları doğrultusunda tamamen dinsel kürenin içinde kalmışlardır (Kılıçbay,1992, s.17)

1182/1768 yıllarına kadar Müslüman, Hristiyan, Yahudi esnaf Osmanlı esnafı olarak aynı loncaya tabii iken, bu tarihten sonra Müslümanlar ve gayr-i müslimler ayrı ayrı loncalar kurmuşlardır (Osmanlı ansiklopedisi, s.143).

Toplumların çağdaş sanayi öncesi üretim biçimlerine "lonca sistemi" adı verilir. Batı Avrupa'da bu sistem XIII.yy. da altın çağını yaşıyordu. Bu yüzyıldan XVI ve XVII yy.la kadar süren bir zaman içinde bu sistem kendi içinden ve dışından gelen etkilere üretim işlevini değişen toplumsal koşulların gerekli görerek artık yerine getiremez duruma düşmüştür. Osmanlı toplumunda ise sanayileşme gelişmediğinden lonca sistemi daha uzun süre yaşamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra bu sistem birçok sanayi dallarından yavaş yavaş silinmiştir.

Lonca kurallarının zayıflaması; birçok meslek üyesinin eski ustalık statüsünden çıkarak ticarete geçmesi sanayisi gelişmiş ülkelerin rekabeti sanayi ve lonca sistemi arasında bir geçiş süreci olmak üzere, sanayi ara aşamasının ve onun girişimci tüccar gruplarının oluşması gibi etkenler geleneksel üretim sisteminin çözülmesi etkilemiştir. İşte lonca sisteminin birçok sisteminin etkisiyle çözülmesi sanayileşmeyi belirleyen bir başka neden oluyor (Güler, 1979, s.132).

Batı guildleri özellikle 13. yy'dan itibaren ekonomik alanı toplumsal alanın önüne geçirmişlerdir. Osmanlı sisteminde ise ekonomik sorun hiçbir zaman esnaf örgütlenmelerinin uğraş alanlarının içinde yer almamıştır. Bunun yanı sıra Batı'da ekonomik alanın toplumsal alanın önüne geçmesi; sosyal boyutun küçümsenmesi olarak yorumlanmamalı tersine ekonomik boyutun hızla büyümesi olarak kabul edilmelidir. 13. yy.'ın sonundan itibaren feodal ekonominin bunalıma girmesi ile kapitalist tarzın yavaş bir süreç içinde yeşermeye başlaması meslek örgütlerini yeni tarzın ilerlemesine karşın tedbir almaya yöneltmiştir. Osmanlı sisteminde ise kapitalizmin bir tarz olarak belirmesi olgusu yaşanmadığından esnaf örgütleri

kapitalizm zıtlaşması diye birşey görülmemiş ve zaten merkezin herşeye egemen olma tavrında da bir değişme olmadığından esnaf arasında ekonomik endişeler belirginleşmemiştir (Kılıçbay, 1982, s.17).

Loncalar özellikle 13-16 yüzyıllar arasında kentlere egemendirler ve kapitalizme karşıdır. Loncaların kapitalizme karşı olmalarının önemli bir yansıması müteşebbis kapitalist tüccarların egemenliğine girmektense küçük ama özerk işletme yapılarını sürdürmekteki ısrarlarında ortaya çıkmaktadır. Bu tavrın sonucu olarak loncalar kentlere, işletme sahibi ustalar da loncalara egemen olma durumlarını sürdürmüşlerdir (Kılıçbay,1982, s.18).

Osmanlı sisteminde askeriye ve ilmiye tabakalarında mensup olamayan tümü aster kırdan ister kentte yaşasınlar reaya sayılmaktadır. Yani kırdan çıkmak Osmanlı toplumunda insanları özgürleştirmemektedir (Kılıçbay,1982, s.19).

Meslekî örgütlerin düzenli işlemesi için belirli bir standartta olması gerekir. Bu münasebetle; her meslek kendi meslektaşları için bir vazifenama (yönetmelik) tanzim eder ve bir Haysiyet divanı kurar. Yönetmelik meslekî ahlâkın kaidelerini gösterir, Haysiyet Divanı da meslekî ahlâkın bu kaidelerine uymayan meslektaşlar hakkında tembih, takdir, geçici veya daimi olarak meslekten çıkarma cezalarından birini verir. İşte, meslekî heyetlerin bu nevî kontrolü vatandaşların mütehassıslar tarafından uğrayabilecekleri zararların önüne geçer (Gökalp, 1990, s.158).

Meslek örgütlerinde görülen önemli bir husus da dayanışma şuurunun güçlü olmasıdır. Aynı zanaate mensup bulunan yoldaşlar arasında yardımlaşma sandıkları vücuda getirmek; loncaya mensup yaşlıları, sakatları, hastaları, yetimleri ve dulları bu sandıktaki paralarla himaye etmektedir (Gökalp, 1990, s.150).

5.1.4. Gedik ve Gedik türleri

Gedik kelimesi Türkçe'dir. Tekel ve imtiyaz anlamına gelir ki sahiplerinin işleyeceği işi başkalarının işleyememesi ve satacağı şeyi başkalarının satamaması şartıyla hükümet tarafından verilen senedin içindeki hükümlerin kullanılması ve yürütülmesidir (Çağatay, 1989, s.112).

Gedikler "*müstakar*" (sürekli ve yeri sabit) ve "*havaî*" olmak üzere iki türdür. *Havaî gedikler*, kişiye özgü olup, sahibi, istediği yerde sanatını ve ticaretini

yapabilir. *Müstakar gedikler* ise, dükkan, mağaza, atelye vb. gibi yerlere mahsus olduğundan, sahibi başka bir yerde sanat ve ticaret yapamaz. Başka bir yere göçecek olursa gediğini de resmen nakil ve senedini değiştirmek zorundadır (Çağatay, 1989, s.115).

5.2. MODERN EĞİTİMİN MESLEKİ BOYUTLARI

5.2.1. Okulların Meslekî Fonksiyonları

Her seviyedeki öğretim kademesi, çeşitli türden bilgilerin belli esaslara göre tasnif edilmeleriyle belirginleşen bilgi seviyelerini ifade eder. Aynı zamanda öğretim programını da tanımlayan bu öğretim kademelerinde mesleklerle ilgili eğilimler taşıyan unsurlar da bulunmaktadır. İlkokulda bile meslekler ile ilgili bilgilerin basit şekilleri yer almaktadır. Bu bilgiler diğer öğretim kademelerinde derinleşerek en üst seviyeye ulaşırlar. Fakat ilk ve orta öğretimde verilen meslekî bilgiler yalnızca çocukları belli alanlara doğru yönlendirmekle kalmazlar. Aynı zamanda bunlar bir meslek için zemin teşkil eden kaabiliyetlerin ortaya çıkmasına ve işlenmesine de aracı olurlar. Sağlıklı bir okul ve öğretim faaliyeti, çeşitli kaabiliyetleri ördüğü bir yapı olarak tanımlanan zihni eğilimlerle meslekî bilgi arasında denge kuran ve bunu sosyal şartlarla besleyen bir temelden hareket etmelidir. Meslek eğitiminin esasını öğretimin ilk kademelerinde aramak gerekir. Çünkü meslek eğitimine yarayacak ilk bilgiler orada verilmekte ve bu bilgiler aracılığı ile çocuğun zihni güçleri orada teşhis edilmeye çalışılmaktadır.

5.2.2. Eğitim ve İstihdam

En genel anlamda bir eğitim düzeninin temel işlevi insanların topluma uyumunu sağlamak, onları toplumda da insanca yaşamaya ve çalışmaya hazırlamak olarak düşünülebilir (Adem, 1977, s.119).

Çoğu kez eğitim, bireye bir meslek kazandıran bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. Öyleyse öğrenimini tamamlayan her genç, yetiştiği alanla ilgili bir meslekte çalışabilmeyi ummaktadır (Adem, 1977, s.119).

Genellikle gençler bugün okul sonrası yaşamlarında iş bulup bulamayacaklarından her zamandankinden daha kuşkulu görünmektedir (Adem, 1977, s.119).

Ekonomik düzenin ihtiyaçlarının, hiçbir biçimde toplumun eğitimle ilgili ihtiyaçlarının tamamına karşılık olmadığı ülkelerde-hemen bütün gelişmekte olan ülkelerde durum böyledir bile eğitimin amacı ekonominin nicel ve nitel olarak ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirerek ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır (Adem, 1977, s.119).

Eğitim, eğitilmemiş işsizleri, eğitilmiş işsiz yaparak yalnız düşük istihdamın niteliğini değiştirmemelidir. Yani insan gücü ihtiyaçlarının eğitimle ilgili olarak ifade edilmesi basit bir iş değildir. Günümüzde uzmanlar, eğitim yatırımlarının saptanmasında başka ölçütler düşünmektedirler (Adem, 1977, s.119).

İnsan gücü yaklaşımı doğru bulunmamış iki varsayıma dayandırılmaktadır:

1) Meslekî niteliğin, örgün eğitimin bir ürünü olduğu ve eğitimde öğrenim yılları sayısı ile ölçüldüğü varsayılmaktadır. Bu görüş, büyük ölçüde tartışma götürür bir görüştür. Çünkü burda yaygın eğitimin gücü küçümsenmektedir.

2) Yıllar itibariyle hesaplanmış insan gücü ihtiyaçları ve eğitim düzeninin girdileri her zaman zorunlu olarak birbirleriyle tutarlı olmayabilir .

6. MESLEKİ ÖRGÜTLER VE EĞİTİM

6.1. MESLEKİ ÖRGÜTLER

Gökalp, “meslekî örgütleri yani korporasyonları ulusal kültürle temellendirdikten sonra çağdaş bir kooperatif örgütlenmenin ana hatlarını belirtmeye girişir” demektedir. Bu konuda Durkheim'in "toplumda iş bölümü" için 1902'de yazdığı önsözde geliştirmiş olduğu yaklaşımı çok yakından izler (Parla, s.122).

Eski devirde bu esnaf teşkilatı nahiyelere ayrılmıştı. Her şehrin esnaf yoncaları kendisine mahsustu. "Nahiye iktisadı" devrinde bu esnaf loncaları faydalı idiler. Fakat "nahiye iktisadı" yerine "millet iktisadı" geçince bu loncalar zararlı olmaya başladılar. Çünkü nahiye iktisadı devrinde, nahiye loncaları normaldi. Milli iktisad devrinde ise ancak milli loncalar faydalı olabilirdi. İşte bu sebepten dolaydır ki bugün eski esnaf loncalarını devam ettirmeye çalışmak doğru değildir. Onları yıkarak yerlerine merkezleri devlet merkezinde olmak üzere milli loncalar kurulmalıdır (Gökalp, s.157).

Gökalp bir kentteki bütün mesleklerin korporasyonları artık şeyhler ya da kethüdalar değil katib-i umumiler tarafından yönetilecektir. Her kentte ekonomik yaşamı düzenlemek üzere tüm korporasyonların delegelerinden oluşan bir iş borsası bir merkezi kurul bulunacaktır (Parla, s.122).

Aynı zamanda bu kooperatif örgütlenme yerel düzeyden ulusal düzeye doğru genişletilmelidir. Böylece tüm kentlerdeki aynı iş koluna ait korporasyonlar genel merkezleri devlet merkezinde olmak üzere ulusal federasyonlar halinde örgütlenecektir. Federasyonların genel merkezlerinin seçtiği delegeler de bir loncalar konfederasyonu oluşturacak ve konfederasyon genel merkezinin yani bir büyük korporasyonlar konseyinin üyelerini seçeceklerdir. "Zihni meslekler" in üyeleri de kendi konfederasyonları aracılığıyla bu büyük konseyde yer alacaktır. Gökalp, modelini şöyle özetlemiştir: "O zaman bütün meslekî zümreler muntazam bir ordu halinde birleşmiş olurlar"(Parla, s.123)

Gökalp'a göre kooperatif örgütlenme meslek ahlâkı adına yaptırımlar getirerek bu konudaki boşluğunu giderebilecektir. Korporasyonlar vazifenameler ve haysiyet divanları aracılığıyla üyelerini denetler, kendi yetki alanları içinde davranış

normları sağlarlar. Karşılıklı yardımlaşma, meslekî eğitim ve iş kolunun gelişmesi de işlevleri arasındadır. Durkheim için meslekî ahlâk ve korporatif örgütlenme temelde ileri iş bölümü düzeyine sahip toplumlardaki merkezkaç eğilimleridir (Parla, 124).

Gökalp için meslekî gruplar arasındaki işlevsel bağımlılık ve karşılıklı yardımlaşma modern toplumların ileri iş bölümü aşamasındaki organik solidaritesi demektir. Ancak bu dayanışmanın yeterince güçlü olabilmesi için bir toplumda ki iş bölümü de "gerçek" olmalıdır. yani tüm meslekî gruplarca paylaşılan bir ortak vicdan tarafından desteklenmelidir. Aksi takdirde gruplar arasındaki ilişki birlik ve dayanışma olarak değil ancak karşılıklı parazitlik olarak değerlendirilebilir. Bu da bizi önemli bir soruya ayrı ayrı meslekî gruplarla korporasyonlar arasındaki ilişki ve bunların genel olarak toplum ve devlet ilişkisi ve bunların genel olarak toplum ve devlet ilişkisi sorununa getirmektedir. Bu ilişkiler ağı herhangi bir korporatist şemada bireyin statüsünü belirleyici bir öneme sahiptir (Parla, s.125).

6.1.1. Sendikalar

Sendika, (Trade Union) bir meslek ya da sanatla uğraşan (Kızılcılık, 1994 s. 362) üyelerinin sosyal ve ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla kurulan tüzel kişiliğe sahip örgüttür. Belki bir iş kolunda çalışan işçilerin hak ve çıkarlarını korumak, işçiler adına iş verenle pazarlık edip toplu sözleşme yapmak ve çalışma şartlarını daha iyi hale getirmek amacıyla kurulmuşsa işçi sendikası; iş verenlerin menfaatlerini korumak amacıyla kurulmuşsa işveren sendikası adını almaktadır (Demir ve Acar Sos. Bil. Sözlüğü 1997 s. 197).

Sendikalar, modern toplumların belli başlı kurumlarından birisidir. A. Smith'den başlayarak, iktisatçılar, sendikacılar ve işverenler, sendikaların ekonomik ve sosyal etkileri üzerinde tartışmaktadırlar (Özkaplan, 1994 s. 25).

Sendikalar, iş gücü piyasasının en önemli ve vazgeçilmez kurumlarından biri olarak bilinmektedir. İnsan unsurunun çok belirleyici olarak, sendika yapının oluşmasındaki katkılarından dolayı, bu konuda yapılan araştırmalarda mükemmeliyet beklenemez. Kaldı ki, sendika, sendika lideri, üyeleri ve yönetim sendika ilişkileri tarafından belirlenen dinamik ve karmaşık süreçlerin içiçe geçmesiyle tanımlanabilecek bir kurumdur (Özkaplan 1994 s. 16).

Toplu pazarlık sürecine ilişkin iki uç görüşten bahsedilebilir. Bunlardan 1) Talep eğrisi üzerinde yaklaşım; taraflar sadece ücret düzeyi üzerinde görüşüp, işgücü talep eğrisine göre firmayı istihdam düzeyini belirleyecek şekilde serbest bırakan yaklaşımdır. 2) Talep eğrisi dışında yaklaşımı: Taraflar hem ücret, hem de istidam düzeyi üzerinden pazarlığa oturlar (Özkaplan, 1994 s. 31).

Pek çok iktisatçı sendikaları, birinci etkileri üyelerinin ücretlerini sendikalar işçiler ve ekonominin etkinliği pahasına yükseltmek isteyen tekeller olarak görür (Özkaplan, 1994 s. 26).

Sendikaların grev ve toplu sözleşme yapma gibi fonksiyonlarının yanı sıra üyelerinin her konuda ve özellikle adli konularda yardımcı olmak; eğitim ve kültür faaliyetlerinde bulunmak ve üyelerinin çıkarları doğrultusunda belli ekonomik girişimlerde bulunmak gibi değişik maddî ve sosyal fonksiyonları da bulunmaktadır. Buna ilaveten sendikalar baskı grubu oluşturmak ve demokratik kitle örgütü olarak ta önemli işlevleri yerine getirmektedir (Aytaç, 1996 s. 243).

Sendikalar sosyolojide “*Menfâat birlikleri*” içerisinde değerlendirilir. Menfâat birlikleri; insanların belirli birtakım amaçlarını gerçekleştirmek üzere oluşturdukları uzmanlığa dayalı gruplardır (Kızılcıçelik, 1992 s. 362).

Ancak sendikalar basit birer baskı grubu olarak görmemek gerekir. Çünkü onlar yalnızca siyasi iktidarı etkilemekle yetinmezler, kendilerine ait toplumsal tasarıları ve daha dolaysız mücadele araçları vardır (Bremand ve Geleden, 1984 s. 286).

Sendikal davranışta genelde evrensel bir modelden söz edilemez. Ama, sendikanın fayda düzeyi ile üye sayısının, reel ücret ile ücret-dışı ödemelerle, istihdamın pozitif bir fonksiyonu olduğu genellikle kabul gören bir görüştür (Özkaplan 1994 s. 31).

6.1.2. Türkiye’ de Sendikalar ve Sendikacılığın Tarihi Gelişimi

T. C. devletin kurulmasından hemen sonra yaşanan ekonomik kriz ve devletçi politikaların tesiriyle 1925’te kabul edilen “Tahrir-i Sükun” kanunuyla işçi örgütlenmeleri ve hareketleri yasaklanmıştır. Yine 1928’de, son işçi kurtuluşu olan ‘Amele Teali Cemiyeti de kapatılmıştır (Yaman ve diğerleri 1975 s. 23).

1946 yılında Cemiyetler Kanunun'da yapılan değişiklikle "sınıf esasına dayalı" cemiyet kurma yasağının kaldırılmasıyla birlikte sendikacılık hareketi atağa kalkmıştır (Güngör, 1994, s.193).

Bu dönemde sendikal örgütlenmede iki modelin öne çıktığı görülmektedir.

1- Aynı iş kolunda, çeşitli yörelerde faaliyet gösteren sendikaların oluşturduğu federasyonların ortaya çıkmış olması,

2- Aynı bölgede değişik işkollarında faaliyet gösteren sendikaların oluşturduğu yerel birliklerin doğması (Koç, 1991, s. 75)

Yerel birliklerin ve federasyonların çabalarıyla, 1952 yılında, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) kurulmuştur. Bu kurum, Türk Sendika Tarihi'nin ilk konfederasyonudur. 1952 yılından sonra Türkiye'deki işçi sendikalarının hareket merkezi Türk-İş olmuştur (Özkaplan 1994 s. 96).

1960- 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesiyle, bu dönemde ilk kez, grev ve lokavtlı toplu pazarlık düzenine geçilmiştir.

Aynı yıl Türk-İş, Hür Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu'na üye olmuştur (Özkaplan 1994 s. 98).

12 sendikacı 13 Şubat 1961 yılında Türkiye İşçi Partisi (TİP)'ni kurmalarıyla birlikte bazı işçi sendikaları Türk-İş' ten ayrılmışlardır. İdeolojik sebepler de ön plana çıkınca geriye kalan sendikaların bazıları Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) nun kurulmasına karar verildi (13 Şubat 1967).

Bu sendikalardan, Marksist ideolojiyi benimsemeyen bazıları da kendi aralarında birleşerek 23 Haziran 1970'de Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu (MİSK)'nu kurmuşlardır.

22 Ekim 1967' de ise Türkiye Hak İş Sendikaları Konfederasyonu (HAK-İŞ) kurulmuştur.

1980 sonrası, 12 Eylül müdahalesi ve hemen öncesinde uygulamaya başlanan 24 Ocak istikrar tedbirleri Türk ekonomisi dolayısıyla sendikaları için yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu dönem 1983 yılına kadar sürmüştür (Özkaplan 1994 s. 101)

1980'den sonra faaliyet gösteren bütün işçi konfederasyonları kapatılmıştır (Özkaplan 1994 s. 101).

1983 yılında çıkartılan 2821 sayılı sendikalar yasasıyla, işkolu esasına göre, bir iş kolunda ve Türkiye çapında faaliyette bulunmak üzere sendika kurulmasına izin verilmiştir. Böylece, işyeri sendikası ve konfederasyon kurulmasına mücadele eden yasa çıkmıştır. Yasaya göre en az beş iş kolu sendikası bir araya gelerek konfederasyonları oluşturabilmektedir.

1960'tan sonra, Türkiye'de sendikal örgütlenme yapıları genelden özele doğru şu şekilde örgütlenmiştir (Özkaplan 1994, s. 224):

: *Konfederasyon*, federasyonların bir araya gelmesiyle oluşan birliklerdir (Demir ve Acar, 1997, s138).

Federasyon, aynı alanda faaliyet gösteren milli ya da milletler arası nitelikteki çeşitli kuruluşların aynı çatı altında toplanmak suretiyle oluşturdukları birliklerdir (Demir ve Acar, 1997, s.87).

İşkolu sendikası, federasyonların işlevini kolaylaştıran, onların şubesi şeklinde faaliyet gösteren, bölge sendikalarının ve yerel sendikaların bağlı olduğu sendikalardır.

Bölgesel sendikalar, yerel sendikaların ve işyeri sendikalarının bağlı olduğu sendikalardır.

Yerel sendika, belli bir yörede bulunan işyerlerinin bağlı bulunduğu sendikalardır.

İşyeri sendikaları, sadece bir işyerinde çalışan işgörelere bağlı bulunduğu sendikalardır .

1992'de Kabul edilen konfederasyon sözleşmeleri ve 158 sayılı sözleşme 142 sayılı sözleşme ile de yasal temellere oturtulmuştur.

7. MESLEK AHLÂKI

Meslek, insanın kendisi ve diğer insanlar için değer ve hizmet üretmesi, enerji harcaması, bir faaliyette bulunması (Hall, 1994, s.8). olarak tanımlanmaktadır. "...eski Türkler mesleğe yol derlerdi ve yolda büyüğü soyda büyükten ileri sayarlardı. Bektaşilerin 'belden gelen seyyid değil ilden gelen seyyiddir' demeleri de "yol" un, "soy" dan önce geldiğini gösterir (Gökalp, 1996, s.156). Meslek sosyal hayatın bir unsuru olarak sürekli değişen bir olgudur. Tanımı ve özellikleri yönünden toplumdan topluma ve aynı toplumda zamanla değişiklik göstermektedir.

Felsefî açıdan ahlâk, içten gelen, bireysel ile, dıştan gelen, toplumsalı, iradeyle tecrübenin birleşmesinden meydana gelen zıdların birleşimi (Brehier,1966, s.91) bir kavram olarak görülmektedir. Nitekim Spinoza' ya göre ahlâklılık, objektif gerçeklik olarak âlemin açık ve mükemmel bilgisinden ibarettir (Topçu, 1995, s. 27). Ahlâk olgusunun bilimsel bir açıklamasını yapan Kösemihal (1971), "...toplumdan topluma, çağdan çağa değiştiklerini, içinde doğdukları ve geliştikleri topluma bağlı bulduklarını, bir dakika bile hatırımızdan çıkartmamamız gerektiğini belirtmektedir. Ahlâkta meydana gelen değişiklikler, toplumların yapılarında meydana gelen değişikliklerin zorunlu bir sonucudur. Ahlâk bilimi, bu nedenleri belirtmeye çalışacaktır (Kösemihal, 1971, s 57). demektedir. Bu anlamda, mesleklerin ve meslekleri icra eden insanların kendilerinde ve çevrelerinde meydana gelen değişmeler de gözönünde tutularak, belli kurallara uymaları zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Ahlâk, birçok bilim adamı tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Ahlâkla ilgili tanımlar incelendiğinde, kavramın, dini, psikolojik ve sosyolojik yönlerinin bulunduğu görülür. Burada, meslek ahlâkıyla ilgisi bakımından şu tanımlar üzerinde durulacaktır: Ahlâk, vazifeler ilmidir, uyulması gereken yaşama kurallarının toplamıdır, kişisel ve sosyal vazifeler ilmidir, iyi ve kötü davranışların bilinip iyiliklerin kazanılıp kötülerin terki ilmidir, insan ilişkilerinin son amaçlarının ilmidir.... Bütün tanımlar birlikte düşünüldüğünde; insanın maddî ve manevî yapısı içerisinde güdülerinin alışkanlıklarının ve aklının idaresi altında meydana gelen davranışların ilmidir (Olgunsoy, 1991, s.9). Ahlâk fenomeninin, insan hayatının bir

gerçeği olduğu halde, akli yönden izah edilemeyişinde dinî sebeplerin ön planda olduğu görülür (İzzetbegoviç, 1992, s. 178).

Meslek ahlâkı, başka meslek gruplarına mübah olduğu halde yalnız bir meslek erbabına, meslek icabı, yasak olan fiilleri gösterir. Mesela; bir ülkede kolera salgını varsa oradan herkes kaçabilir, yalnız doktorlarla, din görevlileri kaçamaz (Gökalp, 1995, s.94). Buna meslek etiği denilmektedir. Her mesleğin kendine özgü kuralları bulunmaktadır.

Gökalp, ahlâk türleri ile dayanışma grupları arasındaki ilişkiyi açıklarken de, üç tür toplumsal gruptan bahseder:

Aile grupları,
Meslek grupları,
Siyasal gruplar

Siyasal gruplar kendi başına, bağımsız ve kendine yeterli topluluklardır. Ailevi gruplarla meslekî gruplar ise, siyasal grupların parçaları, kısımları mahiyetindedir (Parla, 1993,s.117-118). Bu yönüyle meslek grupları siyasal gruplara bağlı olarak da değişiklik gösterebilmektedir.

Mesleğinde gerçek bir başarı kazanmak ve bu başarıyı genişletmek isteyen herkes herşeyden önce şunu bilmelidir ki, bir meslek yalnız bilgiye ve tekniğe dayanan bir iş değildir. Aynı zamanda ruhî ve ahlâkî bir iştir. Çünkü her mesleğin gerektirdiği ahlâkî vazifeler ve sorumluluklar vardır (Foerster, 1955, s.73).diyen Foerster, meslek tekniği ile meslek ahlâkı kavramlarının ayırt edilmesinin önemi üzerinde durmaktadır. Meslek tekniği ve meslek ahlâkını ayırt eden şu örneği vermektedir: Kahirede bir üniversitenin kapısında şu sözler yazılıdır: “kimya önemlidir. Allah daha önemlidir”. Meslek tekniğini öğreten enstitülerin kapılarına da “meslek tekniği önemlidir. Meslek ahlâkı daha önemlidir” yazılmalıdır, demektedir.

Meslek seçiminde güdülecek ahlâkî gaye, insanlara o yolda daha faydalı olmaktır. Bu gayeye ulaşabilmek üzere ...her meslek dalı kendi içinde bir ahlâk düzeni kurmaya çalışır ki, biz buna “meslek ahlâkı” diyoruz. Hakikatte sırf teknolojik mahiyette mesleklerin de insanlara hizmet esasına göre düzenlenmelerine bir engel yoktur, nitekim ülke çapında meslek orga- nizasyonları bu noktayı kendi

kuruluş gayeleri olarak gösterirler (Güngör,1997,s 204). Her meslek teşekkülü kendi üyelerini maddî menfaat yerine insanlığa hizmet yoluna yöneltmeye çalışır. Fakat ne olursa olsun, meslekler arasındaki gelir farkları insanların tercihlerinde önemli rol oynamaktadır. Geliri az, fakat hizmeti büyük işlerde çalışmak, yahut geliri büyük işlerde aza kanaat etmek ancak fedakarlık ahlâkı ile yetişmiş insanların yapacağı birşeydir. Fakat meslek seçimini sırf fedakârlık ve hırs tercihi haline getirmemek de toplumun vazifesi olmalıdır.

Meslek ahlâkıyla ilgili olarak, meslek sahibi kişi yani işgörenle ilgili hususiyetler mesleğin belirlediği kurallardan da önemli bir hale gelmiştir. O nedenle, meslek sahibinin sadece yetkili olduğunu ispatlaması yetmemekte, ayrıca güvenilir olması da gerekmektedir. Güvenirlilik, meslek sırlarının dışarı çıkmaması konusundadır. Müşteri, kendisinin baş vurduğu konudaki cahilliğinin sömürülmeyeceğini ve meslek sahibinin iyi karakterli bir kimse olduğunu varsayar (Tezcan, 1992, s.267). Eczacıların, doktorların, avukatların öğretmenlerin vb. meslek gruplarında çalışan insanların bu etiğe uymaları zorunludur. Topçu (1995), bu durumu, ahlâk meselesinin sorumluluk kavramıyla izah etmektedir.

Ekonomik alanda meslek ahlâkı, tam manasıyla dürüst olmaya dayanır. Eşyanın yapılışı da, dağılışı da güven vermelidir. Geçici bir zaman için dalavereci rakiplerle mücadelede bazı güçlükler doğarsa da, dürüstlük ekonomik bakımdan da, ticarî bakımdan da en iyi politikadır (Foerster, 1955, s. 75).

II. MESLEK SEÇİMİ VE BELİRLEYİCİ FAKTÖRLER

1. BİREYSEL ÖZELLİKLER

Bireysel özellikler deyince, şüphesiz akla ilk gelen kavramlar; Zekâ, yetenek, başarı, ilgi, tutum ve eğitim düzeyi olmaktadır. Psikoloji tarihinde, bundan önce ve sonra da bu konuda yapılmış çalışma vardır. Psikoloji alanında yapılan araştırmaların ortaya çıkardığı önemli gerçeklerden birisi de insanlar arasında farklılık ve benzerliklerin olması noktasıdır.

İnsanların birbirine benzeyen yanları bütün canlılar gibi doğmaları büyümeleri çoğalmaları ve ölmeleridir. İkinci nokta fizyolojik ve anatomik özellikleri yönüyle yaşama sevme başarı gibi insanî özellikleri olmasıdır. Üçüncü nokta da bir milleti meydana getiren bireylerde aynı dili konuşmak aynı gelenek ve göreneklere sahip olmak, aynı tavır ve eğilimleri gösterme gibi ortak özellikler vardır. Buna milli kişilik nitelikleri denilir. Hatta aynı toplum içinde köylü, şehirlî azınlık gruplar, varoşlar, çingeneler gibi çeşitli toplulukların kendine özgü davranış, duyuş, konuşuş ve giyiniş tarzları vardır. Bunlarda benzeşen kültürel nitelikleri de denilebilir. Bu ortak özellikler bireysel özelliklerin insanların birbirlerine benzer yanlarını ortaya koymaktadır (Baymur, 1978 s. 229).

Bazı özellikler de insanları birbirinden ayırmaktadır. İnsanlar dış görünüşleri fizyolojik yapıları temel metabolizmaları, salgı bezleri, büyüme tempoları bakımından birbirlerinden ayrılırlar. Bu ayırım kalıtım ve çevrenin etkisiyle şekillenir. İnsanların kişilik gelişimi de içinde bulunduğu toplumun yapısına göre eğitiminde etkisiyle şekillenir. Duygusal ve sosyal ilişkiler de insanları birbirinden ayıran önemli özelliklerden biri olarak kabul edilmektedir (Baymur, 1978 s. 230).

Bireysel ayrılıkların tespiti konusunda, tarihi süreç içerisinde ana hatlarıyla özetlemek gerekirse: İnsanlar arasındaki farklılıklar, insanlığın var oluşundan bu yana gözlenen bir olgudur. Galton XIX. y.y.'da yapmış olduğu çalışmalarda bireyler

arasındaki farklılıkları duyum kesinliği ile alakalı olarak açıklamıştır. Zekâ ile duyum arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır. Yani, Zekî insanlar duyum gücü, algılama özelliği güçlü olanlardır. A.Binet’de kendisinden önceki psikologlar gibi zekâyı duyum kesinliği ile izah etmiş, sonra onlardan farklı olarak zekânın bellek alanı duyum keskinliği ve tepki hızı gibi basit zihinsel öğelerde değil kavrama, hüküm verme, akıl yürütme gibi karmaşık işlemlerde kendini gösterdiği kanısına ulaşmıştır (Kuzgun, 1983, s. 37).

1.1.ZEKÂ

Zekâ konusunda çok çeşitli tanım ve açıklamaya rastlamak mümkündür. Bir tanıma göre, zekâ: *Öğrenme gücü*, olarak tanımlanmaktadır. Bu görüşe göre, zekî olanlar daha çok ve çabuk öğrenir, zekî olmayanlar ise, öğrenme durumlarından yeterince yararlanamazlar (Enç, 1981s.102). Bu görüş öğrenme için gerekli, güdü, kişilik yetenek gibi bireysel özellikleri ihmal etmektedir. Zekâ insan beyninin karmaşık bir yeteneğidir. Daha doğrusu, zihnin birçok yeteneğinin uyumlu çalışması sonucu oluşan bir özelliktir(Yörükoğlu, 1994,s.105).

Zekâyı ilgili tanımlardan da hareketle kuramsal boyutunu farklı yönleriyle ele alıp incelemek gerekmektedir. Bu anlamda, öncelikle, zekâ kuramları ve zekâyı ilgili diğer kavramlar açıklanabilir

Zekânın tanımı, yapısı ve işleyişi konusunda farklı dönemlerde ortaya atılan görüşler arasında ciddi benzerlikler görülmektedir. Benzerlikleri ortak kavram ve kurallara göre tasnif etmek mümkündür. Önce bu konuda, ortaya atılan kuramsal bilgilere yer vermek gerekirse:

Zekâ, bir üst uyum şeklidir. Temel uyumlarını devreye sokan şart ve öğelerden gitgide çeşitlenerek uzaklaşan öğelere, organizmanın uygun bir şekilde tepki göstermesini sağlar (Oleron, 1992, s.15). Evrimci görüşün düşüncelerini yansıtan bu bilgi, Bergson gibi Piaget tarafından da savunulmuştur. Ayrıca bu görüş, zekâ ile uyum arasındaki ilişkiyi vurgulaması nedeniyle önemlidir.

Zekâ, aletlerin kullanımıyla ilişkilidir. Antropologlar fosillerde insanlarla ilgili birtakım kalıntıları ararken, buldukları delillerde imalat izlerine rastlamışlardır (Oleron, 1992, s.17). Buna göre, alet yapımı, ya da varolan nesnelerin kullanımı

eski çağlara kadar uzanmaktadır. İnsana özgü bu haslettin bir zekâ ürünü olduğu söylenebilir. Zekâyla ilişkili bu bilgileri daha sistemli bir şekilde incelemek gerekirse zekâ kuramlarını detaylı bir şekilde ele almak mümkündür.

Zekâyı bir genel yetenek olarak algılayanların görüşüne, zekânın tek etmen kuremları denir (Baymur, 1978 s. 231).

Aristo'dan bugüne kadar süregelen akım, zekâyı dikkat, yargı, bellek, imgelem gibi süreçlerden oluşan bir güç olarak görmektedir. Bu görüşe göre; bu süreçler birbirinden farklı durum ve sorunlar karşısında eşit bir yeterlik düzeyinde işler. Bu görüşe göre, bir meleke iyi gelişmişse, ötekisi yetersiz bir gelişme gösterebilir (Enç, 1981 s. 103). Günümüzde yapılan araştırmalar, Enç'in iddia ettiği görüşün geçersizliğini ortaya koymaktadır. Bireyin bellek, sözel, sayısal ve uzaysal yetenekleri eşit düzeyde gelişmese bile, birisinin olağanüstü, diğerinin olağanın altında bir gelişme göstermesi ihtimali zayıftır.

Davis, zekâyı "edinilen bilgilerden yararlanarak problem çözme yeteneği" olarak açıklamaktadır. Stern ise "yeni karşılaşılan durumların gereklerini düşünme yeteneğinden yararlanarak karşılayabilme yani hayata uyum gücü" olarak tanımlamaktadır (Baymur, 1978 s. 231). Binet ise zekâyı duyum keskinliğini sağlamaya yarayan araçlarla ölçmeye çalışmış (Kuzgun, 1983 s. 37). Zekâ testlerinin ölçmeye çalıştığı özellikler olarak belirlemiştir.

Ünlü İngiliz psikolog Spearman'ın ortaya attığı, Amerikalı psikolog L Terman tarafından da benimsenen bu görüşe göre "Zekâ, genel ve özel etmenlerden oluşmaktadır. Genel etmenler, birbirinden farklı durum ve sorunlar karşısında aynı düzeyde etkili olan genel yeteneklerdir. Özel etmenler ise; Genel yeteneklerin yanısıra onun gelişiminden bağımsız olarak, belirli özel durum ve sorunların çözümünde etkili olan özel yeteneklere denir" (Enç, 1981,s.104). Birbirinden farklı zihin gücünü gerektiren zihinsel etkinliklerin sayısı kadar özel faktör vardır. Bir zihinsel etkinliğin meydana gelebilmesi için bütün zihinsel etkinliklerde ortak olan bir genel yeteneğe ve o zihinsel etkinliğe özgü bir özel yeteneğe ihtiyaç vardır. Genel ve özel yeteneklerin miktarı da zihinsel etkinliğin türüne göre değişir (Kuzgun, 1983 s. 38). Bu sebeple farklı meslek türlerinin gerektirdiği genel ve özel yeteneklerde değişebilir.

Psikoloji biliminde oluşan birikim, monist ve dualist yaklaşımlardan ziyade pluralist görüşlere dayandırılan anlayışa bağlı olarak açıklanabilecek düzeye ulaşmıştır. Bu anlayış zekânın tanımında da görülmektedir. “Aynı zekâ seviyesine sahip olan bireyler güçlük dereceleri aynı fakat muhteva yönünden farklı olan işleri yapabilmekte de fark gösterirler. Bu farklılık zekânın genişliği ile ifade edilmiştir. Güçlük dereceleri bir, fakat mahiyetleri yönünden değişik çok sayıda işten başarılanların sayısı bireyin zekâ genişliğini meydana getirir. Birey ne kadar çok değişik işi yapabiliyorsa zekâ genişliği de o kadar geniştir” (Kuzgun, 1983 s. 40). “Thorndike, zekânın genel bir etmeden değil, birbirinden farklı ve bütünüyle ilişkili olmayan bir çok özel yetenek ya da etmenlerden oluştuğunu” ileri sürmüştür. Buna göre yetenekleri üç grupta toplamak mümkündür (Baymur, 1978, s.233) :

a) Soyut yetenekler: Sözcükler, sayılar, formüller gibi sembollerle düşünmede bilimsel ilkeleri kavramada kendini gösteren yetenekler,

b) Mekanik yetenekler: Alet, cihaz kullanma ve makine işletebilmede kendini gösteren yetenekler,

c) Toplumsal yetenekler: İnsanları anlama, kişiler arası ilişkileri görüp bunlara göre davranabilme gücüyle ilgili yetenekler,

Guilford, Thurston’dan etkilenerak geliştirdiği kuramında ki, bu da bir çok etmen kuramcıdır, zekâyla ilişkili üç boyut üzerinde durmaktadır (Kuzgun,1983, s. 41):

Thurston’ un ortaya attığı bu görüşe göre “ test uygulamaları sonucunda etmen çözümü yöntemi ile zekâyı oluşturan temel etmenler belirlenebilir. Bu etmenler şunlardır:

- a) Uzayla ilgili özellikleri zihinde canlandırabilme
- b) Sözel kavrama
- c) Sayısal etmen
- d) Yargılama
- e) Algılama hızı

- f) Yakın geçmişi hatırlama
- g) Söz akıcılığı

1.2. YETENEK

ğrenme gücü, belli bir eğitimden yararlanma gücü olarak tanımlanır. Kalıtımla getirilen gizil gücün eğitim ve evre etkisiyle geliştirilmiş kısmını ifade eder. Bir kimsenin belli bir yaşa kadar geliştirdiği becerilere bakarak onun daha sonra göreceği eğitimden ne lde yararlanabileceği hakkında bir tahminde bulunlabilmektedir. Bu yönüyle gizil g bireyin o güne kadar edindiği bilgi ve becerileri de kapsamaktadır. Yetenekleri kendi içerisinde şöylece sınıflamak mümkün (Kuzgun 1983 s.44- 49).

a) Genel Yetenek: Her konuda öğrenme için gerekli öğrenme gücünü ifade etmektedir. Bireyler arasında yetenek düzeyi yönünden olduğu kadar, yetenek türleri ynden de farklılıklar bulunmaktadır.

b) Akademik Yetenek: Kelime, sayı ve şekiler arasındaki ilişkileri görebilme, bu malzeme ile yapılmış problemleri zebilme gücü olarak ifade edilir. Genellikle akademik eğitim yapan eğitim kurumlarında verilen derslerin konular, kelime, sayı ya da şekil gibi sembollerle ifade edildiği için bu tür eğitim kurumlarında başarı için kelime, sayı ya da şekillerle akıl yürütebilme gücüne sahip olmak gerekmektedir. Akademik yetenek aslında özel bir yetenek olarak da kabul edilebilir

c) Mekanik Yetenek: Makinelerin parçaları arasındaki ilişkileri görebilme, bir makinanın işleyişindeki ilkeleri anlayabilme ve makinanın işlevini geliştirici yöntemler geliştirme gücünü ifade eder. Mekanik düşünme gücünün uzay ilişkileri yeteneği ile yakın ilişkisi vardır.

d) Büro İşleri Yeteneği: Bu yetenekte kelimeleri alfabetik sıraya koyma yazılardaki hataları düzeltme gibi dikkate dayalı rutin işlerde başarıyı ifade eder.

Büro işleri yeteneği ölçen bir takım testler vardır. Bu testler sayesinde kişinin verilen çok basit işleri ne kadar çabuk ve hızlı yaptığına bakılır

e) Özel Yetenek: Genel zekâyı oluşturan alt yetenekler ve bunlardan başka genel zekâ testleri ile ölçülemeyen ama bir eğitim programında veya bir meslekte başarı için gerekli olan çeşitli yetenekler vardır. Bunlara özel yetenekler denir. Özel yetenekleri tespit etmek için özel testlerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Özel yeteneklerin meslekte başarı üzerindeki etkisi özellikle mesleğin özel yeteneği gerektirme derecesine bağlı görülmektedir. Mesela saat tamirciliği mesleği gibi.

1.3. BAŞARI

Okul ve meslekte başarıdan söz edebilmek için başarının açık bir tanımı yapılması gerekir. Okul başarısı genellikle not ortalaması ile ifade edildiği için somut bir şekilde belirlenmesi mümkündür. Meslekte başarı için biraz daha karmaşık görünen bir değerlendirme yapma gereği vardır. O nedenle meslekte başarıyı tanımlamak daha zordur. Bir ölçüt olarak üretilen iş miktarı belli bir zamanda belli bir iş üretebilme gücü başarı olarak kabul edilmektedir. Buna benzer kriterler meslekî doyum performansların değerlendirilmesi bireye kazandırdığı statü açısından da örneklenebilir (Kuzgun 1983 s. 53).

1.4. İLĞİ

İlgi bir kimsenin, bir kişiye, nesneye, olay ya da olguya karşı gösterdiği hoşlanma, hoşlanmama, kayıtsız kalma, tepki göstermeme gibi takındığı tavırları olarak tanımlanabilir. Strong'a göre ilgi davranışın yönünü belirleyen bir iç uyarıcıdır. Guilford ise ilginin doyum sağlayıcı görünen bir dış uyarıcının harekete geçirdiği bir dürtüdür (Kuzgun 1983 s. 66). Roe'ya göre ise, ilgi bir kimsenin özel bir gayret sarf etmeden dikkat ettiği gözlemlediği üzerinde durup düşündüğü ve zevk alarak yaptığı işlerdir (Akt. Kuzgun 1983 s. 67).

1.5. TUTUM

Bireysel ve toplumsal etkenlere bağlı bir kavram olan tutum bu yönüyle sosyal psikolojik bir kavramdır. O nedenle bir çok sosyal psikolog kavramı farklı şekillerde tanımlamıştır. Özetle ortak bir tanımlama yapmak gerekirse tutum; bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Kağıtçıbaşı 1988 s. 84). Bu anlamda tutumun; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olmak üzere üç ögesi bulunmaktadır. Kağıtçıbaşının Rosenberg ve Hovland (1960)'dan aktardığına göre tutumun bilişsel ögesi; o tutum objesi hakkında sahip olunan bilgiler. Duyuşsal ögesi; Tutum objesine karşı duyulan gözlenebilen hissi tepkiler. Kalp atışının hızlanması, terleme gibi tepkiler. Davranışsal ögesi; Tutum objesine karşı gözlenebilen tüm davranışlar. Sözel ya da yazılı tepkiler kastedilmektedir..

2. SOSYAL VE EKONOMİK BELİRLEYİCİLER

Bütün toplumlarda ekonomik ve kültürel seviyesi birbirinden çok farklı insanlar vardır. Bu insanların birbirleriyle etkileşimi neticesinde sosyal ilişki meydana gelmektedir. Sosyal ilişkilerin daha girift bir hal almasıyla toplumu oluşturan belli kriter ve özelliklere göre şekillenmiş sosyal yapı unsurlarıyla karşılaşmak mümkündür. Bu unsurların en önemlilerinden biri sosyal sınıflardır. Çağımızda sosyal sınıfları birbirinden ayıran en önemli göstergelerin başında ise meslekler gelmektedir.

Meslekleri de belirleyen bazı hususlar bulunmaktadır. Bu hususları sosyal ve ekonomik belirleyiciler olarak belirleyerek, incelemek mümkündür.

2.1.SOSYAL BELİRLEYİCİLER

Sosyal yapıyı meydana getiren hususlarla, sosyal ilişkileri oluşturan özellikler sosyal belirleyiciler olarak ifade edilmektedir. Bireyin statüsü ve buna bağlı olarak prestiji, hayat stili, ailesinin kökeni ve mesleğe ilişkin hislerini yansıtan mesleği kabul duygusu, sosyal belirleyicilerin ana karakteristiğini oluşturmaktadır.

2.1.1. İtibar (Prestij)

Prestij, itibar derecesi ya da statü değeri olarak da kullanılan mesleklerin seçimine tesir eden özelliklerden biridir. Hangi sosyal grupta olursa olsun birey mesleğin şeref ve değerine, kazancına ulaşmayı ister. Prestiji yüksek ailelerin çocukları da toplumun genel yapısı içerisinde üstün bir özelliği mevkiisi olmayan meslekleri seçebilirler. O nedenle “meslek seçmede mesleğin seçimine tesir eden vasıflar birey üzerinde etki yapar. Bu manada sosyal statü mahiyeti, istenen kabiliyetler ve o mesleğe girmek için aranan vasıflar genellikle meslek seçiminde etkili olur” (Mays, 1957, s. 6, 7). Mesleklerin toplumdaki değeri de, bireyler için ilgi odağı olabilmektedir. Bu yönüyle ekonomik veya sosyal etkenler o mesleğin seçilme ihtimalini arttırmaktadır.

2.1.2. Hayat Stili (Yaşama Biçimi)

Aile geliri bireye, belirli bir yaşama düzeyi, bir hayat stili sağlar. Aynı yaşama düzeyinden olanlar arasında onları sembolik yönden başkalarından ayıran ortak nesnel belirtiler ortaya çıkar (Sencer, 1974,s.355). Yaşama biçimindeki özellikler gelir ve servete bağlıysa da sadece bunlara bağlı olarak ortaya çıkmamıştır. Mesela ücreti artan bir işçinin yaşama biçimini değiştirmesi eğitim ve kültürseviyesinin de geliştirmesine bağlıdır (Erkal 1995 m. 197). Gelir düzeyinin değişmesi ne kadar süratle zahmetsizce ve gayri meşru yollardan oluşmuşsa yaşama biçiminde o oranda önemli ama olumlu kabul edilebilecek nitelikte değişiklikler meydana getirebilir (Kurtkan 1995 s. 153).

2.1. EKONOMİK BELİRLEYİCİLER

Üretimin niteliği ve şartları ekonomik belirleyicileri oluşturmaktadır. Bunlar da diğer sosyal olguları belirler. Üretim şartlarındaki değişme, servet ve mülkiyet dağılımını etkiler (Sencer, 1974, s.45). Genel olarak da servet gelir ve ekonomik çıkarlar arasında karmaşık bir ilişki vardır.

2.2.1. Servet

Servet statik bir ekonomide hiç değişmeyen bir önem derecesi arz ettiği halde günümüzde oldukça önemli bir hal almış bulunmaktadır (Kurtkan 1995 s. 150). Bu aynı zamanda aynı veya benzer iktisadî menfaatleri taşıyan insanları ele almakta bu iktisadî menfaat iş kollarına ve iş yerlerine göre değişebilmektedir (Erkal 1995 s. 197). Bireylerin emek sarfetmeden elde ettiği kazanımlarla (miras) çalışarak elde ettikleri kazançlar servet olarak ifade edilebilir. Bu olgunun meslek seçimindeki etkililiği tartışılmaktadır. Servetin bireyi olumlu ya da olumsuz yönde etkilemesi mümkün. Bununla ilgili etkenlerin, gelir düzeyiyle de eşgüdülü olduğu görülmektedir.

2.2.2. Gelir Düzeyi

Modern toplumlarda özellikle feodal yapının yıkılmasıyla ve sanayileşme sürecinin olgunluk safhasına ulaşmasıyla birlikte modern sosyal sınıflar (Eröz 1982 s. 91) mesleklere bağlı olarak meydana gelmeye başlamıştır. Hem batıda hem de ülkemizde katı sosyal sınıf anlayışından ziyade mesleklere bağlı bir sosyal sınıf anlayışının hakim olduğu görülmektedir. “Bir sosyal bağlılığın göstergesi olarak yaşama biçimlerini, bireylerin gelirleriyle ilgilidir. Birey ve aile gelirleri de iş gücü türüyle sıkı sıkıya bağıntılıdır” (Sencer, 1974,s.349). Meslekleri ortaya çıkaran kriterlerden biri olarak gelir aynı zamanda sosyal sınıfın iktisadî kriterlerinden biri olarak kabul edilebilir. “Modern kapitalist çağda iktisadî kaynaklar çok ve çeşitliydi mesela bir kimse bir taraftan san’atı ve hüneri ile, diğer taraftan sahip olduğu bir gayri menkulden ötürü belirli seviyeden bir satın alma gücüne sahip olabilirdi. Bu yönüyle sadece servet iktisadî gücü tayin etmekte yetersiz kalmaktaydı (Kurtkan 1995 s. 150). Meslekler belli bir gelir sağlaması yoluyla insanları cezbeden uğraşı alanıdır. Aynı iktisadî güce sahip kişiler aynı sınıf içinde düşünülemez. Mesela aynı gelir düzeyine sahip bir bakkalla bir bakan gibi (Erkal 1995 s. 198). Gelir düzeyinin tek başına meslek seçimini etkileyen bir faktör olmadığı görülmektedir. Bu bilgi de bundan önceki verilerle bağdaşmaktadır.

2.2.3. Ekonomik Çıkarlar

Meslek seçimini etkileyen en önemli göstergelerden birisi de yapılan işin bireye fayda sağlamasıdır. Ekonominin vazgeçilmez esaslarından biri de kâr olduğuna göre, kendisine kâr getirmeyen bir işle uğraşmamak da makul karşılanabilir. Bu, belli bir düzeyde geçim sağlayabilmek için gereklidir.

Ekonomik çıkarlarla ilgili birboyut da sosyal güvenlik veya iş güvenliğidir. Birey çalıştığı işyerinde kendisi için oluşturulan; sağlık, konut, aile yardımı, yıllık ücretsiz izin, gibi desteklerden yararlanır. Belli bir iş gücü takvimini doldurduktan sonra ise emekliliği hak eder. Böylece bir meslek seçilirken sağladığı sosyal güvence de dikkate alınır.

Çalışma şartları da meslek seçimini etkileyen önemli bir husustur. Yapılacak iş, bireyin ilgi, istek ve beklentilerine uygunluğunun yanısıra, çalışma şartlarına da uygun olması gerekir. İşin yapıldığı yer, çalışma süresi, hizmet süresi gibi faktörler meslek seçimini etkilemektedir.

III. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN MESLEKİ ORYANTASYON AÇISINDAN ANALİZİ

1. MESLEKİ EĞİTİMİN TEORİK VE YASAL TEMELLERİ

1.1. MESLEKİ EĞİTİMİN TEORİK TEMELLERİ

Meslekî eğitimin teorik temelleriyle ilgili yaklaşım tarihi gelişimi itibarı ile modern eğitimin doğuşuyla başlatılabilir. Başka bir yönden de eğitimin felsefi temelleriyle ilişkilendirilebilir.

Tanzimat'tan öncesi tarihler için, araştırmanın sınırlılığı sebebiyle yer verilememektedir. Bu nedenle, Tanzimat'tan günümüze kadar kurulan meslekî eğitim kurumları ele alınmaktadır.

Tanzimat'ın ilk yıllarında, 24 ocak 1847'de İstanbul civarında ilk olarak, *Ziraate Ait Fünun Mektebi* adıyla bir ziraat meslek okulu açılmıştır (Koçer, 1991, s.57).

1864 yılında askeri amaçla, donanmanın teknik öğretime dayanan kadrosu için kadro hazırlamak üzere deniz sanat okulları denilebilecek, *İmalât-ı Sıbyan* Taburu kurulmuştur (Koçer, 1991,s.76).

1866 yılında Mülkiye Mühendis Okulu açılmıştır.

1867 yılında Sivil Tıp Mektebi açılmıştır. Aynı yıl, İstanbul Askeri İdadisi içerisinde üç yıl süreli *hoca sınıfı* adı altında Harp Okulu mezunlarını kabul eden, öğretmen yetiştirmeye yönelik, bir okul açılmıştır (Koçer 1991,s.80).

1878yılında *Mekteb-i fünun-u Maliye* adıyla bir maliye okulu açılmıştır.

1880 yılında *Hamidiye Ticaret Mektebi* adıyla, ticaret usullerini öğretecek bir okul açılmıştır (Koçer1991s. 161)

1882 yılında, meslekî ve teknik öğretimle ilgili *Kız Sanayiî Okulları* açılmıştır (Koçer, 1991, s.159).

1892 yılında gümrük memurlarını eğitmek amacıyla, *Gümrük Darüttalimi* adıyla bir okul açılmıştır. Aynı yıl, sağlık hizmetlerini yürütecek, bugünkü hemşire eğitimi sunan kurumların karşılığı sayılabilecek, *Aşı memurları Mektebi* adıyla bir okul açılmıştır (Koçer,1991, s.162).

1.2. MESLEKÎ EĞİTİMİN YASAL TEMELLERİ

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarında bütün kurumların görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Bu anlamda meslekî eğitimle ilgili birtakım kanun yönetmelik ve tüzükler bulunmaktadır. Temel eğitimde orta öğretimde ve yüksek öğretimde öğretim kademelerine göre yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemeler ilgili öğretim kademesiyle birlikte açıklanmaktadır.

1.2.1. Meslekî ve Teknik Orta Öğretimle İlgili Kanunlar

Bu bölümde, meslekî ve teknik eğitimin kurulması geliştirilmesi için Cumhuriyet döneminde, 1927-1994 tarihleri arasında kabul edilen yasalarla, bu yasaların tarih sayı sırasına göre birbirine benzer ve farklı yönleri, açıklamaları yer almaktadır.

Kanun Adı: Meslek Mektepleri Hakkındaki Kanun

Kanun No. 1052

Tarih 9/6/1927

Bu yasa ülkedeki bütün meslek okulları Milli Eğitim Bakanlığı'nın izni açılması hakkındadır. Okulların yönetim eğitim ve öğretim teçizat işlerinin yapılması Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikle saptanması meslek okulları için öğretmen yetiştirmek üzere Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi ve meslek öğretmen okulu açılması hususu da bu yasada yer almaktadır.

Söz konusu yasadan önce 1927 yılına kadar, valiliğin ve Belediyeleri meslek okulu açabilme, bu okulların yönetim ve öğretim işlerinin doğrudan yürütebilme yetkileri vardı (Alkan ve diğerleri, 1998, s. 81).

Bu yasa ile birlikte ülkedeki meslek okullarının hepsi Milli Eğitim Bakanlığı'nın sevk ve idaresine girmiştir.

Kanun Adı: İdare-i Hususiyelere Ait Maarif Hissesinde Sanat Mekteplerine Tefrik Edilecek Mebaliğe Dair Kanun

Kanun No: 1491

Tarih 1/6/1929

Bu kanunla ihtiyaç halinde bulunan illere ihtiyaç nevinde yardımlar yapılması, illerin meslekî ve teknik eğitimin gelişmesine katkıda bulunmalarını sağlamak ve teşvik etmek maksadıyla; öğrencilerin yemek, öğretmen ve memurların maaşları gibi zorunlu masrafların devlet tarafından bütçeden ödenmesi husu yer almaktadır. Burada illerdeki valilik bütçesinin yetersiz kalması sebebiyle meslekî ve teknik eğitimi desteklemek maksadıyla, özellikle gelişmemiş vilayetlere bütçeden yardım edilmesi karara bağlanmıştır.

Kanun Adı: Şehir Ve Köy Yatılı Mekteplerinin 1931 Haziran Ve Temmuz Ayları Masarifiyle Sanat Mekteplerine Yapılacak Muavenet Hakkında Kanun

Kanun No: 1816

Tarih 30/5/1931

Bu kanun, şehir ve köy yatılı okullarının 1931 yılı Haziran ve Temmuz aylarındaki masraflarının, sanat okullarına yapılacak harcamalar hakkındadır. Kendi bütçelerinden yeterli ödeneği temin edemeyen illerde meslek okullarına harcanmak üzere yardım edilmesini kapsayan ve sadece 1931 yılı için (bir yıl için) geçerli olan bu kanuna göre, her ildeki meslek okulunun maaş ve masrafları yine o il valiliğine kalmış oluyordu.

Kanun Adı: Sanat Ve Yatılı Mekteplerinin İdaresi Hakkında Kanun

Kanun No. 1867

Tarih 22/7/1931

Bu kanun sanat ve yatılı okulların yönetimi hakkındadır. Meslek okullarının mali sorunu kısa süreli kanunlarla çözülememiştir. Bu kanunla iller dokuz bölgeye ayrılmış ve her bölgeye bir meslek okulu verilerek okulların desteği o bölgedeki

illere bırakılmıştır. Bu kanun gereği her il kendisine düşen sanat okulunun bütçesine gelir oranında katılmaya ve ayıracağı geliri sanat okulunun bulunduğu il emrine göndermeye mecbur kalmıştır. Aslında böylece her sanat okulu bir bölge okulu olarak finanse edilmeye başlanmıştır.

Kanun Adı: Vilayetler Hususi İdaresinin Borçları Ve 1934 Mali Senesi Bütçeleri Hakkında Kanun.

Kanun No: 2562

Tarih 4/7/1934

Bu kanun İl Özel İdareleri'nin borçları ve 1934 yılı mali bütçeleri hakkındadır. Konuyla alakası bakımından bir çok il sanat okulları için ayrılan katılım hisselerini veremiyor okulların temel ihtiyaçlarını karşılamıyordu. Söz konusu ihtiyaçlar İl Özel İdaresi bütçesinden karşılanmak zorunda kalınıyordu. Bu kanun Özel idarelerin bir çok borçları arasında meslek okullarına katılma paylarından ileri gelen borçların ödenmesine imkân hazırlamıştır.

Kanun Adı: Bölge Sanat Okullarının Kültür Bakanlığı Tarafından Yönetilmesi Hakkında Kanun.

Kanun No: 2765

Tarih 7./6/1935

Bu kanun bölge sanat okullarının Kültür Bakanlığı tarafından yönetilmesi hakkındadır. Meslekî ve teknik eğitim kurumlarının finansmanı yerel yönetimlerden alarak genel öğretim kurumlarında olduğu gibi bu kurumlar masraflarının da devlet bütçesinden karşılanmasına imkân vermiştir.

Kanun Adı: Kültür Bakanlığına Bağlı Ertik Okulları Öğretmenleri Hakkında Kanun.

Kanun No: 3007

Tarih 08/6/1936

Bu kanun da Kültür Bakanlığı'na bağlı meslek öğretmenleri hakkındadır. Meslek okulları için en önemli sorunlardan biri de bu kurumlarda çalışacak personel ve bunların özellikleri ile ilgilidir. 1936 yılına kadar meslek okullarına atanan öğretmenlerin meslekî yeterlilikleri ve bunların sistem içindeki ilerlemelerini

saptayan bir kanun yoktu. Devlet memuru statüsünde maaş alan meslek okulu öğretmeni de oldukça sınırlı idi.

Kanun Adı: Sanayi Müesseselerinde Ve Maden Ocaklarında Meslek Kursları Açılmasına Dair Kanun.

Kanun No: 3457

Tarih 7/6/1938

Bu kanun çıraklık ve meslek eğitimi hakkındadır. Ülkemizin ihtiyacı olan becerikli ve teknik insan gücünü yetiştirmek amacıyla çıkartılmıştır. Bu kanun kapsamı içersinde

- 1- Meslekî teknik okullardaki öğrencilerin becerilerini gerçek iş ortamında geliştirmelerine imkân vermek amaçlanmıştır,
- 2- İstihdam için gerekli meslekî yeterliliklere sahip olmayan genç ve yetişkinleri meslek kurslarıyla istihdama hazırlamak
- 3- Meslekî teknik eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için finansman kaynakları sağlamak
- 4- Meslekî teknik eğitimi yapılacak olan yeni araştırmalarla sürekli olarak destekleyip geliştirmek
- 5- İş hayatının meslekî teknik eğitimini planlama, geliştirme ve değerlendirme süreçlerine katkıda bulunmak
- 6- Meslekî teknik eğitim kurumlarındaki eğitim amaçlı üretim faaliyetlerini geliştirmek amacıyla çıkartılmıştır.

Kanun Adı: İstanbul Yüksek Mühendislik Okulu İle Teknik Okulun Maarif Vekilliğine Devri Hakkında Kanun.

Kanun no: 4121

Tarihi: 22.9. 1941

Eskiden Bayındırlık Bakanlığına bağlı olan İstanbul Yüksek Mühendislik Okulu ve Teknik Okul bu kanun uyarınca Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Böylece orta öğretimden sonra yüksek meslekî ve teknik eğitim kurumları da Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.

Kanun Adı: Bazı Lise Ve Fakülte Mezunlarına Ünvan Verilmesi Hakkında Kanun.

Kanun No: 3795

Tarih 29/4/1992

Bu kanun lise, meslek lisesi ve fakülte mezunlarının ünvan almasıyla ilgilidir. bu kanunla endüstri meslek liselerinden, kız meslek teknik ve ticaret liselerinden mezun olan öğrenciler teknisyen ünvanını almışlardır.

Liseden sonra iki yıllık meslek yüksek okulu mezunu olan kişiler tekniker ünvanını alırlar.

Liseden sonra üç yıl süreli yüksek okul bitiren kişiler yüksek tekniker ünvanını alırlar.

Liseden sonra dört yıl yüksek öğrenim gören lisans mezunu kişiler öğretmen yetiştiren yüksek teknik öğretmen okulları ile teknik eğitim fakülteleri ve meslekî eğitim fakülteleri teknik eğitim veren bölümlerinden mezun olanlara teknik öğretmen ünvanı verilmiştir.

Teknik öğretmen ünvanı kazananlar için ilgili teknik eğitim fakültelerince düzenlenecek en fazla iki yarı yıl süreli tamamlarlarsa veya mühendislik fakültelerinin lisans mezunuysalar mühendis ünvanını alırlar.

Kanun Adı: Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun.

Kanun No: 3797

Tarih 30/04/1992

Bu kanun Milli Eğitim Bakanlığı'nın teşkilat ve görevlerini tanımlamaktadır.

Sonuç olarak yasalardan çıkartılacak olan; Türkiye'de Cumhuriyetin kurulmasından sonra meslekî eğitimle ilgili ilk çalışmalar yerel yönetimlerin girişimiyle gerçekleşmiştir. Kurtuluş savaşı sonrasında ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünü yetiştirmek amacıyla başlatılan bu girişim çıkartılan yasalarla da desteklenmiştir.

Yasalarda görülen ortak özellik, eğitim ve öğretimin birleştirilmesinden yana, ekonomik, siyasal ve sosyal desteğin artırılmasıdır. Bu anlamda yasalar; meslekî ve teknik eğitimin Milli Eğitim Sistemi içerisinde etkinliğini arttırılmasını, ortak standartlar geliştirilmesini sağlamıştır.

Yasaların tarih, sayı ve fonksiyon itibariyle farklı oluşları, birbirini tamamlayan düzenlemeleri içermeleri, tespit edilen bir başka husustur. İlk yıllarda çıkartılan yasalar eğitimin sisteminin kuruluşuna yönelik iken son yıllarda çıkartılan yasalar geliştirilmesine yönelik düzenlemeleri içermektedir.

1.2.2. Meslekî ve Teknik Yüksek Öğretimle İlgili Kanunlar

T. C. yasalarında yüksek öğretim kurumuyla ilgili 130. maddesi YÖK'ün meslekî eğitimin yasal temelleri hakkında ipucu vermektedir. Söz konusu maddede yer aldığı üzere “Çağdaş eğitim öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacıyla; orta öğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler devlet tarafından kanunla kurulur” ibaresi yer almaktadır. Burada belirtildiği üzere üniversiteler “milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacıyla” hem meslekî açıdan hem de elit insan (bilim adamı) ihtiyacını karşılamak üzere faaliyet göstermektedir (Hatiboğlu, 1995, s.9).

YÖK'ün amaçlarıyla ilgili olarak, 4.a maddesinde 7. bendinde “ilgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirmek” esas alınmaktadır (Oğan ve Kayran, 1983, s.5). Bu amaç doğrultusunda YÖK meslek elemanı yetiştirmeye yönelik bir çaba içerisinde.

4.c maddesinde “YÖK olarak, yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurtdışı kurumlarla iş birliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek evrensel ve çağdaş gelişime katkıda bulunmaktır”(Hatiboğlu, 1983, s.15). ifadesiyle de üniversitelerin bilim adamına vermiş olduğu önem, görev ve sorumluluk vurgulanmaktadır.

2. TEMEL EĞİTİM, ORTA VE YÜKSEK ÖĞRETİMDE MESLEKİ EĞİTİM

Meslekî eğitim programları her öğretim kademesinin belirlenmiş amaçlar doğrultusunda ilgi ve ihtiyaçlara göre düzenlenmesi esâ alınmaktadır. Öğretim kademelerini meslekî eğitim programlarının düzenlenmesi Türk eğitim sisteminin yapısı ve işleyişine uygun olarak temel eğitim, orta öğretim ve orta öğretim sonrası ön lisans, lisans seviyelerinde yapılmaktadır.

Temel eğitimde bir işe giriş için gerekli asgari bilgi ve beceri ve iş alışkanlığını kazanan bireylerin, hayatının ilerleyen yıllarında okul sistemlerinin de katkısıyla kendilerini geliştirmelerinde etkili olmaktadır.

Bireyin bilimsel ve teknolojik gelişmelere uyumunu kolaylaştırması açısından önemi, işin profesyonel anlamda yapılmasındadır. Bu noktadan hareketle öğretim kademeleri şu şekilde gruplanabilir:

2.1. TEMEL EĞİTİM KADEMESİNDE

Temel eğitim herkes için mecburi sekiz yıllık olan eğitimidir. Bu kademelerde yöneltme programı uygulanır. Bu amaçla öğrencilere meslekleri tanıtmak kendi ilgi ve yeteneklerini tanımalarına imkân verecek eğitim tecrübesi kazandırmak, temel eğitim sonrasında izliyecekleri eğitim programları hakkında isabetli seçim yapmalarına yardımcı olmak ve meslekî eğitime temel oluşturacak davranışları kazandırmak esas alınmıştır (Alkan, 1998 s. 139). Türkiyede yönlendirme yeterli düzeyde yapılmamaktadır. Öğrencilerin yönlendirilmesine yönelik dersler ve programlar belirli bir esasa bağlı görülmemektedir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen amacı kapsamı ve süresi ihtiyaçlara göre değişiklik gösteren merkezden gönderilen programlar, yürütmede öğretim hizmetleri programın özünü teşkil etmektedir.

2.2. ORTA ÖĞRETİM KADEMESİ

Orta öğretimde iki türlü programdan bahsetmek mümkün birincisi genel öğretim hizmetlerini sunan genel liseler ikincisi temel meslekî eğitim programları ve teknik eğitim amaçlı programları uygulayan meslek liseleridir. Bu okullar ülkenin

ihtiyaçlarına göre okul sistemine dayalı tam zamanlı programlar veya okul-endüstri iş birliğiyle gerçekleştirilen program türlerinden birini takip etmektedir. Günümüzde okullarda tam zamanlı ve okul endüstri işbirliğine dayalı temel meslekî eğitim programları uygulanmaya çalışılmaktadır (Alkan, 1998 s. 139). Meslek liselerinde verilen eğitim genel olarak bu anlayışı yansıtmaktadır.

2.3. ÖNLİSANS KADEMESİ

Ülkemizde orta ğretim sonrası üniversite eğitimi meslek yüksek okullarında yapılmaktadır. Bu kademe becerikli işçiyle mühendis arasındaki orta kademe teknik insan gücünün yetiştirilmesini amaçlayan teknik eğitim programlarını uygulamaktadır. Hazırlık sınıfı olan bölümler dışında iki yıllık teknik eğitim verilmektedir. Bu okullardan mezun olan kişiler tekniker nvanı almaktadır (Alkan, 1998 s. 140).

2.4. LİSANS KADEMESİ

Yüksek ğretimde lisans seviyesinde verilen eğitim mühendis, teknolog, teknik ğretmen ünvanlarıyla dört yıllık sürede yetişirler. Programların nitelikleri uzmanlığa yöneliktir (Alkan, 1998 s. 140). Zaman zaman ihtiyaç dahilinde, farklı amaçları gerçekleştirmek üzere de görevlendirilmektedirler.

3. ÜNİVERSİTELERİN MESLEK SEÇİMİNE İLİŞKİN FONKSİYONLARI

Üniversitelerin fonksiyonları, teorik ve yasal temelleriyle, üniversitelerin amaçlarına ulaşabilmesiyle doğru orantılı olarak gerçekleşmektedir. Bu çerçevede, üniversitelerin fonksiyonlarını genel olarak; bilim adamı (elit) yetiştirme ve meslekî (meslek erbabı) yetiştirme fonksiyonları olarak sınıflandırmak mümkündür. Turhan (1964) *Maarifimizin Ana Dâvaları ve bazı Hal Çareleri*' üzerine yapmış olduğu çalışmasında, ağırlıklı olarak yüksek öğretimden başlaması gereken, kademe kademe diğer öğretim birimlerine de yansımaları gereken bir eğitim reformunu önermektedir.

Öğrenim hayatının her kademesi önemlidir. Nitekim ilköğretimde başarılı olamayan bir öğrenci orta öğrenime devam edemez, ancak söz konusu öğrenim kademesindeki başarısı doktor, mühendis veya öğretmen olması için yeter sebep değildir. "... Meselâ; tıp veya mühendislik tahsilini en son kademeye kadar götüremeyen bir insanın bu tahsilin herhangi bir safhasında onu terk etmesinin yani birinci sınıfta son sınıfta veya lisede bırakmasının bir ehemmiyeti yoktur. Zira hangi şekilde olursa olsun tahsil yarım kalmıştır. O halde, bu tahsil merhalelerinden herbirisinin kıymet ve ehemmiyeti bütün sistem içinde tuttuğu yere ve oynadığı role tâbi bulunmaktadır. ... Bu vaziyet, sistemin bütün merhaleleri için aynıdır" (Turhan, 1964, s. 14). Bu düşünceye önem vermeyenleri, "savaşmak için komutana ihtiyaç yoktur, rütbesiz de olsa askerinin çokluğu önemlidir" tezini savunma gafletinde bulduklarını savunmaktadır. Burada, elit eğitiminin önemi vurgulanmaktadır.

Üniversitelerin meslekî fonksiyonları da ihmâl edilmeyecek kadar önemli bir konudur. Burada eleştirilen nokta, meslekî formasyonun daha erken yaşlarda kazanılmış olması ve üniversitede son rötuşların yapılmasının gereği üzerinedir. Bu da eğitim sisteminin mentalitesiyle ilgilidir. "... Çin tipi (şark) maarif sisteminde cemiyette, mevcut bütün sanat ve meslekler amprik bilgiye dayandığı için ağırlık noktası tahsilden ziyade terbiye cihetindedir. Garp medeniyetine ait maarif sistemlerinde ise ağırlık merkezi her nevi meslekî bilgiler ilme istinat ettiğinden, terbiye ihmal olunmakla birlikte tahsil tarafındadır (Turhan 1964, s. 15). Türk eğitim sistemi doğu-batı çelişkisi içerisinde olduğunu göstermektedir.

Eğitim sistemimizin üst kademelerinden biri olan yüksek öğretimin fonksiyonları, genel eğitimin sisteminden ayrı düşünülemez. O nedenle, eğitimin fonksiyonlarıyla yüksek öğretimin fonksiyonları arasında bir paralellik bulunmaktadır. “Eğitimin fonksiyonları ele alındığında onun gördüğü işten bahsedilmektedir. Toplumun yapısı ihtiyaçları ve amaçları eğitim ve öğretimin fonksiyonunu tayin eder. Toplumların farklı yapısı, oradaki eğitimin fonksiyonunu da farklılaştırır” (Celkan 1993 s. 45).

Genel anlamda eğitim sisteminin, özel anlamda da üniversitelerin, “...kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikteki insan gücünü öğrencilerin ilgi, yetenek ve kapasitelerini en akılcı bir biçimde değerlendirerek yetiştirmesi beklenmektedir. Yetiştirilecek insan gücü ülke kalkınmasının gerektirdiğinden ne az ne de fazla olacaktır. Bu, sağlıklı kalkınmanın olduğu kadar işsizliğin de ortadan kalkmasının anahtarlarının biri” (Kaya 1989, s. 3) olacaktır. İnsan gücü; sanayide, tarımda, ticarete ve sosyal hayatın diğer kesimlerinde yer alacak insanların uğraşı alanlarıyla yani mesleklerle ilişkili bir kavramdır. O bakımdan meslek sahiplerinin eğitimi yüksek öğretimde de önemli bir sorun olarak ele alınmaktadır.

“...Çağımız toplumu artık sanayi toplumudur. Sanayileşme ise çok miktarda üretim ve o kadar da tüketimi gerektirmektedir. Yani sanayi toplumları aynı zamanda tüketim toplumudur. Burada da bir tüketim ekonomisi hakimdir. Üretimle tüketim arasındaki dengeyi korumak yapının temelidir” (Celkan 1993 s. 48). Bu anlamda üniversitelerin yetiştirdiği insan gücüyle, toplumun ihtiyaç duyduğu insan gücü arasında bir paralellik olması gerekmektedir. Üniversiteler bu konudaki arz talep dengesini sağlamaya çalışmalı bunu gerçekleştirirken de, nitelikli insan yetiştirmeye özen göstermelidir.

Yüksek öğretimin üretim ve tüketim dengesi açısından ortaya koyduğu bu fonksiyonunu nitelik ve nicelik açısından da yorumlamak mümkündür. nitelik açısından “...bireye genel eğitimle birlikte endüstriyel becerilerin esasının öğretilmesi, ona endüstriyel becerilerin verilmesi anlaşılmaktadır. Nicelik açısından ise gerekli sayıda iş gücü sağlanması akla gelmektedir. Sanayide teknik yenileşme çok sık meydana gelmektedir. Böylece yenileşme; birincisi gerekli yeteneklere sahip elemanların eğitim sisteminden doğrudan alınması, ikincisi de mevcut iş gücünün yeniden eğitilmesi şeklinde gerçekleşmektedir” (Tezcan 1992 s. 59).

Kurtkan (1992), yüksek öğretimin fonksiyonlarını gerçekleştirebilmesi için temel sorunlarında çözmüş olması gerektiği görüşündedir “Türkiye’de yüksek öğretimle ilgili sorunlardan birincisi plan hedeflerini aşan yeni kayıtların gerçekleşmesidir. Bilhassa özel okulların faaliyete geçmelerinden sonra bazı yüksek ğretim dallarında plan hedeflerini aşan yeni kayıtlar gerçekleşmiştir. Teknik ve serbest meslek alanlarında öğrencilerin talebi çok daha fazla olduğunda resmi yüksek okul ve fakültelerin karşılayamadığı ğrenci müracaatları özel okullar tarafından karşılanmaktadır. Özellikle altıncı beş yıllık kalkınma planında da belirtildiği üzere yüksek öğretimde kapasite artırımı yapılırken insan gücü ihtiyaçları yanında sosyal talepler de dikkate alınacaktır” (Kurtkan, 1992, s. 310).

Yüksek ğretimin ikinci önemli sorunu ğretim üyesi-ğrenci oranlarının düşüklüğüdür. Yani ğretim üyesi başına düşen ğrenci sayısı yüksektir. Bu da eğitim ğretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Üçüncü sorunda öğrencilerin kaliteleri itibariyle bölgelere göre farklı ve ortalama kalitenin ise düşük oluşudur. Bu benzeri sorunlar yüksek öğretimin önümüzdeki yıllarda da çözüm getirmesi gereken önemli problem alanları olduğu görülmektedir. Bugün için de önemli sorun olarak çözüm bekleyen bu meseleler halen güncelliğini korumaktadır.

IV. YÜKSEK ÖĞRETİMDE MESLEK SEÇİMİNE İLİŞKİN BİR SAHA ARAŞTIRMASI

1. TANIMLAR VE KISALTMALAR

1.1. TANIMLAR

1.1.1. Meslekle Eşanlamlı kullanılan Kavramlar

1.1.1.1. Meslek: Belli bir eğitimle kazanılan, kuralları toplumca belirlenmiş ve kazanç elde etmek için yürütülen, sistemli faaliyetler bütünüdür (Kuzgun, 1995, s1). Kişiyi yaşamak için gerekli geçim vasıtalarını sağlayan sürekli meşguliyet (Foulque, 1994, s.321) olarak da tanımlanmaktadır.

1.1.1.2. İş: Belirli ve tek amaca ulaşmak için yapılan faaliyeti ifade eder. Yirmi yedi değişik anlamda kullanılan bir kavramdır. Meslekle ilgisi ilgisi olan tanımların başında; çalışarak yapılan şey, çalışma, amel, mesai, karşılığında ücret alınan çalışma ...vb. anlamında kullanılmaktadır (Doğan, 1996,s.560). Taymaz (1992), belirli meslek alanlarında çalışacak personelin yapması gereken genel görevler olarak tanımlamaktadır.

1.1.1.3. Çalışma: Diğer insanlar için değer ve hizmet üretmek amacıyla harcanan enerji veya faaliyet (Fox ve Hesse-Biber, 1984, s.2).

1.1.1.4. Zanaat: Sanayi devriminden önceki yüzyıllarda yaygın olan, sınırlı el emeğinin yardımıyla işgören, küçük üreticilerden oluşan meslek. Bu temele dayanan geçim tarzına da zanaatçılık denilmektedir (Demir ve Acar 1997).

1.1.2. Meslek Seçimiyle İlgili Kavramlar:

1.1.2.1. Meslek seçimi: Girilmek istenen meslekler arasından, girme ihtimali en yüksek olana yönelme (Kuzgun, 1983,s.13).

1.1.2.2. Meslek tercihi: Meslekleri istek açısından sıraya koymaktır. Bireyin herhangi bir sebeple bir mesleğe girmek istemesi anlamına da gelir (Kuzgun, 1983, s.13).

1.1.2.3. Meslek Hayali: Kişinin henüz icra etmediği bir mesleği gerçekten icra ediyormuşcasına muhayyilesinde ürettiği tasavvurların tümüdür. Sözü edilen hayal, onların gözünde yakın geleceğe ait bir aktivite, bir işva veya tehlike yada, yada bilakis “güven” sağlayıcı bir durumdur (Foulque, 1994, s. 321).

1.1.2.4. Mesleki yönlendirme: Bireyleri çağın sosyal ve ekonomik şartları göz önünde bulundurularak, kabiliyetlerine ve zevklerine en uygun görülen kariyerleri seçmeye sevk etme işi (Foulque, 1994, s.543).

1.1.2.5. Mesleki Seleksiyon: Belirli bir işe adaylığını koyanların tümü arasından bu işi yapmaya daha kabiliyetli olan kişilerin seçilmesidir.

Meslekî faaliyet sonuçlarının, kendiliğinden ehliyetsizlerin elenmesini ve en iyilerin yükselmesini sağlamasına; *a posteriori seleksiyon*, eğer bir mesleğin icrasından önce adayların ehliyetlerini değerlendirmeyi mümkün kılan sınav veya yarışmalar vasıtasıyla oluyorsa; *a priori seleksiyon* denir (Foulque, 1994, s.432).

1.1.3. Meslekle İlgili Diğer Kavramlar

1.1.3.1. Pozisyon: Belli bir iş yerinde, sürdürülen benzer etkinlikler olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun, 1983, s.12).

1.1.3.2. Alan: Benzer etkinlikleri içeren mesleklerin oluşturduğu gruba alan denir (Kuzgun, 1983, s. 12).

1.1.3.3. Mesleğe giriş: Sınavla ya da doğrudan başvuru yoluyla, bir kurum aracılığıyla, ya da doğrudan bireysel başvuruyla bir işte çalışmaya başlama (Kuzgun, 1983, s.2).

1.2. KISALTMALAR

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu.

ÖĞR: Öğretmenlik

VET: Veterinerlik

MÜH: Mühendislik

İKT: İktisadi ve İdari Bilimler

İLA: İlahiyat

TIP: Tıp Fakültesi

HUK: Hukuk Fakültesi

ÖYM: Özel Yetenekle Girilen Meslekler

SAĞ: Sağlık Bilimleri Personeli

TEK: Teknik Eğitim

DİŞ: Diş Hekimliği

2. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusunu, 1996-1997 օđretim yılında, Doğu ve Gőneydođu Anadolu Bօlgesindeki bazı őriversitelerin son sınıflarında օđrenim gօren օđrencilerin meslek seçimini etkileyen bazı faktօrlerin sosyolojik bir yaklaŐımla incelenmesi teşkil etmektedir.

Araştırmada bazı sosyolojik kavramların meslekle ilişkisi ve konuya ait teorik temeller ele alındıktan sonra, yapılan saha ęalıŐması istatistiksel açıdan yorumlanmaktadır.

Tezimizin konusu kendi amaçları ve sınırları ęerçevesinde ilk ęalıŐma olup, ancak benzer konularda daha օnce yapılan bazı araştırmalar bulunmaktadır. Bunlardan konuyu ilgilendirdiği օlęőde yararlanılmıŐtır.

3. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Araştırmada elde edilen bilgi ve bulgular : Doğu ve GÜney Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan; Atatürk Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi ve İnönü Üniversitesi'nden elde edilen verilerle sınırlı olacaktır. Araştırmanın sınırlılıklıklarından biri de adı geçen fakültelerde öğretim alanına konu olan mesleklerin sayısıdır.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI

4.1. GENEL AMAÇ

Genel olarak araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin meslek seçiminde etkili olan bireysel, sosyo-kültürel, ekonomik ve coğrafi faktörlerin etkilerin tespit etmektir.

4.2. ALT AMAÇLAR

1. Öğrencilerin yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, barındıkları yer, tercih, ilgi ve kabiliyetleri ile meslek seçimleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek.
2. öğrencilerin ailelerinin ikamet yeri, yaşadıkları yerin nüfus özellikleri, ebeveyninin eğitim düzeyi ve meslekleri ile meslek seçimleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek.
3. Öğrencilerin okudukları lise türü ve kolu, ilk ve orta öğrenim kademeleri, öğretmenleri, genel eğitim sistemi ile meslek seçimleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek.

5. HİPOTEZ:

Araştırmanın kapsamına alınan öğrencilerin yüksek öğretimdeki meslek seçimleri ile bu öğrencilerin kişisel özellikleri, ailevî, çevresel ve eğitimsel ortam şartları (faktörler) arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

ALT HİPOTEZLER

1. Öğrencilerin meslek seçimini etkileyen faktörler içerisinde en az etkili olan kişisel faktörler olup, bunların meslek seçimine etkileri öteki faktörlere göre daha azdır.
2. Ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyi meslek seçimini en fazla etkileyen faktördür.
3. İlk ve orta öğretim kademesine ilişkin faktörler ikinci derecede etkili olmaktadır.
4. Çevresel faktörler ve genel eğitim sistemi meslek seçiminde en az etkili olmaktadır.

6. SAYILTILAR

1. Araştırmada, verilerin geçerlilik ve güvenirlik derecesinin yüksek olmasına dikkat edilmiştir.

2. Araştırmada kullanılacak bilgi, kaynak ve kriterler evreni temsil edecek ve araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde düzenlenmiştir.

3. Araştırmada, her fakülte veya bölüm bir meslek olarak varsayılmıştır. Araştırmanın evrenide 11(onbir) şit fakülte ve ilgili bölüm, meslek şitide olarak kabul edilmiştir.

4. Her mesleğin bazı değişkenlere göre anlamlı ilişkiler içerisinde olacağı varsayılmıştır.

7. ARAŞTIRMANIN EVRENİ

1996-1997 öğretim yılında, Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki bazı üniversitelerin çeşitli fakülte ve bölümlerinin son sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrenciler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Bu kapsamda, Atatürk Üniversitesi'nden 2500, Dicle Üniversitesi'nden 750, Fırat Üniversitesi'nden 2000, Gaziantep Üniversitesi'nden 750, İnönü Üniversitesi'nden 1500 olmak üzere toplam 7500 öğrenci bulunmaktadır.

Söz konusu fakülte ve bölümlerde öğrenim gören mezuniyet konumundaki 7300 öğrenci araştırmanın uygulama yapılan evrenini oluşturmaktadır.

8. ÖRNEKLEM

Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan üniversitelerin çeşitli fakülte ve bölümlerinin son sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrencilerin tesadüfi olarak seçilen %20'si araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu kapsamda, onbir çeşit meslekten 1500 öğrenci bulunmaktadır. Atatürk Üniversitesi'nden 500, Dicle Üniversitesi'nden 150, Fırat Üniversitesi'nden 400, Gaziantep Üniversitesi'nden 150, İnönü Üniversitesi'nden 300 olmak üzere toplam 1500 öğrenci bulunmaktadır. Yapılan uygulama çalışmasında 1434 anket geri dönmüştür. Anketlerin 1196'sı geçerli sayılmıştır.

9. BİLGİ TOPLAMA ARAÇLARI VE TEKNİKLERİ

Bu araştırma için gerekli veriler, ilgili literatür tarandıktan sonra, teorik çerçeve için elde edilen bilgiler ve anketten elde edilen bilgiler olmak üzere iki grupta toplanabilir.

Teorik çerçeve için elde edilen bilgiler, bu alanda çıkmış olan; dergi, kitap, tez vb. yayınlardan oluşmaktadır.

Anketten elde edilen bilgilere ise şu safhalardan geçilerek ulaşılmıştır: Önce araştırmayla ilgili literatür taranmış ve benzer araştırmaların anketleri incelenmiştir. Anket taslağı hazırlanmadan önce, öğrencilere 15 soruluk açık uçlu soru formu verilmiştir. Öğrencilerden alınan yorumlar, benzer araştırmalardan elde edilen bilgiler de dikkate alınarak yapılandırılmıştır.

İnönü üniversitesi Eğitim fakültesi öğretim üye ve görevlilerinin de yardımı, eleştiri ve desteğiyle 56 soruluk anket hazırlanmıştır. İnönü Üniversitesi'nin, Fen-Edebiyat, Eğitim ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama sonrasında sorular gözden geçirilmiş ve danışmanımın da onayıyla, 45' e düşürülmüştür. Son şeklini alan anketler tek bölüm halinde uygulanmıştır.

10. VERİLERİN TOPLANMASI, ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI

Verileri toplamak amacıyla geliştirilen anketin uygulanabilmesi için İnönü Üniversitesi Rektörlüğün' den ilgili üniversitelere izin yazısı gönderilmiştir. İzinler alındıktan sonra anketler araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

1995-1996 öğretim yılında başlayan anket uygulaması, 1996-1997 öğretim yılı bahar döneminde bitirilmiştir.

İstatistiksel değerlendirmeler yapılmadan önce anketlerin doğru ve geçerli doldurulup doldurulmadığı kontrol edilmiştir. Sonuç olarak, uygulanan 1500 anketin, 1434' ü dönmüş, 1196 öğrenci anketinin incelenmeye değer bulunmuştur. Bu oran, uygulanan anketlerin % 70'ine tekabül etmektedir.

Uygulanan anketlerden elde edilen veriler kodlanarak bilgisayara girilmiş ve bazı istatistiksel tekniklerden yararlanılarak analiz edilmiştir. Anketteki soruların analizi alt problemlere göre yapılmıştır. Önce, bütün soruların frekans dağılımları çıkarılmış ve yüzdeler değeri bulunmuştur.

Meslek seçimini yapan öğrencilerin görüşleri arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla χ^2 (kay kare) tekniği kullanılmıştır. Her anket sorusu için ayrı bir tablo oluşturulmuş ve tabloların altında "s" significance değeri, "SD" serbestlik derecesi, "P" pearson değeri ile 0,05 kabul edilen anlamlılık düzeyine göre değeri yazılmış, yorumlamaları yapılmıştır.

Araştırma ile ilgili tüm hesaplamalar ve çözümlenmeler , Gaziantep Üniversitesi Öğretim üyesi Hikmet Y. CELKAN yönetiminde, araştırmacı tarafından, SPSS for Windows 6.00 programından faydalanılarak yapılmıştır.

11. BULGULAR VE YORUMLAR

Tablo 1
Meslek Seçimi İle Cinsiyet İlişkisi

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖY.M	SAĞ	TEK	Diş	
ERK	304	28	145	17	38	14	6	30		68	16	666
	45,6	4,2	21,8	2,6	5,7	2,1	,9	4,5		10,2	2,4	55,7
	58,1	70,0	65,0	21,0	50,7	48,3	20,7	62,5		93,2	8,5	
	25,4	2,3	12,1	1,4	3,2	1,2	,5	2,5		5,7	1,3	
KIZ	219	12	78	64	37	15	23	18	42	5	17	530
	41,3	2,3	14,7	12,1	7,0	2,8	4,3	3,4	7,9	,9	3,2	44,3
	41,9	30,0	35,0	79,0	49,3	51,7	79,3	37,5	100,0	6,8	51,5	
	18,3	1,0	6,5	5,4	3,1	1,3	1,9	1,5	3,5	,4	1,4	
	Ki kare= 163				SD=10			P < .05				1196 100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %43.7'si öğretmenlik mesleğini seçmişlerdir. Bu öğrencilerin %25.4'ü erkek, %18.3'ü kızdır. Veterinerlik mesleğini seçen öğrenciler örneklemin %3.3'ünü oluşturmaktadırlar. Bu öğrencilerin %2.3'ü erkek, %1.0'i kızdır. Mühendislik mesleğini seçen öğrenciler örneklemin %18.6'sını oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin %12.1'i erkek, %6.5'i ise kızdır. İktisat mesleğini seçen öğrenciler örneklemin %6.8'ini oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin %1.4'ü erkek, %5.4'ü kızdır. İlahiyatçıların örneklemdaki oranı %6.3'tür. Bu öğrencilerin %3.2'si erkek, %3.1'i kızdır. Tıpçıların örneklemdaki oranı %2.4'tür. Bu öğrencilerin %1.2'si erkek, %1.3'ü kızdır. Hukukçuların örneklemdaki oranı %2.4'tür. Bu öğrencilerin %0.5'i erkek, %1.9'u kızdır. Özel yetenekle kazanılan meslekleri seçen öğrencilerin örneklemdaki oranı %4.0'tür. Bu öğrencilerin %2.5'i erkek %1.5'i kızdır. Sağlık bilimleri personeli olmak isteyen öğrencilerin örneklemdaki oranı %3.5'tir. Bu öğrencilerin tamamı kızdır. Teknik eğitimci olmak isteyen öğrencilerin örneklemdaki oranı %6.1'dir. Bu öğrencilerin %5.7'si erkek %0.4'ü kızdır. Diş hekimi olmak isteyenlerin örneklemdaki oranı %2.8'dir. Bu öğrencilerin %1.3'ü erkek, %1.4'ü kızdır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimiyle cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Çalışma şartlarının belirlediği avantaj veya dezavantajlar ğrenci kontenjanlarının cinsiyete göre sınırlılık göstermesi gibi etkenlere rağmen, öğrencilerin cinsiyete göre farklılık gösteren meslekler seğtiği görülmektedir. Bazı mesleklerde (ğretmenlik gibi) ok farklı olmayan, bazı mesleklerde ise (Sağlık Bilimleri Personeli gibi) sadece bayanların seğtiği meslekler bulunmaktadır. Sonuç itibariyle genel olarak meslek seçimiyle cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 2
Meslek Seçimi İle Yaş Arasındaki İlişkisi

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İK	ILA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	Diş	
20 YAŞ VE ALTI	26 40,0 5,0 2,2	5 7,7 12,5 ,4	8 12,3 3,6 ,7	2 3,1 2,5 ,2	6 9,2 8,0 ,5		9 13,8 31,0 ,8	2 3,1 4,2 ,2	2 3,1 4,8 ,2	3 4,6 4,1 ,3	2 3,1 6,1 ,2	65 5,4
21-22 YAŞ	220 39,1 42,1 18,4	8 1,4 20,0 ,7	102 18,1 45,7 8,5	50 8,9 61,7 4,2	57 10,1 76,0 4,8	13 2,3 44,8 1,1	13 2,3 44,8 1,1	22 3,9 45,8 1,8	33 5,9 78,6 2,8	31 5,5 42,5 2,6	14 2,5 42,4 1,2	563 47,1
23-25 YAŞ	215 48,4 41,1 18,0	23 5,2 57,5 1,9	94 21,2 42,2 7,9	23 5,2 28,4 1,9	4 ,9 5,3 ,3	13 2,9 44,8 1,1	4 ,9 13,8 ,3	19 4,3 39,6 1,6	6 1,4 14,3 ,5	28 6,3 38,4 2,3	15 3,4 45,5 1,3	444 37,1
26-28 YAŞ	49 54,4 9,4 4,1	3 3,3 7,5 ,3	14 15,6 6,3 1,2	3 3,3 3,7 ,3		3 3,3 10,3 ,3	1 1,1 3,4 ,1	5 5,6 10,4 ,4		10 11,1 13,7 ,8	2 2,2 6,1 ,2	90 7,5
29-31 YAŞ	9 40,9 1,7 ,8	1 4,5 2,5 ,1	2 9,1 ,9 ,2	3 13,6 3,7 ,3	4 18,2 5,3 ,3		2 9,1 6,9 ,2		1 4,5 2,4 ,1			22 1,8
32 VE ÜZERİ YAŞ	4 33,3 ,8 ,3		3 25,0 1,3 ,3		4 33,3 5,3 ,3					1 8,3 1,4 ,1		12 1,0
	Ki kare = 173					SD = 50		p < .05			1196 100,0	

Araştırmada, seçilen mesleklerle yaşlara göre dağılımı şu şekildedir: Öğretmelik mesleğini seçen öğrencilerin %2.2'si yirmi yaşın altında, %18.4'ü 21-22 yaş grubunda, % 48.0' i 23-25 yaş grubunda, %4.1'i 26-28 yaş grubunda, % 0.8'i 29 ve üzeri yaş grubunda dır. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin % 0.4'ü 20 yaşın altında, % 0.7' si 21-22 yaş grubunda, % 1.9'u 23-25 yaş grubunda, % 0.3' ü 26-28 yaş grubunda, % 0.1' i 29 ve üzeri yaş grubundadır. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin % 0.7'si 20 yaşın altında, % 8.5' i 21-22 yaş grubunda, % 7.9' u 23-25 yaş grubunda, % 1.2' si 26-28 yaş grubunda, %0.2' si 29 ve üzeri yaş grubundadır. İktisatçıların % 0.2' si 20 yaşın altında, %4.2'si 21-22 yaş grubunda, % 1.9' u 23-25 yaş grubunda, % 0.3' ü 26-28 yaş grubunda, % 0.3' ü 29 ve üzeri yaş

grubundadır. İlahiyatçıların örneklemedeki oranı %6.3' tür. Bunların : % 0.5' i yirmi yaşın altında, %4.8' i 21-22 yaş grubunda, % 0.3'ü 23-25 yaş grubunda, , % 0.3'ü 29 ve üzeri yaş grubundadır. 26-28 yaş grubunda öğrenci yoktur. Tıpçıların örneklemedeki oranı % 2.2'dir. Bunların: %1.1' i 21-22 yaş grubunda, , % 0.1' i 23-25 yaş grubunda, % 0.3'ü 26-28 yaş grubundadır. 20 yaşın altında , 29 ve üzeri yaş grubunda öğrenci yoktur. Hukukçuların örneklemedeki oranı %2.5' tir. Bunların % 0.8'i 20 yaşın altında, , %1.1'i 21-22 yaş grubunda, , % 0.3'ü 23-25 yaş grubunda, , % 0.1'i 26-28 yaş grubunda, , % 0.2'si 29 ve üzeri yaş grubundadır. Özel yetenekle girilen mesleklerin örneklemedeki oranı %4 tür. Bu öğrencilerin , % 0.2'si 20 yaşın altında, , % 1.8'i 21-22 yaş grubunda, , % 1.6'sı 23-25 yaş grubunda, % 0.4'ü 26-28 yaş grubunda, , % 0.3'ü 23-25 yaş grubundadır. 29 ve üzeri yaş grubunda öğrenci yoktur.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimiyle yaşları arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Türkiye'de Yüksek Öğretim Kurumlarının son sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin yaş ortalaması 21-23' tür. Normal şartlar altında hiç süre kaybı olmadan yapılan bu tespit çok sayıda öğrenci için geçerlidir. Araştırmada elde edilen bulgular da bu görüşü desteklemektedir. Öğrencilerin % 84.2' si, 21-25 yaş grubundadır.

Tablo 3
Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
SON SINIF	1172	98.0	98.0	98.0
UZATMALI	24	2.0	2.0	100.0
Toplam	1196	100.0	100.0	

Araştırma, üniversitelerin son sınıflarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Son sınıf konumunda olup da mezun olamamış, okulunu uzatmış, öğrenciler de araştırma kapsamına alınmıştır. Bu nedenle, öğrencilerin %98'i son sınıfta, %2.0'si ise, okulunu uzatmış öğrencilerdir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu mezuniyet konumundadır. Mezun olamayacak konumda çok az sayıda öğrenci bulunmaktadır. Bu da, öğrencilerin herşeye rağmen seçmiş oldukları meslek için aldıkları yüksek öğretim formasyonunu başarıyla tamamlayabildiklerini göstermektedir.

Tablo 4
Meslek Çeşitlerinin Dağılımı

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
ÖĞR	523	43.7	43.7	43.7
VET	40	3.3	3.3	47.1
MÜH	223	18.6	18.6	65.7
İKT	81	6.8	6.8	72.5
İLA	75	6.3	6.3	78.8
TIP	29	2.4	2.4	81.2
HUK	29	2.4	2.4	83.6
ÖYM	48	4.0	4.0	87.6
SAĞ	42	3.5	3.5	91.1
TEK	73	6.1	6.1	97.2
DİŞ	33	2.8	2.8	100.0
Toplam	1196	100.0	100.0	

Araştırmanın yapıldığı evreni oluşturan öğrencilerin yarısına yakın bir kısmı, eğitim fakülteleri ve fen-edebiyat fakültelerine devam etmektedir. Fen-edebiyat fakültelerine devam eden öğrencilerin büyük bir çoğunluğu öğretmen olmak istediklerini belirttiği için, öğretmenlik tercihini yapan öğrencilerin sayısı daha da artmıştır. Örneklem % 43.7'sini öğretmenler, %18.6'sını mühendisler, %6.8'ini iktisadi ve idari bilimler, % 6.3'ünü ilahiyatçılar, %6.1'ini teknik eğitim, %4.0'ünü özel yetenekle girilen bölümler (resim, müzik, beden eğitimi), %3.5'ini sağlık personelliğini, % 3.3'ünü veterinerler, 2.8'ini Diş hekimleri, %2.4'ünü hukuk, % 2.4'ünü de tıp fakültesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo 5
Meslek Seçimi İle Barındıkları Yer Arasındaki İlişki

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DIŞ	
AİLE	100	13	77	6	9	3	10	16	2	7	15	258
YANI	38,8	5,0	29,8	2,3	3,5	1,2	3,9	6,2	,8	2,7	5,8	21,6
	19,1	32,5	34,5	7,4	12,0	10,3	34,5	33,3	4,8	9,6	45,5	
	8,4	1,1	6,4	,5	,8	,3	,8	1,3	,2	,6	1,3	
YURT	167	9	78	49	44	16	4	12	28	33	6	446
	37,4	2,0	17,5	11,0	9,9	3,6	,9	2,7	6,3	7,4	1,3	37,3
	31,9	22,5	35,0	60,5	58,7	55,2	13,8	25,0	66,7	45,2	18,2	
	14,0	,8	6,5	4,1	3,7	1,3	,3	1,0	2,3	2,8	,5	
PANSİYON	10	6	3		1			1				21
	47,6	28,6	14,3		4,8			4,8				1,8
	1,9	15,0	1,3		1,3			2,1				
	,8	,5	,3		,1			,1				
OTEL	19		1	2	3		3	2	3			33
	57,6		3,0	6,1	9,1		9,1	6,1	9,1			2,8
	3,6		,4	2,5	4,0		10,3	4,2	7,1			
	1,6		,1	,2	,3		,3	,2	,3			
KIRALIK EV	219	12	57	24	18	9	10	15	9	32	11	416
	52,6	2,9	13,7	5,8	4,3	2,2	2,4	3,6	2,2	7,7	2,6	34,8
	41,9	30,0	25,6	29,6	24,0	31,0	34,5	31,3	21,4	43,8	33,3	
	18,3	1,0	4,8	2,0	1,5	,8	,8	1,3	,8	2,7	,9	
AKRABA YANI	8		7			1	2	2		1	1	22
	36,4		31,8			4,5	9,1	9,1		4,5	4,5	1,8
	1,5		3,1			3,4	6,9	4,2		1,4	3,0	
	,7		,6			,1	,2	,2		,1	,1	
	Ki kare = 207											1196
	- SD = 50											100,0
	P< .05											

Araştırmaya katılan; öğretmen olmak isteyen öğrencilerin, % 8.4'ü ailesinin yanında kalmakta, %14.0'ü öğrenci yurtlarında, % 2.4'ü pansiyon ve otellerde %18.3'ü de kiralık evlerde kalmaktadır. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin % 1.1'i ailelerinin yanında % 0.8'i öğrenci yurtlarında % 0.5'i pansiyon ve otellerde % 1.0'i de kiralık evlerde kalmaktadır. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin % 6.4'ü ailesinin yanında, % 6.5'i öğrenci yurtlarında %0.4'ü otel ve pansiyonlarda % 4.8'i kiralık evlerde kalmaktadır. İktisatçıların % 0.5'i ailelerinin yanında, %4.1'i öğrenci yurtlarında, %0.2'si otel ve pansiyonlarda, %2.0'si kiralık evlerde kalmaktadır. İlahiyatçıların %0.8'i ailelerinin yanında %3.7'i öğrenci yurtlarında, %0.4'ü otel ve pansiyonlarda, %1.5'i kiralık evlerde kalmaktadır. Tıpçıların %0.3'ü

ailelerinin yanında %1.3'ü öğrenci yurtlarında, % 0.8'i kiralık evlerde kalmaktadır. Hukukçuların %0.8'i ailelerinin yanında, %0.3'ü öğrenci yurtlarında, % 0.3'ü otel ve pansiyonlarda, % 0.8'i kiralık evlerde kalmaktadır. Özel yetenekle kazanılan meslekleri seçen öğrencilerin % 1.3'ü ailelerinin yanında, %1.0'i öğrenci yurtlarında, %0.3'ü otel ve pansiyonlarda, %1.3'ü kiralık evlerde kalmaktadır. Sağlık bilimleri personeli olmak isteyenlerin % 0.2'si ailelerinin yanında, %2.3'ü öğrenci yurtlarında, % 0.3'ü otel ve pansiyonlarda, % 0.8'i kiralık evlerde kalmaktadırlar. Teknik öğretmen olmak isteyenlerin % 0.6'sı ailelerinin yanında, %2.8'i öğrenci yurtlarında, %2.7'si kiralık evlerde kalmaktadırlar. Diş hekimi olmak isteyen öğrencilerin %1.3'ü ailelerinin yanında, % 0.5'i öğrenci yurtlarında , %0.9'u kiralık evlerde kalmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; meslek seçimiyle öğrencinin barındığı yer arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Öğrencilerin % 72.1'inin yurtlarda ve kiraladıkları evlerde kalması, onların çoğunluğunun şehir dışından geldiğini ortaya koymaktadır. Barınak olarak çoğunluluğun yurtları seçtiği görülmektedir. Doğu-Güneydoğu Anadolu Bölgesinin iklim şartları göz önünde tutulduğunda bu sonucu da normal karşılanabilir.

Tablo 6
Meslek Seçimiyle Aile İkamet Yeri Arasındaki İlişki

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DİŞ	
N. Y. MS. KOLAYLAŞTIRDI	117	5	36	11	2	3	9	8	6	16	7	220
	53,2	2,3	16,4	5,0	,9	1,4	4,1	3,6	2,7	7,3	3,2	18,4
	22,4	12,5	16,1	13,6	2,7	10,3	31,0	16,7	14,3	21,9	21,2	
	9,8	,4	3,0	,9	,2	,3	,8	,7	,5	1,3	,6	
N. Y. TARIM DIŞI MS. YÖNELTİ	44	5	21	7	5	7		5	6	11	2	113
	38,9	4,4	18,6	6,2	4,4	6,2		4,4	5,3	9,7	1,8	9,4
	8,4	12,5	9,4	8,6	6,7	24,1		10,4	14,3	15,1	6,1	
	3,7	,4	1,8	,6	,4	,6		,4	,5	,9	,2	
N. Y. MS. OLUMLU ETKİLEDİ	161	15	54	28	17	10	15	18	12	22	11	363
	44,4	4,1	14,9	7,7	4,7	2,8	4,1	5,0	3,3	6,1	3,0	30,4
	30,8	37,5	24,2	34,6	22,7	34,5	51,7	37,5	28,6	30,1	33,3	
	13,5	1,3	4,5	2,3	1,4	,8	1,3	1,5	1,0	1,8	,9	
N. Y. MS. OLUMSUZ ETKİLEDİ	166	14	90	31	45	8	4	11	14	22	12	417
	39,8	3,4	21,6	7,4	10,8	1,9	1,0	2,6	3,4	5,3	2,9	34,9
	31,7	35,0	40,4	38,3	60,0	27,6	13,8	22,9	33,3	30,1	36,4	
	13,9	1,2	7,5	2,6	3,8	,7	,3	,9	1,2	1,8	1,0	
CEVAPSIZ	35	1	22	4	6	1	1	6	4	2	1	83
	42,2	1,2	26,5	4,8	7,2	1,2	1,2	7,2	4,8	2,4	1,2	6,9
	6,7	2,5	9,9	4,9	8,0	3,4	3,4	12,5	9,5	2,7	3,0	
	2,9	,1	1,8	,3	,5	,1	,1	,5	,3	,2	,1	
	Ki kare = 79		SD = 40			P < .05						1196 100,0

Öğrencilerin ailelerinin ikamet ettiği yerin mesleklere göre dağılımı şu şekildedir: Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin 4.5'i köylerde, % 1.5'i nahiyelerde, %10.5'i ilçe merkezinde, %26.8'i il merkezinde, %0.4'ü ise diğer yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin %0.3'ü köyde, %0.3'ü nahiyede, %1.1'i ilçe merkezinde, %1.6'sı il merkezinde, %0.1'i ise diğer yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin %1.6'sı köylerde, %0.8'i nahiyelerde, %3.1'i ilçe merkezinde, %13.0'ü il merkezinde, % 0.2'si diğer yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. İktisatçıların %0.6'sı köylerde, %0.4'ü nahiyelerde, %2.1'i ilçe merkezinde, % 3.5'i il merkezlerinde, %0.2'si diğer yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. İlahiyatçıların %0.7'si köylerde, %0.8'i nahiyelerde, %1.4'ü ilçe merkezlerinde, %3.2'si il merkezlerinde, %0.3'ü diğer yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Tıpçıların %0.6'sı köylerde, %0.1'i nahiyelerde, %0.7'si ilçe merkezlerinde, %1.1'i il merkezlerinde

yaşamaktadır. Hukukçuların %0.3'ü ilçe merkezlerinde, %2.1'i il merkezlerinde yaşamaktadırlar. Özel yetenekle girilen meslekleri tercih eden öğrencilerin % 0.6'sı köylerde, %0.3'ü nahiyelerde, % 0.7'si ilçe merkezlerinde, %2.1'i il merkezlerinde, %0.2'si diğer yerleşim yerlerinde yaşamaktadırlar. Sağlık personeli olmak isteyen öğrencilerin %0.1'i köylerde, % 0.2'si nahiyelerde, %1.1'i ilçe merkezlerinde, %2'si il merkezlerinde, %0.2'si diğer yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Teknik öğretmen olmak isteyen öğrencilerin %0.7'si köylerde, %0.1'i nahiyelerde, 1.1'i ilçe merkezlerinde, %4.3'ü il merkezlerinde yaşamaktadırlar. Diş hekimi olmak isteyen öğrencilerin %0.1'i köylerde, %0.2'si nahiyelerde, %0.1'i ilçe merkezinde, %2.4'ü il merkezinde yaşamaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimiyle ailesinin ikamet ettiği yer arasında anlamlı ilişki görülmektedir. Bu bulgular, değişen toplum ve sosyo-ekonomik gelişmelerin şehirleşmeye doğru kaydığı görüşünü desteklemektedir.

Tablo 7
Öğrencilerin Ebeveynlerinin Yaşadığı Şehrin Büyüklüğü

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖGM	SAG	TEK	DIŞ	Toplam
2000 ALTINDA	42	8	12	7	9	2		5	5	7	1	98
	42,9	8,2	12,2	7,1	9,2	2,0		5,1	5,1	7,1	1,0	8,2
	8,0	2,0	5,4	8,6	12,0	6,9		10,4	11,9	9,6	3,0	
	3,5	,7	1,0	,6	,8	,2		,4	,4	,6	,1	
3 BİN 50 BİN	125	5	29	25	23	5	2	9	11	8	2	244
	51,2	2,0	11,9	10,2	9,4	2,0	,8	3,7	4,5	3,3	,8	20,4
	23,9	12,5	13,0	30,9	30,7	17,2	6,9	18,8	26,2	11,0	6,1	
	10,5	,4	2,4	2,1	1,9	,4	,2	,8	,9	,7	,2	
51 BİN 100 BİN	45	6	20	6	7	5	5	2	5	1	2	104
	43,3	5,8	19,2	5,8	6,7	4,8	4,8	1,9	4,8	1,0	1,9	8,7
	8,6	15,0	9,0	7,4	9,3	17,2	17,2	4,2	11,9	1,4	6,1	
	3,8	,5	1,7	,5	,6	,4	,4	,2	,4	,1	,2	
101 BİN 150 BİN	15		2	5	4	1	2	1	3	7	2	42
	35,7		4,8	11,9	9,5	2,4	4,8	2,4	7,1	16,7	4,8	3,5
	2,9		,9	6,2	5,3	3,4	6,9	2,1	7,1	9,6	6,1	
	1,3		,2	,4	,3	,1	,2	,1	,3	,6	,2	
151 BİN 200 BİN	18		2	5		1	1	2	4	1	1	35
	51,4		5,7	14,3		2,9	2,9	5,7	11,4	2,9	2,9	2,9
	3,4		,9	6,2		3,4	3,4	4,2	9,5	1,4	3,0	
	1,5		,2	,4		,1	,1	,2	,3	,1	,1	
201 BİN 250 BİN	5		4	1		1		2				13
	38,5		30,8	7,7		7,7		15,4				1,1
	1,0		1,8	1,2		3,4		4,2				
	,4		,3	,1		,1		,2				
251 BİN 300 BİN	115	15	118	7	16	8	1	14	4	19	5	322
	35,7	4,7	36,6	2,2	5,0	2,5	,3	4,3	1,2	5,9	1,6	26,9
	22,0	37,5	52,9	8,6	21,3	27,6	3,4	29,2	9,5	26,0	15,2	
	9,6	1,3	9,9	,6	1,3	,7	,1	1,2	,3	1,6	,4	
301 BİN 350 BİN	8		5	2		1		2		5		23
	34,8		21,7	8,7		4,3		8,7		21,7		1,9
	1,5		2,2	2,5		3,4		4,2		6,8		
	,7		,4	,2		,1		,2		,4		
350 BİN VE ÜZERİ	150	6	31	23		5	18	11	10	25	20	315
	47,6	1,9	9,8	7,3		1,6	5,7	3,5	3,2	7,9	6,3	26,3
	28,7	15,0	13,9	28,4		17,2	62,1	22,9	23,8	34,2	60,6	
	12,5	,5	2,6	1,9		,4	1,5	,9	,8	2,1	1,7	

Öğretmen olmak isteyen öğrencilerin ikamet ettiği yerin nüfusu incelendiğinde sonuçlar şöyledir: Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin %3.5'i iki binin altındaki yerleşim yerlerinde, %10.5'i üçbin-ellibin nüfuslu yerlerde, %3.8'i ellibirbin-yüzbin nüfuslu yerlerde, %1.3'ü nüfusu yüzbirbin-yüzellibin arasındaki yerlerde, %1.5'i yüzellibirbin- ikiyüzbin nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. %0.4'ü ikiyüzbin-ikiyüzellibin yerleşim yerlerinde, %9.6'sı ikiyüzellibirbin-üçyüzbin nüfuslu yerlerde, %0.7'si üçyüzbirbin-üçyüzellibin nüfuslu yerlerde, %12.5'i nüfusu

üçyüzellibin ve üzeri nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin %0.7'si iki binin altındaki yerleşim yerlerinde, %0.4'ü üçbin-ellibin nüfuslu yerlerde, %0.5'i ellibirbin-yüzbin nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. %1.3'ü ikiyüzellibirbin-üçyüzbin nüfuslu yerlerde, %0.5'i nüfusu üçyüzellibin ve üzeri nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin %1.0'i iki binin altındaki yerleşim yerlerinde, %2.4'ü üçbin-ellibin nüfuslu yerlerde, %1.7'si ellibirbin-yüzbin nüfuslu yerlerde, %0.2'si nüfusu yüzbirbin-yüzellibin arasındaki yerlerde, 0.2'si yüzellibirbin- ikiyüzbin nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. %0.3'ü ikiyüzbin-ikiyüzellibin yerleşim yerlerinde, %9.9'u ikiyüzellibirbin-üçyüzbin nüfuslu yerlerde, %0.4'ü üçyüzbirbin-üçyüzellibin nüfuslu yerlerde, %2.6'sı nüfusu üçyüzellibin ve üzeri nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin %0.6'sı iki binin altındaki yerleşim yerlerinde, %2.1'i üçbin-ellibin nüfuslu yerlerde, %0.5'i ellibirbin-yüzbin nüfuslu yerlerde, %0.4'ü nüfusu yüzbirbin-yüzellibin arasındaki yerlerde, 0.4'ü yüzellibirbin-ikiyüzbin nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. %0.1'i ikiyüzbin-ikiyüzellibin yerleşim yerlerinde, %0.6'sı ikiyüzellibirbin-üçyüzbin nüfuslu yerlerde, %0.2'si üçyüzbirbin-üçyüzellibin nüfuslu yerlerde, %1.9'u nüfusu üçyüzellibin ve üzeri nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin %0.8'i iki binin altındaki yerleşim yerlerinde, %1.9'u üçbin-ellibin nüfuslu yerlerde, %0.6'sı ellibirbin-yüzbin nüfuslu yerlerde, %0.3'ü nüfusu yüzbirbin-yüzellibin arasındaki yerlerde, yaşamaktadır. %1.3'ü ikiyüzellibirbin-üçyüzbin nüfuslu yerlerde, %1.3'ü nüfusu üçyüzellibin ve üzeri nüfuslu yerlerde yaşamaktadır Tıp mesleğini seçen öğrencilerin %0.2'si iki binin altındaki yerleşim yerlerinde, %0.4'ü üçbin-ellibin nüfuslu yerlerde, %0.4'ü ellibirbin-yüzbin nüfuslu yerlerde, %0.1'i nüfusu yüzbirbin-yüzellibin arasındaki yerlerde, 0.1'i yüzellibirbin- ikiyüzbin nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. %0.1'i ikiyüzbin-ikiyüzellibin yerleşim yerlerinde, %0.7'si ikiyüzellibirbin-üçyüzbin nüfuslu yerlerde, %0.1'i üçyüzbirbin-üçyüzellibin nüfuslu yerlerde, %0.4'ü nüfusu üçyüzellibin ve üzeri nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin %0.2'si üçbin-ellibin nüfuslu yerlerde, %0.4'ü ellibirbin-yüzbin nüfuslu yerlerde, %0.2'si nüfusu yüzbirbin-yüzellibin arasındaki yerlerde, 0.1'i yüzellibirbin- ikiyüzbin nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. %0.1'i ikiyüzellibirbin-üçyüzbin nüfuslu yerlerde, %1.5'i nüfusu üçyüzellibin ve üzeri nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. Özel

yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin %0.4'ü iki binin altındaki yerleşim yerlerinde, %0.8'i üçbin-ellibin nüfuslu yerlerde, %0.2'si ellibirbin-yüzbin nüfuslu yerlerde, %0.1'i nüfusu yüzbirbin-yüzellibin arasındaki yerlerde, 0.2'si yüzellibirbin-ikiyüzbin nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. %0.2'si ikiyüzbin-ikiyüzellibin yerleşim yerlerinde, %1.2'si ikiyüzellibirbin-üçyüzbin nüfuslu yerlerde, %0.2'si üçyüzbirbin-üçyüzellibin nüfuslu yerlerde, %0.9'u nüfusu üçyüzellibin ve üzeri nüfuslu yerlerde yaşamaktadır.

Sağlık Bilimleri personeli olmak isteyen öğrencilerin %0.8'i büyük şehirde, %1.3'ü orta büyüklükte bir şehirde, %1.4'ü küçük şehirde yaşamaktadır. Teknik öğretmen olmak isteyen öğrencilerin %2.3'ü büyük şehirde, %3.0'ü orta büyüklükte bir şehirde, %0.8'i küçük bir şehirde yaşamaktadır. Diş hekimi olmak isteyen öğrencilerin %1.7'si büyük şehirde, %0.7'si orta büyüklükte bir şehirde, %0.4'ü küçük şehirde yaşamaktadır.

Tablo 8
Meslek Seçimiyle Ailenin İkamet Ettiği Şehrin Büyüklük İlişkisi

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	Diş	
BÜYÜK ŞEHİR	165	7	38	28	17	9	20	10	9	28	20	351
	47,0	2,0	10,8	8,0	4,8	2,6	5,7	2,8	2,6	8,0	5,7	29,3
	31,5	17,5	17,0	34,6	22,7	31,0	69,0	20,8	21,4	38,4	60,6	
	13,8	,6	3,2	2,3	1,4	,8	1,7	,8	,8	2,3	1,7	
ORTA BÜYÜK ŞEHİR	253	23	147	35	32	12	3	31	16	36	8	596
	42,4	3,9	24,7	5,9	5,4	2,0	,5	5,2	2,7	6,0	1,3	49,8
	48,4	57,5	65,9	43,2	42,7	41,4	10,3	64,6	38,1	49,3	24,2	
	21,2	1,9	12,3	2,9	2,7	1,0	,3	2,6	1,3	3,0	,7	
KÜÇÜK ŞEHİR	105	10	38	18	26	8	6	7	17	9	5	249
	42,2	4,0	15,3	7,2	10,4	3,2	2,4	2,8	6,8	3,6	2,0	21,8
	20,1	25,0	17,0	22,2	34,7	27,6	21,7	14,6	40,5	12,3	15,2	
	8,8	,8	3,2	1,5	2,2	,7	,5	,6	1,4	,8	,4	
	Ki kare = 99					SD = 20		P < .05			1196 100,0	

Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin %13.8'i büyük şehirde, %21.2'si orta büyüklükte bir şehirde, %8.8'i ise küçük şehirde yaşamaktadır. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin %0.6'sı büyük şehirde, %1.9'u orta büyüklükte bir şehirde, %0.8'i küçük şehirde yaşamaktadır. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin %3.2'si büyük şehirde, %12.3'ü orta büyüklükte bir şehirde, %3.2'si küçük şehirde yaşamaktadır. İktisatçıların %2.3'ü büyük şehirde, %2.9'u orta büyüklükte bir şehirde, %1.5'i küçük şehirde yaşamaktadır. İlahiyatçıların %1.4'ü büyük şehirde, %2.7'si orta büyüklükte bir şehirde, %2.2'si küçük şehirde yaşamaktadır. Tıpçıların %0.8'i büyük şehirde, %1.0'i orta büyüklükte bir şehirde, %0.7'si küçük şehirde yaşamaktadır. Hukukçuların %1.7'si büyük şehirde, %0.3'ü orta büyüklükte bir şehirde, %0.5'i küçük şehirde yaşamaktadır. Özel yeteneklere göre girilen meslekleri seçen öğrencilerin %0.8'i büyük şehirde, %2.6'sı orta büyüklükte bir şehirde, %0.6'sı küçük şehirde yaşamaktadır. Sağlık Bilimleri personeli olmak isteyen öğrencilerin %0.8'i büyük şehirde, %1.3'ü orta büyüklükte bir şehirde, %1.4'ü küçük şehirde yaşamaktadır. Teknik öğretmen olmak isteyen öğrencilerin %2.3'ü büyük şehirde, %3.0'ü orta büyüklükte bir şehirde, %0.8'i küçük

bir şehirde yaşamaktadır. Diş hekimi olmak isteyen öğrencilerin %1.7'si büyük şehirde, %0.7'si orta büyüklükte bir şehirde, %0.4'ü küçük şehirde yaşamaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; Öğrencilerin meslek seçimi ile ailelerinin ikamet ettiği il merkezinin nüfus yoğunluğu arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Öğrencilerin ailelerinin ikamet ettiği il merkezinin nüfus yoğunluğu dağılımı global olarak üç grupta ele alınmıştır. Bu dağılım analiz edildiğinde öğrencilerin yarısı orta büyüklükte bir şehirde yaşamaktadır. Meslek seçimiyle, mesleklere göre farklılık göstermekle birlikte, orta büyüklükteki şehirler arasında anlamlılık daha yüksek görülmektedir.

Tablo 9
Ailenin Oturduğu Ev-Yapı Türü

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DIŞ	
TOPRAK	28	2	12	4	18	2		9		2	1	78
	35,9	2,6	15,4	5,1	23,1	2,6		11,5		2,6	1,3	6,5
	5,4	5,0	5,4	4,9	24,0	6,9		18,8		2,7	3,0	
	2,3	2	1,0	3	1,5	2		8		2	1	
AHŞAP	9	7	10	3	10	3	1		2	1		46
	19,6	15,2	21,7	6,5	21,7	6,5	2,2		4,3	2,2		3,8
	1,7	17,5	4,5	3,7	13,3	10,3	3,4		4,8	1,4		
	,8	,6	,8	,3	,8	,3	,1		2	1		
KARGİR	3		13			1	2			7	1	27
	11,1		48,1			3,7	7,4			25,9	3,7	2,3
	,6		5,8			3,4	6,9			9,6	3,0	
	,3		1,1			,1	,2			,6	,1	
BETON	483	31	188	74	47	23	26	39	40	63	31	1045
	46,2	3,0	18,0	7,1	4,5	2,2	2,5	3,7	3,8	6,0	3,0	87,4
	92,4	77,5	84,3	91,4	62,7	79,3	89,7	81,3	95,2	86,3	93,9	
	40,4	2,6	15,7	6,2	3,9	1,9	2,2	3,3	3,3	5,3	2,6	
	Ki kare = 160		SD = 30				P < .05				1196 100 p	

Öğretmen olmak isteyen öğrencilerin %2.3'ü toprak (kerpiç) evlerde, %0.8'i ahşap evlerde, % 0.3'ü kargir evlerde, %40.4'ü beton evlerde oturmaktadır. Veteriner olmak isteyenlerin % 0.2'si toprak (kerpiç) evlerde, %0.6'sı ahşap evlerde, % 2.6'sı beton evlerde oturmaktadır. Mühendis olmak isteyenlerin %1.0'i toprak (kerpiç) evlerde, % 0.8'i ahşap evlerde, %1.1'i kargir evlerde, %15.7'si beton evlerde oturmaktadır. İktisatçı olmak isteyenlerin % 0.3'ü toprak (kerpiç) evlerde, %0.3'ü ahşap evlerde, %6.2'si beton evlerde oturmaktadır. İlahiyatçı olmak isteyenlerin %1.5'i toprak (kerpiç) evlerde, %0.8'i ahşap evlerde, %3.9'u da beton evlerde oturmaktadır. Tıpçıların %0.2'si toprak (kerpiç) evlerde, %0.3'ü ahşap evlerde, %0.1'i kargir evlerde, %1.9'u beton evlerde yaşamaktadır. Hukukçuların %0.1'i ahşap evlerde, %0.2'si kargir evlerde, %2.2'si beton evlerde yaşamaktadır. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin %0.8'i toprak evlerde, %3.3'ü de beton evlerde yaşamaktadır. Sağlık personeli olmak isteyen öğrencilerin %0.2'si

ahşap evlerde, %3.3'ü beton evlerde oturmaktadır. Teknik eğitimci olmak isteyen öğrencilerin %0.2'si toprak (kerpiç) evlerde, %0.1'i ahşap evlerde, %0.6'sı kargir evlerde, %5.3'ü beton evlerde oturmaktadır. Diş hekimi olmak isteyenlerin % 0.1'i toprak evlerde, %0.1'i kargir evlerde, %2.6'sı beton evlerde yaşamaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; meslek seçimiyle, öğrencilerin ailelerinin oturduğu ev (yapı türü) arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Değişen teknoloji ve hayat standardı insanların belli bir yapı türünde yaşamaya yöneltmektedir. Günümüz Türkiye'sinde yaşanılır konut yapı türü genellikle, betonarme yapılardır. Öğrencilerin %87.4' ünün ailelerinin bu tür konutlarda oturması gerçeği de bu görüşü desteklemektedir.

Tablo 10
Ailenin Oturduğu Ev Türü

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	Diş	
MÜSTAKİL EV	216	16	79	41	43	14	5	22	21	30	9	496
	43,5	3,2	15,9	8,3	8,7	2,8	1,0	4,4	4,2	6,0	1,8	41,5
	41,3	40,0	35,4	50,6	57,3	48,3	17,2	45,8	50,0	41,1	27,3	
	18,1	1,3	6,6	3,4	3,6	1,2	,4	1,8	1,8	2,5	,8	
APARTMAN DAİRESİ	274	18	128	33	25	10	24	23	18	39	23	615
	44,6	2,9	20,8	5,4	4,1	1,6	3,9	3,7	2,9	6,3	3,7	51,4
	52,4	45,0	57,4	40,7	33,3	34,5	82,8	47,9	42,9	53,4	69,7	
	22,9	1,5	10,7	2,8	2,1	,8	2,0	1,9	1,5	3,3	1,9	
KÖY EVİ	27	2	14	7	5	5		3	2	3	1	69
	39,1	2,9	20,3	10,1	7,2	7,2		4,3	2,9	4,3	1,4	5,8
	5,2	5,0	6,3	8,6	6,7	17,2		6,3	4,8	4,1	3,0	
	2,3	,2	1,2	,6	,4	,4		,3	,2	,3	,1	
YAYLA YA LIK	6	4	2		2				1	1		16
	37,5	25,0	12,5		12,5				6,3	6,3		1,3
	1,1	10,0	,9		2,7				2,4	1,4		
	,5	,3	,2		,2				,1	,1		
	Ki kare = 71			SD = 30				P < .05				1196 100,0

Öğretmen olmak isteyen öğrencilerin %18.1'i müstakil evlerde, %22.9'u apartman dairesinde, %2.8'i köy veya yayla evi gibi evlerde oturmaktadır. Veteriner olmak isteyen öğrencilerin %1.3'ü müstakil evlerde, %1.5'i apartman dairesinde, %0.5'i köy veya yayla evi gibi evlerde oturmaktadır. Mühendis olmak isteyen öğrencilerin % 6.6'sı müstakil evlerde, %10.7'si apartman dairesinde, %1.4'ü köy veya yayla evi gibi evlerde oturmaktadır. İktisatçı olmak isteyen öğrencilerin %3.4'ü müstakil evlerde, %2.8'i apartman dairesinde, %0.6'sı köy veya yayla evi gibi evlerde oturmaktadır. İlahiyatçı olmak isteyen öğrencilerin %3.6'sı müstakil evlerde, %2.1'i apartman dairesinde, %0.6'sı köy veya yayla evi gibi evlerde oturmaktadır. Tıpçı olmak isteyen öğrencilerin %1.2'si müstakil evlerde, %0.8'i apartman dairesinde, %0.4'ü köy veya yayla evi gibi evlerde oturmaktadır. Hukukçu olmak isteyen öğrencilerin %0.4'ü müstakil evlerde, %2.0'si apartman dairesinde, oturmaktadır. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin %1.8'i müstakil evlerde, %1.9'ü apartman dairesinde, %0.3'ü köy

veya yayla evi gibi evlerde oturmaktadır. Sağlık bilimleri personeli olmak isteyen öğrencilerin %1.8'i müstakil evlerde, %1.5'i apartman dairesinde, %0.3'ü köy veya yayla evi gibi evlerde oturmaktadır. Teknik öğretmen olmak isteyen öğrencilerin %2.5'i müstakil evlerde, %3.3'ü apartman dairesinde, % 0.4'ü köy veya yayla evi gibi evlerde oturmaktadır. Diş hekimi olmak isteyen öğrencilerin %0.8'i müstakil evlerde, %1.9'u apartman dairesinde, %0.1'i köy veya yayla evi gibi evlerde oturmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; meslek seçimi ile ailenin oturduğu ev tipi arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Öğrencilerin ailelerinin oturduğu ev tipinin büyük bir çoğunluğunu (%92.9) müstakil evler ve apartmanların oluşturması bundan önceki tespitleri de desteklemektedir. Bu tür konutlar, öncelikle apartman daireleri, şehirlerde görülen yapı türleridir. Bu da şehirleşme sürecinin varlığının işaret eden bir bulgudur.

Tablo 11
Evin Oda Sayısı

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	Diş	
TEK ODA	6 31,6 1,1 5		1 5,3 ,4 ,1		11 57,9 14,7 ,9					1 5,3 1,4 ,1		19 1,6
İKİ ODA	6 22,2 1,1 5	3 11,1 7,5 ,3	7 25,9 3,1 ,6		1 3,7 1,3 ,1	2 7,4 6,9 ,2		4 14,8 8,3 ,3		3 11,1 4,1 ,3	1 3,7 3,0 ,1	27 2,3
ÜÇ ODA	126 43,4 24,1 10,5	11 3,8 27,5 ,9	55 19,0 24,7 4,6	14 4,8 17,3 1,2	26 9,0 34,7 2,2	8 2,8 27,6 ,7	4 1,4 13,8 ,3	11 3,8 22,9 ,9	9 3,1 21,4 ,8	21 7,2 28,8 1,8	5 1,7 15,2 ,4	290 24,2
DÖRT ODA	294 44,1 56,2 24,6	16 2,4 40,0 1,3	129 19,3 57,8 10,8	57 8,5 70,4 4,8	28 4,2 37,3 2,3	13 1,9 44,8 1,1	19 2,8 65,5 1,6	25 3,7 52,1 2,1	27 4,0 64,3 2,3	36 5,4 49,3 3,0	23 3,4 69,7 1,9	667 55,8
BEŞ VE DAHA FAZLA ODA	91 47,2 17,4 7,6	10 5,2 25,0 ,8	31 16,1 13,9 2,6	10 5,2 12,3 ,8	9 4,7 12,0 ,8	6 3,1 20,7 ,5	6 3,1 20,7 ,5	8 4,1 16,7 ,7	6 3,1 14,3 ,5	12 6,2 16,4 1,0	4 2,1 12,1 ,3	193 16,1
	Ki kare = 139		SD = 40		P < .05						1196 100,0	

Öğretmen olmak isteyen öğrencilerin %1.0'i bir veya iki odalı evlerde, %10.5'i üç odalı evlerde, %24.6'sı dört odalı evlerde, %7.6'sı beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır. Veteriner olmak isteyen öğrencilerin %0.3'ü bir veya iki odalı evlerde, %0.9'u üç odalı evlerde, %1.3'ü dört odalı evlerde, %0.8'i beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır. Mühendis olmak isteyen öğrencilerin %0.7'si bir veya iki odalı evlerde, %4.6'sı üç odalı evlerde, %10.8'i dört odalı evlerde, %2.6'sı beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır. İktisatçı olmak isteyen öğrencilerin hiçbiri bir veya iki odalı evlerde oturmamakta, %1.2'si üç odalı evlerde, %4.8'i dört odalı evlerde, %0.8'i beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır. İlahiyatçı olmak isteyen öğrencilerin %1.0'i bir veya iki odalı evlerde, %2.2'si üç odalı evlerde, %2.3'ü dört odalı evlerde, %0.8'i beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır. Tıpçı olmak isteyen öğrencilerin %0.2'si bir veya iki odalı evlerde, %0.7'si üç odalı evlerde,

%1.1'i dört odalı evlerde, %0.5'i beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır. Hukukçu olmak isteyen öğrencilerin hiçbiri bir veya iki odalı evlerde oturmayıp, %0.3'ü üç odalı evlerde, %1.6'sı dört odalı evlerde, %0.5'i beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin %3'ü bir veya iki odalı evlerde, %0.9'u üç odalı evlerde, %2.1'i dört odalı evlerde, %0.7'si beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır. Sağlık Bilimleri personeli olmak isteyen öğrencilerin hiçbiri bir veya iki odalı evlerde oturmamaktadır. %0.8'i üç odalı evlerde, %2.3'ü dört odalı evlerde, %0.5'i beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır. Teknik öğretmen olmak isteyen öğrencilerin %0.4'ü bir veya iki odalı evlerde, %1.8'i üç odalı evlerde, %3.0'ü dört odalı evlerde, %1.0'i beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır. Diş hekimi olmak isteyen öğrencilerin %0.1'i bir veya iki odalı evlerde, %0.4'ü üç odalı evlerde, %1.9'u dört odalı evlerde, %0.3'ü beş ve daha fazla odalı evlerde oturmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre meslek seçimi ile öğrencilerin ailesinin oturduğu evin oda sayısı arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Öğrencilerin ailelerin çoğunluğunun oturduğu evler (%58.4), dört odalı, iki oda, bir salon olarak ifade edilen, büyüklüktedir. Bu da ailelerin sosyo-ekonomik yönden orta seviyede olduğunu göstermektedir. Çok küçük (bir iki oda) ve çok büyük (altı ve daha fazla odalı) evlerin oranının azlığı ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemesi açısından önemli bir ipucudur.

Tablo 12
Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumu

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DİŞ		
İLKOKUL	201	13	86	39	25	12	5	19	15	29	9	453	
	44,4	2,9	19,0	8,6	5,5	2,6	1,1	4,2	3,3	6,4	2,0	37,9	
	38,4	32,5	38,6	48,1	33,3	41,4	17,2	39,6	35,7	39,7	27,3		
	16,8	1,1	7,2	3,3	2,1	1,0	,4	1,6	1,3	2,4	,8		
ORTAOKUL	80	4	29	7	18	6	2	7	8	11	4	176	
	45,5	2,3	16,5	4,0	10,2	3,4	1,1	4,0	4,5	6,3	2,3	14,7	
	15,3	10,0	13,0	8,6	24,0	20,7	6,9	14,6	19,0	15,1	12,1		
	6,7	,3	2,4	,6	1,5	,5	,2	,6	,7	,9	,3		
LİSE VE DENGİ OKUL	79	5	49	12	14	6	7	9	9	19	4	213	
	37,1	2,3	23,0	5,6	6,6	2,8	3,3	4,2	4,2	8,9	1,9	17,8	
	15,1	12,5	22,0	14,8	18,7	20,7	24,1	18,8	21,4	26,0	12,1		
	6,6	,4	4,1	1,0	1,2	,5	,6	,8	,8	1,6	,3		
YÜKSEK OKUL	111	11	44	17	2	2	13	8	8	10	16	242	
	45,9	4,5	18,2	7,0	,8	,8	5,4	3	3,3	4,1	6,6	20,2	
	21,2	27,5	19,7	21,0	2,7	6,9	44,8	16,7	19,0	13,7	48,5		
	9,3	,9	3,7	1,4	,2	,2	1,1	,7	,7	,8	1,3		
OKULA GİTMEYEN OKUR-YAZAR DEĞİL	27	6	4	1	4	1		2	1	1		47	
	57,4	12,8	8,5	2,1	8,5	2,1		4,3	2,1	2,1		39	
	5,2	15,0	1,8	1,2	5,3	3,4		4,2	2,4	1,4			
	2,3	,5	,3	,1	,3	,1		,2	,1	,1			
OKULA GİTMEYEN OKUR-YAZAR	25	1	11	5	12	2	2	3	1	3		65	
	38,5	1,5	16,9	7,7	18,5	3,1	3,1	4,6	1,5	4,6		5,4	
	4,8	2,5	4,9	6,2	16,0	6,9	6,9	6,3	2,4	4,1			
	2,1	,1	,9	,4	1,0	,2	,2	,3	,1	,3			
Ki kare = 109											SD = 50	P < .05	1196 100,0

Öğretmen olmak isteyen öğrencilerin babalarının öğrenim durumu : %16.8'i ilkokul mezunu, %6.7'si orta okul mezunu, %6.6'sı lise ve dengi okul mezunu, %9.3'ü yüksek okul mezunu, % 2.3'ü okur yazar değildir. Veteriner olmak isteyen öğrencilerin babalarının öğrenim durumu : %1.1'i ilkokul mezunu, %0.3'ü orta okul mezunu, %0.4'ü lise ve dengi okul mezunu, %0.9'u yüksek okul mezunu, % 0.5'i okur-yazar değildir. Mühendis olmak isteyen öğrencilerin babalarının öğrenim durumu : %7.2'si ilkokul mezunu, %2.4'ü orta okul mezunu, %4.1'i lise ve dengi okul mezunu, %3.7'si yüksek okul mezunu, % 0.3'ü okur yazar değildir. İktisatçı olmak isteyen öğrencilerin babalarının öğrenim durumu : %3.3'i ilkokul mezunu,

%0.6'sı orta okul mezunu, %1.0'i lise ve dengi okul mezunu, %1.4'ü yüksek okul mezunu, % 0.1'i okur-yazar değildir. İlahiyatçı olmak isteyen öğrencilerin babalarının öğrenim durumu : %2.1'i ilkokul mezunu, %1.5'i orta okul mezunu, %1.2'si lise ve dengi okul mezunu, %0.2'si yüksek okul mezunu, % 0.3'ü okur-yazar değildir. Tıpçı olmak isteyen öğrencilerin babalarının öğrenim durumu : %1.0'i ilkokul mezunu, %0.5'i orta okul mezunu, %0.5'i lise ve dengi okul mezunu, %0.1'i yüksek okul mezunudur. Hukukçu olmak isteyen öğrencilerin babalarının öğrenim durumu : % 0.4'ü ilkokul mezunu, %0.2'si orta okul mezunu, %0.6'sı lise ve dengi okul mezunu, %1.1' yüksek okul mezunudur. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin babalarının öğrenim durumu : %1.6'sı ilkokul mezunu, %0.6'sı orta okul mezunu, %0.8'i lise ve dengi okul mezunu, %0.7'si yüksek okul mezunu, % 2'si okur-yazar değildir. Sağlık Bilimleri personeli olmak isteyen öğrencilerin babalarının öğrenim durumu : %1.3'ü ilkokul mezunu, %0.7'si orta okul mezunu, %0.8'i lise ve dengi okul mezunu, %0.7'si yüksek okul mezunu, % 0.1'i okur-yazar değildir. Teknik öğretmen olmak isteyen öğrencilerin babasının öğrenim durumu : %2.4'ü ilkokul mezunu, %0.9'u orta okul mezunu, %1.6'sı lise ve dengi okul mezunu, %0.8'i yüksek okul mezunu, % 0.1'i okur-yazar değildir. Dişhekimisi olmak isteyen öğrencilerin babalarının öğrenim durumu : %0.8'i ilkokul mezunu, %0.3'ü orta okul mezunu, %0.3'ü lise ve dengi okul mezunu, %1.3'ü yüksek okul mezunudur.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; meslek seçimi ile öğrencilerin babalarının öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Öğrencilerin çoğunluğunun babası ilkokul mezunudur (%37.9'u). üniversite mezunu babaların oranının ikinci sırada (%20.2) olduğu görülmektedir. Genel olarak öğrencilerin babalarının öğrenim durumuyla meslekler arasındaki anlamlı ilişki, her mesleğin, değişik oranlarda öğrenim düzeyinde olan babaları göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 13
Öğrencilerin Babalarının Mesleği

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DİŞ		
MEMUR	190	19	87	34	31	11	17	18	15	37	17	476	
	39,9	4,0	18,3	7,1	6,5	2,3	3,6	3,8	3,2	7,8	3,6	39,8	
	36,3	47,5	39,0	42,0	41,3	37,9	58,6	37,5	35,7	50,7	51,5		
	15,9	1,6	7,3	2,8	2,6	,9	1,4	1,5	1,3	3,1	1,4		
ESNAF	45	4	26	10	12	3	2	8		4		114	
	39,5	3,5	22,8	8,8	10,5	2,6	1,8	7,0		3,5		9,5	
	8,6	10,0	11,7	12,3	16,0	10,3	6,9	16,7		5,5			
	3,8	,3	2,2	,8	1,0	,3	,2	,7		,3			
ÇİFTÇİ	70	6	23	12	12	7		10	3	5	1	149	
	47,0	4,0	15,4	8,1	8,1	4,7		6,7	2,0	3,4	,7	12,5	
	13,4	15,0	10,3	14,8	16,0	24,1		20,8	7,1	6,8	3,0		
	5,9	,5	1,9	1,0	1,0	,6		,8	,3	,4	,1		
TÜCCAR	39	2	9	4		2	1	1	4	2	1	65	
	60,0	3,1	13,8	6,2		3,1	1,5	1,5	6,2	3,1	1,5	5,4	
	7,5	5,0	4,0	4,9		6,9	3,4	2,1	9,5	2,7	3,0		
	3,3	,2	,8	,3		,2	,1	,1	,3	,2	,1		
SERBEST MESLEK	59	2	32	11	10	1	5	5	7	6	6	144	
	41,0	1,4	22,2	7,6	6,9	,7	3,5	3,5	4,9	4,2	4,2	12,0	
	11,3	5,0	14,3	13,6	13,3	3,4	17,2	10,4	16,7	8,2	18,2		
	4,9	,2	2,7	,9	,8	,1	,4	,4	,6	,5	,5		
İŞÇİ I	54	5	36	5	4	5	4	3	3	14	2	135	
	40,0	3,7	26,7	3,7	3,0	3,7	3,0	2,2	2,2	10,4	1,5	11,3	
	10,3	12,5	16,1	6,2	5,3	17,2	13,8	6,3	7,1	19,2	6,1		
	4,5	,4	3,0	,4	,3	,4	,3	,3	,3	1,2	,2		
İŞÇİ II VE DİĞER	66	2	10	5	6			3	10	5	6	113	
	58,4	1,8	8,8	4,4	5,3			2,7	8,8	4,4	5,3	9,4	
	12,6	5,0	4,5	6,2	8,0			6,3	23,8	6,8	18,2		
	5,5	,2	,8	,4	,5			,3	,8	,4	,5		
Ki kare = 112											SD = 60	P < .05	1196 1000

Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %15.9'u memur, %3.8'i esnaf veya sanatkâr, %5.9'u çiftçi, %3.3'ü tüccar, %4.9'u serbest meslek sahibidir. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %1.6'sı memur, %0.3'ü esnaf veya sanatkâr, %0.5'i çiftçi, %0.2'si tüccar, %0.2'si serbest meslek sahibidir. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %7.3'ü memur, %2.2'si esnaf veya sanatkâr, %1.9'u çiftçi, %0.8'i tüccar, %2.7'si serbest meslek sahibidir. İktisatçılık mesleğini seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %2.8'i memur, %0.8'i esnaf veya sanatkâr, %1.0'i çiftçi,

%0.3'ü tüccar, %0.9'u serbest meslek sahibidir. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %2.6'sı memur, %1.0'i esnaf veya sanatkâr, %1.0'i çiftçi, %0.8'i serbest meslek sahibidir. Tüccar yoktur. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %0.9'u memur, %0.3'ü esnaf veya sanatkâr, %0.6'sı çiftçi, %0.2'si tüccar, %0.1'i serbest meslek sahibidir. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %1.4'ü memur, %0.2'si esnaf veya sanatkâr, hiçbirisi çiftçi değil, %0.1'i tüccar, %0.4'ü serbest meslek sahibidir. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %1.5'i memur, %0.7'si esnaf veya sanatkâr, %0.8'i çiftçi, %0.1'i tüccar, %0.4'ü serbest meslek sahibidir. Sağlık Bilimleri personeli mesleğini seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %1.3'ü memur, hiçbirisi esnaf veya sanatkâr değil, %0.3'ü çiftçi, %0.3'ü tüccar, %0.6'sı serbest meslek sahibidir. Teknik eğitim mesleğini seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %3.1'i memur, %0.3'ü esnaf veya sanatkâr, %0.4'ü çiftçi, %0.2'si tüccar, %0.5'i serbest meslek sahibidir. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin, babalarının mesleği : %1.4'ü memur, hiçbirisi esnaf veya sanatkâr değil, %0.1'i çiftçi, %0.1'i tüccar, %0.5'i serbest meslek sahibidir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; meslek seçimiyle baba mesleği arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Öğrencilerin babalarının mesleği ile kendi seçtiği meslek arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Öğrencilerin seçmiş olduğu meslekler babasının mesleğine uygunluk ya da benzerlik göstermektedir. Lippesett (1962) ve Porter (1954)'ın yapmış oldukları araştırmada, baba mesleği ile çocukların mesleği arasında 0.40 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Kuzgun (1983)'un yapmış olduğu araştırmalarda bu araştırma da yapılan bulguları destekler niteliktedir.

Tablo 14
Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumu

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DİŞ	
İLKOKUL	255	15	107	41	40	18	12	20	21	38	13	580
	44,0	2,6	18,4	7,1	6,9	3,1	2,1	3,4	3,6	6,6	2,2	48,5
	48,8	37,5	48,0	50,6	53,3	62,1	41,4	41,7	50,0	52,1	39,4	
	21,3	1,3	8,9	3,4	3,3	1,5	1,0	1,7	1,8	3,2	1,1	
ORTAOKUL	46	4	26	7		1	2	2	7	4	2	101
	45,5	4,0	25,7	6,9		1,0	2,0	2,0	6,9	4,0	2,0	8,4
	8,8	10,0	11,7	8,6		3,4	6,9	4,2	16,7	5,5	6,1	
	3,8	,3	2,2	,6		,1	,2	,2	,6	,3	,2	
LİSE VE DENGİ	34	9	18	4	7	1	8	2		11	8	102
	33,3	8,8	17,6	3,9	6,9	1,0	7,8	2,0		10,8	7,8	8,5
	6,5	22,5	8,1	4,9	9,3	3,4	27,6	4,2		15,1	24,2	
	2,8	,8	1,5	,3	,6	,1	,7	,2		,9	,7	
YÜKSEKOKUL	50	3	12	4			5	4	2	1	7	88
	56,8	3,4	13,6	4,5			5,7	4,5	2,3	1,1	8,0	7,4
	9,6	7,5	5,4	4,9			17,2	8,3	4,8	1,4	21,2	
	4,2	,3	1,0	,3			,4	,3	,2	,1	,6	
OKULA GİMEMİŞ OKUR-YAZAR DEĞİL	105	7	30	16	20	4	1	16	6	13	2	220
	47,7	3,2	13,6	7,3	9,1	1,8	,5	7,3	2,7	5,9	,9	18,4
	20,1	17,5	13,5	19,8	26,7	13,8	3,4	33,3	14,3	17,8	6,1	
	8,8	,6	2,5	1,3	1,7	,3	,1	1,3	,5	1,1	,2	
OKULA GİTMEMİŞ OKUR-YAZAR	33	2	30	9	8	5	1	4	6	6	1	105
	31,4	1,9	28,6	8,6	7,6	4,8	1,0	3,8	5,7	5,7	1,0	8,8
	6,3	5,0	13,5	11,1	10,7	17,2	3,4	8,3	14,3	8,2	3,0	
	2,8	,2	2,5	,8	,7	,4	,1	,3	,5	,5	,1	
	Ki kare = 129		SD = 50				P < .05				1196 100,0	

Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin öğrenimi : %21.3'ü ilkokul mezunu, %3.8'i ortaokul mezunu %2.8'i lise ve dengi okul mezunu, %4.2'si yüksekokul mezunu, %8.8'i okuma-yazma bilmiyor. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin öğrenimi : %1.3'ü ilkokul mezunu, %0.3'ü ortaokul mezunu %0.8'i lise ve dengi okul mezunu, %0.3'ü yüksekokul mezunu, %0.6'sı okuma-yazma bilmiyor. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin öğrenimi : %8.9'u ilkokul mezunu, %2.2'si ortaokul mezunu %1.5'i lise ve dengi okul mezunu, %1.0'i yüksekokul mezunu, %2.5'i okuma-yazma bilmiyor. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin öğrenimi : %3.4'ü ilkokul mezunu, %0.6'sı

ortaokul mezunu %0.3'ü lise ve dengi okul mezunu, %0.3'ü yüksekokul mezunu, %1.3'ü okuma-yazma bilmiyor. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin öğrenimi : %3.3'ü ilkokul mezunu, %0.6'sı lise ve dengi okul mezunu, %0.3'ü okuma-yazma bilmiyor. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin öğrenimi : %1.5'i ilkokul mezunu, %0.1'i ortaokul mezunu %0.1'i lise ve dengi okul mezunu, %0.3'ü okuma-yazma bilmiyor. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin annesinin öğrenimi : %1.0'i ilkokul mezunu, %0.2'si ortaokul mezunu %0.7'si lise ve dengi okul mezunu, %0.4'ü yüksekokul mezunu, %0.1'i okuma-yazma bilmiyor. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin annelerinin öğrenimi : %1.7'si ilkokul mezunu, %0.2'si ortaokul mezunu %0.2'si lise ve dengi okul mezunu, %0.3'ü yüksekokul mezunu, %1.3'ü okuma-yazma bilmiyor. Sağlık Bilimleri personelliği mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin öğrenimi : %1.8'i ilkokul mezunu, %0.6'sı ortaokul mezunu, %0.2'si yüksekokul mezunu, %0.5'i okuma yazma bilmiyor. Teknik öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin öğrenimi : %3.2'si ilkokul mezunu, %0.3'ü ortaokul mezunu %0.9'u lise ve dengi okul mezunu, %0.1'i yüksekokul mezunu, % 1.1'i okuma-yazma bilmiyor. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin öğrenimi : %1.1'i ilkokul mezunu, %0.2'si ortaokul mezunu %0.7'si lise ve dengi okul mezunu, %0.6'sı yüksekokul mezunu, %0.2'si okuma-yazma bilmiyor.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; meslek seçimiyle öğrencilerin annelerinin öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Öğrencilerin yarısına yakın bir kısmının annesi (%48.5) ilkokul mezunudur. Diğer öğrenim durumlarının dağılımı birbirine yakın oranlardadır. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı oldukça yüksektir (%18.4). bu bulgu dikkat çekicidir.

Tablo 15
Öğrencilerin Annelerinin Mesleği

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DİŞ	
EV HANIMI	4,38	3,7	20,3	7,1	7,1	2,8	2,0	4,5	3,4	6,8	2,4	10,9
	43,2	3,5	19,2	6,7	6,7	2,6	1,9	4,2	3,2	6,4	2,3	88,5
	87,6	92,5	91,0	87,7	94,7	96,6	89,0	93,8	81,0	93,2	72,7	
	38,3	3,1	17,0	5,9	5,9	2,3	1,7	3,8	2,8	5,7	2,0	
MEMUR	28	3	16	7		1	7	2	2	3	8	77
	36,4	3,9	20,8	9,1		1,3	9,1	2,6	2,6	3,9	10,4	6,4
	5,4	7,5	7,2	8,6		3,4	24,1	4,2	4,8	4,1	24,2	
	2,3	,3	1,3	,6		,1	,6	,2	,2	,3	,7	
SERBEST MESLEK	14		3				1		2			20
	70,0		15,0				5,0		10,0			1,7
	2,7		1,3				3,4		4,8			
	1,2		,3				,1		,2			
İŞÇİ	14			1			1		1	2	1	20
	70,0			5,0			5,0		5,0	10,0	5,0	1,7
	2,7			1,2			3,4		2,4	2,7	3,0	
	1,2			,1			,1		,1	,2	,1	
DİĞER	9		1	2	4			1	3			20
	45,0		5,0	10,0	20,0			5,0	15,0			1,7
	1,7		,4	2,5	5,3			2,1	7,1			
	,8		,1	,2	,3			,1	,3			
Ki kare = 85		SD = 40				P < .05				1196 100,0		

Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %38.3'ü ev hanımı, %2.3'ü memur, %1.2'si serbest meslek sahibi, %1.2'si işçi, %0.8'i diğer mesleklerde çalışmaktadır. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %3.1'i ev hanımı, %0.3'ü memurdur. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %17.'si ev hanımı, %1.3'ü memur, %0.3'ü serbest meslek sahibi, %0.1'i diğer mesleklerde çalışmaktadır. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %5.9'u ev hanımı, %0.6'sı memur, %0.1'i işçi, %0.2'si diğer mesleklerde çalışmaktadır. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %5.9'u ev hanımı, %0.3'ü diğer mesleklerde çalışmaktadır. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %2.3'ü ev hanımı, %0.1'i memurdur. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %1.7'si ev hanımı, %0.6'sı memur, %0.1'i serbest meslek sahibi, %0.1'i işçidir. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %3.8'i ev

hanımı, %0.2'si memur, %0.1'i diğer mesleklerde çalışmaktadır. Sağlık Bilimleri personelliği mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %2.8'i ev hanımı, %0.2'si memur, %0.2'si serbest meslek sahibi, %0.1'i işçi, %0.3'ü diğer mesleklerde çalışmaktadır. Teknik öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %5.7'si ev hanımı, %0.3'ü memur, %0.2'si işçidir. Dış hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin annelerinin mesleği : %2.0'si ev hanımı, %0.7'si memur, %0.1'i işçidir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile annelerinin mesleği arasında anlamlı bir ilişki vardır. Öğrencilerin (%88.5)' nin annesi ev hanımıdır. Çalışmayan (ev hanımı) annelerin çocukları yüksek öğretimde öğrenim görmektedir.

Tablo 16
Kardeş Sayısı

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
TEK ÇOCUK	26	2.2	2,2	2,2
İKİ ÇOCUK	194	16.2	16,2	18,4
ÜÇ ÇOCUK	276	23.1	23,1	41,5
DÖRT ÇOCUK	260	21.7	21,7	63,2
BET ÇOCUK	192	16.1	16,1	79,3
ALTI VE DAHA FAZLA	248	20.7	20,7	100,0
Toplam	1196	100.0	100.0	

Öğrencilerin kendilerinden başka kardeşinin olup olmadığı sorulduğunda; % 23.1'inin üç kardeşli, % 21.7'sinin dört kardeşli olduğu, %20.7'sinin altı kardeşli, % 16.2'sinin iki kardeşli, %16.1'inin beş kardeşli, % 2.2'sinin ise ailenin tek çocuğu olduğu tesbit edilmiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun, çok çocuklu ailelerden geldiği görülmektedir. Anadolu'daki orta ve küçük ölçekli şehirlerde görülen aile yapısı, bu formata uygunluk arz etmektedir.

Tablo 17
Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Okuyan Kardeş Sayısı

VARDOOLU	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DIŞ	
BİR	137 40,4 26,2 11,5	8 2,4 20,0 7	75 22,1 33,6 6,3	28 8,3 34,6 2,3	8 2,4 10,7 7	8 2,4 27,6 7	12 3,5 41,4 1,0	19 5,6 39,6 1,6	17 5,0 40,5 1,4	23 6,8 31,5 1,9	4 1,2 12,1 3	339 28,3
İKİ	54 40,3 10,3 4,5	5 3,7 12,5 4	28 20,9 12,6 2,3	12 9,0 14,8 1,0	11 8,2 14,7 9	3 2,2 10,3 3	1 7 3,4 1	5 3,7 10,4 4	4 3,0 9,5 3	6 4,5 8,2 5	5 3,7 15,2 4	134 11,2
ÜÇ	19 33,3 3,6 1,6	4 7,0 10,0 3	15 26,3 6,7 1,3	4 7,0 4,9 3	3 5,3 4,0 3	2 3,5 6,9 2		5 8,8 10,4 4	2 3,5 4,8 2	1 1,8 1,4 1	2 3,5 6,1 2	57 4,8
DÖRT	5 29,4 1,0 4	1 5,9 2,5 1	3 17,6 1,3 3	1 5,9 1,2 1	3 17,6 4,0 3			2 11,8 4,2 2		2 11,8 2,7 2		17 1,4
BEŞ VE DAHA FAZLA	308 47,5 58,9 25,8	22 3,4 55,0 1,8	102 15,7 45,7 8,5	36 5,5 44,4 3,0	50 7,7 66,7 4,2	16 2,5 55,2 1,3	16 2,5 55,2 1,3	17 2,6 35,4 1,4	19 2,9 45,2 1,6	41 6,3 56,2 3,4	22 3,4 66,7 1,8	649 54,3
	Ki kare = 63		SD = 40		P < .05						1196 100,0	

Temel eğitim veya orta öğretimde okuyan kardeş sayısı : Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin % 11.5'inin bir, %4.5'inin iki, % 1.6'sının üç, %0.4'ünün dört ve daha fazla kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. % 25.8'inin kardeşi bu öğretim kademelerinde öğrenci değildir. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin % 0.7'sinin bir, %0.4'ünün iki, % 0.3'ünün üç, %0.1'inin dört ve daha fazla kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. %1.8'i bu öğretim kademesinde öğrenci değildir. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin % 6.3'ünün bir, % 2.3'ünün iki, % 1.3'ünün üç, %0.3'ünün dört ve daha fazla kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. %8.5'inin kardeşi hiçbir öğretim kademesinde öğrenci değildir. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin % 2.3'ünün bir, % 1.0'ünün iki, % 0.3'ünün üç, %0.1'inin dört ve daha fazla kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. %4.2'sinin kardeşi bu öğretim

kademesinde öğrenci değildir. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin % 0.7'sinin bir, % 0.9'unun iki, % 0.3'ünün üç, % 0.3'ünün dört ve daha fazla kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. %4.2'sinin kardeşi bu öğretim kademesinde öğrenci değildir. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin % 0.7'sinin bir, % 0.3'ünün iki, %0.2'sinin üç kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. %1,3'ünün kardeşi bu öğretim kademesinde öğrenci değildir. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin % 1.0'inin bir, % 0.1'inin iki kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. %1.3'ünün kardeşi bu öğretim kademesinde öğrenci değildir. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin % 1.6'sının bir, % 0.4'ünün iki, % 0.4'ünün üç, % 0.2'sinin dört ve daha fazla kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. % 1.4'ünün kardeşi bu öğretim kademesinde öğrenci değildir. Sağlık Bilimleri personeli mesleğini seçen öğrencilerin % 1.4'ünün bir, % 0.3'ünün iki, % 0.2'sinin üç kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. %1.6'sının kardeşi bu öğretim kademesinde öğrenci değildir. Teknik eğitim mesleğini seçen öğrencilerin % 1.9'unun bir, % 0.5'inin iki, % 0.1'inin üç, %0.2'sinin dört kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. % 3.4'ünün kardeşi bu öğretim kademesinde öğrenci değildir. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin % 0.3'ünün bir, % 0.4'ünün iki, % 0.2'sinin üç kardeşi temel eğitim veya orta öğretimde öğrencidir. % 1.8'inin kardeşi bu öğretim kademesinde öğrenci değildir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile temel eğitimde ve lisede okuyan kardeş sayısı arasında düşük de olsa anlamlı bir ilişki görülmektedir.

Tablo 18
Ailenin Kaçınıcı Çocuğusunuz?

	Row											
	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DIŞ	
İLK	195	13	73	27	27	10	10	16	12	28	17	428
	45,6	3,0	17,1	6,3	6,3	2,3	2,3	3,7	2,8	6,5	4,0	35,8
	37,3	32,5	32,7	33,3	36,0	34,5	34,5	33,3	28,6	38,4	51,5	
	16,3	1,1	6,1	2,3	2,3	,8	,8	1,3	1,0	2,3	1,4	
İKİNCİ	121	10	51	23		9	9	14	13	19	5	274
	44,2	3,6	18,6	8,4		3,3	3,3	5,1	4,7	6,9	1,8	22,9
	23,1	25,0	22,9	28,4		31,0	31,0	29,2	31,0	26,0	15,2	
	10,1	,8	4,3	1,9		,8	,8	1,2	1,1	1,6	,4	
ÜÇÜNCÜ	67	2	42	10	28	5	5	6	4	12	3	184
	36,4	1,1	22,8	5,4	15,2	2,7	2,7	3,3	2,2	6,5	1,6	15,4
	12,8	5,0	18,8	12,3	37,3	17,2	17,2	12,5	9,5	16,4	9,1	
	5,6	,2	3,5	,8	2,3	,4	,4	,5	,3	1,0	,3	
DÖRDÜNCÜ	43	3	24	6	5	3	2	3	2	7	5	103
	41,7	2,9	23,3	5,8	4,9	2,9	1,9	2,9	1,9	6,8	4,9	8,6
	8,2	7,5	10,8	7,4	6,7	10,3	6,9	6,3	4,8	9,6	15,2	
	3,6	,3	2,0	,5	,4	,3	,2	,3	,2	,6	,4	
BEŞİNCİ	34	2	19	1	4	2	1	3	1	4	1	72
	47,2	2,8	25,4	1,4	5,6	2,8	1,4	4,2	1,4	5,6	1,4	6,0
	6,5	5,0	8,5	1,2	5,3	6,9	3,4	6,3	2,4	5,5	3,0	
	2,8	,2	1,6	,1	,3	,2	,1	,3	,1	,3	,1	
ALTINCI	40	7	12	10	4		2	4	3	2	1	85
	47,1	8,2	14,1	11,8	4,7		2,4	4,7	3,5	2,4	1,2	7,1
	7,6	17,5	5,4	12,3	5,3		6,9	8,3	7,1	2,7	3,0	
	3,3	,6	1,0	,8	,3		,2	,3	,3	,2	,1	
CEVAPSIZ	23	3	2	4	7			2	7	1	1	50
	46,0	6,0	4,0	8,0	14,0			4,0	14,0	2,0	2,0	4,2
	4,4	7,5	,9	4,9	9,3			4,2	16,7	1,4	3,0	
	1,9	,3	,2	,3	,6			,2	,6	,1	,1	
	Ki kare = 119											
	SD = 60											
	P < .05											
												1196
												100,0

Ailenin kaçınıcı çocuğu : Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin % 16.3'ü ailesinin ilk çocuğu, % 10.1'i ikinci çocuğu, % 5.6'sı üçüncü çocuğu, % 3.6'sı dördüncü çocuğu, % 2.8'i beşinci çocuğudur. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin % 1.1'i ailesinin ilk çocuğu, % 0.8'i ikinci çocuğu, % 0.2'si üçüncü çocuğu, %0.3'ü dördüncü çocuğu, % 0.2'si beşinci çocuğudur. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin % 6.1'i ailesinin ilk çocuğu, % 4.3'ü ikinci çocuğu, % 3.5'i üçüncü çocuğu, %2.0'si dördüncü çocuğu, % 1.6'sı beşinci çocuğudur. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin % 2.3'ü ailesinin ilk çocuğu, % 1.9'u ikinci çocuğu, %

0.8'i üçüncü çocuğu, % 0.5'i dördüncü çocuğu, % 0.1'i beşinci çocuğudur. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin % 2.3'ü ailesinin ilk çocuğu, % 2.3'ü üçüncü çocuğu, %0.4'ü dördüncü çocuğu, % 0.3'ü beşinci çocuğudur. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin % 0.8'i ailesinin ilk çocuğu, % 0.8'i ikinci çocuğu, % 0.4'ü üçüncü çocuğu, % 0.3'ü dördüncü çocuğu, % 0.'si beşinci çocuğudur. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin % 0.8'i ailesinin ilk çocuğu, % 0.8'i ikinci çocuğu, % 0.4'ü üçüncü çocuğu, % 0.2'si dördüncü çocuğu, % 0.1'i beşinci çocuğudur. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin % 1.3'ü ailesinin ilk çocuğu, % 1.2'si ikinci çocuğu, % 0.5'i üçüncü çocuğu, % 0.3'ü dördüncü çocuğu, % 0.3'ü beşinci çocuğudur. Sağlık bilimleri mesleğini seçen öğrencilerin % 1.0'i ailesinin ilk çocuğu, % 1.1'i ikinci çocuğu, % 0.3'ü üçüncü çocuğu, % 0.2'si dördüncü çocuğu, % 0.1'i beşinci çocuğudur. Teknik öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin % 2.3'ü ailesinin ilk çocuğu, % 1.6'sı ikinci çocuğu, % 1.0'i üçüncü çocuğu, % 0.6'sı dördüncü çocuğu, % 0.3'ü beşinci çocuğudur. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin % 1.4'ü ailesinin ilk çocuğu, % 0.4'ü ikinci çocuğu, % 0.3'ü üçüncü çocuğu, % 0.4'ü dördüncü çocuğu, % 0.1'i beşinci çocuğudur.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile ailesinin kaçınıcı çocuğu olduğu arasında anlamlı bir ilişki vardır. Genellikle çocukların ailedeki doğum sırası (büyüklüğü) ile yüksek öğrenim görme şansı arasında doğru orantılı bir ilişki görülmektedir. Öğrencilerin çoğunluğu (%35.8) ailelerin ilk çocuğudur.

Tablo 19
Ailede Bütçeye Kat. Bul. Kardeş Var mı ?

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
EVET	411	34,4	34,4	34,4
HAYIR	775	64,8	64,8	99,2
CEVAPSIZ	10	,8	,8	100,0
Toplam	1196	100.0	100.0	

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (% 64.8'inin) ailesine ekonomik katkıda bulunan kardeşinin olmadığı, % 34.4'ünün ailesine ekonomik katkıda bulunan kardeşinin olduğu tesbit edilmiştir. Öğrencilerin orta öğretimde almış oldukları formasyonların yetersizliği, öğrencilik ve çalışmanın birlikte yürütüleceği imkânların yetersiz oluşu, öğrenim gören kardeş sayısının yüksek oluşu gibi sebeplere bağlı olarak aile bütçesine çalışarak katkıda bulunan kardeş sayısı düşüktür.

Tablo 20
Ailenin Aylık Geliri

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DİŞ	
VARO0020	27	6	13	8	4	7	1	4	2	2		74
22 MIL	36,5	8,1	17,6	10,8	5,4	9,5	1,4	5,4	2,7	2,7		6,2
VE ALTI	5,2	15,0	5,8	9,9	5,3	24,1	3,4	8,3	4,8	2,7		
	2,3	,5	1,1	,7	,3	,6	,1	,3	,2	,2		
51-75	238	17	111	44	59	13	6	27	24	54	9	602
MİLYON	39,5	2,8	18,4	7,3	9,8	2,2	1,0	4,5	4,0	9,0	1,5	30,3
	45,5	42,5	49,8	54,3	78,7	44,8	20,7	56,3	57,1	74,0	27,3	
	19,9	1,4	9,3	3,7	4,9	1,1	,5	2,3	2,0	4,5	,8	
76-100	81	11	74	18	5	7	13	12	8	10	11	250
	32,4	4,4	29,6	7,2	2,0	2,8	5,2	4,8	3,2	4,0	4,4	20,9
	15,5	27,5	33,2	22,2	6,7	24,1	44,8	25,0	19,0	13,7	33,3	
	6,8	,9	6,2	1,5	,4	,6	1,1	1,0	,7	,8	,9	
101-125	94	5	14	4	4	1	8	2	4	5	2	143
	65,7	3,5	9,8	2,8	2,8	,7	5,6	1,4	2,8	3,5	1,4	12,0
	18,0	12,5	6,3	4,9	5,3	3,4	27,6	4,2	9,5	6,8	6,1	
	7,9	,4	1,2	,3	,3	,1	,7	,2	,3	,4	,2	
126-150	25		2	4					1	1	3	36
	89,4		5,6	11,1					2,8	2,8	8,3	3,0
	4,8		,9	4,9					2,4	1,4	9,1	
	2,1		,2	,3					,1	,1	,3	
151-175	3		3				1	1			1	9
	33,3		33,3				11,1	11,1			11,1	,8
	,6		1,3				3,4	2,1			3,0	
	,3		,3				,1	,1			,1	
176-200	25	1	2					1	1	1	1	32
	78,1	3,1	6,3					3,1	3,1	3,1	3,1	2,7
	4,8	2,5	,9					2,1	2,4	1,4	3,0	
	2,1	,1	,2					,1	,1	,1	,1	
201 VE ÜZERİ	30		4	3	3	1		1	2		6	50
	60,0		8,0	6,0	6,0	2,0		2,0	4,0		12,0	4,2
	5,7		1,8	3,7	4,0	3,4		2,1	4,8		18,2	
	2,5		,3	,3	,3	,1		,1	,2		,5	
Ki kare = 222												1196
SD = 70												100,0
P < .05												

Öğrencilerin ailelerinin aylık gelir düzeyi: Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin %2.3'ünün ailesinin ortalama geliri asgari ücret ve altında (22 milyon), % 19.9'u 51-75 milyon arası, %6.8'i 76-100 milyon arası, %7.9'u 101-125 milyon arası, %2.1'i 126-150 milyon arası, %0.3' ü 151-175 milyon arası, %2.1'i 176-200

milyon arası, %2.5'i 201 milyon ve üzerinde ücret almaktadır. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin % 0.5'inin ailesinin ortalama geliri asgari ücret ve altında (22 milyon), % 1.4'ü 51-75 milyon arası, %0.9'u 76-100 milyon arası, %0.4'ü 101-125 milyon arası, %0.1'i 176-200 milyon arası ücret almaktadır. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin %1.1'inin ailesinin ortalama geliri asgari ücret ve altında (22 milyon), % 9.3'ü 51-75 milyon arası, % 6.2'si 76-100 milyon arası, % 1.2'si 101-125 arası, % 0.2'si 126- 150 milyon arası, %0.3'ü 151-175 milyon arası, %0.2'si 176-200 milyon arası, %0.3'ü 201 milyon ve üzerinde ücret almaktadır. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin % 0.7'sinin ailesinin ortalama geliri asgari ücret ve altında (22 milyon), % 3.7'si 51-75 milyon arası, % 6.8'i 76-100 milyon arası, %7.9'u 101-125 milyon arası, %2.1'i 126- 150 milyon arası, %0.3'ü 126-150 milyon arası, %0.3'ü 201 milyon ve üzerinde ücret almaktadır. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin % 0.3'ü ailesinin ortalama geliri asgari ücret ve altında (22 milyon), % 4.9'u 51-75 milyon arası, % 0.4'ü 76-100 milyon arası, %0.3'ü 101-125 milyon arası, %0.3'ü 201 milyon ve üzerinde ücret almaktadır. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin % 0.6'sının ailesinin ortalama geliri asgari ücret ve altında (22 milyon), % 1.1'i 51-75 milyon arası, % 0.6'sı 76-100 milyon arası, %0.1'i 101-125 milyon arası, %0.1'i 201 milyon ve üzerinde ücret almaktadır. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin % 0.1'i ailesinin ortalama geliri asgari ücret ve altında (22 milyon), % 0.5'i 51-75 milyon arası, % 1.1'i 76-100 milyon arası, %0.7'si 101-125 milyon arası, %0.1'i 151-175 milyon arası ücret almaktadır. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin % 0.3'ünün ailesinin ortalama geliri asgari ücret ve altında (22 milyon), % 2.3'ü 51-75 milyon arası, % 1.0'i 76-100 milyon arası, %0.2'si 101-125 milyon arası, %0.1'i 151-175 milyon arası, %0.1'i 176-200 milyon arası, %0.1' 201 milyon ve üzerinde ücret almaktadır. Sağlık Bilimleri personelliği mesleğini seçen öğrencilerin % 0.2'si ailesinin ortalama geliri asgari ücret ve altında (22 milyon), % 2.0'si 51-75 milyon arası, % 0.7'sinin 76-100 milyon arası, %0.3'ü 101-125 milyon arası, %0.1'inin 126- 150 milyon arası, %0.1'i 176-200 milyon arası, %0.2'si 201 milyon ve üzerinde ücret almaktadır. Teknik eğitim mesleğini seçen öğrencilerin % 0.2'sinin ailesinin ortalama geliri asgari ücret ve altında (22 milyon), %4.5'inin 51-75 milyon arası, % 0.8'i 76-100 milyon arası, %0.4'ü 101-125 milyon arası, %0.1'i 126- 150 milyon arası, %0.1'i 176-200 milyon

arası ücret almaktadır. Dış hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin % 0.8'i 51-75 milyon arası, % 0.9'u 76-100 milyon arası, %0.2'si 101-125 milyon arası, %0.3'ü 126- 150 milyon arası, %0.1'i 151-175 milyon arası, %0.1'i 176-200 milyon arası, %0.5'i 201 milyon ve üzerinde ücret almaktadır.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun ailesinin (%71.2'si) orta düzeyde gelire sahiptir. Bu bulgu çok düşük ve çok yüksek gelir düzeyinde olan ailelerin yüksek öğretimde eğitim-öğretime karşı yeterince ilgi ve destek sağlayamadıkları, orta gelir düzeyindeki ailelerin ise daha fazla ilgi ve destek sağlayabildiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 21
Ailenin Oturduğu Ev

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
KENDİ MALI	973	81.4	81.4	81.4
KİRA	219	18.3	18.3	99.7
CEVAPSIZ	4	.3	.3	100.0
Toplam	1196	100.0	100.0	

Öğrencilerin % 81.4'ünün oturduğu ev kendilerine ait (mülk), %18.3'ü kiradır. Bu soruya % 0.3 öğrenci cevap vermemiştir. Bu da gösteriyor ki, genel olarak öğrenciler ekonomik yönden kendine yetecek, asgari geçim imkânlarına sahiptir. Ayrıca, Kır kökenli öğrencilerin fazla oluşu sebebiyle, bu sonuç normal karşılanabilir. Çünkü, ailesi köyde yaşayıp da kendilerine ait bir evi olmayan öğrenci yok denecek kadar azdır.

Tablo 22
Orta Öğret. İken Bir İşte Çalış.

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
EVET	279	23,3	23,3	23,3
HAYIR	908	75,9	75,9	99,2
CEVAPSIZ	9	,8	,8	100,0
Toplam	1196	100,0	100,0	

Öğrencilerin % 75.9'u orta öğrenimi sırasında herhangi bir işte çalışmamıştır. %23.3'ü çeşitli işlerde çalışmışlardır. % 0.8'i bu soruya cevap vermemiştir.

Ortaöğretimde alınan formasyonlar, bireyin gelir getiren işlerde çalışmasında yeterli değildir. Esasen, orta öğretimin amacı bireyin gelir elde etmesini sağlayıcı işlere yöneltmek değil, “ona bir meslek alanında, işe giriş için gerekli asgari bilgi, beceri ve alışkanlığı kazandırmaktır” (Alkan ve diğrleri,1998,s.133).

Tablo 23
Öğrenim Sırasında Çalıştığı İş Türü

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
VASIFSIZ İŞÇİ	130	10.9	10.9	10.9
ALANLA İLGİLİ İŞ	26	2.2	2.2	13.0
BABASININ İŞ YERİ	21	1.8	1.8	14.8
BÜRO	31	2.6	2.6	17.4
TURİZM	49	4.1	4.1	21.5
ÇİFTÇİ	22	1.8	1.8	23.3
CEVAPSİZ	917	76.7	76.7	100.0
Toplam	1196	100.0	100.0	

Öğrencilerin orta öğrenimleri sırasında çalıştıkları işlerin dağılımı incelendiğinde; % 10.9'unun vasıfsız işlerde (amele), %4.1'inin turizm, rehberlik şoförlük gibi mevsimlik işlerde, %2.6'sının büro işi, satış elamanı olarak, % 2.2'si öğrenim gördüğü alanla ilgili işlerde, %1.8'inin kendi (babasının) iş yerlerinde, %1.8'inin çiftçi olarak çalıştıkları tesbit edilmiştir. Öğrencilerin %76.7'si bu soruya cevap vermemiştir. %75.9'unun herhangi bir işte çalışmadığı hatırlanırsa sorulara cevap vermeyen gerçek öğrenci sayısının daha düşük olduğu görülür. Bu çağda çalışan öğrencilerin çoğunluğu, niteliksiz işlerde çalışmaktadır. Bir kısmı, nitelikli eğitim gördükleri veya sosyo-ekonomik avantajlarını kullanarak yabancı dil, bilgisayar gibi iş bulmayı kolaylaştıran niteliklere sahip olduklarından, bir kısmı da, kendi (babalarının) işyeri, atölye, dükkân vb. yerlerde, çalışmaktadırlar.

Tablo 24
Anne-Babanın Meslek Seçimine Etkisi

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
EVET	285	23,8	23,8	23,8
HAYIR	906	75,8	75,8	99,6
CEVAPSIZ	5	,4	,4	100,0
Toplam	1196	100,0	100,0	

Öğrencilerin meslek seçimine anne ve babalarının etkisi olup olmadığı sorulduğunda, % 75.8'inin etkilenmediği, % 23.8'inin etkilendiği görülmüştür. % 0.4'ü bu soruya cevap vermemiştir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun anne ve babalarının mesleğinden etkilenmedikleri görülmektedir. Bu da bireylerin, yüksek öğretimde de olsa, bireysel ilgi kabiliyet ve isteklerini referans aldıkları şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 25
Anne-Baba Sağ/Ölm.

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
İKİSİ DE SAĞ	1043	87,2	87,2	87,2
İKİSİ DE ÖLÜ	19	1,6	1,6	88,8
BABA SAĞ	31	2,6	2,6	91,4
ANNE SAĞ	101	8,4	8,4	99,8

Öğrencilerin, anne-babalarının sağ olup olmadığına ilişkin soruya verilen cevapların dağılımı incelendiğinde; % 87.2'sinin hem annelerinin hem de babalarının sağ olduğu, %8.4'ünün anne sağ, baba ölmüş olduğu, % 2.6'sının baba sağ, annelerinin ölmüş olduğu, %1.6'sının her ikisinin de ölmüş olduğu, % 0.2'sinin bu soruya cevap vermediği görülmüştür.

Öğrencilerin anne veya babalarının sağ olup olmaması hem öğrenim şansı açısından hem de sosyal etkenler açısından önemlidir. Bu anlamda anne veya babası olmayan kişilerin öğrenim şansı düşüktür. Başka bir açıdan da, toplumda anne veya babası olmayan öğrencilerin oranının düşük olduğu varsayımından hareketle; genel olarak toplumda ölüm yaşı (ömür) nın uzadığı için anne veya babası olmayan öğrencilerin oranı düşüktür şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 26
Anne-Baba Sağ ise:

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
BİRLİKTE YAŞIYOR	1040	87.0	87,0	87,0
AYRI YAŞIYOR	22	1.8	1,8	88,8
BOŞANDILAR	15	1.3	1,3	90,1
CEVAPSİZ	119	9.9	9,9	100,0
Toplam	1196	100.0	100,0	

Anne ve babası sağ olan öğrencilerin % 87.0'si birlikte yaşamakta olduğu, % 1.8'inin ayrı yaşadığı, 1.3'ünün boşanmış olduğu tesbit edilmiştir. Öğrencilerin % 9.9'u bu soruya cevap vermemiştir.

Bu sonuçlar, Türk toplumunun muhafazakâr yapısının bir yansıması olarak yorumlanabilir. Ailelerin büyük bir çoğunluğu birlikte yaşamaktadır. Anne-babası veya ikisinden biri sağ olmadığı belirtilen cevaplar gözönünde tutulduğunda cevap vermeyenlerin oranıyla paralellik arz ettiği görülür.

Tablo 27
Mezun Olunan Lise Türü

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	Diş	
GENEL LİSE	399 45,7 76,3 33,4	38 4,3 95,0 3,2	187 21,4 83,9 15,6	65 7,4 80,2 5,4	54 6,2 72,0 4,5	12 1,4 41,4 1,0	17 1,9 58,6 1,4	40 4,6 83,3 3,3	32 3,7 76,2 2,7	4 ,5 5,5 ,3	26 3,0 78,8 2,2	874 73,1
ANADOLU LİSESİ	47 55,3 9,0 3,9	1 1,2 2,5 ,1	5 5,9 2,2 ,4	5 5,9 6,2 ,4	7 8,2 9,3 ,6		8 9,4 27,6 ,7	1 1,2 2,1 ,1	4 4,7 9,5 ,3	2 2,4 2,7 ,2	5 5,9 15,2 ,4	85 7,1
FEN LİSESİ			1 50,0 ,4 ,1			1 50,0 3,4 ,1						2 2
MESLEK LİSESİ	10 19,2		6 11,5	3 5,8	3 5,8	1 1,9			1 1,9	27 51,9	1 1,9	52 4,3
ENDÜSTRİ VE TEKNİK	1,9 ,8		2,7 ,5	3,7 ,3	4,0 ,3	3,4 ,1			2,4 ,1	37,0 2,3	3,0 ,1	
DİĞER MESLEK LİSELERİ	67 36,8 12,8 5,6	1 ,5 2,5 ,1	23 12,6 10,3 1,9	8 4,4 9,9 ,7	11 6,0 14,7 ,9	15 8,2 51,7 1,3	4 2,2 13,8 ,3	7 3,8 14,6 ,6	5 2,7 11,9 ,4	40 22,0 54,8 3,3	1 ,5 3,0 ,1	182 15,2
CEVAPSIZ			1 100,0 ,1									1 ,1
	Ki kare = 431											
	SD = 50											
	P < .05											
												1196 100,0

Mezun olunan lise türü: Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin %33.4'ü genel liselerden, %3.9'u Anadolu liselerinden, %0.8'i teknik liselerden, %5.6'sı meslek liselerinden mezun olmuşlardır. Bu mesleği seçen, fen lisesi mezunu hiçbir öğrenci yoktur. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin %3.2'si genel liselerden, %0.1'i Anadolu liselerinden, %0.1'i meslek liselerinden mezun olmuşlardır. Bu mesleği seçen, fen lisesi ve teknik liselerden mezun hiçbir öğrenci yoktur. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin %15.6'sı genel liselerden, %0.4'ü Anadolu liselerinden, %0.1'i fen lisesinden, %0.57'i teknik liselerden, %1.9'u meslek liselerinden mezun olmuşlardır. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin %5.4'ü genel

liselerden, %0.4'ü Anadolu liselerinden, % 0.3'ü teknik liselerden, %0.7'si meslek liselerinden mezun olmuşlardır. Bu mesleği seçen, fen lisesi mezunu hiçbir öğrenci yoktur. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin %4.5'i genel liselerden, %0.6'sı Anadolu liselerinden, % 0.3'ü teknik liselerden, %0.9'u meslek liselerinden mezun olmuşlardır. Bu mesleği seçen, fen lisesi mezunu hiçbir öğrenci yoktur. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin %1.0'i genel liselerden, %0.1'i fen liselerinden, %0.1'i teknik liselerden, %1.3'ü meslek liselerinden mezun olmuşlardır. Bu mesleği seçen, Anadolu lisesi mezunu hiçbir öğrenci yoktur. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin %1.4'ü genel liselerden, %0.7'si Anadolu liselerinden, %0.3'ü meslek liselerinden mezun olmuşlardır. Bu mesleği seçen, fen lisesi ve teknik lise mezunu hiçbir öğrenci yoktur. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin %3.3'ü genel liselerden, %0.1'i Anadolu liselerinden, %0.6'sı meslek liselerinden mezun olmuşlardır. Bu mesleği seçen, fen lisesi ve teknik lise mezunu hiçbir öğrenci yoktur. Sağlık Bilimleri personelliği mesleğini seçen öğrencilerin %2.7'si genel liselerden, %0.3'ü Anadolu liselerinden, %0.1'i teknik liselerden, %0.4'ü meslek liselerinden mezun olmuşlardır. Bu mesleği seçen, fen lisesi mezunu hiçbir öğrenci yoktur. Teknik öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin %0.3'ü genel liselerden, %0.2'si Anadolu liselerinden, %2.3'ü teknik liselerden, %3.3'ü meslek liselerinden mezun olmuşlardır. Bu mesleği seçen, fen lisesi mezunu hiçbir öğrenci yoktur. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin %2.2'si genel liselerden, %0.4'ü Anadolu liselerinden, %0.1'i teknik liselerden, %0.1'i meslek liselerinden mezun olmuşlardır. Bu mesleği seçen fen lisesi mezunu hiçbir öğrenci yoktur.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile lise türü arasında anlamlı bir ilişki vardır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (73.1) genel lise mezunudur. Bölgedeki üniversitelere Anadolu ve fen lisesi mezunu öğrenciler pek rağbet etmemektedir. İstenen puan türünün en düşük bölümlerinin buralarda olması önemli bir etken olabilir. Başka bir nokta da orta sosyo-ekonomik (gelir) düzeyindeki ailelerin çocuklarının genel lise ve meslek liselerinde öğrenim görmekte olmaları, öğrencilerin çoğunluğunun bu gelir düzeyine sahip olmaları sonucu bu şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 28
Mezun Olunan Lise Kolu

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DIŞ		
EDEBİYAT	193		16	1	34	12	15	17	4	2	1	295	
	65,4		5,4	,3	11,5	4,1	5,1	5,8	1,4	,7	,3	24,7	
	36,9		7,2	1,2	45,3	41,4	51,7	35,4	9,5	2,7	3,0		
	16,1		1,3	,1	2,8	1,0	1,3	1,4	,3	,2	,1		
FEN	155	28	146	49	18	15	9	16	19	9	23	487	
	31,8	5,7	30,0	10,1	3,7	3,1	1,8	3,3	3,9	1,8	4,7	40,7	
	29,6	70,0	65,5	60,5	24,0	51,7	31,0	33,3	45,2	12,3	69,7		
	13,0	2,3	12,2	4,1	1,5	1,3	,8	1,3	1,6	,8	1,9		
YABANCI DİL	10			1	4			1	2		1	19	
	52,6			5,3	21,1			5,3	10,5		5,3	1,6	
	1,9			1,2	5,3			2,1	4,8		3,0		
	,8			,1	,3			,1	,2		,1		
ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ KOLLARI	157	12	52	29	19	2	3	13	15	32	8	342	
	45,9	3,5	15,2	8,5	5,6	,6	,9	3,8	4,4	9,4	2,3	28,6	
	30,0	30,0	23,3	35,8	25,3	6,9	10,3	27,1	35,7	43,8	24,2		
	13,1	1,0	4,3	2,4	1,6	,2	,3	1,1	1,3	2,7	,7		
İMAM HATİP LİSESİ	5		3	1			2	1	2	12		26	
	19,2		11,5	3,8			7,7	3,8	7,7	46,2		2,2	
	1,0		1,3	1,2			6,9	2,1	4,8	16,4			
	,4		,3	,1			,2	,1	,2	1,0			
SAĞLIK MESLEK LİSESİ	3									18		21	
	14,3									85,7		1,8	
	,6									24,7			
	,3									1,5			
TİCARET LİSESİ			6									6	
			100,0									,5	
			2,7										
			,5										
Ki kare = 608											SD = 60	P < .05	1196
													100,0

Öğrencilerin meslek seçiminin lise koluna göre dağılımı : Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin % 16.1'i edebiyat kolundan, %13.0'ü fen kolundan, %0.8'i yabancı dil kolundan, %13.5'i endüstri meslek lisesi kollarından, %0.4'ü imam hatip lisesi kollarından, %0.3'ü sağlık meslek lisesi kollarından mezun olmuştur. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin, %2.3'ü fen kolundan, %1.0'i diğer kollardan mezun olmuştur. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin % 1.3'ü edebiyat kolundan, %12.2'si fen kolundan, % 4.3'ü endüstri meslek lisesi

kollarından, %0.3'ü imam hatip kollarından,%0.5'i ticaret lisesi kollarından mezun olmuştur. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin % 0.1'i edebiyat kolundan, % 4.1'i fen kolundan, %0.1'i yabancı dil kolundan, % 2.4'ü endüstri meslek lisesi kollarından, %0.1'i imam hatip lisesi kollarından mezun olmuştur. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin % 2.8'i edebiyat kolundan, %1.5'i fen kolundan, % 0.3'ü yabancı dil kolundan, %1.6'sı endüstri meslek lisesi kollarından mezun olmuştur. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin % 1.0'i edebiyat kolundan, %1.3'ü fen kolundan, %0.2'si endüstri meslek lisesi kollarından mezun olmuştur. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin % 1.3'ü edebiyat kolundan, %0.8'i fen kolundan, %0.3'ü endüstri meslek lisesi kollarından, %0.2'si imam hatip lisesi kollarından mezun olmuştur. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin % 1.4'ü edebiyat kolundan, %1.3'ü fen kolundan, %0.1'i yabancı dil kolundan, %1.1'i endüstri meslek lisesi kollarından, %0.1'i imam hatip lisesi kollarından mezun olmuştur. Sağlık Bilimleri personelliği mesleğini seçen öğrencilerin % 0.3'ü edebiyat kolundan, %1.6'sı fen kolundan, %0.2'si yabancı dil kolundan, %1.3'ü endüstri meslek lisesi kollarından, %0.2'si imam hatip lisesi kollarından mezun olmuştur. Teknik öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin % 0.2'si edebiyat kolundan, %0.8'i fen kolundan, %0.8'i yabancı dil kolundan, %2.7'si endüstri meslek lisesi kollarından, %1.0'ı imam hatip lisesi kollarından, %1.5'i sağlık meslek lisesi kollarından mezun olmuştur. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin % 16.1'i edebiyat kolundan, %13.0'ü fen kolundan, %0.8'i yabancı dil kolundan, %0.7'si endüstri meslek lisesi kollarından mezun olmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile lise kolu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Öğrenciler mezun oldukları lise türüne göre farklı kollardan ve alanlardan gelerek kendilerine en uygun bölüm (meslek) leri seçmektedir. Bu seçimler kendi arasında lise türüne uygun dağılım özelliği göstermektedir.

Tablo 29
Seçilen Meslek Tercih Sırası

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DIŞ	
1-5 TERCİH	116	11	30	15	37	7	17	17	5	25	15	295
	39,3	3,7	10,2	5,1	12,5	2,4	5,8	5,8	1,7	8,5	5,1	24,7
	22,2	27,5	13,5	18,5	49,3	24,1	58,6	35,4	11,9	34,2	45,5	
	9,7	,9	2,5	1,3	3,1	,6	1,4	1,4	,4	2,1	1,3	
6-10 TERCİH	143	5	51	13	33	6	7	12	9	22	14	315
	45,4	1,6	16,2	4,1	10,5	1,9	2,2	3,8	2,9	7,0	4,4	26,3
	27,3	12,5	22,9	16,0	44,0	20,7	24,1	25,0	21,4	30,1	42,4	
	12,0	,4	4,3	1,1	2,8	,5	,6	1,0	,8	1,8	1,2	
11-15 TERCİH	122	9	78	18	1	9	3	8	10	10	4	272
	44,9	3,3	28,7	6,6	,4	3,3	1,1	2,9	3,7	3,7	1,5	22,7
	23,3	22,5	35,0	22,2	1,3	31,0	10,3	16,7	23,8	13,7	12,1	
	10,2	,8	6,5	1,5	,1	,8	,3	,7	,8	,8	,3	
SON TERCİH	136	15	63	35	2	7	2	7	18	15		300
	45,3	5,0	21,0	11,7	,7	2,3	,7	2,3	6,0	5,0		25,1
	26,0	37,5	28,3	43,2	2,7	24,1	6,9	14,6	42,9	20,5		
	11,4	1,3	5,3	2,9	,2	,6	,2	,6	1,5	1,3		
CEVAPSIZ	6		1		2			4		1		14
	42,9		7,1		14,3			28,6		7,1		1,2
	1,1		,4		2,7			8,3		1,4		
	,5		,1		,2			,3		,1		
	Ki kare = 193		SD = 40				P < .05				1196 100,0	

Tercih sırası: Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin % 9.7'si İlk sırada 1-5. tercihle, %12.0'si ikinci sırada 6-10. Tercihle, %10.2'si üçüncü sırada 11-15.tercihle, % 11.4'ü dördüncü sırada son tercihle girmişlerdir., %0.5'i bu soruya cevap vermemiştir. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin % 0.9'u İlk sırada 1-5. tercihle, %0.4'ü ikinci sırada 6-10. Tercihle, %0.8'i üçüncü sırada 11-15. Tercihle, % 1.3'ü dördüncü sırada son tercihle girmişlerdir. Bu soruya cevap vermeyen olmamıştır. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin % 2.5'i İlk sırada 1-5. tercihle, %4.3'ü ikinci sırada 6-10. Tercihle, %6.5'i üçüncü sırada 11-15.tercihle, % 5.3'ü dördüncü sırada son tercihle girmişlerdir., %0.1'i bu soruya cevap vermemiştir. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin % 1.3'ü İlk sırada 1-5 tercihle, %1.1'i ikinci sırada 6-10. Tercihle, % 1.5'i üçüncü sırada 11-15.tercihle, %2.9'u

dördüncü sırada son tercihle girmişlerdir. Bu soruya cevap vermeyen öğrenci yoktur. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin % 3.1'i İlk sırada 1-5. Tercihle, %2.8'i ikinci sırada 6-10. Tercihle, %0.1'i üçüncü sırada 11-15.tercihle, % 0.2'si dördüncü sırada son tercihle girmişlerdir. %0.2'si bu soruya cevap vermemiştir. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin % 0.6'sı İlk sırada 1-5 tercihle, %0.5'i ikinci sırada 6-10 tercihle, %0.8'i üçüncü sırada 11-15.tercihle, % 0.6'sı dördüncü sırada son tercihle girmişlerdir. Bu soruya cevap vermeyen öğrenci olmamıştır. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin % 1.4'ü İlk sırada 1-5 tercihle, %0.6'sı ikinci sırada 6-10. tercihle, %0.3'ü üçüncü sırada 11-15.tercihle, % 0.2'si dördüncü sırada son tercihle girmişlerdir. Bu soruya cevap vermeyen öğrenci olmamıştır. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin % 1.4'ü İlk sırada 1-5 tercihle, % 1.0'i ikinci sırada 6-10 Tercihle, %0.7'si üçüncü sırada 11-15 tercihle, % 0.6'sı dördüncü sırada son tercihle girmişlerdir. %0.3'ü bu soruya cevap vermemiştir. Sağlık Bilimleri personeliği mesleğini seçen öğrencilerin % 0.4'ü ilk sırada 1-5 tercihle, %0.8'i ikinci sırada 6-10 tercihle, %0.8'i üçüncü sırada 11-15. tercihle % 1.5'i dördüncü sırada son tercihle girmişlerdir. Bu soruya cevap vermeyen öğrenci olmamıştır. Teknik eğitim mesleğini seçen öğrencilerin % 2.1'i İlk sırada 1-5 tercihle, %1.8'i ikinci sırada 6-10. Tercihle, %0.8'i üçüncü sırada 11- 15 tercihle, % 1.3'ü dördüncü sırada son tercihle girmişlerdir. %0.1'i bu soruya cevap vermemiştir. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin % 1.3'ü ilk sırada 1-5 tercihle, %1.2'si ikinci sırada 6-10 tercihle, %0.3'ü üçüncü sırada 11-15.tercihle girmişlerdir. Bu soruya cevap vermeyen öğrenci yoktur.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile tercih sırası arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Öğrencilerin tercih sırası dikkate alındığında ilk üç ve sonuncu tercihler arasında çok bariz oran fark bulunmadığı görülmektedir. Bu da beklentilerin tersine bölgedeki okulların puanlarının en düşük bölüm (meslekleri) oluşturmasına rağmen öğrenciler ilk üç sırada tercihte bulunmaktadır. Bunun sebebi bölge üniversitelerinde barınma, beslenme (kredi, yurt) imkânlarının avantajlı olması sosyo-ekonomik yönden öğrencilere cazip gelmesinden dolayı olabilir.

Çok az da olsa (%1.2) bazı öğrenciler tercihlerini yanlış tesadüfi veya hatalı yaptıkları için buralarda öğrenim görmektedir.

Tablo 30
Liseyi Bitirdikten Sonra Ara Verip Vermediği

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DIŞ	
ARA VERMEDEN GİRDİM	168	15	65	39	50	14	14	10	21	17	22	435
	38,6	3,4	14,9	9,0	11,5	3,2	3,2	2,3	4,8	3,9	5,1	36,4
	32,1	37,5	29,1	48,1	66,7	48,3	48,3	20,8	50,0	23,3	66,7	
	14,0	1,3	5,4	3,3	4,2	1,2	1,2	,8	1,8	1,4	1,8	
BİR YIL ARA VERDİM	177	15	76	27	14	10	8	17	15	18	6	383
	46,2	3,9	19,8	7,0	3,7	2,6	2,1	4,4	3,9	4,7	1,6	32,0
	33,8	37,5	34,1	33,3	18,7	34,5	27,6	35,4	35,7	24,7	18,2	
	14,8	1,3	6,4	2,3	1,2	,8	,7	1,4	1,3	1,5	,5	
İKİ YIL ARA VERDİM	96	4	47	13	6	4	1	12	5	23	4	215
	44,7	1,9	21,9	6,0	2,8	1,9	,5	5,6	2,3	10,7	1,9	18,0
	18,4	10,0	21,1	16,0	8,0	13,8	3,4	25,0	11,9	31,5	12,1	
	8,0	,3	3,9	1,1	,5	,3	,1	1,0	,4	1,9	,3	
ÜÇ YIL ARA VERDİM	45	2	24	2	1		6	7	1	8	1	97
	46,4	2,1	24,7	2,1	1,0		6,2	7,2	1,0	8,2	1,0	8,1
	8,6	5,0	10,8	2,5	1,3		20,7	14,6	2,4	11,0	3,0	
	3,8	,2	2,0	,2	,1		,5	,6	,1	,7	,1	
DÖRT YIL VE DAHA FAZLA ARA VERDİM	37	4	11		4	1		2		7		66
	56,1	6,1	16,7		6,1	1,5		3,0		10,6		5,5
	7,1	10,0	4,9		5,3	3,4		4,2		9,6		
	3,1	,3	,9		,3	,1		,2		,6		
	Ki kare = 193											1196
	SD = 40											100,0
	P < .05											

Liseyi bitirdikten sonra ara verip vermediğine ilişkin sorulara verilen cevaplar: Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin %14.0'ü ara vermeden, %14.8'i bir yıl ara verdikten sonra, %8.0'i iki yıl ara verdikten sonra, %3.8'i üç yıl ara verdikten sonra, %3.1'i dört yıl ve daha fazla aradan sonra girmiştir. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin %1.3'ü ara vermeden, %1.3'ü bir yıl ara verdikten sonra, %0.3'ü iki yıl ara verdikten sonra, %0.2'si üç yıl ara verdikten sonra, %0.3'ü dört yıl ve daha fazla aradan sonra girmiştir. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin %5.4'ü ara vermeden, %6.4'ü bir yıl ara verdikten sonra, %3.9'u iki yıl ara verdikten sonra, %2.0'si üç yıl ara verdikten sonra, %0.9'u dört yıl ve daha fazla aradan sonra girmiştir. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin %3.3'ü ara vermeden, %2.3'ü bir yıl ara verdikten sonra, %1.1'i iki yıl ara verdikten sonra, %0.2'si üç yıl ara verdikten sonra girmiştir. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin %4.2'si ara

vermeden, %1.2'si bir yıl ara verdikten sonra, %0.5'i iki yıl ara verdikten sonra, %0.1'i üç yıl ara verdikten sonra, %0.3'ü dört yıl ve daha fazla aradan sonra girmiştir. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin %1.2'si ara vermeden, %0.8'i bir yıl ara verdikten sonra, %0.3'ü iki yıl ara verdikten sonra, %0.1'i dörtyıl ve daha fazla ara verdikten sonra girmiştir. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin %1.2'si ara vermeden, %0.7'si bir yıl ara verdikten sonra, %0.1'i iki yıl ara verdikten sonra, %0.5'i üç yıl ara verdikten sonra girmiştir. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin %0.8'i ara vermeden, %1.4'ü bir yıl ara verdikten sonra, %1.0'i iki yıl ara verdikten sonra, %0.6'sı üç yıl ara verdikten sonra, %0.2'si dört yıl ve daha fazla aradan sonra girmiştir. Sağlık Bilimleri personeliği mesleğini seçen öğrencilerin %1.8'i ara vermeden, %1.3'ü bir yıl ara verdikten sonra, %0.4'ü iki yıl ara verdikten sonra, %0.1'i üç yıl ara verdikten sonra girmiştir. Teknik eğitim mesleğini seçen öğrencilerin %1.4'ü ara vermeden, %1.5'i bir yıl ara verdikten sonra, %1.9'u iki yıl ara verdikten sonra, %0.7'si üç yıl ara verdikten sonra, %0.6'sı dört yıl ve daha fazla aradan sonra girmiştir. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin %1.8'i ara vermeden, %0.5'i bir yıl ara verdikten sonra, %0.3'ü iki yıl ara verdikten sonra, %0.1'i üç yıl ara verdikten sonra girmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile liseyi bitirdikten sonra hemen veya ara verdikten sonra üniversiteye girmeleri arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Öğrencilerin çoğunluğu ara vermeden (%36.4), büyük bir kısmı da (%32.0) bir yıl ara verdikten sonra üniversiteye girmişlerdir. Ara süresi artıkça kazananların oranı da düşmektedir.

Tablo 31
Üniversite Öğrencisiyken Herhangi Bir İşte Çalışıyor mu?

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
EVET	182	15,2	15,2	15,2
HAYIR	1000	83,6	83,6	98,8
CEVAPSIZ	14	1,2	1,2	100,0
Toplam	1196	100,0	100,0	

Öğrenciler üniversitede öğrenim gördükleri sırada her hangi bir işte çalışıp çalışmadıkları sorulduğunda; % 83.6'sının çalışmadığı, % 15.2'sinin çalıştığı gözlenmiştir. Öğrencilerin %1.27si bu soruya cevap vermemiştir.

Bu sonuçlara göre; öğrencilerin büyük bir çoğunluğu aileye bağımlı, herhangi bir işte çalışmayan kişilerdir. Gerek orta öğretim formasyonları, gerekse üniversitede aldıkları eğitim hemen pratiğe dönüşecek nitelikte olmadığı için öğrencilerin genel olarak her hangi bir işte çalışmadıkları görülmektedir.

Tablo 32
Meslek Seçiminde Etkili Olan En Önemli Faktör

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DİŞ	
AİLEM	90	5	44	47	14	11	5	7	26	11	12	272
	33,1	1,8	16,2	17,3	5,1	4,0	1,8	2,6	9,6	4,0	4,4	22,7
	17,2	12,5	19,7	58,0	18,7	37,9	17,2	14,6	61,9	15,1	36,4	
	7,5	,4	3,7	3,9	1,2	,9	,4	,6	2,2	,9	1,0	
ARKADAŞ	64	4	22	1	5	2	2	1	1	3	2	107
	59,8	3,7	20,6	,9	4,7	1,9	1,9	,9	,9	2,8	1,9	8,9
	12,2	10,0	9,9	1,2	6,7	6,9	6,9	2,1	2,4	4,1	6,1	
	5,4	,3	1,8	,1	,4	,2	,2	,1	,1	,3	,2	
ÖĞRETMEN	62	3	9	3	5	1	5	7	3	6	1	105
	59,0	2,9	8,6	2,9	4,8	1,0	4,8	6,7	2,9	5,7	1,0	8,8
	11,9	7,5	4,0	3,7	6,7	3,4	17,2	14,6	7,1	8,2	3,0	
	5,2	,3	,8	,3	,4	,1	,4	,6	,3	,5	,1	
OKUL YÖNETİMİ	24	2	7		8	1		4	1	13	1	61
	39,3	3,3	11,5		13,1	1,6		6,6	1,6	21,3	1,6	5,1
	4,6	5,0	3,1		10,7	3,4		8,3	2,4	17,8	3,0	
	2,0	,2	,6		,7	,1		,3	,1	1,1	,1	
DERSHANE YÖNETİMİ	27	4	16	6	8	3	5	1	1		1	72
	37,5	5,6	22,2	8,3	11,1	4,2	6,9	1,4	1,4		1,4	6,0
	5,2	10,0	7,2	7,4	10,7	10,3	17,2	2,1	2,4		3,0	
	2,3	,3	1,3	,5	,7	,3	,4	,1	,1		,1	
AKRABA	15	1	16	6				4	2	7	2	53
	28,3	1,9	30,2	11,3				7,5	3,8	13,2	3,8	4,4
	2,9	2,5	7,2	7,4				8,3	4,8	9,6	6,1	
	1,3	,1	1,3	,5				,3	,2	,6	,2	
KENDİ KABİLİYET	241	21	107	18	35	11	12	24	8	33	14	524
	46,0	4,0	20,4	3,4	6,7	2,1	2,3	4,6	1,5	6,3	2,7	43,8
	46,1	52,5	48,0	22,2	46,7	37,9	41,4	50,0	19,0	45,2	42,4	
	20,2	1,8	8,9	1,5	2,9	,9	1,0	2,0	,7	2,8	1,2	
CEVAPSIZ			2									2
			100,0									,2
			,9									,2
		,2										
Ki kare = 235												1196
SD = 70												100,0
P < .05												

Meslek seçiminde etkili olan en önemli faktör: Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %7.5'i ailelerinin etkisinde kalmakta, %5.4'ü arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %5.2'si öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %2.07'si okul yönetiminin etkisi altında kalmakta, %2.3'ü özel dersane yönetiminin etkisi altında kalmakta, %1.3'ü yakın çevresinin (akraba) etkisinde kalmakta, %20.2'si kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda hareket etmektedir. Veterinerlik mesleğini

seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %0.4'ü ailelerinin etkisinde kalmakta, %0.3'ü arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %0.3'ü öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %0.2'si okul yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.3'ü özel dersane yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.1'i yakın çevresinin (akraba) etkisinde kalmakta, %1.8'i kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda hareket etmektedir. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %3.7'si ailelerinin etkisinde kalmakta, %1.8'i arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %0.8'i öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %0.6'sı okul yönetiminin etkisi altında kalmakta, %1.3'ü özel dersane yönetiminin etkisi altında kalmakta, %1.3'ü yakın çevresinin (akraba) etkisinde kalmakta, %8.9'u kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda hareket etmektedir. %0.2'si bu soruya cevap vermemiştir. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %3.9'u ailelerinin etkisinde kalmakta, %0.1'i arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %0.3'ü öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %0.5'i özel dersane yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.5'i yakın çevresinin (akraba) etkisinde kalmakta, %1.5'i kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda hareket etmektedir. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %1.2'si ailelerinin etkisinde kalmakta, %0.4'ü arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %0.4'ü öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %0.7'si okul yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.7'si özel dersane yönetiminin etkisi altında kalmakta, %2.9'u kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda hareket etmektedir. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %0.9'u ailelerinin etkisinde kalmakta, %0.2'si arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %0.1'i öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %0.1'i okul yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.3'ü özel dersane yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.9'u kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda hareket etmektedir. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %0.4'ü ailelerinin etkisinde kalmakta, %0.2'si arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %0.4'ü öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %0.4'ü özel dersane yönetiminin etkisi altında kalmakta, %1.0'i kendi kabiliyet ve

İlgileri doğrultusunda hareket etmektedir. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %0.6'sı ailelerinin etkisinde kalmakta, %0.1'i arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %0.6'sı öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %0.3'ü okul yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.1'i özel dersane yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.3'ü yakın çevresinin (akraba) etkisinde kalmakta, %2.0'si kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda hareket etmektedir. Sağlık Bilimleri personelliği mesleğini seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %2.2'si ailelerinin etkisi altında kalmakta, %0.1'i arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %0.3'ü öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %0.1'i okul yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.1'i özel dersane yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.2'si yakın çevre (akraba) etkisi altında kalmakta, %0.7'si kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda hareket etmektedir. Teknik eğitim mesleğini seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %0.9'u ailelerinin etkisinde kalmakta, %0.3'ü arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %0.5'i öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %1.1'i okul yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.6'sı yakın çevresinin (akraba) etkisinde kalmakta, %2.8'i kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda hareket etmektedir. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin bu mesleği seçmelerinde etkili olan en önemli etken şöyle sıralanmaktadır: %1.0'i ailelerinin etkisinde kalmakta, %0.2'si arkadaş çevresinin etkisi altında kalmakta, %0.1'i öğretmenlerinin etkisi altında kalmakta, %0.1'i okul yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.1'i özel dersane yönetiminin etkisi altında kalmakta, %0.2'si yakın çevresinin (akraba) etkisinde kalmakta, %1.2'si kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda hareket etmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile tercihlerinde etkili olan faktörler arasında anlamlı bir ilişki vardır. Öğrencilerin yarısına yakın bir kısmı (%43.8) kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda mesleklerini seçmişlerdir. Bu da meslek seçiminde bireyselliğin arttığını göstermektedir. İkinci sırada aile (%22.7) gelmektedir. Diğer faktörler de öğrencilerin meslek seçiminde etkili olmaktadır.

Tablo 33
Meslek Seçimindeki Öğretim Kademesi:

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	Diş	
İLKOKUL	25	3	9	10	2	4	1	3	5	1	3	66
	37,9	4,5	13,6	15,2	3,0	6,1	1,5	4,5	7,6	1,5	4,5	5,5
	4,8	7,5	4,0	12,3	2,7	13,8	3,4	6,3	11,9	1,4	9,1	
	2,1	,3	,8	,8	,2	,3	,1	,3	,4	,1	,3	
ORTAOKUL	80	4	11	8	4	3	5	10	6	8	1	140
	57,1	2,9	7,9	5,7	2,9	2,1	3,6	7,1	4,3	5,7	,7	11,7
	15,3	10,0	4,9	9,9	5,3	10,3	17,2	20,8	14,3	11,0	3,0	
	6,7	,3	,9	,7	,3	,3	,4	,8	,5	,7	,1	
LİSE	296	9	66	29	49	12	14	19	13	53	14	574
	51,6	1,6	11,5	5,1	8,5	2,1	2,4	3,3	2,3	9,2	2,4	48,0
	56,6	22,5	29,6	35,8	65,3	41,4	48,3	39,6	31,0	72,6	42,4	
	24,7	,8	5,5	2,4	4,1	1,0	1,2	1,6	1,1	4,4	1,2	
ÜNİVERSİTE	118	24	126	32	20	10	8	16	18	11	14	397
	29,7	6,0	31,7	8,1	5,0	2,5	2,0	4,0	4,5	2,8	3,5	33,2
	22,6	60,0	56,5	39,5	26,7	34,5	27,6	33,3	42,9	15,1	42,4	
	9,9	2,0	10,5	2,7	1,7	,8	,7	1,3	1,5	,9	1,2	
CEVAPSIZ	4		11	2			1				1	19
	21,1		57,9	10,5			5,3				5,3	1,6
	,8		4,9	2,5			3,4				3,0	
	,3		,9	,2			,1				,1	
	Ki kare = 191											
	SD = 40											
	P < .05											
												1196
												100,0

Meslek Seçimindeki Öğretim kademesi: Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin %2.1'i bu mesleği ilkokuldan itibaren, %6.7'si ortaokuldan itibaren, %24.7'si lisede, %9.9'u üniversitede meslek seçimine karar vermişlerdir. %0.3'ü bu soruya cevap vermemiştir. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin %0.3'ü bu mesleği ilkokuldan itibaren, %0.3'ü ortaokuldan itibaren, %0.8'i lisede, %2.0'si üniversitede karar vermişlerdir. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin %0.8'i bu mesleği ilkokuldan itibaren, %0.9'u ortaokuldan itibaren, %5.5'i lisede, %10.5'i üniversitede karar vermişlerdir. %0.9'u bu soruya cevap vermemiştir. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin %0.8'i bu mesleği ilkokuldan itibaren, %0.7'si ortaokuldan itibaren, %2.4'ü lisede, %2.7'si üniversitede karar vermişlerdir. %0.2'si bu soruya cevap vermemiştir. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin %0.2'si bu mesleği ilkokuldan itibaren, %0.3'ü ortaokuldan itibaren, %4.1'i lisede, %1.7'si üniversitede karar vermişlerdir. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin %0.3'ü bu mesleği

ilkokuldan itibaren, %0.3'ü ortaokuldan itibaren, %1.0'i lisede, %0.8'i üniversitede karar vermişlerdir. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin %0.1'i bu mesleği ilkokuldan itibaren, %0.4'ü ortaokuldan itibaren, %1.2'si lisede, %0.7'si üniversitede karar vermişlerdir. %0.1'i bu soruya cevap vermemiştir. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin %0.3'ü bu mesleği ilkokuldan itibaren, %0.8'i ortaokuldan itibaren, %1.6'sı lisede, %1.3'ü üniversitede karar vermişlerdir. Sağlık Bilimleri personelliği mesleğini seçen öğrencilerin %0.4'ü bu mesleği ilkokuldan itibaren, %0.5'i ortaokuldan itibaren, %1.1'i lisede, %1.5'i üniversitede karar vermişlerdir. Teknik eğitim mesleğini seçen öğrencilerin %0.1'i bu mesleği ilkokuldan itibaren, %0.7'si ortaokuldan itibaren, %4.4'ü lisede, %0.9'u üniversitede karar vermişlerdir. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin %0.3'ü bu mesleği ilkokuldan itibaren, %0.1'i ortaokuldan itibaren, %1.2'si lisede, %1.2'si üniversitede karar vermişlerdir. %0.1'i bu soruya cevap vermemiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile, hangi öğretim kademesinde bu meslekle ilgilenmeye başladıkları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Öğrencilerin seçmiş oldukları mesleklerle değişik öğretim kademesinde ilgilenmeye başlamışlardır. Çoğunluğunun meslek seçimiyle lise yıllarında ilgilendiği (%48.0) görülmektedir. Meslek seçiminde bilinçlendirme veya yönlendirme bu çağda yapılmaktadır. Ülkemizde meslekî rehberlik çalışmalarının da bu çağlarda yaygın olduğu (Kuzgun 1983, s.7) göz önünde tutulursa bu normal bir sonuç olarak yorumlanabilir.

Öğrencilerin büyük bir oranı (%33.2) da üniversite de bu mesleklere ilgi duymaya başlamıştır. Bu sonuç da üniversitelerin meslekî fonksiyonlarıyla ilişkilendirilebilir. Öğrenci bu bölümden mezun olduğunda ne olacağına karar vermişse, öğretim etkinlikleriyle ortaya çıkan sonucu benimsemiş olabilir.

Tablo 34
Öğretmeniniz Yönlendirdi mi?

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
EVET	643	53.8	53.8	53.8
HAYIR	532	44.5	44.5	98.2
CEVAPSIZ	21	1.8	1.8	100.0
Toplam	1196	100.0	100.0	

Öğrencilerin %53.8'inin öğretmenlerinin yönlendirmesiyle, % 44.5'inin ise yönlendirme olmaksızın mesleklerini seçtiği görülmüştür. %1.8'i bu soruya cevap vermemiştir.

Öğretmen merkezli bir eğitim sisteminde, öğretmenler, resmi olarak yönlendirme görevleri olmadığı halde, informal yollarla da olsa, öğrencilerin meslek seçimlerine etkide bulunmaktadır.

Tablo 35
Hangi Öğretim Kademesinde Yönlendirdiği

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
İLK	16	1.3	1.3	1.3
ORTA	85	7.1	7.1	8.4
LİSE	409	34.2	34.2	42.6
DERSHANE	136	11.4	11.4	54.0
CEVAPSIZ	550	46.0	46.0	100.0
Toplam	1196	100.0	100.0	

Öğrencilerin % 34.2'sinin lisede, % 7.1'inin orta okulda, % 11.4'ünün, dersanede, % 1.3'ünün ilkokulda özellikle öğretmenleri tarafından yönlendirildiği tesbit edilmiştir. % 46.0'sı bu soruya cevap vermemiştir.

Öğretmenlerin yönlendirmeleri; daha çok lise yıllarında, liseye devam ederken yada bitirdikten sonra dersanede olmaktadır. Bu soruya cevap vermeyen öğrencilerin oranıyla, 34. soruda öğretmenlerin yönlendirme yapmadığını belirten seçeneğin oranı arasında paralellik görülmektedir.

Tablo 36
Meslek Seçimi Hangi Yaşta Olmalı

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	UF
0-6 YAŞ	14	1.2	1.2	1.2
7-12 YAŞ	213	17.8	17,8	19.0
13-18 YAŞ	846	70,7	70,7	89,7
19-24 YAŞ	123	10.3	10,3	100.0
Toplam	1196	100.0	100.0	

Öğrencilerin; % 34.2'sine göre 13-18 yaşlarında, % 11.4'üne göre 19-24 yaşlarında, % 7.1'ine göre 7-12 yaşlarında, % 1.3'üne göre 0-6 yaşlarında, meslek seçimi yapılmalıdır.

Öğrencilerin %46.0'sı bu soruya cevap vermemiştir.

Üniversitelerin son sınıflarına gelmiş, artık o mesleğin icrasını gerçekleştirmelerine çok az bir süre kalmış olan öğrencilerin, meslek seçimi için en uygun gördükleri yaş, temel eğitimin ikinci kademesine rastlayan 13- 18 yaşlarıdır. Kendileri genellikle lise ve lise sonrası yönlendirmeye tabii tutulan bu öğrencilerin, meslek seçimi için daha erken yaşları işaretlemeleri önemli bir tesbittir.

Tablo 37**Bu Mesleği Niçin Seçtiniz?**

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
ÜNİVERSİTE BİTİRMEK	165	13,8	13,8	13,8
İLGİLERİMDEN	562	47,0	47,0	60,8
İŞ BUL AVANTAJI	385	32,2	32,2	93,0
MEMLEKETE YAKINLIĞI	66	5,5	5,5	98,5
CEVAPSIZ	18	1,5	1,5	100,0
Toplam	1196	100,0	100,0	

Öğrencilerin % 47.0'si bu alana ilgi duyduğu için, % 13.8'i üniversite bitirmiş olmak için, % 32.2'si iş avantajından dolayı, % 5.5'i memleketine yakın olduğu için, bu meslekleri seçmişlerdir. % 1.5'i bu soruya cevap vermemiştir.

Öğrencilerin çoğunluğu hangi bölüme ve niçin geldiklerinin bilincindedir. Ancak, çok önemli bir kitle de üniversite bitirmiş olmak için, coğrafi avantajı ve diğer sebeplere bağlı olarak bu mesleği seçmişlerdir.

Tablo 38
En İyi Meslek Hangisi?

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
ÜCRETİ YÜKSEK OLAN	94	7.9	7.9	7.9
KABİLİYETİME UYGUN	314	26.3	26.3	34.1
TOP İTİBAR	53	4.4	4.4	38.5
İŞ BUL KOL	106	8.9	8.9	47.4
TATMİN EDİCİ	629	52.6	52.6	100.0
Toplam	1196	100,0	100,0	

Öğrencilerin en iyi meslek hangisidir? sorusuna verdikleri cevap şöyledir: %26.3' ü kabiliyet ve ilgilerine uygun olan, %8.9' u iş bulma sorunu olmayan, %7.7' si ücreti yüksek olan mesleğin en iyi meslek olduğunu beyan etmişlerdir. Öğrencilerin %52.6' sı bu soruya cevap vermemiştir.

Bu soruya öğrencilerin yarısından fazlası cevap vermemiştir. Cevap veren öğrencilerin çoğunluğu kendi kabiliyet ilgi ve beklentilerine uygun olan mesleğin en iyi meslek olduğu görüşündedir.

Tablo 39
Öğrenim Gördüğü Fakülteyi Seçiş Sebebi:

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
İSTEYEREK	792	66,2	66,2	66,2
AİLENİN BASKISI	68	5,7	5,7	71,9
AÇIKTA KALMAMAK	316	26,4	26,4	98,3
CEVAPSIZ	20	1,7	1,7	100,0
Toplam		1196	100,0	100,0

Öğrencilerin %66.2' si öğrenim görmekte oldukları fakülteye isteyerek, %26.4' ü açıkta kalmamak için, %5.7' si ailelerinin istek veya baskısıyla gitmişlerdir. %1.7' si bu soruya cevap vermemiştir.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun öğrenim gördükleri fakülteye isteyerek girdikleri görülmektedir. 37. sorudaki cevaplarla paralellik gösteren bu bulgular, bireylerin ilgi ve isteklerini yansıtmaktadır. Öğrencilerin önemli bir kısmının da açıkta kalmamak için bu meslekleri seçtiği görülmektedir.

Tablo 40
Mesleğinizden Memnun musunuz?

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
EVET	836	69,9	69,9	69,9
HAYIR	332	27,8	27,8	97,7
CEVAPSIZ	28	2,3	2,3	100,0
Toplam	1196	100,0	100,0	

Öğrencilerin %69.9' u öğrenim görmekte olduğu fakülteden memnun, %27.8' i memnun değil, %2.3' ü ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 41
Mesleğinizden Memnunsanız Sebebi:

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
EĞİTİM KALİTESİ	92	7,7	7,7	7,7
KAZANDIRACAĞI MESLEK	444	37,1	37,1	44,8
ÖĞRETİM ELEMANLARI	200	16,7	16,7	61,5
ORTAM	79	6,6	6,6	68,1
İSTİHDAM	138	11,5	11,5	79,7
CEVAPSIZ	243	20,3	20,3	100,0

Öğrencilerin fakültelerden memnuniyet sebepleri; % 37.1 ' ı fakültelerin kazandıracağı meslekten dolayı, %16.7' si öğretmenin etkisiyle, %7.7' si eğitim kalitesinden dolayı, %6.6' sı öğretme-öğrenme ortamından dolayı, %11.5' i istihdam avantajından dolayı olarak belirtmişlerdir. %20.3' ü bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 42
Nasıl Bir Meslek İstedikleri

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DIŞ	
ÖZEL SEKTÖR	172	13	80	4	17	5	3	16	2	12	4	308
	55,8	4,2	19,5	1,3	5,5	1,6	1,0	5,2	,6	3,9	1,3	25,8
	32,9	32,5	26,9	4,9	22,7	17,2	10,3	33,3	4,8	16,4	12,1	
	14,4	1,1	5,0	,3	1,4	,4	,3	1,3	,2	1,0	,3	
DEVLET SEKTÖRÜ	116	12	45	37	46	13	9	12	21	16	5	332
	34,9	3,6	13,6	11,1	13,9	3,9	2,7	3,6	6,3	4,8	1,5	27,8
	22,2	30,0	20,2	45,7	61,3	44,8	31,0	25,0	50,0	21,9	15,2	
	9,7	1,0	3,8	3,1	3,8	1,1	,8	1,0	1,8	1,3	,4	
KENDİ İŞİ	234	14	116	39	12	11	17	20	17	45	24	549
	42,6	2,6	21,1	7,1	2,2	2,0	3,1	3,6	3,1	8,2	4,4	45,9
	44,7	35,0	52,0	48,1	16,0	37,9	58,6	41,7	40,5	61,6	72,7	
	19,6	1,2	9,7	3,3	1,0	,9	1,4	1,7	1,4	3,8	2,0	
CEVAPSIZ	1	1	2	1					2			7
	14,3	14,3	28,6	14,3					28,6			,6
	,2	2,5	,9	1,2					4,8			
	,1	,1	,2	,1					,2			
	Ki kare = 153		SD = 30		P < .05						1196 100,0	

Öğrencilere nasıl bir meslek istedikleri sorulduğunda : Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin %14.4'ü özel sektörde bir işi, %9.7'si devlet sektöründe bir işi, %19.6'sı kendi özel işi olsun istemektedir. %0.1'i bu soruya cevap vermemiştir. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin %1.1'i özel sektörde bir işi, %1.0'i devlet sektöründe bir işi, %1.2'si kendi özel işi olsun istemektedir. %0.1'i bu soruya cevap vermemiştir. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin %5.0'i özel sektörde bir işi, %3.8'i devlet sektöründe bir işi, %9.7'si kendi özel işi olsun istemektedir. %0.2'si bu soruya cevap vermemiştir. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin %0.3'ü özel sektörde bir işi, %3.1'i devlet sektöründe bir işi, %3.3'ü kendi özel işi olsun istemektedir. %0.1'i bu soruya cevap vermemiştir. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin %1.4'ü özel sektörde bir işi, %3.8'i devlet sektöründe bir işi, %1.0'i kendi özel işi olsun istemektedir. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin %0.4'ü özel sektörde bir işi, %1.1'i devlet sektöründe bir işi, %0.9'u kendi özel işi olsun istemektedir. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin %0.3'ü özel sektörde bir işi, %0.8'i devlet sektöründe bir işi,

%1.4'ü kendi özel işi olsun istemektedir. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin %1.3'ü özel sektörde bir işi, %1.0'i devlet sektöründe bir işi, %1.7'si kendi özel işi olsun istemektedir. Sağlık bilimleri personeli mesleğini seçen öğrencilerin %0.2'si özel sektörde bir işi, %1.8'i devlet sektöründe bir işi, %1.4'ü kendi özel işi olsun istemektedir. %0.2'si bu soruya cevap vermemiştir. Teknik eğitim mesleğini seçen öğrencilerin %1.0'i özel sektörde bir işi, %1.3'ü devlet sektöründe bir işi, %3.8'i kendi özel işi olsun istemektedir. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin %0.3'ü özel sektörde bir işi, %0.4'ü devlet sektöründe bir işi, %2.0'si kendi özel işi olsun istemektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile, nasıl bir meslekleri olmasını istedikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Öğrencilerin yarısına yakın bir kısmı (%45.9) kendi özel işi olsun istemektedir. Bu sonuç da bundan önceki bulgularla paralellik göstermektedir.

Tablo 43
Mesleğin Sağlayacağı Gelirin Önemi

	ÖĞR	VET	MÜH	İKT	ILA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DİŞ	
BİRİNCİ DERECE	200	10	69	20	27	7	12	15	12	28	21	421
	47,5	2,4	16,4	4,8	6,4	1,7	2,9	3,6	2,9	6,7	5,0	35,2
	38,2	25,0	30,9	24,7	36,0	24,1	41,4	31,3	28,6	38,4	63,6	
	16,7	,8	5,8	1,7	2,3	,6	1,0	1,3	1,0	2,3	1,8	
ÇALIŞMA ŞARTLARI	132	15	64	31	28	9	6	14	15	21	7	342
	38,6	4,4	18,7	9,1	8,2	2,6	1,8	4,1	4,4	6,1	2,0	28,6
	25,2	37,5	28,7	38,3	37,3	31,0	20,7	29,2	35,7	28,8	21,2	
	11,0	1,3	5,4	2,6	2,3	,8	,5	1,2	1,3	1,8	,6	
PRESTİJ	70	3	43	13	6	5	5	7	3	10	3	168
	41,7	1,8	25,6	7,7	3,6	3,0	3,0	4,2	1,8	6,0	1,8	14,0
	13,4	7,5	19,3	16,0	8,0	17,2	17,2	14,6	7,1	13,7	9,1	
	5,9	,3	3,6	1,1	,5	,4	,4	,6	,3	,8	,3	
KABİLİYETE UYGUNLUK	115	12	47	16	14	8	6	12	10	14	2	256
	44,9	4,7	18,4	6,3	5,5	3,1	2,3	4,7	3,9	5,5	,8	21,4
	22,0	30,0	21,1	19,8	18,7	27,6	20,7	25,0	23,8	19,2	6,1	
	9,6	1,0	3,9	1,3	1,2	,7	,5	1,0	,8	1,2	,2	
CEVAPSIZ	6			1					2			9
	66,7			11,1					22,2			,8
	1,1			1,2					4,8			
	,5		,1					,2				
	Ki kare =57		SD = 40				P < .05				1196 100,0	

Mesleğin sağlayacağı gelirin önemi : Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin %16.7'si mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %11.0'i gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte, %5.9'u mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %9.6'sı kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir. %0.5'i bu soruya cevap vermemiştir. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin %0.8'i mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %1.3'ü gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte, %0.3'ü mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %1.0'i kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin %5.8'i mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %5.4'ü gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte, %3.6'sı mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %3.9'u kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir. İktisat mesleğini seçen

öğrencilerin %1.7'si mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %2.6'sı gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte,%1.1'i mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %1.3'ü kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir. %0.1'i bu soruya cevap vermemiştir. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin %2.3'ü mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %2.3'ü gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte,%0.5'i mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %1.2'si kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin %0.6'sı mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %0.8'i gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte,%0.4'ü mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %0.7'si kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin %1.0'i mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %0.5'i gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte,%0.4'ü mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %0.5'i kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin %1.3'ü mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %1.2'si gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte, %0.6'sı mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %1.0'i kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir. Sağlık Bilimleri personeliği mesleğini seçen öğrencilerin %1.0'i mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %1.3'ü gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte,%0.3'ü mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %0.8'i kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir. %0.2'si bu soruya cevap vermemiştir. Teknik eğitim mesleğini seçen öğrencilerin %2.3'ü mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %1.8'i gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte,%0.8'i mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %1.2'si kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin %1.8'i mesleğin sağlayacağı geliri birinci derecede önemli görmekte, %0.6'sı gelirden ziyade çalışma şartlarını önemli görmekte,%0.3'ü mesleğin sağlayacağı prestiji önemli görmekte, %0.2'si kabiliyetlerine uygun olmasını önemli görmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile seçilen mesleğin prestij değeri arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir.

Tablo 44**Mesleğinizden Memnun Değilseniz?**

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
BAŞKA BÖLÜM	67	5,6	5,6	5,6
DAHA KALİTELİ	456	38,1	38,1	43,7
İSTİHDAM AVANTAJI	331	27,7	27,7	71,4
FARKLI BİR MESLEK ALANI	75	6,3	6,3	77,7
CEVAPSIZ	267	22,3	22,3	100,0
Toplam	1196	100,0	100,0	

“Nasıl bir fakülte?” sorusuna ise; %38.1’ i aynı fakülte ve bölümde daha kaliteli eğitim derken, %27.7’ si iş bulma sorunun olmamasını, %6.3’ ü aynı fakültede farklı meslekte olmayı, %5.6’ sı aynı fakültede başka bölümlerde okumak isterdim derken, %22.3’ ü bu soruya cevap vermemişlerdir.

Tablo 45
Nüfus Özelliklerinin Meslek Seçimine Etkisi

	ÖGR	VET	MÜH	İKT	İLA	TIP	HUK	ÖYM	SAĞ	TEK	DIŞ	
N. Y. MS.	117	5	36	11	2	3	9	8	6	16	7	220
KOLAYLAŞTIRDI	53,2	2,3	16,4	5,0	,9	1,4	4,1	3,6	2,7	7,3	3,2	18,4
	22,4	12,5	16,1	13,6	2,7	10,3	31,0	16,7	14,3	21,9	21,2	
	9,8	,4	3,0	,9	,2	,3	,8	,7	,5	1,3	,6	
N. Y. TARIM DIŞI	44	5	21	7	5	7		5	6	11	2	113
MS. YÖNELTTİ	38,9	4,4	18,6	6,2	4,4	6,2		4,4	5,3	9,7	1,8	9,4
	8,4	12,5	9,4	8,6	6,7	24,1		10,4	14,3	15,1	6,1	
	3,7	,4	1,8	,6	,4	,6		,4	,5	,9	,2	
N. Y. MS.	161	15	54	28	17	10	15	18	12	22	11	363
OLUMLU	44,4	4,1	14,9	7,7	4,7	2,8	4,1	5,0	3,3	6,1	3,0	30,4
ETKİLEDİ	30,8	37,5	24,2	34,6	22,7	34,5	51,7	37,5	28,6	30,1	33,3	
	13,5	1,3	4,5	2,3	1,4	,8	1,3	1,5	1,0	1,8	,9	
N. Y. MS.	166	14	90	31	45	8	4	11	14	22	12	417
OLUMSUZ	39,8	3,4	21,6	7,4	10,8	1,9	1,0	2,6	3,4	5,3	2,9	34,9
ETKİLEDİ	31,7	35,0	40,4	38,3	60,0	27,6	13,8	22,9	33,3	30,1	36,4	
	13,9	1,2	7,5	2,6	3,8	,7	,3	,9	1,2	1,8	1,0	
CEVAPSIZ	35	1	22	4	6	1	1	6	4	2	1	83
	42,2	1,2	26,5	4,8	7,2	1,2	1,2	7,2	4,8	2,4	1,2	6,9
	6,7	2,5	9,9	4,9	8,0	3,4	3,4	12,5	9,5	2,7	3,0	
	2,9	,1	1,8	,3	,5	,1	,1	,5	,3	,2	,1	
	Ki kare = 81				SD = 40			P < .05				1196
												100,0

Nüfus özelliklerinin meslek seçimine etkisi: Öğretmenlik mesleğini seçen öğrencilerin %9.8'i nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %3.7'si nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %13.5'i nüfus yoğunluğu, toplumdaki iletişim imkânlarını artırdığı için meslek seçimini olumlu yönde etkilediği görüşündedir. %13.9'u nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. % 2.9' u bu soruya cevap vermemiştir. Veterinerlik mesleğini seçen öğrencilerin %0.4'ü nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %0.4'ü nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %1.3'ü nüfus yoğunluğu, toplumdaki iletişim imkânlarını artırdığı için meslek seçimini olumlu yönde etkilediği görüşündedir. %1.2'si nüfus

yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. %0.1'i bu soruya cevap vermemiştir. Mühendislik mesleğini seçen öğrencilerin %3.0'ü nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %1.8'i nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %4.5'i nüfus yoğunluğu, toplumdaki iletişim imkânlarını artırdığı için meslek seçimini olumlu yönde etkilediği görüşündedir. %7.5'i nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. %1.8'i bu soruya cevap vermemiştir. İktisat mesleğini seçen öğrencilerin %2.3'ü nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %0.8'i nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %0.8'i nüfus yoğunluğu, toplumdaki iletişim imkânlarını artırdığı için meslek seçimini olumlu yönde etkilediği görüşündedir. %0.2'si nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. %3.5'i bu soruya cevap vermemiştir. İlahiyat mesleğini seçen öğrencilerin %1.5'i nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %1.3'ü nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %0.5'i nüfus yoğunluğu, toplumdaki iletişim imkânlarını artırdığı için meslek seçimini olumlu yönde etkilediği görüşündedir. %3.0'ü nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. Tıp mesleğini seçen öğrencilerin %1.1'i nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %0.1'i nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %1.3'ü nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. Hukuk mesleğini seçen öğrencilerin %0.7'si nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %0.3'ü nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %1.5'i nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. Özel yetenekle girilen meslekleri seçen öğrencilerin %1.6'sı nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından,

meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %0.3'ü nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %0.2'si nüfus yoğunluğu, toplumdaki iletişim imkânlarını artırdığı için meslek seçimini olumlu yönde etkilediği görüşündedir. %2.0'si nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. Sağlık Bilimleri personelliği mesleğini seçen öğrencilerin %0.5'i nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %0.5'i nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %1.0'i nüfus yoğunluğu, toplumdaki iletişim imkânlarını artırdığı için meslek seçimini olumlu yönde etkilediği görüşündedir. %1.2'si nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. %0.3'ü bu soruya cevap vermemiştir. Teknik eğitim mesleğini seçen öğrencilerin %1.3'ü nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %0.9'u nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %1.8'i nüfus yoğunluğu, toplumdaki iletişim imkânlarını artırdığı için meslek seçimini olumlu yönde etkilediği görüşündedir. %1.8'i nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. %0.2'si bu soruya cevap vermemiştir. Diş hekimliği mesleğini seçen öğrencilerin %0.6'sı nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırdığı görüşündedir. %0.2'si nüfus yoğunluğunun kendisini tarım dışındaki mesleklere yönelttiği görüşündedir. %0.9'u nüfus yoğunluğu, toplumdaki iletişim imkânlarını artırdığı için meslek seçimini olumlu yönde etkilediği görüşündedir. %1.0'i nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkânlarını azalttığı için, meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. %0.1'i bu soruya cevap vermemiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin meslek seçimi ile, yaşadıkları yerin nüfus özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 46
Yüksek Öğretimde Öğrenim Gören Kardeş Sayısı

VERİ TABLOSU	G.V	f	%	Uf
BİR	383	32,0	32,0	32,0
İKİ	104	8,7	8,7	40,7
ÜÇ	37	3,1	3,1	43,8
DÖRT VE DAHA FAZLA	672	56,2	56,2	100,0
Toplam	1196	100,0	100,0	

Öğrencilerin %32.0' sinin kendileri dışında bir kardeşi daha yüksek öğretimde okumaktadır. %8.7' sinin iki kardeşi, %3.1' inin ise üç ve daha fazla kardeşi üniversitelidir. %56.2' si bu soruya cevap vermemişlerdir.

V. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

1- SONUÇLAR

1.1. BİREYSEL AÇIDAN

Öğrencilerin seçmiş olduğu meslekler tek tek incelendiğinde; mühendislik, özel yetenekle girilen meslekler, teknik eğitim ve veterinerlik mesleklerini erkeklerin, iktisat, hukuk, sağlık personeli mesleğini de daha çok bayanların tercih ettiği; öğretmenlik mesleğinin, iki tarafça da seçilmekte olduğu görülmektedir. Bunun yanısıra sağlık personeli mesleğini sadece bayanların seçtiği, bu seçimin meslekî teamüller gereği bireylerin cinsiyete göre farklılaşan meslekler seçtiği görülmektedir.

Araştırma, üniversitelerin son sınıflarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Son sınıf konumunda olup da mezun olamamış, okulunu uzatmış, öğrenciler de araştırma kapsamına alınmıştır. Öğrencilerin %98'inin son sınıfta, %2.0'ı ise, okulunu uzatmış öğrenciler olduğu tesbit edilmiştir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu mezuniyet konumunda olması, mezun olamayacak konumda çok az öğrenci bulunması, seçilmiş olan meslek için alınarı yüksek öğretim formasyonunun başarıyla tamamlanabildiğini göstermektedir.

Öğrencilerin meslek seçimiyle yaşları arasındaki ilişki incelendiğinde; Türkiye'de üniversitelerin son sınıfında öğrenim gören öğrencilerin yaş ortalamasının 21-23 olduğu görülmektedir. Normal şartlar altında, hiç süre kaybı olmadan öğrenimini sürdüren öğrenciler bu yaş grubuna girmektedir. Araştırmada elde edilen bulgular da bu görüşü desteklemektedir. Buna göre üniversitelerde 21-25 yaş grubu arasında olanlar öğrenim görmektedirler.

Araştırmanın yapıldığı evreni oluşturan öğrencilerin yarısına yakın bir kısmı, Eğitim Fakülteleri ve Fen-Edebiyat Fakültelerine devam etmektedir. Fen-Edebiyat Fakültelerine devam eden öğrencilerin büyük bir çoğunluğu öğretmen olmak istediklerini belirttikleri için, öğretmenlik tercihini yapan öğrencilerin sayısı daha da artmıştır. O nedenle, Örneklemin % 43.7'sini öğretmenler oluşmaktadır.

Ortaöğretimde alınan formasyonlar, bireyin gelir getiren işlerde çalışmasında yeterli değildir. Orta öğretimin amacı bireyin gelir elde etmesini sağlayıcı işe yönlendirmek değil, ona bir meslek alanında, işe giriş için gerekli asgari bilgi, beceri ve alışkanlık kazandırmaktır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun orta öğretimde aldıkları formasyonlar yetersiz kaldığından, öğrenim alanlarıyla alakasız işlerde çalışmakta, ya da hiç bir yerde çalışmamaktadır.

Öğrencilerin orta öğrenimleri sırasında çalıştıkları işlerin dağılımı incelendiğinde; % 10.9'unun vasıfsız işlerde (amele), %4.1'inin turizm, rehberlik şoförlük gibi mevsimlik işlerde, %2.6'sının büro işi, satış elamanı olarak, % 2.2'si öğrenim gördüğü alanla ilgili işlerde, %1.8'inin kendi (babasının) iş yerlerinde, %1.8'inin çiftçi olarak çalıştıkları tesbit edilmiştir. Öğrencilerin %76.7'si bu soruya cevap vermemiştir. Yani, öğretim alanı, orta okul ve lisede aldığı formasyonların yeterli olmayışı sebebiyle öğrenciler nitelikli işlerde çalışmamaktadırlar.

Bir kısmı, nitelikli eğitim gördükleri için veya sosyo-ekonomik avantajlarını kullanarak; yabancı dil, bilgisayar gibi iş bulmayı kolaylaştıran niteliklere sahip olduklarından, bir kısmı da, kendi (babalarının) işyeri, atölye, dükkan vb. yerlerde, çalışmaktadırlar.

Anne-babanın, meslek seçiminde kendilerini hemen hemen hiç etkilemediği, görülmektedir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunu anne ve babalarının etkilememesi, yüksek öğretimde, bireysel ilgi, kabiliyet ve isteklerin belirgin rol oynadığı şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin anne veya babalarının sağ olup olmaması hem öğrenim şansı açısından hem de sosyal etkenler açısından önemlidir. Bu anlamda anne veya babası olmayan kişilerin öğrenim şansı düşmektedir. Başka bir açıdan da, toplumda anne veya babası olmayan öğrencilerin oranının düşük olduğu varsayımından hareketle; genel olarak toplumda yaşama süresinin uzaması dolayısıyla anne veya babası olmayan öğrencilerin oranı düşüktür şeklinde yorumlanabilir.

Ebeveyni sağ olan öğrencilerin çoğunluğunun anne ve babasının birlikte yaşadığı görülmektedir. Bu sonuçlar, Türk toplumunun muhafazakar yapısının bir yansıması olarak yorumlanabilir. Ailelerin büyük bir çoğunluğu birlikte yaşamaktadır. Anne-babası veya ikisinden biri sağ olmadığı belirtilen cevaplar

gözönünde tutulduğunda cevap vermeyenlerin oranıyla paralellik arz ettiği görülmektedir.

Öğrencilerin okuyan kardeş sayısının çokluğu, bireysel açıdan güdüleyici olmakla birlikte, üst düzeyde öğrenim görme şansını azaltmaktadır.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu genel lise mezunu olduğu görülmektedir. Bölgedeki üniversitelere anadolu ve fen lisesi mezunu öğrenciler pek rağbet etmemektedir. İstenen puan türünün en düşük bölümlerinin buralarda olması önemli bir etken olabilir. Başka bir nokta da, orta sosyo-ekonomik düzeyindeki insanların çocuklarının genel lise ve meslek liselerinde öğrenim görmekte olmaları ve öğrencilerin çoğunluğunun bu gelir düzeyine sahip olmaları, sonucu bu şekilde etkilemektedir.

Öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre farklı kollardan ve alanlardan gelerek kendilerine en uygun bölüm (meslek) leri seçtikleri görülmektedir. Bu seçimler kendi arasında lise türüne uygun dağılım özelliği göstermektedir.

Öğrencilerin tercih sırası dikkate alındığında ilk üç ve sonuncu tercihler arasında çok bariz oran farkı bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Bu da beklentilerin tersine, bölgedeki fakültelerin puanlarının en düşük bölüm (meslekleri) oluşturmasına rağmen, öğrenciler bu fakülteleri ilk üç sırada tercihte bulunduğu tesbit edilmiştir. Bunun sebebi bölge üniversitelerinde barınma, beslenme (kredi, yurt) imkanlarının avantajlı olması, sosyo-ekonomik yönden öğrencilere cazip gelmesidir.

Öğrencilerin çoğunluğu ara vermeden, büyük bir kısmının da bir yıl ara verdikten sonra üniversiteye girmiş oldukları tesbit edilmiştir. Ara süresi artıkça kazananların oranının da düşmekte olması dikkat çekicidir.

Öğrencilerin yarısına yakın bir kısmı (%43.8) kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda mesleklerini seçmişlerdir. Bu da meslek seçiminde bireyselliğin arttığını göstermektedir. Bireylerin kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda seçimler yapabilmeleri ve bireyselliklerini sergileyebilmeleri gerçeği diğer bulgularla da desteklenmektedir.

Öğrencilerin seçmiş oldukları mesleklerle değişik öğretim kademelerinde ilgilenmeye başladıkları, bunların çoğunluğunun meslek seçimiyle lise yıllarında ilgilendiği saptanmıştır. Meslek seçiminde bilinçlendirme veya yönlendirme bu

çağda yapılmaktadır. Ülkemizde mesleki rehberlik çalışmalarının da bu çağlarda yaygın olduğu göz önünde tutulursa bu normal bir sonuç olarak yorumlanabilir. Ancak bu seçimleri bilinçlendirmenin mesleki rehberlik alanındaki çalışmaların ilköğretime doğru kaydırılmasıyla gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

Öğrencilerin büyük bir oranı da, (%33.2) üniversite de kendi mesleklerini, kald oldukları yüksek öğretim kurumlarında ilgi duymaya başlamışlardır. Bu sonuç da üniversitelerin mesleki fonksiyonlarıyla ilişkilendirilebilir. Öğrenci, ne olacağına bu bölümden mezun olduğunda karar vermişse, yüksek öğretimdeki öğretim etkinliklerinin de meslek seçiminde etkili olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin yarısına yakın bir kısmının kendi özel işi olsun istemesi, bundan önceki, öğrencilerin bireysellikleriyle ilgili bulgularla paralellik göstermektedir.

1.2. TOPLUMSAL AÇIDAN

Öğrencilerin çoğunluğunun yurtlarda ve kiraladıkları evlerde kalması, onların şehir dışından geldiğini göstermektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin iklim şartları göz önünde tutulduğunda bu sonuç normal karşılanabilir.

Öğrencilerin ailelerinin ikâmet ettiği yerin nüfus dağılımı incelendiğinde, bunların %56.3' ünün nüfusu 250.000' nin üzerinde olan yerlerde yaşamaktadır. % 8.2'sinin nüfusu 2.000' nin altında olan yerlerde yaşadıkları görülmektedir. Öğrencilerin ailelerinin çoğunluğu ise şehir, kasaba ve daha büyük yerleşim yerlerinde ikamet etmektedir. Şehir hayatının zorunluluğu burada da ortaya çıkmakta ve ikâmet için nüfusu büyük olan yerlerin daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Öğrencilerin ailelerinin ikamet ettiği il merkezinin nüfus yoğunluğu dağılımı genel olarak üç grupta ele alınmıştır. Bu dağılım analiz edildiğinde öğrencilerin yarısı orta büyüklükte bir şehirde, geri kalan yarısı ise, birbirine yakın oranlarda, büyük ve küçük şehirlerde yaşamaktadır.

Değişen teknoloji ve hayat standardı insanları belli bir konut türünde yaşamaya yöneltmektedir. Günümüz Türkiye'sinde yaşanılır konut yapı türü genellikle, betonarme yapılardır. Öğrencilerin %87.4' ünün ailelerinin bu tür konutlarda oturduğu gerçeği de bu görüşü desteklemektedir.

Öğrencilerin ailelerinin büyük bir çoğunluğunun oturduğu ev tipinin (%92.9) müstakil evler ve apartmanlar olması bundan önceki tespitleri desteklemektedir. Bu tür konutlar, öncelikle şehirlerde görülen apartman daireleri, yapı türleridir. Bu da şehirleşme sürecinin varlığına işaret eden bir bulgudur.

Öğrencilerin ailelerin çoğunluğunun oturduğu evler (%58.4), dört odalı; iki oda bir salon olarak ifade edilen, büyüklüktedir. Bu da ailelerin, orta sosyo-ekonomik seviyede olduğunu göstermektedir. Çok küçük (bir iki oda) ve çok büyük (altı ve daha fazla odalı) evlerin oranın azlığı ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemesi açısından önemli bir ip ucudur. Buna göre öğrenci ailelerinin az bir kısmı, çok üst ve çok alt sosyo- ekonomik seviyededir.

Öğrencilerin çoğunluğunun babasının ilkökul mezunu (%37.9) olması, üniversite mezunu babaların oranının ikinci sırada (%20.2) olması, bununla birlikte, genel olarak öğrencilerin babalarının öğrenim durumuyla meslekler arasındaki

ilişkinin, mesleklere göre değişiklik göstermesi, babanın öğrenim durumuyla meslek seçimi arasındaki ilişkiyi farklı bir noktaya getirmektedir. Öğrenim düzeyi, ilköretimden üniversiteye doğru hiyerarşik olarak sıralandığında, öğrencilerin meslek seçimi ile babalarının öğrenim durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında hiyerarşik olmayan bir düzen olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin babasının mesleği ile kendi seçtiği meslek arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Öğrencilerin seçmiş olduğu meslekler, babasının mesleğine uygunluk yada benzerlik göstermektedir. Lippesett (1962) ve Porter (1954)'ın yapmış olduğu araştırma da baba mesleği ile çocukların mesleği arasında 0.40 düzeyinde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Kuzgun (1983)'un yapmış olduğu araştırmalar da bu araştırmada yapılan bulguları destekler niteliktedir. Bu araştırmada elde edilen bulgularda da, öğrencilerin babalarının mesleğine benzer meslekleri tercih ettikleri görülmüştür.

Öğrencilerin yarısına yakın bir kısmının annesi (%48.5) ilkökul mezunu olduğu görülmüştür. Diğer öğretim kademelerinin dağılımı birbirine yakınlık göstermektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı da yüksektir (%18.4). Bu durum, örneklemdaki yüksek öğretim gören bayan öğrenci sayısı ile karşılaştırılırsa, değişen sosyo-ekonomik ve kültürel yapıyla birlikte, eğitimde imkân ve fırsat eşitliğinin kullanılması açılarından da son derece önemlidir. Bayanların okuma yazma oranının yanısıra, meslekleri tercih sebepleri ve oranlarının da erkeklere yakın düzeyde olması bu önemi daha da arttırmaktadır.

Çocukların ailedeki doğum sırası ile yüksek öğrenim görme şansı arasında doğru orantılı bir ilişki görülmektedir. Ailesinin ilk çocuğu olup da yüksek öğrenim görenlerin oranının yüksekliği de buna işaret etmektedir.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%71.2'si) orta düzeyde gelire sahip olduğu, çok düşük ve çok yüksek gelir düzeyinde olan ailelerin yüksek öğretimde eğitim öğretime karşı yeterince ilgi ve destek sağlayamadıkları, orta gelir düzeyindeki ailelerin ise daha fazla ilgi ve destek sağladıkları görülmektedir. Bu durum; sözkonusu pozisyondaki öğrencilerin yüksek öğretim vasıtasıyla meslek sahibi olma eğilimlerinin daha güçlü olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Genel olarak öğrenciler (%81.4) kendilerine ait evlerde oturmaktadır. Kırsal kökenli öğrencilerin fazla oluşu sebebiyle, bu sonuç normal karşılanabilir. Çünkü,

ailesi köyde yaşayıp da kendilerine ait bir evi olmayan öğrenci yok denecek kadar azdır.

Öğrenciler mesleklerin sosyal-ekonomik ve bireysel değerler açısından tasnifini yaparken ilk sıraya ekonomik, ikinci sıraya bireysel, son sıraya ise sosyal faktörleri koymaktadır. Bu sonuç da mesleklerin ekonomik değerini ön plana çıkarmaktadır. Bu anlamda; meslek, daha iyi hayat şartlarını sağlayacak yol olarak görülmektedir.

Nüfus hem itici hem de çekici özellikleri olan bir faktör olup, araştırmada bunun negatif bir etki gösterdiği tesbit edilmiştir.

Genel olarak, sonuç itibarıyla diyebiliriz ki, meslek seçimini birçok faktör etkilemektedir. Bu etkenleri değişkenlerin türüne ve özelliklerine göre şu şekilde özetlemek mümkündür:

Öğrencilerin bireysel ve sosyal özellikleri; zekâ, başarı, ilgi, yetenekleriyle, aile, ev, okul ve arkadaş çevresi gibi etkenler; temel eğitimden, yüksek öğretime kadar almış oldukları formasyonlarla, okul türü ve kolu gibi faktörler; öğretim durumlarının düzenleyicisi öğretmen ve yöneticiler; özel öğretim kurumlarının öğretmen ve yöneticileri; sahip olunan menkul, gayri menkuller, sosyo-ekonomik durum; yüksek öğretimde alınan formasyon etkisi, meslek seçimini etkilemektedir. Bu anlamda, üst zekâ, yetenek, ilgi, bilgi ve özellikler meslek seçimini genellikle olumlu yönde etkilerken; sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerin üst düzeyde olması her zaman olumlu etkisinin olmadığı, bazan olumsuz etkilerinin de olduğu görülmektedir.

Meslek seçimiyle; psikolojik, sosyo-ekonomik özellikler arasında, mesleklere ve bireylere göre değişen özellikler bulunmaktadır.

2. ÖNERİLER

Öğrencilerin Meslek seçimini Etkileyen Faktörler konusunda görüşlerinin değerlendirmesini amaçlayan bu araştırmanın, bulgularından yararlanarak bazı öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler şu şekilde sıralanabilir:

1-Mesleklerin seçiminde öğrenciye; ailesi, öğretmenleri, arkadaş çevresi ve diğer kurum ve kuruluşlar destek sağlamalıdır. Bu destek, öğrencilerin ilgi, kabiliyet ve beklentileri doğrultusunda olmalıdır.

- 1.1. Öncelikle bireysel ilgi ve kabiliyetler belirlenmelidir.
- 1.2. Öğrencilerin, belirlenen bu yetenekleri işlenmeli, geliştirilmelidir.
- 1.3. Okul ve aile ortamı, öğrencinin performansını artırıcı özelliklere sahip olarak düzenlenmelidir.

2- Ailenin sahip olduğu çocuk sayısı ve ekonomik güç öğrenci başarısını etkilemektedir. Bu sorunu giderici önlemler alınmalıdır.

- 2.1. Ailelerde okuyan kardeş sayısı arttığında, üst düzeyde öğrenim görme şansı düşmektedir.
- 2.2. Yüksek öğretimde öğrenim görme şansını artırmak için, mevcut kredi ve burs imkanları artırılmalıdır.
- 2.2. Ailenin psikolojik destek sağlayıcı rolü ihmal edilmemelidir.

3-Orta öğretimde verilen formasyonlar bireyin meslek edinmesinde yeterli olamamaktadır. Bu sebeple, meslekî orta öğretim programları yeniden gözden geçirilmeli, meslekî becerileri geliştirici etkinliklere ağırlık verilmelidir. Bu programları desteklemek için de, lise tür ve kollarına göre meslek alanlarının, meslekî fonksiyonlarının düzenlenmesi gerekmektedir.

- 3.1. Okulların fonksiyonları, meslek alanlarının gerektirdiği yetenek ve özellikler de dikkate alınarak düzenlenmelidir.
- 3.2. Orta öğretimde verilen eğitim öğrenci yeteneklerini geliştirmede yeterli değildir. Öğrencilerin, temel eğitimde başlaması, geliştirilmesi gereken

yetenekleri, bu öğretim kademesindeki düzenlemelerle daha aktif hale getirilmelidir.

3.3. Ortaöğretimde mevcut sistem öğrencinin ilgisini çekmemektedir. Programlar yeniden gözden geçirilmelidir.

4- Üniversitelerin meslekî fonksiyonlarına ilişkin bir belirsizlik vardır. Bu belirsizlik seçme sisteminin yetersizliğiyle birleştiğinde içinden çıkılmaz bir hal almaktadır.

4.1. Üniversiteler, belli yetenek seviyesine ulaşmış öğrencileri alıp, bu yeteneklerini üst düzeyde kullanabilme becerisi kazandırmalıdır.

4.2. Öğrenci seçimi de, üniversiteye girişten itibaren, bireyin meslek alınıyla ilgili olmalıdır.

5-Araştırmada sadece son sınıf öğrencileri yer almaktadır. Daha alt sınıftaki öğrencilerin görüşleri de alınarak karşılaştırma yapılabilir. Bu sayede, üniversitelerin öğretim sırasındaki fonksiyonları hakkında ip ucu alınabilir.

KAYNAKÇA

- ABADAN, Nermin. Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri.S.B.F. Yayınları. Ankara: 1961.
- ADEM, Mahmut, “Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası”. Bilim Matbası. Ankara: 1977.
- AKAT İter. “Endüstri Toplum Bilimi”. Ege Basımevi. İzmir: 1984.
- AKYÜZ, Hüseyin. “Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavramları Üzerine Bir Araştırma”. M.E.B. Yayınevi. İstanbul: 1991
- AMMAN, Tayfun. “Sosyal Tabakalaşma ve Günümüz Fransız Sosyolojisinin Yaklaşımları”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: 1995.
- APPELBAUM, Richard. “Toplumsal Değişme Kuramları”. Çev. Türker ALKAN, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: 1970.
- ARKEN Veysi. “Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahilik”. Seba Yayınları. Ankara: 1998.
- ARON, Raymond. “Sınıf Mücadelesi”. Çev, Erol GÜNGÖR. Dergâh Yayınları İkinci Baskı. İstanbul: 1992.
- AYTAÇ, Ömer. “Sosyoloji Açısından Kamu Bürokrasisinde Memurlar ve Memurluk Bilinci (Elazığ Uygulaması)”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ: 1996.
- BAŞOL, Koray. “Demokrazi”. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir: 1984.
- BAYMUR, Feriha. “Genel Psikoloji”. İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul: 1978.
- BENETTON, Philippe. “Toplumsal Sınıflar”. İletişim yayınları, İstanbul: 1991.
- BODİN Louis. “Aydınlar”. Ayko Yayınları. Ankara: 1984.
- BREHIER, Emile, “Bugünkü Felsefe Konuları”. Çev. Mehmet TOPRAK, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1976.
- BREMOND, Janine ve Alain GELEDAN. “İktisadi ve Toplumsal Kavramlar Sözlüğü”. Remzi Kitapevi, İstanbul: 1994.
- Büyük Türk Ansiklopedisi. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. İstanbul:1990.
- CELMAN, Hikmet. Y. “Eğitim Sosyolojisi”. Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum: 1993.
- CİRHİNLİOĞLU, Zafer. “Meslekler ve Sosyoloji”. Gündoğan Yayınları. Ankara: 1996.

- ÇAĞATAY, Neşet. Ahilik Nedir? Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1990.
- "Bir Türk Kurumu Olan Ahilik". Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara: 1989.
- "Fütüvvetnameler Nedir Niçin Düzenlenmiştir?" Bildiri. VIII. Türk Tarih Kongresi. Ankara:1981.
- DEANE, Phyllis. "İlk Sanayi İnkılabı". Çev. Tefik Gürkan. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara: 1994.
- DEMİR, Ömer ve Mustafa ACAR. "Sosyal Bilimler Sözlüğü". Vadi Yayınları, İstanbul. 1997.
- DOĞAN D. Mehmet. "Büyük Türkçe Sözlük". İz Yayıncılık. İstanbul:1996.
- DÖNMEZER, Sulhi. "Sosyoloji". Beta Yayınevi. İstanbul: 1990.
- EKİN, Nusret. "Endüstri İlişkileri". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul: 1976.
- ENÇ, Mithat. "Eğitim Ruh Bilimi". İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul: 1981.
- ERGÜN Mustafa. "Eğitim ve Toplum". Ocak Yayınları. Ankara: 1994.
- "Atatürk Devri Türk Eğitimi. A.Ü.Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi yayınları. Ankara:1982.
- ERKAL, Mustafa. "Sosyoloji". Der Yayınevi, İstanbul: 1995.
- ERKAN, Hüsnü. "Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme". Türkiye İş Bankası Yayınları. İzmir: 1993.
- ERÖZ, Mehmet. "İktisat Sosyolojisine Başlangıç". Filiz Kitabevi, İstanbul: 1985.
- FOERSTER, F. Willhelm. "İyi İnsan İyi Vatandaş". Çev. Müşerref HEKİMOĞLU, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul: 1955.
- FOULQUIÉ, Paul. "Pedagoji Sözlüğü". Çev. Cenap KARAKAYA, Sosyal Yayınları, İstanbul: 1994
- FOX, M. F. ve Hesse- Biber, S. "Women At Work". Palo Alto, Mayfield: 1984.
- GÖKALP, Ziya. "Türkçülüğün Esasları". Haz. Mehmet Kaplan. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1996.
- "Türk Medeniyeti Tarihi". Haz. Yalçın Toker. Toker Yayınları. İstanbul: 1995.
- GÜLER, Şevki. "Sanayileşmeyi Belirleyen Bazı Nedenler ve Etkileri". Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları. Ankara: 1979.
- GÜLLÜLÜ, Sabahattin. Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri, Ötüken Yayınevi, İstanbul: 1992.

- GÜNGÖR, Erol. "Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk". Ötüken Yayınevi, İstanbul: 1997.
- "Türk Kültürü Ve Milliyetçilik". Ötüken Yayınları. İstanbul: 1992.
- GÜNGÖR, Fatih. "1946-1960 Döneminde Türkiyede Sendikacılık Hareketleri ve Demokrasi". Der. Alparsalan IŞIKLI, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1994.
- HABERMAS Jürgen. "İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim". Çev: Mustafa Tüzel. Yapı Kredi Bankası yayınları. İstanbul: 1993.
- HATİBOĞLU, Tahir. "Yükseköğretim Mevzuatı". Selvi Yayınevi, Ankara: 1995.
- HUGHES, Everth. C. "Mistakes at Work". The Canadian Journal of Economics and Political Science vol. 17, 1951, Aktaran: Eyüp KEMERLİOĞLU.
- IŞIKLI, Alparslan. "Türkiye'de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi". Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1994.
- İSPİR Eyup. "Şehirleşme ve Meseleleri". Ocak Yayınları. Ankara:1986.
- İZZETBEGOVIÇ, Ali. "Doğu Ve Batı Arasında İslâm". Nehir yayınları, İstanbul:1992.
- KAPTAN, Saim, "Bilimsel Araştırma Ve İstatistik Teknikleri". Fil Yayınları, Ankara:1991.
- KARASAR, Niyazi. "Bilimsel Araştırma Yöntemi". Sanem Matbaası, Ankara:1991.
- KASATURA, İlkay. "Okul Başarısından Hayat Başarısına, Başarıyı Yaratana ya da Engelleyen Etkenler". Altın Kitaplar, İstanbul: 1991.
- KELEŞ, Ruşen. "Kentleşme Politikası". İmge Kitabevi, Ankara: 1996.
- KEMERLİOĞLU, Eyüp. "Erzurum'da Meslekler ve Sosyal Tabakalaşma". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum: 1973.
- Sosyal Tabakalaşma, Saray Kitabevi, İzmir: 1996.
- KILIÇBAY, Mehmet Ali. "Doğunun Devleti Batının Cumhuriyeti" Gece Yayınları, İstanbul: 1992 .
- KIRAY Mübcecel B. Ereğli: Ağır sanayiden önce bir sahil kasabası. Devlet Planlama Teşkilatı Yayını. Ankara: 1964.
- KIZILÇELİK, Sezgin ve Yaşar ERJEM. "Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü". Emre Yayınevi, Konya: 1992.
- KOÇ, Yıldırım, "Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek?" Alan yayınları. İstanbul: 1986.

- KOÇER, Hasan Ali. "Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi" MEB
Yayınevi, İstanbul: 1991.
- KÖPRÜLÜ Fuat. "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar". Diyanet İşleri Başkanlığı
Yayınları. Ankara: 1993.
- KÖSEMİHAL, Niyazi Şazi. "Durkheim Sosyolojisi". Remzi Kitabevi, İstanbul: 1971
- KURTKAN, "Amiran. Genel Sosyoloji". Filiz Kitabevi İstanbul: 1995.
----- "Eğitim Sosyolojisi". Filiz Kitabevi İstanbul: 1992.
- KUZKUN, Yıldız. "Mesleki Rehberlik Ders Notları". Ankara: 1983.
----- Kendini Değerlendirme Anket Formu. Ö.S.Y.M. Yayınları, Ankara: 1995.
----- Psikolojik Danışma ve Rehberlik, ÖSYM Yayınları, Ankara: 1988.
- KÜÇÜK Hasan. "Türk İslam Sosyal Düşünce Yapısı". Fatih Yayınevi. İstanbul: 1980.
- LUNDBERG, George L. SCHRAG, CLARENCE C., LARSEN Otto, N. ,
"Sosyoloji". Çev. Özer OZANKAYA ve Ülkü GÜRKAN, Ayyıldız
Matbaası, Ankara: 1970.
- MARDİN, Şerif.(a) "Din ve İdeoloji". İletişim Yayınları. İstanbul: 1992.
----- (b) "Türk Modernleşmesi. İletişim Yayınları. İstanbul: 1992.
- MAYS, Arthur B. "Meslek Eğitiminin Prensipleri ve Tatbikatı" Çev. Remzi ÖNCÜL,
Maarif Basımevi. Ankara: 1957.
- MACIVER R.M. "Cemiyet". Çev. Amiran KURTKAN, Milli Eğitim Yayınevi.
İstanbul: 1969.
- MERTER Feridun. "1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen
Değişme". Malatya Örneği. Doktora Tezi. Malatya:1990.
- MORE, Wilbert. "İndüstriyalizm Social Aspect". International Encyclopedia of the
Social Sciences, vol. 7, 1968.
- MUSAHİPZADE Celal. "Eski İstanbul Yaşayışı". İletişim Yayınları, İstanbul: 1992.
- MÜLLER, PH. "Endüstri Psikolojisiyle Psiko-Sosyoloji'nin En Yeni Başarıları" Çev.
Nusret HIZIR, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.II,s.227.
- NEF.John U. sanayileşmenin Kültür Temelleri, Çev. Erol GÜNGÖR, MEGSB
Yayınları, İstanbul: 1986
- OĞAN Mehmet Ali ve Dilek KAYRAN. "Yükseköğretim Mevzuatı". Ankara
Üniversitesi Yayınları, Ankara: 1983.
- OLERON, Pierre. "Zekâ". Çev. Ela GÜNGÖREN, İletişim Yayınları, İstanbul: 1992.
- OLGUNSOY, Esat. "Geçmişten Günümüze Ahlâk Öğretisi". Bahar Yayınları,
İstanbul: 1991.

- ONUR Bekir. "Gelişim Psikolojisi". V Yayınları. Ankara: 1986.
- OSMANLI ANSİKLOPEDİSİ, Ağaç Yayınları. İstanbul: 1990.
- ÖKSÜZ, Enis. "Sosyal Gelişme-Sanayileşen Türkiye İlişkileri". Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul: 1980.
- ÖZKAPLAN, Nurcan. "Sendikalar ve Ekonomik Etkileri". Kavram Kitabevi, İstanbul: 1994.
- ÖZKUL, Metin. "Çalışma Sosyolojisi". Isparta: 1997.
- PARLA, Taha. "Ziya Gökalp Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm". İletişim Yayınları, İstanbul: 1993.
- RUY J.C. "Sosyal Sınıflar ve Eşitsizliğin Kaynağı". Çev. Esat GÜÇBİLMEZ, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi C: 18 S: 2 Ankara; 1963.
- SALTIK, Ahmet. "Sosyal Tabakalaşma Ders Notları". Hacettepe Üniversitesi. Ankara:1981.
- SENCER, Muzaffer. "Sosyal Sınıflar". Gözlem Yayınları. İstanbul: 1974.
- SEZAL, İhsan. "Şehirleşme". Ağaç yayınları. İstanbul:1992.
- SORAL Erdoğan. "Özel Kesimde Türk Müteşebbisleri". Ankara: 1974.
- SOYER Serap. "Endüstri Sosyolojisine Giriş". Saray Kitabevi. İzmir: 1996.
- SÖNMEZ Mustafa."Türkiye'de Gelir Eşitsizliği". İletişim Yayınları. İstanbul:1990.
- TAYMAZ Haydar. "Hizmetiçi Eğitim". Pegem Yayınları. Ankara: 1992.
- TEZCAN, Mahmut. "Eğitim Sosyolojisi". Zirve Ofset, Ankara: Sekizinci Basım. 1992.
- TOLAN, Barlas. "Toplum Bilimine Giriş". Adım Yayıncılık Dördüncü Baskı, Ankara: 1996.
- TOPÇU Nurettin. "İsyan Ahlakı". Dergâh Yayınevi, İstanbul: 1995.
- TURHAN, Mümtaz. "Kültür Değişmeleri". Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul: 1987.
- "Marifimizin Ana Dâvaları ve Bazı Hal Çareleri". Bedir Yayınları, İstanbul: 1964.
- TÜMERTEKİN Erol. Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirselleşme Fonksiyonları, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 1973
- TÜRKDOĞAN, Orhan. "İşçi Kültürünün Yükselişi (İş Ahlakı)". Timaş Yayınları, İstanbul: 1998.
- "Türkiye'de Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları". Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum:1970.

- UYSAL, Şefik. "Bireysel ve Toplumsal Faktörlere Göre Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörler". A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: 1969.
- ÜLGENER, F, "Çözülme Devri Zihniyeti". Der Yayınları, İstanbul: 1981.
- YAMAN, Y. ve diğerleri. "Türkiye İşçi Sınıfları Tarihi". Vardiya Yayınları, İstanbul: 1975.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay. "Çocuk Ruh sağlığı". Özgür Yayınları XIX. Basım, İstanbul: 1994.

EKLER

Bu araştırma, üniversitelerin mesleki fonksiyonlarıyla ilgili özelliklerin tesbit edildiği bir alan çalışmasıdır. Araştırmada, üniversitelerin her bölümünün mesleki özellikleri gözönünde tutulmaktadır.

Elinizdeki araştırma formunda sizinle ilgili yöneltilen sorulara en uygun cevabı veriniz.

Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Arş. Grv. Bahadır KÖKSALAN

1. Cinsiyetiniz: Erkek () Kız ()

2. Yaşınız:

3. Kaçınıcı sınıf öğrencisisiniz? sınıf

4. Fakültenizin Adı:
..... fakültesi

5. Barındığınız Yer;

- a. Ailemin yanıdayım
- b. Öğrenci yurdu
- c. Pansiyon
- d. Otel
- e. Kiralık ev
- f. Akrabalarımın yanıdayım

6. Ailenizin ikamet ettiği yer;

- a. Köy
- b. Nahiye
- c. İlçe merkezi
- d. İl merkezi
- e. Diğer:

7. Ailenizin ikamet ettiği yerin nüfusu yaklaşık ne kadardır?.....

8. Ailenizin ikamet ettiği yerin il merkezinin;

Adı:

9. Ailenizin oturduğu ev

- a. Toprak (Kerpiç)
- b. Ahşap
- c. Kârgir
- d. Beton

10. Ailenizin oturduğu ev

- a. Müstakil ev
- b. Apartman Dairesi
- c. Köy evi
- d. Yayla evi

11. Ailenizin oturduğu evin oda sayısı (varsa salon dahil)

- a. 1 odalı
- b. 2 odalı
- c. 3 odalı
- d. 4 odalı
- e. 5 odalı ve daha fazla

12. Babanızın öğrenimi;

- a. İlkokul
- b. Ortaokul
- c. Lise ve Dengi okul
- d. Yüksek (Üni., Yük.Okul...)
- e. Hiç okula gitmemiş, okuma yazma bilmiyor
- f. Hiç okula gitmemiş, okuma, yazma öğrenmiş.

13. Babanızın Mesleği;

- a. Memur (.....)
- b. Esnaf ve Sanatkâr
- c. Çiftçi
- d. Tüccar
- e. Serbest Meslek (.....)
- f. İşçi (I. Yurt içi, II. Yurt dışı)
- g. Diğer

14. Annenizin öğrenimi

- a. İlkokul
- b. Ortaokul
- c. Lise ve Dengi Mesleki Okul
- d. Yüksek (Üni., Yük.Okul)
- e. Hiç okula gitmemiş, okuma yazma bilmiyor
- f. Hiç okula gitmemiş, okuma-yazma sonradan öğrenmiş.

15. Annenizin mesleği

- a. Ev hanımı
- b. Memur
- c. Serbest Meslek
- d. İşçi
- e. Diğer

16. Kaç kardeşsiniz

- a. Ailenin tek çocuğuyum
- b. İki kardeş
- c. Üç kardeş
- d. Dört kardeş
- e. Beş kardeş
- f. Altı ve daha fazla (lütfen yazın)kardeş

17. Sizden başka okuyan kardeşiniz var mı?

- a. tanesi ilkokulda
b. tanesi orta ve lisede
c. tanesi yüksek tahsilde

18. Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?

.....

19. Aile bütçenize çalışarak katkıda bulunan kardeşiniz (kardeşleriniz) var mı?

- a. Evet b. Hayır

20. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır? (Her türlü yan gelirler dahil)

..... TL.

21. Ailenizin oturduğu ev

- a. Kendi malınız b. Kiralık

22. Orta öğrenimiz esnasında herhangi bir işte çalışarak ailenizin bütçenize katkıda bulundunuz mu?

- a. Evet b. Hayır

23. Cevabınız evet ise çalıştığınız işin türünü yazar mısınız?

.....

24. Annenizin yada babanızın mesleği seçiminizde etkili olmuş mudur?

- a. Evet b. Hayır

25. Anne ve Babanızdan;

- a. Her ikisi de sağ
b. Her ikisi de öldü
c. Babam sağ
d. Annem sağ

26. Anne ve Babanız sağ ise;

- a. Birlikte yaşıyorlar
b. Ayrı yaşıyorlar
c. Boşandılar

27. Mezun olduğunuz lise;

- a. Genel Lise
b. Anadolu Lisesi
c. Fen Lisesi
d. Teknik Lise
e. Meslek Lisesi (lütfen yazınız)

28. Lisenin hangi kolundan mezunsunuz?

- a. Edebiyat
b. Fen
c. Yabancı Dil
d. Diğer (Lütfen yazınız)

29. Fakülteniz üniversite giriş sınavında kaçınıcı tercihiniz idi?

- a. (1.-5.) tercih
b. (6.-10.) tercih
c. (11.-15.) tercih
d. Sonuncu tercih

30. Liseyi bitirdikten sonra okuduğum fakülteye

- a. Ara vermeden girdim
b. 1 yıl aradan sonra girdim
c. 2 yıl aradan sonra girdim
d. 3 yıl aradan sonra girdim
e. 4 yıl ve daha fazla aradan sonra girdim

31. Üniversitede okurken herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

- a. Evet b. Hayır

32. Öğrenimini gördüğünüz mesleği tercihinizde en fazla etkili olan iki faktörü işaretleyiniz
- Ailem
 - Arkadaşlarım
 - Öğretmenlerim
 - Mezun olduğum okul yönetimi
 - Dersane yönetimi
 - Yakın çevrem (akrabalarım)
 - Kendi kabiliyetim ve ilgilerim
33. Seçmiş olduğunuz meslekle hangi öğrenim kademesinde ilgilenmeye başladınız?
- İlkokul
 - Ortaokul
 - Lise
 - Üniversite
34. Öğretmenlerinizin meslek seçiminde sizi yönlendirdi mi?
- Evet
 - Hayır
35. Üçüncü soruya cevabınız (evet) ise, bu yönlendirme hangi öğretim kademesinde oldu?
- İlkokul
 - Ortaokul
 - Lise
 - Özel Dersanede
36. Sizce bir insan meslek seçimini hangi yaş döneminde yapmalıdır?
- 0-6 Yaş
 - 7-12 Yaş
 - 13-18 Yaş
 - 19-24 Yaş
37. Öğrenim görmekte olduğunuz fakülteyi niçin tercih ettiniz?
- Bir üniversite bitirmiş olmak için
 - Bu alana (mesleğe) ilgi duyduğum için
 - İş bulma (istihdam) avantajından dolayı
 - Kendi memleketimde okuma imkanını yakaladığım için
38. Sizce en iyi meslek hangisidir?
- Ücreti en yüksek olan
 - Kabiliyet ve ilgilere uygun olan
 - Toplumda itibarı olan
 - İş bulma sorunu olmayan
 - Severek çalışılan ve tatmin olunan
39. Okuduğum fakülteye
- İsteyerek girdim
 - Ailemin baskısı ile girdim
 - Açıktaki kalmamak için girdim
40. Başlangıçta istemeyerek girmiş olsanız da, şu anda fakültenizden memnun musunuz?
- Evet
 - Hayır
41. Fakültenizden memnunuz iseniz bunun sebebi nedir?
- Eğitim öğretimin kalitesi
 - Fakültenin kazandıracığı mesleği benimsemiş olmam
 - Hocalarımızın alanımızı bize sevdirmiş olması
 - Üniversitedeki eğitim-öğretim ortamının sıcaklığı
 - Almış olduğum eğitimin iş (istihdamı) imkanı sağlaması.
42. Nasıl bir mesleğiniz olsun istersiniz?
- Özel sektörde
 - Devlet sektöründe
 - Kendi özel işim
43. Mesleğin getireceği geliş sizce önemli midir?
- Birinci dereceden önemlidir.
 - Gelirden ziyade çalışma şartları önemlidir
 - Mesleğin sağladığı statü (prestij) önemlidir.
 - Mesleğin kabiliyetlerime uygun olması

44. Öğrenim gördüğünüz fakülteden veya bölümden memnun değilseniz nasıl bir fakültede öğrenim görmek isterdiniz?

- Aynı fakültenin farklı bir bölümünde öğrenim görmek isterdim
- Aynı fakültede daha kaliteli bir eğitim görmek isterdim
- Almış olduğum eğitimin iş bulmada kolaylaştırıcı etkisinin olmasını isterdim
- Aynı fakültede farklı bir meslek alanına yönelik eğitim görmek isterdim.

45. Yaşadığınız Yerin nüfus özellikleri meslek seçiminizi nasıl etkilemektedir?

- Nüfus yoğunluğu, meslek çeşitlerini ortaya çıkardığından, meslek seçimini kolaylaştırmıştır.
- Nüfus yoğunluğu beni tarım dışındaki mesleklere yöneltmiştir.
- Nüfus yoğunluğu, toplumda etkileşim imkanlarını arttırdığı için meslek seçimini olumlu yönde etkilemiştir.
- Nüfus yoğunluğu iş bulma (istihdam) imkanlarını azalttığı için meslek seçimini olumsuz yönde etkilemiştir

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

1987

Sayı :

...../...../19.....

Konu :

02 5

B.30.2.GZP.0.70.00.00/189-147-002459
Anket Uygulaması

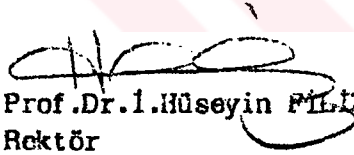
T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ'NE

MALATYA

İLGİ: 14 Nisan 1997 tarih ve B.30.2.İNÜ.0.70.71/02-1552-1448 sayılı
yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi
Bahadır Köksalan'ın "Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi" konulu
doktora teziyle ilgili olarak Üniversitemize bağlı fakültelerde
anket uygulaması yapmak isteği uygun görülmüştür.

Bilgilerine arz ederim.

Prof. Dr. İ. Hüseyin FİLİZ
Rektör

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Dairesi Başkanlığı

Kısım : Muamele
Sayı : B.30.2.ATA.O.70.71/04- 01.05.97* 4857
Konu : Anket Uygulaması.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

MALAZGİTİ
MALATYA

İLGİ : 14.04.1996 gün ve B.30.2.ATA.O.70.71/04- 01.05.97* 4857 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Fakültesi araştırmacıları tarafından "Üniversitemizdeki Öğretim Üyelerinin Meslek Seçimi" konulu doktora teziyle ilgili olarak üniversitemizdeki fakültelerde anket çalışması yapılması uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi arz ederim.

Prof.Dr.Hanıza AKTAŞ
Rektör Vekili

10 NİSAN 1997

Şube Şefi
Görevli
Eğilim
Görevli

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ